SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

Director: D. GUSTI

ANUL III, Nr. 7-9 IULIE - SEPTEMVRIE, 1938

INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN - SECŢIA SOCIOLOGICĂ
FUNDAŢIA REGALĂ CULTURALĂ „PRINCIPELE CAROL“

C U P R I N S U L

S T U D I I :

C E R C E T Ă R I :

PROBLEMA MOŢILOR:

D O C U M E N T E :

C R O N I C I :

R E C E N Z I I :

(Continuarea pe pag. 3-a a copertei)

SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ
DIRECTOR: D. GUSTI
ANUL III, NR. 7-9 IULIE - SEPTEMVRIE 1938

SERVICIUL SOCIAL

Sub regimul nou românesc, plin de curajul înfăptuirilor, care, îndepărtând vechile formule şi clişee, nu ţine seamă decât de nevoile mari ale ţării, s'a întocmit o lege a Serviciului Social, considerată de unii pe nedrept de „revoluţionară". Căci ea a fost pregătită printr'o muncă de experimentare de cinci ani, desfăşurată de Fundaţia Regală „Principele Carol".

In ziua de 6 Iunie din acest an, când s'a inaugurat, în prezenţa Maiestăţii Sale Regelui, Expoziţia lucrărilor Echipelor Studenţeşti din 1937, la Muzeul Satului, am zis, în cuvântarea ţinută, textual: „Ne îngăduim a crede sosit timpul, acum când România din hotare „în hotare se umple de un nou spirit, ca experienţa adunată sub ochii Maestăţii Voastre, „de Fundaţia Culturală „Principele Carol", să fie pusă la îndemâna tuturor celor peste „15.000 de sate şi 172 de oraşe, pentru ca să se poată bucura de aceeaşi acţiune de însufleţire, pe care, dealtfel, o şi aşteaptă cu înfrigurare".

Am marea satisfacţie să mă pot referi la un document foarte preţios, pentrucă vine din partea Inalt Prea Sfinţiei Sale Mitropolitul Nicolae al Ardealului, care, pentru Echipele Regale din Ardeal, a fost un adevărat îndrumător sufletesc şi care cere acelaş lucru prin adresa trimeasă de Inalt Prea Sfinţia Sa Consiliului Central Bisericesc: „La Lunca-„Calnicului (unde a lucrat o Echipă) s'au realizat vara trecută, scrie Inalt Prea Sfinţia Sa, „lucrări însemnate de folos obştesc, bisericesc şi comunal". Şi Inalt Prea Sfinţia Sa adaugă: „Preoţimea din protopopiatul Sf. Gheorghe a studiat cum s'ar putea utiliza experienţele „din Lunca-Calnicului şi generaliza aceste experienţe prin elementele locale din fie-„care parohie". Incheind: „In aceste judeţe (este vorba de satele secuizate din Sf. „Gheorghe, Odorhei şi Ciuc) ar fi trebuinţă urgentă de o acţiune de câţiva ani „consecutivi"...

Ne bucură nespus de mult a aduce această înaltă mărturie a necesităţii lărgirii cadrului de muncă a Echipelor Regale.

Asemenea mai mulţi domni prefecţi ai judeţelor unde au lucrat Echipele au avut şi ei acelaş gând cerând Echipelor să întocmească propuneri pentru extinderea activităţii lor în toate satele din judeţ.

Dar şi satele însile trimet din ce în ce mai multe cereri insistente de a avea Echipe.

Iată, bunăoară, Căminul Cultural „Penteleu" din jud. Buzău, care prin preşedintele lui ne scrie: „Comuna noastră are absolută nevoe de asemenea îndrumători (adică de o „echipă regală), întrucât este aşezată în mijlocul munţilor Carpaţi ai Buzăului şi le era „foarte greu conducătorilor judeţului, de a se interesa de aproape de ea". Şi adresa adaugă: „mai mult, fiind o comună formată dintr'o salbă de sate, înşirate pe malul apei Bâsca „Roşilei, face ca de roadele Echipei Regale să se bucure multă populaţie nevoiaşă".

Mai interesant este faptul, că chiar străinii ce ne vizitează Echipele îşi exprimă, pe lângă uimirea de mintea limpede şi sufletul primitor al săteanului, dar şi de noutatea şi seriozitatea operei Echipelor, propunând chiar transpunerea şi împrumutul metodei de rânduire a satului românesc în ţara lor, pentru satele lor. Dorinţa aceasta au exprimat-o d-rul Hazeman de la Fundaţia Rockefeller, d-rul Stoppani de la Societatea Naţiunilor, d-na Hayem, directoarea revistei elveţiene „Aujourd'hui", d-nii prof. Maunier şi de Montfort din Paris, dl. Jacquemyns, şeful anchetelor sociale de la Institutul de Sociologie Solvay din Bruxelles, care se află de câteva luni în ţară, a cercetat Echipele, învăţând şi româneşte, şi studenţii italieni veniţi la Universitatea Latină dela Braşov.

Iată, dar, că Legea Serviciului Social corespunde unei adevărate necesităţi, de vreme ce din atâtea puncte diferite ea a fost şi este solicitată!

Dar Legea „Serviciului Social" îşi are o origine şi mai veche; ea a fost întrevăzută cu o clară intuiţie de om de Stat, încă din frageda tinereţe a Prinţului Moştenitor de altădată, Regele Carol II de astăzi. Intr'adevăr, iată cum se exprima însuşi M. S. Regele, în ziua de inaugurare a reluării înoite a operei Fundaţiei „Principele Carol". „Când în „anul 1920, Mi-a venit gândul, plin de un avânt tineresc, de a creia această Fundaţiune, „am fost mânat de ideea că în urma marilor reforme, împroprietărirea ţăranilor şi votul „obştesc, mai era şi un foarte mare pas de făcut pentru ridicarea şi aşezarea acestei ţări, „acolo unde trebue. Am fost convins, că numai prin drepturile politice şi printr'o înzestrare „a locuitorilor nu se poate ajunge la scopurile dorite, şi de aceea, întemeind această „Fundaţie, am dorit să pătrund cât mai adânc în mijlocul poporului începând o adevărată „operă de îndrumare zi de zi, ceas de ceas, ca să putem ajuge să ne fălim şi noi, cum se „fălesc şi alte ţări, cu sate, nu numai pitoreşti, dar cu sate frumoase, cu sate sănă- „toase".

Iată originea „revoluţionară" a legii Serviciului Social.

Legea aceasta, gândită cu prudentă înţelepciune, este trăită ani de zile şi urmărită cu pasiune în munca împlinită şi supravegheată de Fundaţia Culturală Regală „Principele Carol" în atâtea şi atâtea sate din ţară, în peste 2.000 de Cămine Culturale, şi în programele de lucru alcătuite cu grijă. Abia atunci, când metoda de ridicare a satului românesc s'a dovedit practică şi rodnică, atât descoperitorilor şi mânuitorilor ei, prin probele de teren, cât şi autorităţilor şi marelui public, prin fapte şi prin expoziţii, a venit şi Legea ca o încununare.

Legea, adăugând doar ca noutate: caracterul de generalizare, de permanenţă şi de supraveghere sistematică, a ceeace fusese până acum numai fragmentar, periodic şi de scurtă durată.

Prima caracteristică a legii Serviciului Social este elasticitatea şi realismul ei.

Legea nu inventează o realitate socială românească nouă, care să fie apoi impusă ori suprapusă realităţii actuale. Ea nu impune şi nu inventează nimic, ci *preconizează descoperirea nevoilor satelor, pentru a le satisface apoi integral.* Ea are la bază Adevărul ştiinţific. Intradevăr, satele româneşti, dacă sunt asemănătoare, nu sunt niciodată identice. Greşeala fundamentală a legislaţiei româneşti (agrară, şcolară, economică, financiară ori administrativă) a fost tocmai presupunerea unui sat, egal cu el însuş, acelaş pe toată ţara.

Cercetările monografice (pe care şcoala sociologică din Bucureşti le practică de peste 15 ani) au dovedit cu prisosinţă aceasta, răscolind până în adâncime realitatea sătească şi constatând cât de mare este prăpastia intre ţara reală şi ţara legală. Ţara legală trebuind să se clădească pe ţara reală, şi nu dimpotrivă, cum pare că se credea până acum.

Este clar, o ridicare a satelor trebue să se întemeieze pe cunoaşterea nevoilor lor, adică să se întemeieze pe satul concret, Satul fiind însă o unitate socială vie şi indestructibilă, cunoaşterea lui va fi în mod necesar totală. Greşeala cea mare, care s'a făcut şi se mai face încă, în cercetarea satelor, constă tocmai în faptul, că studiul unor

laturi a vieţii săteşti a ţinut locul acestei vieţi întregi. Cu alte cuvinte există o strânsă şi indisolubilă solidaritate între problemele satului, nu există adică aparte numai problema economică, ori numai latura biologică, ori numai cea culturală; ci există una şi aceeaşi problemă a cunoaşterii satului, care este deodată şi economică şi biologică şi culturală, corespunzând singurei unităţi reale, vii şi concrete, care este tocmai unitatea socială a satului.

De aceea foarte bine, credem noi, prevede legea Serviciului Social crearea unui *„Institut de Cercetări Sociale al României"*, închinat mai ales cercetărilor monografice ale satelor. Şi de aceea iarăşi foarte bine s'a spus chiar expres în această lege, că aceste cercetări vor contribui la stabilirea planului de lucru al Serviciului Social.

Cunoaşterii solidare a problemelor ridicate de sat îi corespunde o *solidaritate a soluţiilor practice* de ridicare a lor.

Cu alte cuvinte şi aici greşit s'a crezut şi se mai crede, că s'ar schimba complet faţa vieţii sociale, numai prin o reformă economică, ori numai prin alta biologic-sanitară, ori numai prin una culturală. Desigur o bună îndrumare economică va fi urmată de creşterea veniturilor, dar cum este posibil oare această îndrumare, fără ridicarea totală a nivelului de cultură a păturei ţărăneşti, adică fără ridicarea standardului de vieaţă, atât de redus astăzi, al ţăranului. Randamentul muncii şi sporirea producţiei atârnă, în primul rând, de gradul de cultură al ţăranului şi de sporirea necesităţilor şi nevoilor lui personale. Trezirea de noui trebuinţi de vieaţă superioară este totdeauna un imbold pentru o creştere a consumaţiei, deci şi pentru o creştere a producţiei. Altfel, oricât pământ s'ar da şi ori câte instrucţii de la Centru s'ar trimete, ţăranul nu va putea deveni nici bun agricultor şi nici bun cooperator.

Pe de altă parte, desigur, un ţăran oricât ar fi de înstărit şi cultivat, cu un trup uscat şi mâncat de boli, vai de el! Dar buna stare sanitară atârnă la rândul ei de felul de nutriţie, care iarăşi atârnă de starea materială şi de chipul cum ştie ţăranul să se alimenteze, să locuiască, să se îmbrace, să doarmă şi să ducă un regim de igienă civilizată, cu întrebuinţarea băilor şi a săpunului, starea biologic-sanitară atârnă de ei în ultima instanţă de gradul de conştiinţă culturală a ţăranului.

Vedem, astfel, cât sunt de împletite împrejurările de vieaţă ţărănească, cum se condiţionează reciproc unele pe altele, cum nu poate fi înţeleasă una fără alta, cum adică un ţăran normal are nevoe să fie sănătos şi în acelaş timp să aibă o gospodărie rentabilă, un standard de vieaţă râdicat şi deprinderi civilizate şi o conştiinţă morală şi cetăţenească desvoltată. Numai aşa vieaţa ţărănească poate fi ridicată din ruina în care se află. Ţăranul dezgheţat Gheorghe Vlad Ududec din Slobozia Pruncului (Bucovina), a prins nu se poate mai bine ceeace-i trebue ţăranului pentru o reconstrucţie temeinică a existenţei sale. Ii dăm cuvântul: „Dacă cumva — ferească Dumnezeu — te îmbolnăveşti, „domnul doctor are toată grija să te facă sănătos, ca apoi să poţi merge cu domnul „inginer agronom ca să-ţi stropească pomii roditori şi să-ţi dea sfaturi pentru gospo-„dărie, să-ţi arate cum să-ţi lucrezi mai bine pământul, să dea rod bun, ca să-ţi poţi „creşte şi animalele bine — căci de boala lor n'ai nicio grijă, că domnul doctor vete-„rinar bine le mai ştie leacul la toate şi te scapă de năcazuri.

„Ş'apoi dacă eşti sănătos, animalele sănătoase, poţi munci fără grijă, dar o mai „trimiţi şi pe nevasta sau pe fata, ca domnişoara profesoară s'o înveţe cum se pot pregăti „şi nişte bucate mai bune pentru trupul istovit de muncă.

„Şi dupăce munceşti o săptămână de zile lucrătoare, vine şi Duminica cea cu „şezători, la care domnul şef al Echipei Regale — pentru o ghicitoare — îţi dă revista „cea mai frumoasă „Albina" sau „Curierul Echipelor Studenţeşti" — ca să-ţi mai „înmulţăşti cunoştinţele şi să-ţi mai limpezeşti mintea de munca din celelalte zile".

Iată întreg programul.

Ei bine, această vastă operă de educaţie ţărănească, această *reformă totală a vieţii ţărăneşti*, formează al doilea punct important al legii Serviciului Social, prin *crearea Căminelor Culturale.*

Căminul Cultural pune temelii noui pentru acţiunea de civilizare a păturii noastre rurale şi formează instituţia fundamentală de reformă a satelor.

Căminul Cultural este o întâlnire fericită a unei îndoite solidarităţi: o solidaritate între autorităţile publice ce lucrează pentru sat, aşa că de astăzi înainte agronomul, medicul, veterinarul, preotul, învăţătorul vor lucra mână în mână, cu foloase infinit mai sporite, decât cum lucrau, dacă lucrau!, izolat, şi apoi o solidaritate a sătenilor, cari prin strângerea lor laolaltă, pe deoparte, vor ajuta biserica, şcoala şi administraţia, în rosturile lor, iar pe de altă parte, vor lucra după un plan bine întocmit şi bazat pe cunoaşterea adâncă a nevoilor satului, în ordinea întăririi sănătăţii, a îndrumării muncii către o mai bună producţie şi a înălţării sufletului şi minţii lor în obştia satului, prin crearea a ceeace se numeşte astăzi „Muncă şi voie bună". Cea mai bună caracterizare a Căminelor Culturale a dat-o Maiestatea Sa Regele: „Opera Fundaţiei este o operă migăloasă, spunea M. Sa, în „cuvântarea Sa, la 19 Mai 1934, este o operă de lucru în nuclee. Noi vrem, prin întărirea „Căminelor Culturale săteşti, adică prin întărirea unei organizaţii, aşi putea zice de „tutelă morală asupra satului, să ajungem la scopul acesta, la ridicarea atât a individului, „cât şi a comunităţii".

Căminul Cultural, organizat pe aceste baze, va exista nu formal, ca o firmă, sub forma unui comitet, ci ca o forţă reală, creatoare şi organizatoare, menită să reclădească satul pe temelii solide noi, trainice şi capabile de propăşire continuă.

Pentru trezirea energiilor şi interesului pentru sat şi a voinţei de mai bine adormite la sate, Legea Serviciului Social introduce un nou element: *obligativitatea unui stagiu la ţară pentru cărturarii universităţilor şi şcolilor noastre superioare.*

Până acum sute de studenţi se ofereau să-l facă de bună voie timp de trei luni, în fiecare vacanţă, în satele din tot cuprinsul ţării. Legea nu face decât, dealtfel după dorinţa exprimată de studenţi, să consfinţească şi să generalizeze acest început fericit al Echipelor Regale Studenţeşti. Principiul, metoda şi planul de lucru al Echipelor vor rămâne aceleaşi.

Şi aici M. S. Regele a găsit cele mai potrivite cuvinte lapidare de caracterizare: „Noi nu am pornit la drum, — spunea M. S. astă primăvară, la inaugurarea celei de a „4-a expoziţii a Echipelor Regale Studenţeşti, — cu idei preconcepute. Noi nu am venit „în mijlocul satelor ca nişte dascăli cu intenţia de a şcolarici pe elevii minori. Noi am „venit să învăţăm noi înşine şi, din învăţăceii, cari au fost echipierii noştri la început, „au devenit dascălii ţării. Aici este baza mare a acestei opere şi temelia ei morală". Introducerea Serviciului Social obligator pentru tineret are, într'adevăr, o semnificaţie profundă şi simbolică.

Mai întâiu este datoria de recunoştinţă şi de solidaritate pentru cei 80 la sută din neamul nostru, care, nu din vina lor, au rămas până acum într'o stare pe care n'o merită. De aci obligaţia morală de a lua contact cu viaţa sănătăţii săteşti, a o sluji, a i se dărui şi a aduce acolo lumina, pe care ţăranul o aşteaptă cu nesaţ de multă vreme.

Astfel se va naşte o noua intelectualitate, activă şi creatoare, care va face să dispară contrastul de astăzi, aşa de dureros, şi graniţa sufletească, atât de nedreaptă, între sat şi oraş. O intelectualitate realistă, ce va şti să citească în cartea vieţii, lectură cu adevărat românească, pe care nicio carte şi nicio învăţătură de pe catedră nu le-ar putea-o da.

Legea Serviciului Social mai prevede însfârşit un al patrulea element constitutiv.

Pentruca tot ce s'a pus astfel la cale să aibă sorţi de izbândă, este nevoie de oameni pregătiţi, ca să poată fi la înălţime, fie că este vorba de cunoaştere, ori de activarea tineretului la sate, ori de conducerea Căminului Cultural. Legea încredinţează în acest scop pregătirea cadrelor de tot felul unor *cursuri şi şcoli speciale.* Aceste *şcoli şi cursuri ţărăneşti, de echipieri, sau de conducători de Cămine,* au fost organizate în anii din urmă, în măsură mai restrânsă, însă cu mare folos şi cu mare răsunet. Sunt tipuri noui de şcoli, care au un mare viitor pentru opera de regenerare a satelor, adică a Neamului.

După cum reese din această expunere Legea Serviciului Social stă înaintea noastră nu ca un semn de întrebare, ci ca o unealtă de lucru, care în mic a şi fost încercată şi este bine cunoscută.

Iar cele patru compartimente ale ei, *Institutul de Cercetări Sociale al României, Căminele Culturale, Serviciul Social obligator* şi *Şcoli de îndrumare*, nu au o justificare autonomă, ci toate se ajută şi se completează reciproc, făcând parte dintr'un tot organic.

Legea Serviciului Social deschide perspective grandioase şi orizonturi noui pentru reînoirea şi întărirea vieţii naţionale.

Scopul: reorganizarea şi înălţarea satului — unitatea de bază a societăţii româneşti şi propăşirea solidară a locuitorilor lui — stratul de populaţie, pe care se sprijină aşezarea naţională şi care formează imensul rezervor de viaţă proaspătă — este prea mare şi prea ispititor, ca să nu concentreze cu căldură şi entuziasm toate puterile şi toate voinţele!

Trăim într'o atmosferă internaţională, atât de incoherentă şi anarhică, încât pacea poate fi în orice moment turburată, surpându-se orice garanţie juridică. De aceea pretutindeni vedem că afirmarea puterii militare nu ajunge. Ea trebue să fie insufleţită de o putere morală de neînvins. Această forţă morală se traduce în mobilizarea colectivă şi civilă a tuturor factorilor de viaţă naţională. Este armata nouă. Legea Serviciului Social chiamă sub un singur steag şi în jurul unui program unic de solidaritate naţională toate autorităţile publice, tineretul intelectual dela oraşe, muncitorii manuali dela sate, toţi profesioniştii şi pe toţi cetăţenii luminaţi ai Ţării!

Desigur, vom spune nerăbdătorilor, opera aceasta fiind uriaşă, nu se poate desăvârşi prin baghetă magică, într'o clipă, fiind o operă la care îşi vor depune obolul lor toate generaţiile, de după noi!

Să începem insă. Acesta este comandamentul momentului.

Căci Serviciul Social, ce pune în serviciul Neamului şi al Statului această superbă solidaritate dinamică, este într'adevăr un serviciu naţional, de la care niciun Român, cu adevărat pătruns de patriotismul activ şi creator, nu poate lipsi!

D. GUSTI

ECONOMIA DIRIJATĂ ÎN REGIUNILE RURALE ALE STATELOR UNITE

Incepând dela planul cincinal al lui Lenin, şi cu toată origina lui sovietică, economia dirijată n'a încetat niciun moment să se propage după regulile naturale de imitaţie ale lui Tarde, trecând frontiere şi invadând până şi cele mai capitaliste ţări. Aceasta pentru că utilitatea ei a captat repede imaginaţia guvernanţilor, cărora le oferea o soluţie practică pentru problemele spinoase de dezorganizare economică şi socială, survenite după războiul mondial.

De aceea nu trebue să ne mire că — după Italia şi Germania, după Olanda şi Mexic, după Chile şi Argentina — politica rooseveltiană, părăsind deviza atât de scumpă a lui „laissez faire", a adoptat un plan de acţiune care nu putea decât să prindă într'o ţară pregătită deja — prin rezultatele strălucite ale taylor-ismului, aplicat în industrie, — ca să primească cu braţele deschise un remediu ştiinţific menit să ridice Statele Unite din dezastrul financiar dela 1929.

Deşi, la începuturile lui, *New Deal* a desfăşurat o activitate prodigioasă — aproape

fenomenală — pe câmpul vast al legislaţiei industriale[1]), adevărul este că contribuţia lui fundamentală a fost în domeniul agriculturii. In adevăr, această sursă inepuizabilă de energie oferea posibilităţi de a absorbi — dacă nu în total, cel puţin în parte — pe cei 20.000.000 de şomeuri pe care industria — neputincioasă, dezechilibrată, paralizată de fluctuaţiile pieţelor şi de nesiguranţa cererii, înspăimântată prin ameninţările pronosticurilor technocratice — refuză să-i mai angajeze. Iată pentru ce AAA (*Agricultural Adjustment Administration* — Administraţia Refacerii Agricole) ieşită ca Minerva din însuşi creerul NIRA-ei[2] (*Naţional Industrial Recovery Act,* June 13, 1933), a sfârşit prin a-i lua locul, devenind astăzi, împreună cu Administraţiile ei anexe — RA (*Resettlement Administration)* şi REA *(Rural Electrification Administration)* — pivotul central al politicii rooseveltiene, una din realizările cele mai interesante pe tărâmul modernizării, industrializării şi socializării regiunilor agrare.

Ieşită din nevoile imperioase ale ţării şi mai ales din necesitatea de a canaliza tinerele energii ale naţiunii — forţate la inacţiune, prin închiderea a numeroase uzini şi fabrici — Administraţia Refacerii Agricole desfăşură, începând din 1933, un program de activitate, care cuprinde măsuri legislative, proiecte de cooperare şi de irigaţii, de electrificare, de drenaj, de edilitate şi edificare rurală — proiecte naţionale aduse la îndeplinire cu colaborarea administraţiilor locale şi companiilor particulare — precum şi programe de educaţie agricolă şi civică, care, în ansamblul lor, constituesc punctele esenţiale ale studiului nostru. Acest program, care părea şubred la început, din cauza măsurilor lui cu caracter de urgenţă, câte odată riscate, a devenit din ce în ce mai puternic pentru a adopta, în 1936, *Norris-Rayburn Rural Electrification Bill*[3]) care lansează un plan pe 10 ani de consolidare şi de socializare agrară. Această continuitate de eforturi susţinute în executarea planurilor unanim adoptate, prin votul secret al cultivatorilor celor 16 state agricole[4]), sunt o dovadă ce ne îndreptăţeşte să avem încredere în sagacitatea guvernului preşedintelui Roosevelt.

In cadrul limitat al acestui studiu, nu putem să ne ocupăm de latura politico-juridică a imixtiunii guvernului federal în suveranitatea şi în chestiunile private ale Statelor confederate. Este o chestiune care a repus iarăşi pe tapet vechea dispută de ideologie politică dintre Jefferson, partizanul libertăţilor individuale ale Statelor confederate şi Hamilton, federalistul înverşunat, apostolul centralizării puterilor guvernului federal. Tendinţele centralizatoare ale preşedintelui Roosevelt — care nu face decât să uzeze de prerogativele constituţionale ale Statului federal, pentru a exercita, mai ales în caz de urgenţă, puterile sale de control, chiar cu riscul de a încălca suveranitatea individuală a Statelor confederate — nu ne interesează decât prin consecinţele lor practice: amelioliorarea vieţei rurale, prin desvoltarea ştiinţifică a resurselor naturale ale ţării.

Guvernul federal, în calitatea lui de paznic al bunei stări a naţiunii, s'a erijat mai întâi în legislator şi mentor, pentru a renunţa puţin mai târziu, din cauza necesităţilor urgente, la lunga lui tactică de neintervenţie şi pentru a-şi asuma responsabilităţi din ce în ce mai grele. Şi nu fără să se lovească de dificultăţi extraordinare — inerente soluţiilor rapide şi lipsei de experienţă — a reuşit guvernul federal să dea, după lovituri de încercare, lovituri de maestru şi, angajat în primul rând să stârpească şomajul, a atacat problema capitală a naţiunii americane, aceea de a armoniza ritmul vieţii urbane cu acela al vieţii agricole. Dacă sistemul rooseveltian, — New Deal-ul — a fost acuzat, pe drept sau pe nedrept, că e fascist şi totalitar, aparţine altora grija de a analiza motivele unei politici care, după exemplul tuturor „democraţiilor moderne“, impregnate de un utilitarism aproape machiavelic, răstoarnă toate doctrinele clasice ale democraţiei.

---

[1]) Mai mult de 850 de coduri de muncă şi de contracte colective au fost elaborate la Ministerul Muncii de către Comisii de experţi, sub supravegherea Exc. Sale Miss. *Frances Perkins,* între 31 Martie 1933 şi 27 Mai 1935, când Curtea supremă a declarat NIRA neconstituţională.

[2]) 1936, World Almanach, New-York World Telegram, New-York City 1937, p. 63.

[3]) 1937, Report of Rural Electrification Administration, United States Printing Office, Washington, D. C. Ianuary, 1938, pag. 15.

[4]) 1936, World Almanach, l. c., p. 167.

Dar să trecem la realizările acestui New Deal, care, pentru a pacifica pe neintervenţionişti alarmaţi, a ştiut să obţină aprobarea, aproape unanimă, a Camerelor Americane.

A normaliza vieaţa rurală, descongestionând oraşele; a pune în valoare pământurile de a doua calitate şi chiar pe cele nedefrişate, prin lucrări de irigaţie, de asanare, drenaj şi electrificare; a ridica nivelul vieţii agricultorilor consolidând preţurile cerealelor şi salariile agricole; a reacţiona contra izolării vieţii rurale americane [5]) şi a desvolta un spirit de corp al populaţiei agricole, o coeziune socială prin organizarea şi desvoltarea cooperativelor agricole şi prin aplicarea unui program educativ; aceasta este opera economică şi socială pornită din iniţiativa, prevederea şi hotărîrea guvernului Roosevelt. Repopularea regiunilor rurale a început aproape automat, odată cu exodul şomerilor în agricultură. Dar, din 1933, mişcarea de înapoiere la pământ *(back—to the land movement)* primeşte sprijinul guvernului federal şi, sub această impulsie, populaţia rurală a crescut până în 1935 cu 2.000.000. de suflete [6]). În afară de această emigraţie a populaţiei urbane la ţară, mai mult de 1.000.000 de persoane [7]) au fost împiedicate, în acelaş interval de timp, ca să emigreze în oraşe, prin faptul că guvernul federal întreprinde educarea tineretului masculin dintre 18—25 ani (aceste limite de vârstă au fost împinse de la 17 până la 25 ani în 1935) în 2109 [8]) lagăre de muncă create pentru a primi deodată 350.000 persoane, şi în care lucrările agricole ocupă anual 50 % dintre studenţi. Judecând după statistici, 1.235.400 [9]) tineri americani, conduşi de maeştri furnisaţi de către Ministerul Muncii, al Industriei, al Agriculturii, al Educaţiei Naţionale şi al Apărării Naţionale, au parvenit să asaneze, până în 1936, mai mult de 5.000.000 [10]) pogoane de pământ, smulse flagelului insectelor distrugătoare, şi să amelioreze 2.500.000 pogoane de pădure de lemn de construcţie.

Importanţa acestor lucrări de repopulare a câmpului şi de revalorizare a pământurilor şi resurselor agricole se înţelege şi mai bine dacă reamintim că în 1930 populaţia agricolă — evaluată la 30.445.350 [11]) suflete şi lucrând 986.771.016 pogoane de pământ — nu reprezenta decât 25 % din toată mâna de lucru americană, în timp ce cu o sută de ani înainte ea reprezenta nu mai puţin de 75 % din populaţia activă. Aceasta din cauză că, paralel cu introducerea maşinilor agricole şi cu reducerea nevoii de mână de lucru, s'a pornit, cu începere din 1849 — epoca sfârşitului expansiunii teritoriale către acel Eldorado care era Far West-ul — o mişcare puternică de emigraţiune în oraşe. Nu numai imigraţii noi descinşi pe „Pământul Făgăduit" se văd absorbiţi de către industrie, în centre urbane, cu toată ocupaţia lor de agricultori, dar chiar şi copiii fermierilor yankei se lasă subjugaţi de atracţia oraşelor. Investigaţiuni speciale, întreprinse în 1924 de căre *E. C. Young* şi *R. L. Gillet,* arată că numai 69, 3 % până la 72 % din fiii fermierilor americani continua ocupaţia părinţilor lor [12]). Această infiltraţie a populaţiei agricole în centrele industriale se face în detrimentul exploatării intense şi ştiinţifice a ogoarelor.

---

5) Pentru noi europenii este greu să concepem izolarea populaţiei agricole americane, care nu este de loc concentrată în sate. Fermierul yankeu — tip de agricultor sui generis — este cea mai mare parte a timpului un puritan care îşi pune toată nădejdea în voinţa lui neclintită şi în protecţia religiei lui, adesea aceea a sectei independente a Quakerilor. El se lipseşte de vieaţa gregară, pentru că el trăeşte separat de semenii lui prin spaţii imense. Această izolare geografică şi în acelaş timp şi o oarecare superioritate de cultură — deoarece mulţi din aceşti agricultori, în special Quakerii, posedă diplome universitare — au desvoltat în el spiritul de iniţiativă şi de cucerire şi au accentuat în el controlul de sine însuşi şi ceeace se cheamă: „Self reliance". De aceea este imposibil să comparăm pe fermierul american, mic sau mare capitalist independent, cu ţăranii noştri europeni, abia ieşiţi de sub vasalitatea feudală, cu care nu are comun decât dragostea de pământ şi orizonturile vaste.

6) *Baker, O. E.* „A Graphic Summary of Features and Land Utilization in the United States" United States Department of Agriculture, Miscellaneous Publication Nr. 260, May 1937, pag 2.

7) Idem, p. 1

8) *Winslow, W. Thacher:* „Youth, a World Problem", National Youth Administration, United States, Government Printing Office, Washington D. C. 1937, p. 86. 9) 1936, World Almanach, l. c., pag. 73.

10) *Winslow, W. Thacher:* „Youth", l. c., pag. 88. 11) 1936, World Almanach, l. c., pag. 347.

12) *Sorokin P.* „Social Mobility", Harper & Brothers, New-York, 1927, pag. 416.

Iată pentru ce Administraţia Refacerii Agricole are tot dreptul să se mândrească că a putut să fixeze lucrători industriali în statele agricole prin excelenţă. Numai în cele trei state din Far West-Washington, Oregon şi Idaho, — numărul fermierilor arendaşi creşte, respectiv, cu 39 %, 44 % şi 22 %, între anii 1930 şi 1933 [13]. În aceeaşi perioadă de timp iau fiinţă 523. 041 [14] ferme noi şi sunt date agriculturii 48.409.993 noi pogoane de pământ, ceea ce reprezintă o creştere de 7 % în raport cu 1930.

Totuşi se observă un fenomen paradoxal. Şi anume, în ciuda câştigurilor realizate în populaţie rurală, în pogoane de pământ arabil şi în număr de ferme noi, o scădere considerabilă a valorii proprietăţii rurale, o scădere cu 32%. În adevăr, de unde în 1930 valoarea totală a fermelor se ridica la 47.879.838.358 dolari, ea nu mai reprezenta în 1935 decât 32.884.342.375 dolari [15]. Această devalorizare a pământurilor se datoreşte la trei cauze esenţiale: *a)* dobânzilor şi taxelor mari (66, 2 % din fermele proprietate sau cu arendă, adică 4.162.131 ferme sunt grevate pe ipoteci) [16]; *b)* preţului scăzut al cerealelor şi *c)* secetei.

Pentru a remedia această situaţie, AAA (Administraţia Refacerii Agricole) transformă EFMA *(Emergency Farm Mortgage Act)* din 12 Mai 1933 [17], din măsura temporară care îşi propunea să vină în ajutor fermierilor, cultivatorilor de fructe şi crescătorilor de vite, într'o administraţie permanentă a creditului agricol (FCA sau *Farm Credit Administration*), având drept scop să coordoneze şi să completeze sistemul creditelor agricole pe termene lungi şi scurte, destinate să uşureze producţia şi desfacerea cerealelor.

Graţie acestei organizaţii, care împarte ţara în 12 districte şi creează 12 bănci federale agricole, în fiecare din ele cu 12 Bănci de Credit intermediar şi 13 corporaţii de credit agricol, guvernul federal reuşeşte să consolideze puterea de cumpărare a agricultorilor în seminţe şi instrumente agricole, oferind fermierilor în majoritate mici proprietari, deoarece 22,90% dintre cele 6.288.648 ferme nu au decât 20 până la 40 pogoane, 21,85% au dela 50 până la 99 pogoane şi 21,05% dela 100 până la 175 pogoane [18] credite pe termene reduse, nedepăşind 5 ani şi cu dobândă maximă de 5%.

În afară de aceasta, credite anuale de 50.000.000 dolari, pe timpul perioadei 1937—1942, permit ca RA [19] sau RRA (*Resetlement Administration* sau *Rural Resetlement Administration* = Administraţia Refacerilor Rurale) să scoată de pe listele Asistenţei Publice 290.000 familii de fermieri şi să le stabilească pe pământurile cumpărate de către guvernul federal la preţul curent al vânzărilor din 1930. Aceşti fermieri, — redeveniţi din nou fermieri, — au un termen de 30 ani pentru a plăti preţul pământurilor lor, fără ca să le greveze pentru aceasta cu ipoteci. Şi pentru a favoriza mai mult repopularea câmpurilor, RA lansează un program de utilizare şi de defrişare a pământurilor care, completând munca tineretului american angajat în câmpurile de lucru ale lui CCC *(Civilian Conservation Corps)*, transformă, în 1936, 10.000.000 pogoane de pământ de calitatea doua [20] în pământuri arabile de primă calitate. La fel, prin lucrările de drenaj şi de secare, 44.523.685 pogoane [21] deschid perspective noi pentru exploatarea bogăţiilor pământului american. În adevăr, dacă se ia în consideraţie că dintre cele 1.903.216.640 pogoane care formează suprafaţa totală a Statelor Unite, numai jumătate, sau mai exact 986.771.016 pogoane sunt cultivate, mai rămâne încă — scăzând cele 400.000 pogoane de deşerturi — o întindere de 516.500.000 [22] pogoane de pământuri care ar putea să fie date culturii, pe măsură ce se desvoltă şi se extind lucrările de irigaţie, de drenaj şi de nitrificare a solului.

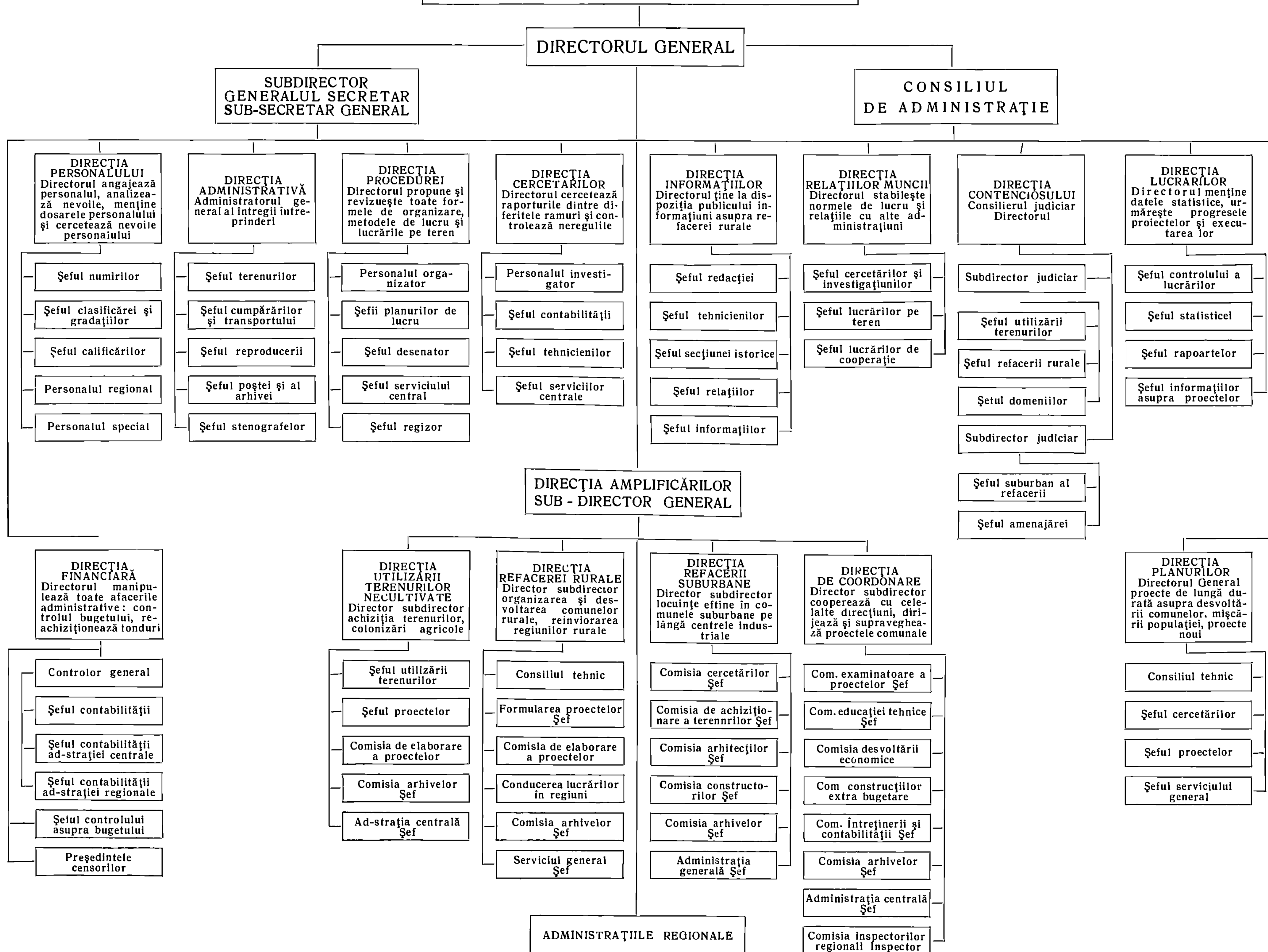
13) Land Policy Circular, Resettlement Administration, Ian. 1937, pag. 8.

14) 1936, World Almanach, l. c., pag. 192. 15) 1936; World Almanach, l. c., pag. 192. 16) 1936, World Almanach, l. c., pag. 137. 17) 1936, World Almanach, l. c., pag. 65. 18) 1936, World Almanach, l. c., pag. 530.

19) Public Resolution Nr. II, 74—th. Congress, aprobată la 8 Aprilie 1935.

20) Land Policy Calendar, Resettlement Administration, Divizion of Land Utilization, Washington. D. C. January 1937, pag. 21. 21) 1936, World Almanach, l. c., pag. 354.

22) Baker, O. E., l. c., pag. 27.

R. A. ADMINISTRAŢIA REFACERII RURALE
RESETTLEMENT ADMINISTRATION
DIRECTORUL GENERAL
SUBDIRECTOR GENERALUL SECRETAR SUB-SECRETAR GENERAL
CONSILIUL DE ADMINISTRAŢIE
DIRECŢIA PERSONALULUI Directorul angajează personalul, analizează nevoile, menţine dosarele personalului şi cercetează nevoile personalului
Şeful numirilor
Şeful clasificărei şi gradaţiilor
Şeful calificărilor
Personalul regional
Personalul special
DIRECŢIA ADMINISTRATIVĂ Administratorul general al întregii întreprinderi
Şeful terenurilor
Şeful cumpărărilor şi transportului
Şeful reproducerii
Şeful poştei şi al arhivei
Şeful stenografelor
DIRECŢIA PROCEDUREI Directorul propune şi revizueşte toate formele de organizare, metodele de lucru şi lucrările pe teren
Personalul organizator
Şefii planurilor de lucru
Şeful desenator
Şeful serviciului central
Şeful regizor
DIRECŢIA CERCETĂRILOR Directorul cercetează raporturile dintre diferitele ramuri şi controlează neregulile
Personalul investigator
Şeful contabilităţii
Şeful tehnicienilor
Şeful serviciilor centrale
DIRECŢIA INFORMAŢIILOR Directorul ţine la dispoziţia publicului informaţiuni asupra refacerei rurale
Şeful redacţiei
Şeful tehnicienilor
Şeful secţiunei istorice
Şeful relaţiilor
Şeful informaţiilor
DIRECŢIA RELAŢIILOR MUNCII Directorul stabileşte normele de lucru şi relaţiile cu alte administraţiuni
Şeful cercetărilor şi investigaţiunilor
Şeful lucrărilor pe teren
Şeful lucrărilor de cooperaţie
DIRECŢIA CONTENCIOSULUI Consilierul judiciar Directorul
Subdirector judiciar
Şeful utilizării terenurilor
Şeful refacerii rurale
Şeful domeniilor
Subdirector judiciar
Şeful suburban al refacerii
Şeful amenajărei
DIRECŢIA LUCRĂRILOR Directorul menţine datele statistice, urmăreşte progresele proiectelor şi executarea lor
Şeful controlului a lucrărilor
Şeful statisticei
Şeful rapoartelor
Şeful informaţiilor asupra proectelor
DIRECŢIA AMPLIFICĂRILOR SUB-DIRECTOR GENERAL
DIRECŢIA FINANCIARĂ Directorul manipulează toate afacerile administrative: controlul bugetului, reachiziţionează fonduri
Controlor general
Şeful contabilităţii
Şeful contabilităţii ad-straţiei centrale
Şeful contabilităţii ad-straţiei regionale
Şeful controlului asupra bugetului
Preşedintele censorilor
DIRECŢIA UTILIZĂRII TERENURILOR NECULTIVATE Director subdirector achiziţia terenurilor, colonizări agricole
Şeful utilizării terenurilor
Şeful proectelor
Comisia de elaborare a proectelor
Comisia arhivelor Şef
Ad-straţia centrală Şef
DIRECŢIA REFACEREI RURALE Director subdirector organizarea şi desvoltarea comunelor rurale, reinviorarea regiunilor rurale
Consiliul tehnic
Formularea proectelor Şef
Comisia de elaborare a proectelor
Conducerea lucrărilor în regiuni
Comisia arhivelor Şef
Serviciul general Şef
DIRECŢIA REFACERII SUBURBANE Director subdirector locuinţe eftine în comunele suburbane pe lângă centrele industriale
Comisia cercetărilor Şef
Comisia de achiziţionare a terennrilor Şef
Comisia arhitecţilor Şef
Comisia constructorilor Şef
Comisia arhivelor Şef
Administraţia generală Şef
DIRECŢIA DE COORDONARE Director subdirector cooperează cu celelalte direcţiuni, dirijează şi supraveghează proectele comunale
Com. examinatoare a proectelor Şef
Com. educaţiei tehnice Şef
Comisia desvoltării economice
Com construcţiilor extra bugetare
Com. întreţinerii şi contabilităţii Şef
Comisia arhivelor Şef
Administraţia centrală Şef
Comisia inspectorilor regionali Inspector
DIRECŢIA PLANURILOR Directorul General proecte de lungă durată asupra desvoltării comunelor, mişcării populaţiei, proecte noui
Consiliul tehnic
Şeful cercetărilor
Şeful proectelor
Şeful serviciului general
ADMINISTRAŢIILE REGIONALE

În ceea ce priveşte valorificarea produselor agricole — problema de a echilibra oferta şi cererea lor — New Deal a crezut că a rezolvat problema protejând culturile naţionale prin tarifuri ridicate şi debarasându-se de surplusul de producţie prin despăgubiri acordate fermierilor.

Politica tarifurilor ridicate protectoare ale Guvernului Roosevelt nu este decât un efect imediat al politicii de „suficienţă naţională", ajunsă la modă după războiul mondial. Cât despre distrugerea surplusului produselor agricole, ea este cea mai mare greşală pe care a comis-o „Brain Trust" în 1933, în sforţarea nefastă în consecinţe, de a menţine preţurile agricole ridicate, fără de care fermierii erau ameninţaţi cu ruina. Seceta şi sărăcia din 1934 au dovedit Guvernului federal şi specialiştilor lui „Brain Trust", în ce măsură parabola celor şapte vaci grase şi şapte vaci slabe, ar trebui să formeze substratul economiei politicii moderne, chiar într'o ţară foarte îmbelşugată ca Statele Unite. Iată pentru ce, părăsind această politică economică greşită, guvernul federal încearcă astăzi să echilibreze producţia şi circulaţia produselor agricole invitând pe fermierii americani, prin AAA, ca să adopte un plan de producţie restrâns la nevoile ţării. Mai mult de 3.000.000 [23]) contracte agricole voluntare între AAA şi agricultori permit astfel să reducă producţia agricolă, prin prime de beneficii sau de despăgubiri acordate agricultorilor pentru preţurile recoltelor necultivate, şi ajung să menţină preţurile cerealelor tutunului şi plantelor fibroase la un nivel la care concurenţa industrială nu mai parvine, să periclitezze stabilitatea vieţei agricole.

Dar, dintre toate contribuţiile lui New-Deal la programul refacerii agrare, cea mai eficace este, fără îndoială, ansamblul lucrărilor de electrificare rurală făcute de către REA *(Rural Electrification Administration)* [24]). Pentru a înţelege importanţa acestor lucrări, trebue să relevăm că, cu toate progresele tehnice ale Statelor-Unite, anumite regiuni agricole — mai ales Statele de Sud — erau înapoiate din punct de vedere economico-social, din cauză că spiritul rural, înclinat spre rutină, este în general refractar inovaţiilor. Sociologii *Ogburn* şi *Sorokin,* ca şi antropologul *Kroeber,* atrăseseră, prin lucrările lor, atenţia publică asupra faptului că invenţiile pierd din intensitatea lor de propagare, pe măsură ce ele se îndepărtează de centrele emiţătoare ale invenţiilor. Aspectul ogorului american evidenţia în mod elocvent acest adevăr, demonstrat pentru prima oară de către *Tarde,* în a doua jumătate a secolului al 19-lea. Cu tot confortul modern şi cu toate instrumentele agricole introduse în ferme [25]), acestea nu dispuneau, în 1930, decât de o forţă motrice totală de 50.900.009 H. P. [26]) şi în 1935 numai o fermă din 10 avea electricitate [27]). New-Deal, conştient de necesitatea de a împiedica exploatarea resurselor naturale ale Statului federal de către particulari, se străduește să păstreze ca proprietate federală *Muscle Shoals* din Alabama, în ciuda tuturor eforturilor lui Henry Ford de a obţine drepturi de concesiune asupra acestei exploatări hidro-electrice. In primăvara anului 1933, politica rooseveltiană înfiinţează TVA *(Tennessee Valley Administration)* pentru a utiliza forţa hidraulică dela Muscle Shoals şi a distribui curent electric tuturor Statelor din vecinătatea văii Tennessee, a căror suprafaţă totală se ridică la 42.000.000 mile patrate [28]). Camerele celei de a 74-a Adunări acordă administraţiei TVA un buget de 111.000.000 dolari pentru rezervorul şi barajul *Norris Dam* din apropiere de Knoxville (Tennessee) (ale cărui două uzine centrale produc 56.000 kilowaţi pe oră), pentru lucrări de nitrificare, de reîmpăduriri şi de exploatarea resurselor miniere ale regiunii. Pentru a pune la îndemâna lucrătorilor angajaţi în aceste lucrări, comodul necesar, un oraş nou *Norris Town* iese din creerul arhitecţilor şi technicienilor, o adevărată cetate muncitorească care depăşeşte, prin frumuseţea bungalow-urilor şi duplex-urilor lui, falansterele cartierului Karl Marx din Viena sau Cottage-urile de la Wellwynn, din apropiere de Londra. Lucrătorii şi fermierii din Noris Town au grădini pline cu verdeaţă,

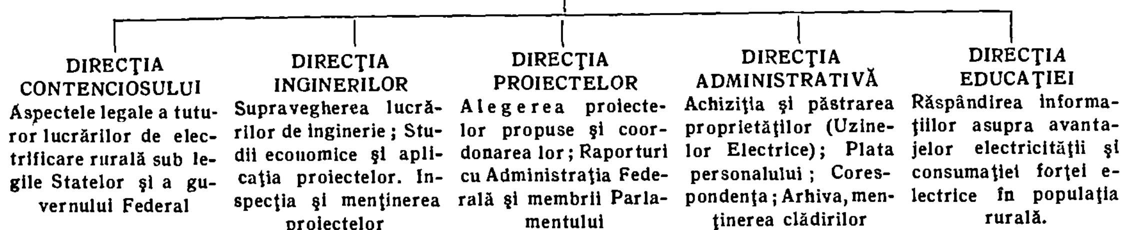
[23]) World Almanach, l. c., pag. 64. [24]) Public Resolution No. 11, 74 th Congress, April 8, 1935.
[25]) 1936 World Almanach, l. c., p. 531. [26]) Idem. (4.184.695 automobile, 929.021 tractoare. 900.245 autocamioane).
[27]) 1937, Report of Rural Electrification Administration, l. c., p. 1. [28]) 1936. World Almanach, l. c., p. 7-a.

prevăzute cu apă curgătoare şi electricitate, beneficiază de dispensarii şi de facilităţi medicale, de şcoli pentru copii şi pentru adulţi, de centre de recreaţie pentru persoane în vârstă şi copii; de asemenea de cooperative de producţie şi consumaţie. Norris Town a servit drept model altor centre rurale născute din eforturile administraţiei R A precum: *Greensbury* in Pensylvania, *Reedsville,, Elkins şi Winfield* în Virginia de Vest, *Matanuska* în Alaska, *Pine Mountain* în Georgia, *Cherry Lake* în Florida, *Mission County* în Arkansas, *Groveton* în Texas, şi *Crossville* în Tennessee. Toate aceste centre rurale, afară de Matanuska, sunt împrăştiate în regiunile de Sud Est ale Statelor Unite, unde nevoile casnice ale unei populaţiuni de vreo 4.000.000 locuitori forţează pe REA să mărescă forţa hidraulică a regiunii, înmulţind barajele şi rezervoarele de apă. După Norris Dam, REA construeşte *Wheeler Dam,* in Tennessee, (cu un voltaj iniţial de 36.000 kilovaţi pe oră şi putând ajunge până la 282.000 kilovaţi pe oră), *Wilson Dam* în Alabama şi *Pickwick Dam* în Tennessee. După trei ani de muncă, cu 120 uzine în lucru, REA este capabilă astfel, să distribuie electricitatea la 1.200.000 famili de fermieri [29]), ridicând prin aceasta procentul fermierilor care utilizează lumina electrică la 19%, adică o fermă la şease.

ADMINISTRAŢIA ELECTRIFICĂRII RURALE

PREŞEDINTELE STATELOR-UNITE

DIRECTORUL GENERAL
Execută ordinele Preşedenţiale
Iniţiază, formulează, administrează, supraveghează programul proiectelor aprobate, pentru generalizarea transmisiunea şi distribuţia curentului energiei electrice în regiunile rurale

Dificultatea capitală de care s'a lovit REA în lucrările sale de electificare rurală a fost sabotajul companiilor private de electricitate existente deja în valea Tennessee. Autoritatea federală a trebuit să opteze pentru una din următoarele patru alternative: [30]) 1) Companiile private să cumpere en gros concesiunea forţei hidro-electrice a uzinelor de stat, pentru a o distribui apoi consumatorului cu enorme beneficii realizate din preţul de detail; 2) Companiile private şi guvernul federal să-şi întrunească forţele şi să transmită curentul electric al uzinelor centrale la companii locale, publice şi particulare, pe preţul curent actual al voltajului; 3) Trusturile electrice din sud „Commonwealth", „Southern" (proprietatea societăţii electrice Bond & Share Company"), „Tennessee Public Service Company" din Knoxville, „Memphis Power & Lighit Company", să cedeze complet Guvernului federal şi pe preţul de cumpărare, toate uzinele lor, a căror reţea se întinde până la Golful Mexic şi Oceanul Atlantic. 4) In sfârşit, guvernul, federal fără să aducă prejudicii intereselor trusturilor şi menajând în acelaş timp şi interesele consumatorilor, să împartă cu trusturile zonele electrice ale Văii Tennessee.

---

29) 1937. Report of Rural Electrification Administration. l. c, p. l.
30) Christian Science Monitor, Boston, Massachussets, March 25, 1938, p. 2

Guvernul federal a dat preferinţă acestui din urmă plan de cooperare pacifică, graţie căruia preţul kilowatului pe oră a fost redus dela 1 cent 48 şi chiar dela 2 cenţi şi jumătate, la 1 cent 24, în timp ce liniile de electrificare rurală au scăzut dela 1.500 — 2.000 dolari de milă engleză (1.353 m.) la 1.000 dolari de milă. TVA îşi propune să reducă chiar la 850 dolari [31]) costul milei electrificate, aşa încât preţul electricităţii să revină la 1 cent de kilovat pe oră. Lucrările pentru construirea uzinelor şi pentru distribuirea voltajului au costat pe REA 10.500.000 dolari în 1936 şi 55.000.000 dolari în 1937. După votul de încredere dat de cei 80% din fermierii regiunilor agricole unde guvernul federal colaborează cu companiile particulare, în favoarea continuării administraţiei REA până în 1948, Camerele americane au votat un buget anual de 400.000.000 dolari pentru lucrările de electrificare rurală, buget care a permis Administraţiei centrale ca să întreprindă construirea a altor 19 uzine electrice. După exemplul iniţiativei federale, 18 State au promulgat şi ele legi, care permit înfinţarea de Companii de electrificare rurală, pe bazele sistemului cooperativ.

Latura interesantă şi foarte importantă, din punct de vedere practic, în electrificarea rurală, este soluţia, la care a recurs guvernul federal pentru a acoperi deficitele bugetare rezultate din cauza acestor cheltuieli extraordinare. Fără cea mai mică împotrivire, guvernul federal a pus şi încasat taxe în valoare de 371.422.835 dolari în 1934 şi de 526.222.257 dolari în 1935, [32]) pe toate produsele agricole manufacturate, cu o taxă *(Processing Taxes)* variabilă după natura produselor agricole: 30 cenţi pe baniţa de grâu, 4,2 cenţi pe livra de bumbac, 1,7 cenţi pe livra de tutun, 1/2 cent pe livra de zahăr etc. Graţie acestui subterfugiu — căci industria se vede supra-taxată în favoarea agriculturii, legislaţie prin urmare preferenţială pe care Curtea Supremă nu va ezita să o atace, deşi fără succes — politica rooseveltiană reuşeşte să dea un avânt puternic de socializare şi de modernizare vieţii rurale. Fermierii, încurajaţi prin interesul pe care li-l arată autoritatea centrală, recapătă încrederea în ei, aşa în cât în loc de a mai vedea perpetuându-se mişcarea fermierilor către centrele industriale, asistăm la un fenomen tocmai contrariu. Mâna de lucru industrială, atrasă de către avantajele pe care le oferă astăzi regiunile rurale ale Statelor Unite, reia drumul câmpului şi exodul orăşenilor către centrele rurale se ridică la 783.000 persoane pe an; [33]) un semn palpabil că ritmul vieţii rurale se pune puţin câte puţin la diapazon cu vieaţa urbană, oferind avantaje precuniare şi de ordin psihologic care contrabalansează atracţiile oraşelor; vieaţa în societate, spectacolele şi recreaţiunile diferite, dar nu întotdeauna sănătoase.

Este incontestabil că dacă am căuta *fermentul dinamic al întregii acestei opere grandioase de ridicare economică şi socială a regiunilor rurale* — săvârşită prin cooperarea guvernului federal cu statele confederate şi prin aportul ştiinţific al technicienilor şi specialiştilor — fără îndoială că acest ferment l-am găsi în *programul de educaţie technică, civică şi socială, iniţiat şi susţinnt de către generozitatea guvernului federal.*

Am văzut deja că administraţia centrală din Washington încurajază şi urmăreşte educaţia agricolă, forestieră şi industrială a tineretului american în lagărele de muncă ale lui CCC. În acelaş timp educaţia agricolă practică şi superioară a luat un avânt formidabil în instituţiile politechnice şi în colegiile de Stat, care, în afară de cursurile lor regulate, au organizat şi cursuri de vară şi conferinţe regionale pentru a da putinţă agricultorilor americani ca să lichideze, într'un mod ştiinţific, economic şi rapid, problemele cărora trebue să le facă faţă. Pe de altă parte, Ministerul Educaţiei Naţionale, al Agriculturii, al Muncii şi cel de Interne, prin cercetările lor ştiinţifice şi prin publicaţile lor, statele federale la curent cu progresele ştiinţei agricole şi evoluţiei sociale. Guvernul federal continuă astfel — dându-i tot mai multă anvergură — programul de educaţie adultă cuprins în legea *Smith —Lever* din 1914. În virtutea acestei legi, Guvernul federal oferă

---

[31]) 1937, Report of Rural Electrification Administration, l. c., p. 7 şi 65.
[32]) 1936, World Almanach, l. c., p. 64 şi 299. [33]) 1936. World Almanach, l. c., p. 347.

Statelor Uniunii să împartă — şi este vorba de împărţirea clasică 50% — cheltuielile programelor de extensiune universitară pentru perfecţionarea agricultorilor, programe de studii ce pot fi urmate prin corespondenţă,[34]) şi care permit fermierilor să se familiarizeze cu progresele realizate în ramura lor.

Alături de sforţările guvernamentale, iniţiativa particulară a creat instituţii jumătate educative, jumătate recreative, jumătate sociale, în care tineretul rural are posibilitatea să reacţioneze în contra izolării şi să participe la emulaţia vieţii colective în grupuri organizate. Aşa se explică cum clubHurile 4 H (*h*ead, *h*eart, *h*and, *h*ealth), organizate în 1914, au ajuns să aibă în 1937, 10.000.000 membri. Sub ochiul vigilent al unor conducători pricepuţi, experţi în problemele vieţii rurale şi vieţei colective, tinerii şi tinerele membre ale acestor cluburi învaţă să aplice în viaţa lor deviza :

„Capul meu, în serviciul unei gândiri raţionale ;
„Inima mea, în serviciul unei mai mari loialităţi ;
„Mâinile mele, în serviciul aproapelui ;
„Sănătatea mea, în serviciul unei vieţi mai bune în cercul meu, în comunitatea mea şi în ţara mea".

Pe de altă parte, organizaţia *„Future farmers of America"* caută, începând din 1928, să desvolte spiritul de iniţiativă, de întreprindere şi de cooperare, printre studenţii înscrişi la cursurile cu vocaţie agricolă şi printre tineretul trecut de 14 ani, angajat în ferme. Această asociaţie încearcă să stimuleze tineretul din ferme ca să-şi însuşească toate cunoştinţele din domeniul pregătirii tehnice superioare care le-ar da posibilitatea să-şi amelioreze profesiunea lor şi, prin urmare, mijloacele lor de existenţă.

Toate aceste eforturi federale, guvernamentale şi particulare pentru ridicarea vieţei rurale, au pus, desigur, în mod clar, în evidenţă, avantajele pe care le oferă aportul ştiinţei şi specialiştilor pentru economia dirijată. Coordonarea şi armonizarea tuturor forţelor care lucrează în acelaşi scop, au demonstrat superioritatea cooperării raţionale asupra politicii nedecise de salturi dezordonate a ministerelor. Iată pentru ce spiritul de cooperare câştigă pe fiece zi teren în Statele Unite, unde, începând din 1932, nu se mai vorbeşte decât de *„politică raţională"*, de *„economie dirijată"*, de *„social enginering"* şi de *„planned society"*.

New Deal a contribuit mult la desvoltarea acestui spirit, care câştigă tot mai temeinic statele confederate şi întreprinderile particulare; cooperativele de producţie şi consumaţie agricolă se înmulţesc, în timp ce statele trimit pe consilierii lor tehnici guvernamentali la sesiunile plenare ale lui COSGO (Consiliul guvernatorilor de state), pentru a discuta, cu ajutorul Comisiilor de experţi, problemele a căror soluţionare necesită acţiunea coordonată, raţională şi ştiinţifică a mai multor State (precum este problema captării, purificării şi distribuirii apei fluviilor Delaware şi Ohio, care a întrunit colaborarea ştiinţifică a şapte state interesate).

New Deal a inaugurat politica raţională şi ştiinţifică pentru ridicarea economică şi socializarea regiunilor rurale. Dar opera aceasta, pentru a fi completă, mai trebue încă să legifereze salariile maxime şi minime ale lucrărilor agricole şi să extindă avantajele asigurărilor sociale — prime pentru boală, bătrâneţe, accidente de şomaj, oferite de către *Federal Security Act* din 14 August 1934 — şi la mâna de lucru agricolă, care, din nenorocire, este exclusă din categoria beneficiarilor acestei legi. Dacă este adevărat că New Deal face operă de prevedere socială, educând populaţia rurală ca să aprecieze beneficiile asigurărilor contra grindinei, lăcustelor, incendiilor etc., atunci, cu cât mai profundă şi mai eficace nu ar fi opera lui de securitate economică şi socială dacă ar reuşi să înlăture totodată şi riscul, pentru agricultori, ca să devină „o sarcină publică". Pericolul unui dezechilibru social, între privilegiaţii oraşelor protejaţi prin legea federală contra riscu-

[34]) *Winslow W. Thacher*, „Youth" l. c., p. 96.

rilor bătrâneţei şi şomajului şi între oamenii uitaţi („forgotten men“) ai câmpurilor, lăsaţi la hazardul carităţii publice, ar fi astfel eliminat, permiţând fermierilor şi mâinii de lucru agricole să beneficieze şi ei de avantajele lui „Security Act“.

Cu toată acestă lacună — foarte serioasă pentru adepţii principiului prevederii, prin ajutorul asigurărilor sociale — realizările guvernului d-lui Rosevelt impun respect.

Aceste rezultate ne interesează în deosebi, pe noi, ca ţară agricolă cu resurse naturale bogate, a căror exploatare şi valorificare depind, în adevăr, de educaţia technică, civică şi socială a ţăranilor noştri.

Este de sperat că interesul viu pe care M. S. Regele îl poartă ridicării păturii ţărăneşti, că opera deja inagurată de către Fundaţiile Regale, Ministerul Educaţiei Naţionale, al Agriculturii şi Apărării Naţionale, şi că Serviciul Social obligator de către d. Prof. Gusti şi promulgat de curând vor ajunge, pe măsură ce munca se va perfecţiona, să ridice nivelul economic şi social al vieţei ţăranului nostru şi să asigure şi ţării noastre echilibrul şi armonia între ritmul vieţii urbane şi al vieţii rurale.

CHRISTINA GALITZI

CALIFORNIA ROMÂNIEI: REGIUNEA COPANCA

La Sud de Tighina, pe valea Nistrului, se găseşte o regiune de mare fertilitate naturală, acoperită cu livezi de pomi fructiferi, păduri de baltă, terenuri mlăştinoase şi inundabile. Localităţile mai importante sunt: Chiţcani, Copanca şi Talmaz.

Copanca, cu livezile ei situate în centrul regiunii între albia veche şi cea nouă a Nistrului, a constituit obiectul de cercetări monografice al Institutului Social Român din Basarabia, în vara anului 1937.

Fertilitatea solului se datoreşte în bună parte aluviunilor rămase în urma revărsărilor anuale ale Nistrului — adevărat Nil al Basarabiei — revărsări care au devenit mai simţitoare după răsboiu din următoarele motive:

1. Despădurirea Nistrului la origine în timpul războiului a contribuit la formarea torenţilor care degradează terenul şi împotmolesc albia fluviului.

2. Digul apărător de inundaţii făcut de Rusia Sovietică pe malul stâng al Nistrului îndreaptă cursul apelor spre teritoriul românesc.

3. Reforma agrară din Basarabia creind parcele lungi şi înguste, aratul lor din deal în vale croeşte drum torenţilor care duc spre Nistru tocmai partea cea mai fertilă a solului dar contribue în acelaşi timp la împotmolirea lui.

Revărsările Nistrului, nefiind regulate şi îndrumate de mâna omului, prezintă însă şi pericol, cauzând uneori şi distrugeri mari şi răpind culturii mii de hectare terenuri ce se prezintă în permanenţă sub forma de mlaştini neutilizabile.

Ţinutul Copanca este ameninţat de inundaţii la Nord din Balta Zahornei şi la Sud din bălţile Talmaz. Indiguirea şi irigarea cu ajutorul stăvilarelor care să dea grădinelor apa necesară la timpul potrivit, pe lângă că ar înlătura pierderile provocate de inundaţii şi ar reda culturii o bună parte din terenuri, ar contribui în acelaşi timp la sporirea rentabilităţii grădinilor actuale. Urmele unor diguri cu porţi care aveau de scop să reguleze revărsările se văd şi astăzi la Gârla „Cazone“ între Talmaz şi Leontina.

O mică peninsulă de lângă Leontina, denumită „Livada turcească“, dovedeşte că pomicultura a constituit ocupaţia locuitorilor de aci încă din timpuri mai îndepărtate, iar

fluviul Nistru a constituit o cale naturală pe care fructele din Copanca erau trimise spre Galiţia şi Polonia, iar prin portul Caffa din Marea-Neagră spre Nijni-Novgorod, fiind apreciate pentru calitatea lor.

Moşia Copanca ocupă o suprafaţă de 4.781 ha teren cultivabil din care 38% (1.833 ha) sunt livezi. Populaţia prezintă o densitate de 77 locuitori pe kmp. Proprietăţile din regiune se pot împărţi în următoarele 4 categorii:

1. Categoria proprietarilor vechi, locuind în ţinutul Copanca în timpul aplicării reformei agrare, dar cărora li s'au recunoscut drepturile de proprietar abia în 1930.
2. Categoria proprietarilor care au venit în ţară după reforma agrară şi stabilindu-se în Copanca au devenit cetăţeni români până la 1930.
3. Grădinile absenteiştilor — locuitori de peste Nistru — lucrate de rudele lor.
4. Pământurile absenteiştilor definitivi, expropriate de Stat şi exploatate prin REAZ în regie sau date în arendă. De notat că acestea ocupă suprafaţa cea mai întinsă, Statul devenind astfel principalul proprietar din regiune.

Grădinile sunt date în arendă locuitorilor din Copanca, Chiţcani şi Talmaz, REAZ-ul rezervându-şi dreptul de a rezilia contractele în cazul când se constată că arendaşul a fost un interpus al negustorilor sau altor persoane străine de aceste locuri. Pentru valorificarea fructelor din grădinile exploatate în regie, REAZ-ul a înfiinţat, cu subvenţia Ministerului de Agricultură şi Domenii, o fabrică de magiun şi semifabricat de marmeladă la Tighina, iar fructele bune de consumat în stare proaspătă sunt desfăcute prin magazinele REAZ-ului din Bucureşti. Fabricarea definitivă a marmeladei se face la Goleştii Badii în judeţul Muscel.

Livezile din regiunea Copanca sunt plantate în mare parte cu meri, predominând varietăţile Sary Sinap şi Renette de Champagne. Există şi unele varietăţi indigene care nu se bucură de atenţie, pentrucă nu sunt cunoscute şi cerute de piaţă. Peri, pruni, nuci, caişi, persici, viţa de vie se cultivă puţin. Regiunea este foarte prielnică culturii de zarzavaturi, in şi cânepă. Cultura cerealelor se face în mod rudimentar şi numai pentru consum propriu, locuitorii regiunii fiind pomicultori de meserie, destul de pricepuţi, lucru care se întâlneşte foarte rar în satele noastre.

In anii cu recolta bună, femeile specialiste în sortarea şi ambalarea fructelor (ambalarea care de altfel se face pe o scară redusă) sunt plătite cu 100—200 lei pe zi, pe când în anii fără recoltă primesc abia 25 lei. Pomicultura fiind principala şi aproape unica ocupaţie a locuitorilor Copancei, fie că sunt proprietari de livezi, fie că sunt arendaşi sau muncitori cu ziua, nivelul de vieaţă depinde de recolta pe care au dat-o livezile, recolta de obiceiu periodică şi lăsată exclusiv la discreţia factorilor naturii. Această periodicitate n'ar fi atât de greu resimţită dacă producţia anilor buni ar fi desfăcută în întregime şi în condiţiuni optime. Ori regiunea Tighina-Chiţcani-Copanca suferă tocmai din cauza posibilităţilor reduse de valorificare. In anii buni se recoltează circa 4.000 vagoane de fructe, din care pot fi exportate 1.500 vagoane mere de calitate superioară.

In anul 1936 regiunea Tighinei a participat cu 24% din exportul de fructe al ţării. Dacă ar fi fost comunicaţia lesnicioasă, exportul s'ar fi dublat.

Deşi suprafaţa ocupată cu cultura cerealelor în judeţul Tighina este de 36 ori mai mare decât acea cultivată cu livezi, producţia cerealelor are o valoare de abia 2 ori mai mare decât aceea fructelor. In ani buni un ha. de livadă dă 100 mii lei venit brut. Nu există însă o desfacere bine organizată. Fructele sunt cumpărate de negustori pe loc, contractele de cumpărare a recoltei făcându-se uneori încă din toamna anului precedent sau în timpul iernii, când pomicultorii au nevoie de bani dar nu cunosc încă cantitatea şi valoarea reală a recoltei viitoare. Negustorul cumpărător nu riscă nimic în această tranzacţie fiindcă îşi rezervă dreptul de a alege o recoltă din cinci ani, putând chiar alege într'un an numai recolta de mere, în alt an cea de pere etc., dacă livada are mai multe varietăţi de pomi. Alegerea recoltei se face la sfârşitul lunei Iulie. Preţul plătit în astfel de cumpărări este de 10—15% din valoarea reală.

Producătorii care nu se învoesc la preţ cu negustorii îşi păstrează recolta în pivniţă, aşteptând un preţ mai convenabil. O bună parte din recoltă se pierde din cauza modului cum este manipulată înainte de a ajunge să fie încărcată în vagon. Fructele sunt aduse din livezi în care, rareori cu coşuri mari, în curţile ţărăneşti şi aruncate în grămezi sau duse în pivniţe, iar după 2—3 săptămâni sortate, încărcate iar în care şi transportate spre Tighina.

Drumul dela Copanca spre Tighina este de 15 km; pe o întindere de 12 km. (distanţa Chiţcani—Tighina) s'a făcut terasament de şosea, care urmează să servească şi ca dig de apărare contra inundaţiilor. Terasamentul acesta nefiind terminat şi bine îngrijit, dar fiind foarte mult utilizat (anual circa 500.000 căruţe) prezintă gropi adânci şi devine aproape impracticabil în timpul ploilor. O bună parte din fructe, neambalate şi transportate în care pe acest drum, la sosirea în staţia Tighina, prezintă defecte din cauza cărora nu pot fi date exportului. Costul transportului unui kg. de fructe dela Copanca la Tighina variază după anotimp dela 0,12 lei la 1,50 lei.

Din cauza drumurilor impracticabile au putrezit în anul 1936, 500 de vagoane de mere bune, care socotite la 5 lei kg. prezintă o valoare la 25 milioane lei şi 800 vagoane mere de industrie socotite, a 3 lei kg., 24 milioane lei, deci în total, pierdere, într'un singur an 49 milioane lei, pe când construcţia şoselei pe distanţa mai sus arătată n'ar costa mai mult de 25 milioane lei. De notat că tocmai în anul 1936 s'a obţinut autorizaţia de a exporta în Germania un supliment de 600 vagoane de mere de industrie (merele căzute din pomi nu se valorificau până în 1936). Din cauza drumurilor impracticabile acest export nu s'a putut efectua şi astfel au putrezit pe loc 1.300 vagoane de mere a căror gust şi conţinut de zahăr este superior celor din California. Recolta regiunii, evaluată la circa 200 milioane lei, neputând fi valorificată în condiţiuni bune, nu se fac nici investiţii noi în producţie, investiţii care ar putea mări rentabilitatea de 3–4 ori.

In concluzie, bogăţiile comunei Copanca se datoreşte naturii, omul n'a făcut nimic pentru a valorifica darul Nistrului.

Pe când negustorul având şi sprijinul capitalului bancar, în contractele de cumpărare a ţinut seama de periodicitatea recoltei, asigurându-se contra eventualei pierderi, producătorul n'a ştiut să se acomodeze acestui fapt. In anii fără recoltă timpul şi braţele rămân neutilizate, deşi regiunea prezintă posibilităţi de activitate destul de mari; putând fi exploatate bălţile, stufăria şi pădurea de baltă, desvoltată cultura inului şi a cânepei şi intensificată cultura cerealelor care se face în mod rudimentar, mărginindu-se numai la satisfacerea consumului propriu.

Trebue să se înlăture situaţia actuală când în anii fără de recoltă câştigul zilnic al meseriaşilor şi lucrătorilor satului este atât de scăzut încât nu poate asigura un minimum de existenţă.

Trebue să se asigure pomicultorilor posibilitatea de valorificare a producţiei lor prin construirea de drumuri practicabile şi prin acordarea de credite la timp pentru a-şi putea vinde recolta după greutate, calitate şi la momentul când preţul va fi convenabil.

Pe lângă terminarea şoselei Chiţcani-Tighina şi prelungirea ei până la Copanca, este nevoe să se facă şi o şosea dela Copanca până la halta Chircăeşti, distanţa 7 km., transformând această haltă în gară de încărcare. Acest drum ar uşura mult transportul, pentrucă ar atrage şi carele din satele apropiate care astăzi nu se duc în Copanca din cauza drumului prost. Restabilirea navigaţiei pe Nistru ar deschide un nou drum foarte convenabil pentru transportul fructelor din Chiţcani-Copanca-Talmaz.

Fructele alterate, care nu pot fi exportate sau date consumului trebue să fie industrializate pe loc, transformate în magiun, marmeladă, conserve, cidru etc.

Pentru industrializare este nevoe însă de cel puţin zece fabrici de capacitatea celei înfiinţată de R. E. A. Z. Fabricile de magiun ar putea da de lucru unei bune părţi din braţe de muncă disponibile sau utilizate numai în parte astăzi.

Pentru o bună valorificare este nevoie de standardizare, sortare şi ambalare a fructelor.

Valorificarea în condiţiuni bune ar îndemna la investigaţii noi care ar spori considerabil rentabilitetea.

Grădinile ţărăneşti trebuesc transformate în grădini comerciale (şi nu în grădini botanice) şi plantate cu una sau două varietăţi dintre acelea care corespund climei, solului şi sunt mai cerute pe piaţă, aşa cum se practică în California.

Prin indiguirea terenurilor s'ar reda culturii 15.000 ha de teren inundabil neutilizat astăzi. Dacă şi pădurea din luncă ar fi înlocuită cu pomi fructiferi, suprafaţa totală a livezilor din regiunea Tighina-Chiţcani-Copanca-Talmaz s'ar ridica la 32.600 ha (astăzi sunt 10.600 ha) a căror recoltă socotită numai 5.000 kg. la ha a 4 lei kg. ar prezenta o cantitate de 30.000 vagoane şi o valoare de 1.200 milioane lei anual.

Un consorţium german a vrut să ia în exploatare pe timp mai îndelungat livezile REAZ-ului, obligându-se să facă noi plantări, să construiască şosele, fabrici de industrializare pe loc a fructelor, depozite pentru fructe, oferind şi o arendă anuală de trei ori mai mare cât realizează astăzi prin arendare la ţărani, iar un consorţiu elveţian s'a oferit de a construi o linie de tramvai electrică Tighina-Chiţcani-Copanca. Interesele politice de stat n'au putut permite concesionarea unor astfel de exploatări la frontiera răsăriteană a ţării, dar un lucru rămâne stabilit: dacă s'au făcut asemenea propuneri înseamnă că au rostul lor.

Bogăţiile naturale din valea Nistrului merită să fie cercetate cu mai multă atenţiune din partea Statului.

De aceeaşi atenţiune ar merita să se bucure şi producătorul dela fruntariile răsăritene ale ţării, cu ajutorul căruia s'ar putea întări acolo caracterul naţional al Statului nostru.

T. AL. ŞTIRBU

ETICA DRĂGUŞENILOR

CRITERIILE MORALE ŞI FILOSOFIA PRACTICĂ ÎN SATUL DRĂGUŞ[1])

Decât boier în genunchi, mai bine ţăran în picioare.

(Proverb).

Dintre toate manifestările de ordin spiritual ale omului în societate, cugetările şi faptele morale sunt cele mai anevoe de desprins şi caracterizat prin observaţie directă, chestionare sau monografii. Plămădite în intimitatea vieţii sufleteşti conştiente, ca rod al experienţii personale şi colective, şi întreţesute cu înrîuririle nemotivate ale inconştientului, manifestările vieţii morale trebuesc căutate, ca sens şi semnificare, în considerarea întregii activităţi a omului, sub aspectul condiţionării sale voite, adică sub aspectul teleologic.

Viaţa morală este viaţa scopurilor conştiente. Ea presupune în orice manifestare spirituală existenţa unui ideal etic şi o serie de mijloace sau comportări prin care se afirmă tendinţa de realizare a acestui ideal.

Lumea valorilor etice cuprinde o morală deliberată şi o activitate. Deliberarea se exprimă în sentinţe, proverbe şi aprecieri; activitatea e cuprinsă în manifestările vieţii

1) Observaţiile folosite în articolul de faţă au fost strânse cu prilejul cercetării monografice a satului Drăguş (Făgăraş), întreprinsă în 1929 de Seminarul de Sociologie al Facultăţii de Litere şi Filosofie din Bucureşti şi de Institutul Social Român, sub conducerea d-lui profesor Dimitrie Gusti.

zilnice, care au, fie implicit, fie explicit, un sens moral. Atât deliberarea cât şi activitatea presupun rezolvarea pe plan personal a conflictului latent dintre om şi societate.

Nu există manifestare morală fără o personalitate, concepută ca factor social, în stare să cunoască validitatea mobilelor etice şi să selecţioneze posibilităţile de activitate rodnică. Plasând pe om într'un anumit cadru natural şi social, viaţa îl obligă să reacţioneze fecund la această ambianţă determinată în timp şi spaţiu.

Nimic mai uşor decât caracterizarea idealului moral sau codificarea principiilor călăuzitoare ale acestor reacţiuni, atunci când ele sunt explicit formulate în discursuri, proverbe, în colecţii de folclor sau în cronici de fapte precise. Dificultatea apare însă la cercetarea grupărilor sociale care nu-şi enunţă principiile gândirii lor morale, sau la acelea care nu le enunţă pe acelea care călăuzesc *într'adevăr* activitatea lor conştientă.

In acest caz, idealul moral se află postulat în însăşi activitatea de fiecare clipă a grupului şi nu poate fi desprins decât prin considerarea ansamblului faptelor şi manifestărilor în care se produce şi a realităţii sociale a grupului social cercetat, care în cazul nostru este satul.

Viaţa morală a satului Drăguş se exprimă uneori în mod suficient de explicit şi se poate desprinde din convorbirile avute cu sătenii asupra activităţii lor economice şi politice şi asupra credinţelor şi aprecierilor lor religioase sau propriu zis morale.

Drăguşeanul nu e nici contemplativ ca tip, nici verbal. El are o mentalitate eminamente practică. Când vorbeşte sau discută, gândul lui e urmărit de o acţiune trecută sau viitoare. El face sau povestirea unei fapte petrecute, sau planul unei acţiuni pe care vrea s'o îndeplinească. Graiul lui, uneori eliptic din punctul de vedere al limbajului discursiv obişnuit, este alte ori rezumat sau concentrat până la metaforă. Felul de a se saluta al sătenilor e caracteristic din acest punct de vedere. Dându-şi bineţele ei simpatizează, participă cu acţiunea celui cu care se întâlnesc [2]).

Trecând prin faţa ogrăzii unui vecin care se pregăteşte de masă, drăguşeanul se adresează referindu-se la preocuparea din acel moment a acestuia:

— Puneţi de cure de amiazi?

Iar vecinul răspunde:

— Mai punem o ţâr!

Intâlnind un alt vecin care se îndreaptă seara spre pădure, el nu-i spune „bună ziua", sau „ce mai faci", ci îl întâmpină simplu cu întrebarea:

— Mergi?

— Mai o ţâr!

Iar altuia care munceşte la câmp:

— Mai poţi lucra?

— Mai, mai!

Gândirea practică a drăguşeanului se oglindeşte de asemenea în concepţia sa generală despre viaţă, despre problemele sociale şi politice. Iată cum rezuma unul din ei, atitudinea critică a săteanului care, deprins cu nevoile, — aspiră totuşi la o viaţă mai bună:

„Nu-i dreptate destulă în lumea asta. Cei schilozi merg în urmă, ca oile cele slabe, la coada turmei, iar la cei bogaţi nu le pasă. Ei negustoresc marfa şi câştigă; capătă bani şi mănâncă iarba cea mai de frunte, iar oile cele slabe nu mai găsesc nimic în urma lor. *Statul trebue să facă egalitate*; să le ţie puţin în loc pe oile din cap ca să vie şi cele din urmă la păşune; să ceară la bancheri şi bogătaşi să nu le ia din avere, să nu le mai ia atâta camătă, să nu mai plătim 18, 20 şi 30%. Că asta încă nu-i drept să stea bancheru pe grămada de bani şi grămada să crească sub el singură, numa din munca noastră, şi noi să muncim întins şi să n'avem cu ce ne îngriji când ne loveşte un beteşug ceva. Că dacă îmi ia boeru acea camătă hoţească când am nevoe de ban, atunci am să fac şi eu contra când oi avea tot ce-mi trebue, şi n'o să fac cucuruz şi grâu decât atâta cât mănânc în gospodăria mea. Şi aşa să facă tot ţăranu; să vedem dacă boeru se poate hrăni cu franci. *Că tot ţăranu stă la izvoarele bucatelor*" [3]).

---

[2]) Observaţie făcută de d. D. Ch. Amzăr. [3]) Informator Lazăr Fogoroş.

Concepţiile politice dau, în Drăguş, dovada aceluiaşi fel de a gândi. Ele privesc de cele mai multe ori fostul sistem de reprezentare a intereselor ţărăneşti prin intermediul partidelor politice sau neajunsurile administraţiei locale. Cu privire la acestea din urmă, principalele doleanţe ale drăguşenilor poartă asupra nevoii de disciplină în gospodăria satului şi în deosebi asupra rolului fruntaşilor şi îndrumătorilor pe tărâm cultural sau economic.

Fiind aşezat într'o depresiune carpatică, în pământ foarte sărac şi neavând alte resurse decât acelea ale agriculturii ţărăneşti, Drăguşul trebue să-şi organizeze munca cu disciplină şi chiar cu severitate, pentru a putea face faţă nevoilor. Simţul disciplinii în muncă pare a fi înăscut la aceşti ţărani ardeleni. Atât mijloacele pe care le folosesc pentru a întregi resursele lor insuficiente, cât şi felul de a judeca orânduirea trebilor de interes obştesc sunt o dovadă a existenţii acestui spirit de ordine, care se desprinde de altfel şi din fizionomia generală a vieţii satului.

„Ţăranu cât de harnic ar fi, spune un drăguşean [4]), nu poate face nimic dacă îi lipseşte matca: conducătorul. Turma-i harnică, da ciobanu lipseşte. Noi ca popor punem pe preot în frunte, da când ai un preot ca al nostru, rămâi cu fruntea goală... Preotu nostru a trecut dela uniţi la ortodoxi pentru avere. Era popular şi credea lumea că-şi va mai lăsa darul băuturii când îşi ia chemarea sfântă faţă de poporeni.

E rău că şi băieţii noştri când învaţă nu mai rămân în sat. Inainte copilu învăţa carte ca s'ajungă preot or învăţător în sat, ăstă-i era visu. Acu e deschis drumu în afară; să se facă avocat, judeţ... Preoţia şi dăscălia a rămas de gradu cel mai de jos. Că să chiamă să fii de jos, să stai în sat şi să vorbeşti cu toate babele" [5]).

Ocupaţi în tot timpul verii cu munca câmpului şi a gospodăriei, ţăranii din Drăguş arată un interes foarte redus pentru politică şi iau în deobşte o atitudine critică faţă de vechiul sistem de propagandă electorală. Promisiunile făcute în preajma alegerilor i-au desamăgit profund, fiindcă oridecâteori s'au dus să-şi spună necazurile şi să ceară îndreptarea injustiţiilor: „au găsit uşile închise. De atunci nici nu mai citesc gazete de ale partidelor... Domnii dă sus ar trebui să se ia după dreptate... nu după ăi de-au ţinut cu ei în alegeri. Nu-i drept?" [6]).

Conştiinţa rolului activ pe care ţăranul îl are în viaţa satului şi a Statului se regăseşte formulată cu multă limpezime. „Statul suntem noi toţi laolaltă, spunea acelaş drăguşean. Cei dela putere fără noi ce-ar fi?... Că dacă am brăzda-o noi rău, şi în afară ar ieşi rău". Majoritatea drăguşenilor critică instituţia parlamentului cam în acelaş chip.

„De ce să fie câte 5—6 deputaţi de fiecare judeţ, se întreabă primarul satului [7]). Asta costă mult pe Ţară. Ar fi destul numai doi sau unu de judeţ. Că dacă's mulţi tot treabă multă nu fac, că se'ncurcă. La noi în ţară sunt prea mulţi funcţionari secretari şi parlamente". Iar cu privire la acestea din urmă, primarul adăoga: „Cu cât o societate e mai mare, cu atât e mai greu de înţeles. Numa la mine în sat sânt trei sute de familii şi trei sute de păreri".

Alteori critica e tot atât de hotărîtă, dar mai puţin clară, deşi inspirată de aceeaşi fundamentală nevoie de dreptate socială:

„Noi muncim din greu şi abia ne scoatem din pământu acesta rău cheltuelile şi hrana. Dar tot am fi mulţumiţi cu munca noastră, dacă n'ar veni necazuri pe satu nostru din vina partidelor politice. Eu nu zic să nu fie partide, că ţara tot trebue cârmuită, da să nu se amestece pe noi şi nici noi pe ei. Să nu ne ceară votu şi să nu ne nedreptăţească apoi dacă s'au ales sau nu s'au ales în satu nostru. Noi de treburile ţării tot nu ştim nimic. Să ne lase cu nevoile şi cu munca noastră şi să ne facă dreptate. Că de n'or face-o partidele, se va găsi el un om s'o facă în locu lor" [8]).

Aceste consideraţii sunt inspirate de acelaş remarcabil simţ practic, care ia uneori forma unui desăvârşit oportunism.

„Alegerile-s bune, spune alt drăguşean, da nu trebue să ne poarte pe drumuri. Că vezi d-ta, noi ne pierdem ziua a dragă de lucru şi nu ni se plăteşte'n loc". Şi adaogă cu o neascunsă ironie: „Noi am fost totdeauna cu un partid cu toţii. Am votat... cam tot cu astea dela putere, pentru că ele's cu puterea şi tot credeam că doar, doar ne-o mai ajuta şi nouă" [9]).

---

[4]) Informator Iosif Stoia.

[5]) Citatele care nu menţionează decât numele informatorului local sunt note culese de noi în timpul campaniei monografice a satului Drăguş, întreprinsă în vara anului 1929.

[6]) Inf. Matei G. Sofonea. Nota d-lui I. Ionică.

[7]) Inf. N. Poparad. [8]) Inf. Aurel Trâmbiţaş. [9]) Inf. Dionisie Fogoroş.

Critica nu poartă numai asupra „domnilor dela oraş", ci şi asupra conducătorilor satului. Completând observaţia de mai sus privitoare la preot, alt drăguşean spunea:

„Necazu nostru cel mare e că nu avem fruntaşi în sat. Preşedintele Băncii e om bătrân şi greu la minte. Şi unde nu are el datorii, crede că nu trebue să aibă nimeni.

Nu vrea să primească ajutor dela bănci mari şi nu se pricepe la ale negustorii. E om bătrân şi încet. Nu poate conduce treburile comunei. Nu oricine poate sta în fruntea treburilor. Vorba cela: porcului balta şi boului jugu" [10]).

Cu privire la orânduirea gospodăriei săteşti şi la administraţia comunală, drăguşenii, care au avut prilejul să călătorească şi în alte ţări şi care au fost în număr mare în Statele-Unite ale Americii de Nord pentru a putea munci şi pentru a-şi plăti datoriile, fac în mod invariabil o observaţie valabilă pentru spiritul individualist al românului în general. Ceeace lipseşte este simţul de solidaritate, simţul de „iunie", cum spun cei întorşi din America. De altfel observaţiile pomenite mai sus nu fac deloc dovada unui spirit anarhic. Sunt rare satele româneşti în care disciplina muncii să fie mai bine organizată ca în Drăguş. Criticile aduse vin din nevoia de a fi lăsaţi să muncească în linişte pe de o parte, şi pe de altă parte din încercarea de a găsi o cale mai bună de participare a săteanului la trebile obşteşti ale Statului. „Stăpânire trebue să fie, pentrucă sunt oamenii mişei, răi şi trebue să fie păziţi zi şi noapte, până ce vor ajunge cunoscători de Dumnezeu" [11]). Iar în ceea ce priveşte gospodăria satului, primarul observa: „In trei sute de familii câte's la noi în sat, fiecare are voe să aibă o părere, despre pădure, despre cartofi, despre zilele de muncă la drum... da numa primaru trebue să hotărască". Acceptarea constrângerii sociale e cu totul spontană în atmosfera satului. Ea se întemeiază pe o concepţie foarte ordonată şi severă a vieţii.

„Cea dintâi armată pe lume, spunea un bătrân [12]) e religia, şi a doua: jandarmu. Fără religie jandarmu n'ar face nimic, căci el nu poate fi şi vedea în tot locul. Religia, adică inima, ruşinea care te ţine mai tare ca toţi jandarmii dela rele. Omu, dacă are ruşine, nu face nimic fără lege. Dar dacă nu-l dojeneşte mintea pe el... geaba îl pui să-l păzească cu puşca.

„Nu toată lumea, vezi d-ta, ştie de religie". De aceea: „până la lumea cealaltă a religiei, e mai bine să ai pe lumea asta jandarmi să păzească, ca să dormim liniştiţi".

Exprimând plastic aceeaşi corelaţie dintre rolul social al religiei şi funcţia organizatoare a administraţiei, primarul adăoga: „Io ştiu că dacă vreau să-mi fac cruce trebue să pun la olaltă trei degete (şi aşezându-le cu mâna stângă pe fiecare, le numea: primarul, preotul şi învăţătorul). Cu unu singur sau cu două degete nu pot face nimic. Aşa şi aici: biserica, şcoala şi primăria trebue să stea laolaltă ca să ridice clădirea cea mare".

Iar un alt sătean sfătos făcea la 21 Iulie 1929 o observaţie cu caracter general: „Suntem încă departe de alte ţări, spunea el. Răul în ţara noastră vine dintr'o lipsă totală de carte şi de creştere". Făcând o apropiere între situaţia dinainte de război şi cea de după război, drăguşeanul compara România cu o casă care a ars. „Cea veche s'a dus. Din ea iei pentru cea nouă, ici cărămizi, colo var"... Dar ca să poată fi începută clădirea: „trebue *să se adune cinstea şi cartea la cârmă*" [13]).

Nu mai puţin interesante sunt concepţiile drăguşanului despre ideea de dreptate şi despre organizaţia juridică în general. Ţăranul acordă legilor un caracter quasi-religios

---

[10]) Inf. I. Miclăuş Codrea.

[11]) Inf. Vlase Rogozea. Nota d-lui N. Tatu. [12]) Inf. I. Stanemir. [13]) Inf. Dumitru Tătaru, mort la sfârşitul lunii. Nota d-lui N. Tatu. Aceste critici sunt foarte asemănătoare cu acelea pe care le adresa, acum peste o jumătate de secol, Mihail Eminescu regimului economic la care era supusă ţărănimea sub tirania legislativi împrumutate din străinătate sau copi te dnpă modele străine, fără nici o înţelegere a tradiţiei şi a instituţiilor româneşti autohtone. Acela care a sintetizat aspiraţiile renaşterii naţionale a românismului scria la 13 Decembrie 1880: „Suntem ţărani, curată socoteală, şi ţărăneşte ar fi trebuit să gospodărim. Ţăranul, ori cât seu la rărunchi ar avea, bani n'are, şi statul modern are nevoe de bani. Un pas pe care-l face deputatul în cameră, o prostie pe care o zice, costă pe ţară bani şi banul e muncă. — Un şir, scris de un ajutor de primar la sat, costă bani şi banul e muncă. O prelegere rea, ţinută la universitate, costă bani şi banul e muncă — în sfârşit banul este pretutindenea reprezentantul şi tălmăcirea citeaţă a muncii, într'însul e sudoare şi putere musculară şi precum arătătorul pe ceasornic spune la numărul cutare câte ceasuri au trecut, asemenea suma din buzunarul meu arată cât s'a muncit pentru mine în societatea omenească". *M. Eminescu* „Scrieri Politice". Scrisul Românesc. Craiova: „Paralele economice". p. 109—10.

pe care trebue să se sprijine autoritatea lor. „Legile sunt hotărîte dela Dumnezeu şi dela om, dar ale omului nu sunt desăvârşite, ci păcătoase. Numai ale lui Dumnezeu sunt drepte", sau „Judecătorului îi stă în mână să facă dreptate, căci e pus în locul lui Dumnezeu"[14]. Fiindcă: „pe calea dreaptă numai Dumnezeu umblă, noi ceştilalţi mai rătăcim"[15].

Cu tot conformismul său juridic, satul nu se ridică dincolo de concepţia imanentistă a dreptăţii: „cine face fapte bune, sunt ale lui, cine face fapte rele tot ale lui sunt". Omul care face fapte bune e bun şi pe lumea asta şi pe cealaltă"[16]. In general însă „dreptatea e aşa cum cum zice legea". De lege oamenii trebue să aibă frică şi respect. Ei nu trebue să-şi facă singuri dreptate. Când sunt nedreptăţiţi ei îşi cer dreptatea pe cale ierarhică şi cu respectul tuturor formelor, fiindcă „în orice neînţelegere, singură legea poate hotărî a cui este dreptatea"[17].

Dar singurul îndreptar al vieţii adevărate rămâne totuşi credinţa şi singura călăuză Biserica. Simţul de legalitate, caracteristic populaţiei ardelenec rescută sub regimul formalist al dublei monarhii habsburgice, n'a stins conştiinţa unei moralităţi superioare literii codurilor şi legilor făcute de oameni. Drăguşeanul ştie că: „legea care o face Dumnezeu e mai bună", iar „omul care crede în Dumnezeu face fapte bune"[18].

Criteriul etico-religios, pe care l-am găsit formulat mai sus, în chip pitoresc, de săteanul Vlase Rogozea, apare uneori pentru a întări caracterul aproape sacru al funcţiunii judecătorului, distribuitor de dreptate, iar alteori pentru a sublinia caracterul trecător şi imperfect al legilor omeneşti.

Mentalitatea practică a drăguşeanului inspiră acestuia, faţă de ideea de dreptate şi faţă de instituţiile juridice, aceeaşi atitudine critică pe care am observat-o cu privire la instituţiile şi la viaţa politică.

Incă înainte de a coborî în sat, cercetătorul putea bănui că nu va afla aci o grupare socială a cărei principală îndeletnicire să fie rugăciunile, dansul, procesele sau politica. Funcţia socială, tradiţională a satului românesc este mai mult păstrătoare decât creatoare sau organizatoare de valori spirituale. Satul îndeplineşte înainte de toate o funcţie creatoare de valori economice; producţia agricolă constitue principala îndeletnicire a ţăranului român. Pentru satul nostru această afirmaţie este deosebit de adevărată.

Drăguşul este un sat sărac, cu pământ puţin[19] şi rău, neroditor, după cum spune cântecul:

Ţara Oltului
Para focului
Ţara de ocară
Pkită de săcară..[20]

Aşa e azi, aşa a fost şi înainte vreme sub stăpânire străină, când era sat de grăniceri. Pe atunci, ce-i drept, cine se făcea „cătană", „primea puşcă în casă" şi se făcea „boier". Dar boieria asta nu-i aducea avere; îi aducea numai încrederea împăratului. „Erai sărac de n'aveai ce mânca şi te chemai boier"[21], spun drăguşenii. Ei adaugă cu resemnare ceea ce au constatat din truda lor şi a părinţilor lor: „sărăcia e bine legată de Drăguş şi nu se mai desparte cât îi lumea"[22]. Au cunoscut-o de când erau mici şi umblând prin ţări

---

14) Inf. V. Rogozea, nota d-lui N. Tatu. 15) Inf. Aurel V. Fogoroş, idem.

16) Inf. Nicolae Fogoroş. O dovadă a acestei concepţii imanentiste o dă şi următoarea credinţă: „Cându doi oameni se căsătoresc şi cându is prea rudă, moare omu şi rămâne boreasa. Că asta nu rabdă Dumnezeu. Omu moare că-i mai mare şi Dumnezeu ia stâlpu casii. Aşa s'a întâmplat cu Mariuţa a lu Tasarin Jurcovanu. O mai fost căsătorită în Ghişti şi i-o murit omu". Inf. Ilina Ion Fogoroş. Nota d-lui F. Paşcanu. Pentru superstiţii în general, vezi mai jos.

17) Inf. Ion Sofonea. 18) Inf. Dumitru Fogoroş.

19) *Grai şi Suflet*. Revista Institutului de Filologie şi Folklor. O Densuşianu. vol. I, fasc. I, pag. 116, 1923.

20) *Titu Dinu*: „Grai din ţara Oltului", inf. Ion Hanăş Drăguş.

21) Inf. Vasile Păbrean; iar Dionisie Jurcovan: „noi n'am fost boieri de avere, ci cătane". 22) Inf. N. Poparad.

străine, ducându-se în deosebi în America de Nord în căutarea unei munci mai spornice ei au învăţat şi semnele după care se deosebeşte sărăcia ţării şi a satului lor de buna stare a altora. Intorcându-se din America, unde muncise din greu câţiva ani, unul dintre ei povestea că, după un drum de mai multe săptămâni, ajungând în Serbia a văzut pe fereastra vagonului o femee păzind gâştele şi torcând cu furca: „când am văzut furca am zis: ia, am dat de sărăcie!“. Se deprinsese omul cu oraşu, cu fabrica şi cu buna stare „numai în Serbia şi'n ţara noastră vezi femeile pe drum, torcând şi lucrând straiele, portul nostru de plugari fără avere“.

E destul să afle cineva că acest sătuc de 300 de familii, sau „gazde“, are foarte mari datorii şi uneori peste 100 de emigraţi în America, pentru a înţelege cât de nefavorabile sunt condiţiile vieţii materiale ale Drăguşului. Săteanul s'a obişnuit să-şi justifice singur situaţia de debitor: „Apăi dacă-i tata dator, cum să nu hie copiii; dacă-i ţara datoare, cum să nu him noi?“ [23])

Uneori se desprind accente sincere de revoltă: „Şi animalul ţinut prea mult în jug se trânteşte jos“ [24]), sau formule lapidare ca aceasta, care explică cum nevoile silesc pe ţăran să calce bunele obiceiuri: „Sărăcia strică legea!“ [25])

In ciuda unor condiţii economice atât de vitregi, drăguşanul nu se resemnează totuşi să trăiască în mizerie. Este o limită sub care nu pot coborî cheltuielile unui ţăran de mijloc. „Noi mândria tot ne-o ţinem“ spun drăguşenii. Ori cât ar fi de săraci ei cumpără totuşi „cârpă“ femeii, haine şi „chindele“ fetelor şi îngrijesc să aibă hrană bună de iarnă. Dacă recolta-i slabă, pământul sărac, dacă bucatele se vând fără preţ bun etc., ei fac datorii şi apoi emigrează pentru a le putea plăti, dar în mizerie nu trăiesc. Nu stau o clipă la îndoială pentru a se duce în colţul cel mai îndepărtat al pământului ca să afle banii de care au nevoie „pentru a-şi ţine mândria“ [26]). Prin aceasta, Drăguşenii dovedesc că posedă într'un grad de remarcabil acea trăsătură caracteristică a psihologiei româneşti: superficialitatea, cultul aparenţelor, al vestmintelor, al înfăţişării şi podoabelor. Nimic mai lăudabil, fireşte, din punct de vedere moral decât curajul ţăranului care străbate două continente şi un ocean, pentru a putea clădi un cămin cu câştigul muncii sale. Dar, când cea mai mare parte a averii agonisite acolo, merge pe straie şi găteli, valoarea morală a sacrificiilor scade considerabil. Aceasta cu atât mai mult cu cât, uneori, dela gospodar, hainele ajung în stăpânirea cârciumarului, cum spune cântecul:

Hainele cele mai bune
Is la crâşmaru pe culme
Hainele cele mai alese
Sânt tot pela crâşmărese.
Fiindcă:
Crâşmaru îi ca tâlharu
Iţi ia ţundre şi cheptaru [27])

In Drăguş, rolul pe care îl joacă iniţiativa privată prezintă cu tot conformismul şi tradiţionalismul în care e încadrată în general viaţa satului, o însemnătate deosebită. Drăguşenii ştiu din experienţă că nu au ce aştepta dela promisiunile oamenilor politici. Faţă de iluziile pe care obişnuia să le cultive propaganda electorală interesată a vechilor partide politice ei sfârşiseră prin a lua o atitudine oportunistă şi practică. „Votezi cu cine vrei şi eşti prieten cu toţi [28]). Iar dela stăpânire nu are să aştepte cineva minuni.

„Mă întorc la sărăcia noastră, spunea cândva primarul satului. Vie un guvern cât de bun, nu ne poate ajuta de loc, dacă pământul de aici din sat e rău şi noi n'o putem urni sau nu ne putem înţelege nici cu fruntaşii noştri. Fie miniştrii cât de buni, dacă póporul nu-şi are aleşii lui *care să-i cunoască nevoile* tot nimica!“.

Strâns legată de economia sătească este chestiunea organizării muncii ţărăneşti sau aceea a orânduirii întregii serii de reacţiuni a voinţei sociale la condiţiile cosmo-geo-

---

[23]) Inf. Dionisie Damian. Nota d-lui N. Tatu. [24]) Inf. Acelaş. [25]) Inf. Gh. Codru. Nota d-lui I. Stoian.
[26]) Inf. N. Poparad. [27]) Inf. Dionisie Jurcovan. Nota d-lui I. Stoian. [28]) Inf. Săvancea Guşeilă. Nota d-lui N. Tatu.

grafice, de care depinde producţia bunurilor necesare vieţii. La rândul ei problema organizării muncii va fi pusă aci în legătură cu problema emigraţiei şi cu aceea a solidarităţii săteşti, cu privire la care drăguşenii au — atât în practică cât şi în concepţia lor generală despre economie — reacţiuni deosebit de interesante din punctul de vedere al sociologiei rurale.

Am văzut în ce condiţiuni neprielnice se desfăşoară viaţa economică a Drăguşului. Pământ puţin şi nerodnic, pădure şi apă neîndestulătoare pentru nevoile satului, datorii mari, produse de o fiscalitate apăsătoare şi de creşterea populaţiei; în fine, frământări provocate de partidele politice, indiferente sau incapabile să înţeleagă şi să contribue la satisfacerea nevoilor locale.

Intrebarea este: cum a reacţionat *omul* la aceste condiţiuni nefavorabile? Dintre toate comportările posibile — noi sau tradiţionale — *pe care* le-a ales el, pentru a învinge dificultăţile şi pentru a dăinui într'un mediu neprielnic?

Activitatea de fiecare clipă a drăguşanului: munca, răspunde singură la aceste întrebări. Pentru înţelegerea valorii etice a acestui răspuns, trebue notat faptul că nu-i vorba aci de simple reacţiuni inconştiente, ci de o alegere rezultată dintr'o deliberare conştientă. Intr'un mediu cu o voinţă socială mai puţin activă, o situaţie economică tot atât de grea ar fi putut determina o resemnare, o acceptare pură şi simplă a mizeriei sau o deplină toleranţă în faţa încălcării legilor.

Cercetată din punctul de vedere al mobilelor ce o inspiră, munca şi activitatea zilnică a drăguşenilor va îngădui înţelegerea criteriilor morale implicite şi funcţiunea lor în viaţa socială a satului, precum şi înţelegerea raportului dintre factorii inovatori şi conformismul caracteristic al vieţii rurale româneşti.

Cea dintâi consecinţă a vitregiei condiţiilor economice este deosebita severitate care prezidează la organizarea întregii munci a satului. Munca pământului şi a gospodăriei se execută, în Drăguş, în acelaş timp, de către întregul sat, după un program foarte strict. Condiţiunile climaterice fiind îndeobşte aceleaşi pentru toţi, ca şi felul muncii, satul s'a străduit şi a reuşit să introducă ordine deplină în repartizarea muncii. Dela topirea zăpezii de primăvară şi până la căderea zăpezii de iarnă, munca drăguşanului e organizată în mod solidar, cu o remarcabilă stricteţe, pe care fiecare o acceptă ca fiind lucrul cel mai firesc din lume. Aratul, păşunatul, semănatul, plivitul bucatelor, secerişul, mersul la pădure pentru aducerea lemnelor de iarnă şi însăşi munca gospodăriei, sunt întreprinse şi repartizate, ca şi lucrările datorite comunei pentru drumuri şi pază, după acelaşi program, pe care primarul, reprezentantul administraţiei locale, îl hotărăşte împreună cu consiliul comunal, îl adaptează după împrejurări şi după condiţiile meteorologice şi îl anunţă satului, în fiecare Duminică, în faţa primăriei sau a bisericii, după terminarea slujbei. Dacă un sătean nu şi-a putut termina lucrul, fie fiindcă a avut mai mult ca ceilalţi, sau din alte împrejurări, el munceşte şi noaptea „până ajunge în rând cu satul“. De altfel şi fără aceasta, în timpul verii, munca durează în chip obişnuit 19—20 ore pe zi. Rămân 4—5 ore de somn şi odihnă, iar la ovăz „se ară şi se seceră şi noaptea pe lună“. Astfel încât, dela o vreme, toţi ţăranii prestează, în acelaşi timp, acelaşi fel de muncă. Sincronizarea aceasta devine cu putinţă datorită faptului că în fiecare an primarul şi consiliul comunal hotărăsc ce parte trebue să revie ovăzului, ce ogor „trebue închis pentru ovăz“, care pentru grâu, care pentru porumb etc. Şi în cazul în care unul din gospodari se opune, satul întreg e pus la vot. Votează proprietarii prin numărul jugărelor; unde se adună majoritatea jugărelor acolo e hotărîrea pe care trebue s'o urmeze cu toţii. Şi fiecare e nevoit să se supună acestui ritm colectiv al muncii, cât şi sistemului de distribuire a însămânţărilor, fiindcă în cazul în care un ţăran ar pune, de pildă, porumb în partea satului în care s'a semănat grâu, după seceriş, satul va putea intra cu vitele în ogorul său; raţiunea de a fi acestui sistem de rotaţie fiind, în parte, nevoia de a odihni

pământul, şi în parte, rânduiala păşunilor. „Trebue să pui ce pune vecinul că altminteri vine peste el cu vitele şi-l mănâncă“ [29])

Cu toate acestea pământul sărac al Drăguşului e departe de a satisface toate nevoile satului. Se resimte îndeosebi lipsa „pământului de fânaţ“. De aceea drăguşenii sunt nevoiţi „să alerge până în mijlocul Târnavelor“ pentru a-şi procura hrana vitelor.

Disciplina severă a satului se regăseşte în orice activitate productivă îngăduită de condiţiile naturale ale muncii. Aşa de pildă, paza vitelor la păşune se face „pe vecinătăţi“. Fiecare vecinătate alege un „rânduitor“, care păzeşte toate vitele satului „câte o zi de fiecare vită pe care o are în ciurdă. Rânduitorul e scutit de pază dacă nu are decât două vite, dacă are mai multe trebue să presteze serviciul în rând cu ceilalţi“. Pentru a nu pierde braţele preţioase pentru munca câmpului, „vitele sunt păzite de regulă de bătrâni sau copii“. [30])

Dar acolo unde starea pământului şi condiţiile economice specifice nu îngăduesc organizarea muncii în comun, drăguşenii ştiu să ia iniţiativa întreprinderilor ce le sunt la îndemână, şi nu se dau înapoi dela muncile cele mai grele. Ei muncesc „în parte“ la comunele vecine, iar atunci când nu izbutesc să-şi acopere nevoile gospodăriei cu ceeace câştigă sau când vor să întemeieze înşişi sau să ajute pe copiii lor să întemeeze noi gospodării, emigrează în Statele-Unite sau Canada, unde muncesc câţiva ani în fabrici, cu o hărnicie exemplară, pentru a agonisi banii necesari.

„Lucră comuna noastră, în parte şi pe bani la toate comunele din jur: la Sâmbăta-de-Sus, la Sâmbăta-de-Jos, la Olteţ şi Viştea, apoi trece peste Olt, la comunele străine, ca Ciucul-Mare, Ciucul-Mic şi altele“... „Este plin Ardealul numai de drăguşeni, spun ei. Bietul drăguşan e muncit de străini, de Saşi aproape ca în timpul iobăgiei“. „La Sas merg toţi drăguşenii, spunea primarul, şi sărac şi bogat. Merge şi Samoilă Trâmbiţaş, care-i om cu stare“... „Când merg drăguşenii să muncească la Sas, mai că nu dorm şi mănâncă foarte puţin“.

Ei nu dau înapoi în faţa muncii celei mai grele, şi aceasta nu numai din poftă de câştig, dar dintr'o hărnicie firească, caracteristică întregului Ardeal.

„Dumitru Scurtu e cel mai bogat în satul nostru şi munceşte în rând cu ceilalţi şi mai tare ca ceilalţi, toată munca cea mai grea şi cea mai uşoară. Are o lăcomie de muncă, ca nimeni altul în sat. Simte că vieaţa-i grea dacă nu lucră“ [31]).

„Când stai o zi şi nu munceşti parcă nu trece vremea. Când munceşti nici nu ştii când a trecut ziua. Şi grijile le uiţi şi nervii capului se hodinesc“ [32]).

Am văzut mai sus că ceeace deosebeşte, chiar pentru observatorul localnic, economia ţărănească de sistemul economic al ţărilor industriale, este în primul rând faptul că produsele fabricate sunt înlocuite aproape în întregime cu produsele industriei casnice. Ţăranul cumpără foarte puţine obiecte din oraş, puterea lui de cumpărare fiind foarte redusă. Pălăria (pentru cine a părăsit căciula), gheata sau cisma (pentru cei înstăriţi, care nu mai poartă opinci), o cingătoare de piele pentru îmbrăcămintea bărbătească (acolo unde nu se mai poartă brâul), plug, coasă, seceră şi alte câteva instrumente agricole; în fine, zahărul, gazul lampant şi tutunul sunt aproape singurele produse pe care ţăranul şi le procură din târg. Toate celelalte lucruri necesare îmbrăcăminţii, hranei, gospodăriei şi muncii câmpului, sunt confecţionate prin munca ţăranului şi a ţărăncii. În sat diviziunea muncii e foarte rudimentară, aproape inexistentă; rotarul şi potcovarul fiind aproape singurii meseriaşi.

Munca drăguşanului nu se rezumă deci numai la lucrul câmpului; iar femeia cultivă cânepa şi inul, ţese pânza şi abaua şi croeşte îmbrăcămintea întregei familii. Drăguşenii

[29]) Nota d-lui V. Rădulescu-Pogoneanu; Inf. Gh. Codrea. Nota d-lui prof. N. Cornăţeanu. Vezi de asemenea, *N. Cornăţeanu:* „Bugete ţărăneşti“. Arhiva pentru Ştiinţa şi Reforma Socială, 1932. Nr. 1—4. p. 233: „Păşunatul vitelor e uşurat prin faptul că la Drăguş se găseşte încă forma veche de utilizare a terenului arabil, pe tarlale mari, în număr de trei, existând acolo şi aşa numita „sila pământului“ (Flurzwang), care obligă pe sătean a pune într'o tarla numai o anumită cultură şi a recolta la timp, dând astfel posibilitatea ca vitele obştei să aibă în diferite epoci ale anului o suprafaţă mare, ce poate fi păscută în comun“.

[30]) Inf. Ion Sofonea. [31]) Inf. Ion Codrea. [32]) Inf. Ion Sofonea.

recunosc singuri că femeile muncesc prea mult, lucru vizibil de altfel după repeziciunea cu care se ofileşte frumuseţea fetelor, de îndată ce se căsătoresc.

„Femeile muncesc parcă prea mult" observă un drăguşan,[33]) iar altul explică faptul astfel: „Dacă sărăcia te ţine să faci haine cu mâna ta, trebue să lùcri întinsu"[34]). Pentru bărbat iarna e un anotimp de odihnă: „Te găseşti în treabă pe lângă femeie. Ea lucrează şi ziua şi noaptea".

Cu privire la lipsa de lucru, drăguşanii care sunt oameni de o rară hărnicie, deplâng deseori absenţa vreunui meşteşug, care să reprezinte pentru ei ceeace este ceasornicăria pentru ţăranii elveţieni, sau lipsa unei fabrici în apropierea satului, la care să poată lucra în timpul liber al lungilor luni de iarnă. Împreună cu sărăcia pământului, această împrejurare explică „munca la Sas" a drăguşenilor şi emigrarea lor temporară în America. Cu vremea emigrarea a ajuns pentru ei un fenomen natural.

„Eu ştiu când s'a dus primul drăguşean în America, Ion Tătaru, acum treizeci de ani, spunea unul din ei[35]). Mai de mult, bătrânii noştrii se duceau în România. In România era vieaţa lor, acolo erau banii cei mai buni. Pleca băiatu de acasă cu traista şi băţu peste munţi şi din cioban ajungea bogătaş".

Câţiva ani înainte de războiu însă, răspândindu-se în Ardeal veşti despre câştigurile realizate de ţăranii polonezi, germani şi maghiari emigraţi în America, cei mai întreprinzători dintre drăguşeni au străbătut şi ei Europa şi Atlanticul cu ajutorul unor companii de transport, care organiza călătoria pe un preţ redus, şi au început a lucra în fabrici, fie în Statele-Unite fie în Canada, pentru a strânge banii necesari pentru nevoile gospodăriei lor. Ei rămâneau acolo 3, 6 sau 12 ani şi se înapoiau cu economii pentru a clădi o nouă casă, sau pentru a întemeia un nou cămin.

Judecând după numărul mare al scrisorilor trimese din America în 1914, se poate constata că la începutul războiului era un grup însemnat de drăguşeni în Statele-Unite. Faptul e confirmat de altfel şi de amintirile unora dintre cei întorşi în sat.

„In timpul războiului" spunea Iosif Stoica, „erau în America la vreo 120 de drăguşeni, cei mai voinici. Mulţi dintre ei s'au dus ca să nu lupte contra Românilor. Atunci delegaţia română din America era formată din: căpitan Stoica, Moţa şi Lucaci.

Când ne spuneau Americanii să mergem în Ungaria noastră, să luptăm, răspundeam: duceţi-ne în Mexic să facem războiu[36]) ca să nu împuşcăm pe fraţii noştrii din armata românească".

Totuşi guvernul Statelor-Unite a împărţit pe emigraţii străini în cinci clase, după greutăţile lor familiare şi mai târziu, când America a intrat în războiu, a şi trimes pe frontul francez prima clasă, aceea a celor neînsuraţi şi fără părinţi:

„I-o îmbarcat şi i-o dus în Franţia de au luptat. După războiu s'o întors prin Cuba, la Washinton unde (unul din ei)[37]) a căpătat drept să vie cu familia în Statele-Unite, fiindcă a făcut armata la ei. A trimes bani acasă de a plătit datoria de 100.000 lei. El mai stă un an doi acolo să mai facă ceva bani şi se întoarce, că mai şi îmbătrâneşte şi i se urăşte".[38])

Aceeaşi afirmaţie se regăseşte la Ion Sofonea: „Când s'a turnat Ungaria în războiu, noi ne-am gândit că o să ne pue să luptăm cu Români de-ai noştri şi am trecut în America, unde aveam de lucru şi nu era armată. Când a turnat România şi Italia 'n răsboiu, ni s'o spus că cine vrea e slobod să se întoarcă în ţara lui să lupte. Da noi tot nu vream..." Drăguşenii se gândeau că dacă se întorc în România vor avea să lupte contra familiilor lor, ţinute cu sila în armata Austro-Ungară.

Odată plecat în America, drăguşenii continuă să se simtă legaţi de satul lor. Scrisorile lor sunt pline de întrebări despre vieaţa şi munca celor lăsaţi acasă, cărora le

---

[33]) Inf. Isac Stanemir. [34]) Inf. Ion Sofonea. Faptul că recunosc că femeile muncesc mai mult şi că „sunt mai necăjite" nu-i împiedecă totuşi pe drăguşeni să spună despre tovarăşele lor de vieaţă că sunt în general mai supuse ca bărbaţii, că „se încaeră mai iute" şi că „n'au minte". [35]) Acelaşi.

[36]) Era în vremea crizei mexicane — Aprilie 1914 — provocată de preşedintele Huerta, în timpul căruia preşedintele Wilson a fost în mai multe rânduri pe punctul de a întreprinde o expediţie militară, pentru apărarea intereselor americane în republica vecină. [37]) Matei Ilie Sitea. [38]) Acelaşi.

cer mereu să le trimeată veşti. Aşa de pildă, Spiridon Tătaru scria în Decembrie 1914 părinţilor lui, întrebându-i:

„Cum sunt holdele, adecă sămănăturile bunesu ori nu şi avutaţi de ajunsu şi cum au fostu... Eu vaşu ajuta din câte poci, dară acuma nu să poate nici cumu, că şi eu am pusu acasă nişte bani şi mi-au venitu îndărătu din Neviorcu, că nu potu merge. Miau părutu bine că iamu primitu îndărătu de nu iamu pertu.[39])

„Dragă tătucule şi maică, spunei şi la nevasta mea Nefta şi la socru şi soacri şi spunele că eu le-am făcutu 4 cărţi şi eu nu am primitu nici una. Nu le-au primitu ori cei de nu îmi scrie nimica. Aice m'am urâtu cu atâta. Spunei sămi scrie vreuna sau 2 să mai ştiu ce mai face si mai trăeşte iubitul meu copil ori nu, că este cam de mult de cîn nu mai ştiu nimica despre acasă şi suntu foarte necăjitu şi cîn scriu acestea rînduri îmi curgu lacrămile din ochi şi suntu necăjitu foarte tare. Spunei multă voe bună şi cuscrului de din josu şi cuscri şi Leni şi lu Zenidofi acasă şi Marluţi şi lu George şi la ai Lascului şi badi Domu ... la toţi care suntu pe acasă, la toţi vecinii şi la toate neamurile care mai trăescu Dumnezeu să le dea sănătate ... etc."

Această legătură dintre satul lui aşezat la poalele Carpaţilor şi marile oraşe industriale ale Americii îi apărea firească drăguşeanului şi confirmată prin asemănarea greutăţilor pe care avea să le înfrunte el dincolo de Atlantic, cu acelea cu care aveau de luptat cei de acasă. El povesteşte cum s'au închis fabricile, cum nu mai lucrează de vre-o trei săptămâni, cum „sunt oamenii cu miile de nu lucră. Să calcă omu pre omu; lucrările mergu foarte rău,[40]) nu numai aice ci în toate părţile..." şi adaogă spre consolare: „Să vă spun din ce cauză mergu rău, că nu este bine în ţara noastră şi deaceea mergu rău, că cîn este bine în America este bine şi în ţara noastră şi cîn este bine în ţara noastră este bine şi în America. Dară... veţi şti că am avutu un noroc mare noi care suntem în America, că de eramu acasă eramu şi noi prin niscai şanţuri... cum suntu alţi astăzi" De'aceea e bucuros drăguşeanul că „nu mai merg vapoarăle" şi nu se poate întoarce acasă, dar se plânge amarnic că nu primeşte nici o scrisoare dela ai lui şi cerând veşti despre nevasta lui, despre care a auzit prin alţii că ar fi plecată să îngrijească de răniţi prin şcoli, noul muncitor în fabricile americane îşi aminteşte de holdele satului spune părinţilor: „scrieţim ce mai facu boi mei de mai suntu", şi le trimete o poezie plină de dor:

Frunzuliţă lemn domnesc
Stau în loc şi mă gândescu
Cum în lume să trăescu.
De trăitu nu trăescu bine
Supărarea-i tot cu mine
Că suntu în ţară străine
Unde nu cunosc pe nime
Numai frunza şi iarba
Şi doru de maica
Căsu departe rău de ea
Tomnai în America
Frunzuliţă de săcară
Stau în loc mă gândesc iară
Ce jale-i în ţara mea. etc.

Alt drăguşean, flăcău,—a cărui tinereţe se cunoaşte şi după faptul că, după cincisprezece ani de lipsă din sat, şi-a americanizat numele şi iscăleşte Iohn G. Tătaru,—scrie, la aceeşi epocă, nepoatei lui Rafira: „Imi scri că să viu acasă, că mă aşteaptă fete cu dor mare. Ia scriemi ce fete mă aşteaptă şi scriemi laolaltă cu dânsele o scrisoare că apoi poate că mă vor face să viu acasă mai curând". Nici timpul, nici depărtarea nici marea deosebire dintre mediul rural ardelean şi acela al oraşului industrial american nu izbutesc să rupă legăturile dintre ţăranul emigrat şi satul lui de obârşie. El cere mereu veşti de acasă, trimete familiei cei câţiva dolari agonisiţi pentru plata datoriilor făcute în ţară, întreabă cum merge lucrul câmpului, dacă a fost târg mare în acel an, dacă au venit la el arpăşeni sau sâmbeteni din satele vecine, trimete surorii lui un inel „sau verigă" şi îşi termină scrisoarea în care povesteşte despre grevele muncitorilor din America sau despre frigul din iarna anului 1914, spunându-i: „Mai dute şi mai leagănă pe sorta şi pe Ionică, capoi îţi mai trimitea eu câteceva..." Trăind trupeşte în mijlocul unei mari ţări depărtate,

---

[39]) În aceste transcrieri păstrăm pe cât posibil ortografia originalului.

[40]) Din dorinţa de a arăta a lor săi cum sună limba pe care o vorbeşte el în exil, drăguşeanul face unele transcrieri fonetice. El spune de pildă că, întrebând pe un camarad despre soarta grevei şi despre data la care se vor redeschide fabricele, acesta i-a răspuns: '„ai dono, mebi eftu, tu tri uik"; ceeace vrea să însemne probabil: I „don't know, may be two, two-three week".

Alteori câte un nepot născut în America trimite bunicilor săi din Drăguş, pe care nu i-a văzut niciodată, câteva rânduri în englezeşte, scrise de data aceasta, cu o ortografie corectă.

drăguşeanul rămâne sufleteşte în mijlocul satului lui şi-şi trimete sora să-i legene nepoţii, ca şi cum i-ar vorbi din odaia vecină.

Printre emigranţi există şi femei. La 20 Iulie, Eleonora Zugravu scria din Ohio, unei cumnate, din Drăguş, pentrucă aflase că acesteia îi murise un bivol, pentru a o întreba dacă a avut bani să cumpere altul sau dacă a trebui să se împrumute.

In general bărbaţii cer veşti, despre starea holdelor şi a bucatelor, trimet bani, şi se arată mulţumiţi că nu i-a apucat războiul în ţară. Alteori ei descriu cu multe detalii munca in făbrici şi necazurile cu care au de luptat şi mai trimet câte o poezie în care reminiscenţa pastorală se îmbină în chipul cel mai nepotrivit cu cadrul vieţii de oraş. Când, mai târziu, prin 1928 societatea culturală „Codru Drăguşanu“ cere sprijinul consătenilor din America, aceştia se întrunesc şi se sfătuiesc să ceară amănunte asupra proiectelor puse la cale în satul lor de origine — ei cer să li se trimeată chiar o schiţă a clădirii plănuite — şi făgăduesc să vină în ajutor.

Călătoriile şi munca în ţările streine a drăguşenilor a avut asupra mentalităţii lor o înrâurire foarte puternică. Această înrâurire s'a manifestat în primul rând printr'o lărgire a orizontului, care, deşi nu a rupt niciodată legătura sufletească dintre emigranţi şi vatra satului de origine, le-a îngăduit totuşi să privească cu înţelegere evenimentele timpului, şi să-şi explice legătura dintre ele şi propriile lor interese. La întoarcerea din America unul dintre ei lămurea faptele istorice şi sensul general al evenimentelor ce au urmat războiului mondial într'un chip foarte apropiat realităţii: „Când s'a făcut pacea pe cele 14 puncte de împăcare la care s'au „acomodat toate ţările“, povestea el, „toate fabricile au şuerat. Când am venit aici în 1919, am găsit numa urmele războiului. Am înţeles că războiu a făcut în ţările noastre sărăcia cea mai mare şi a adunat bogăţiile cele mai multe în America“ [41]).

Dar principala învăţătură pe care drăguşenii au desprins-o din experienţele lor în America este marea lecţie a solidarităţii sociale.

„Muncitorimea în America trăia bine, fiindcă erau toţi ca unu. Cîn nu-i plătea bine fabrica numai lucra. Aveau adunări dese şi se sfătuiau mai bine ca domnii... Tare bine ar fi dac'am avea şi noi plugarii o „iunie“ ca ei. D-ta care faci industrie te aduni, te sfătueşti şi nu vrei să ne dai marfa ieftin, negustorimea tot aşa, numa noi plugarii stăm ca proştii şi vindem pe nimica ce agonosim“ [42]). Şi mai departe: „Ei se adună toată săptămâna şi se sfătuesc şi cer plată cât vrea şi nu primesc mai puţin. Cer să le mărească plata sau de nu es toţi afară din fabrică şi tu dacă vrei să munceşti nu te lasă, că te păzea cu revorveru la poartă. Io mă făceam că nu ştiu englezeşte şi mergeam la lucru ca 'nainte". Şi povestind succesul avut de o grevă urmată de devastarea unor făbrici americane, drăguşeanul adăoga cu admiraţie: „Acolo-i bine că muncitorii se adună într'o „iunie", nu stau singuri ca pe la noi".

Tot atât de multă admiraţie au drăguşenii pentru cinstea şi simţul de echitate al Americanilor. „În America oamenii's mai cu dreptate. Dacă cineva pierde un lucru, cine-l găseşte îl aduce la oficiu; nu ca la noi, unde nu aşteaptă nici să-ţi cadă din buzunar...

Cîn le cereai de lucru, ei se uitau la tine; dacă ieşti mai gras îţi dă munca mai grea. Te plătea bine ca şi ceilalţi, da munceai la „faiere“ (topitoare)“. [43])

Având aceste exemple în faţa ochilor, drăguşenii au stat deseori la sfat în America asupra chipului cum ar putea organiza mai bine munca lor agricolă. Odată întorşi acasă ei au îndemnat mai întâi tineretul satului să se adune în şezători, nu numai pentru petrecere, dar şi pentru a se sfătui. Apoi s'au grupat în „tovărăşii“ sau „învoiri“ pentru munca în comun a mai multor familii, alături de munca în comun pe care o cere, disciplina severă a satului. Din această categorie fac parte tovărăşiile pentru exploatarea maşinii de treerat. Drăguşenii se grupează de preferinţă după prietenie şi rudenie. Aşa de pildă, tovărăşia lui Isac Stanemir e alcătuită din şapte drăguşeni, care sunt veri şi cumnaţi între ei, cu excepţia unuia singur care a fost luat în tovărăşie pentru cinstea lui de mult dovedită şi pentru hărnicia şi priceperea lui. Hotărîrile inportante se iau prin vot, iar serviciile prestate sunt plătite socotind ziua de lucru, după sezon, între 60 şi 80 de lei.

---

[41]) Inf. Iosif Stoica. [42]) Ing. Ion I. Sofonea. [43]) Inf. Poparad.

Tovărăşia lui Stanemir ţine dela 30 Iulie 1910. Războiul şi pribegia a lăsat-o neatinsă. În atât amar de vreme o singură dată s'au certat, şi atunci „din cauza femeilor." [44])

Actul de „învoire", care e mai mult un act de prietenie decât un contract comercial, prevede că „pe baza aceasta noi ca tovarăşi ne supunem şi obligăm tuturor punctelor de mai jos şi totodată declarăm sărbătoreşte că ne vom îndeplini datorinţele cu cinste şi omenie între noi înşine".

Atât cheltuelile cât şi veniturile se împart egal între tovarăşi.

Pe lângă solidaritatea instinctivă care se manifestă prin faptul că drăguşenii se căsătoresc între ei, chiar când emigrează, fie că se întâlnesc în America, fie că bărbaţii se logodesc în sat înainte de a pleca pentru a se căsătorii la întoarcere, după ce au strâns banii necesari întemeerii noului cămin; pe lângă solidaritatea firească manifestată în aceste tovărăşii întemeiate pe rudenie, există şi o puternică solidaritate sătească, bazată pe un foarte desvoltat simţ al echităţii. Desbaterile consiliului comunal dovedesc străduinţa de a ajuta pe săteni, prin hotărîri de care să se poată folosi toţi drăguşenii în mod egal şi conform urgenţii nevoilor fiecăruia, astfel ca fiecare să poată ajunge „în rând cu toată lumea". Satul va ajuta întâi pe un drăguşean să-şi facă acoperiş la casă şi la şură, dacă-i lipseşte şi apoi va ajuta pe un altul să-şi facă două şuri. [45])

La ajutoare, bătrânii, văduvele şi copii vin în primul rând. Aşa de pildă, Rafira I. Fogoroş a vrut să-şi facă o casă; bărbatul fiindu-i plecat în America şi neavând alt sprijin decât acela al bătrânului ei tată, fost „dijder" — casier. — „Au sărit oamenii de l-au ajutat pe tatăl meu, spunea ea. Pe omul de omenie toţi oamenii sar de-l ajută. Peste 60 de care a primit ea atunci, ca să care piatra pe care-o cumpărase. Şi-a făcut şi fântâna tot aşa, parte cu bani, parte ajutată de săteni. A lucrat fântâna iarna, când pământul e îngheţat şi nu vine apa şi a costat-o 20 de zloţi înainte de războiu. [46])

Aceste preocupări de asistenţă socială sătească au fost în bună parte aduse din America. Acolo drăguşenii au alcătuit un „fond de ajutor şi cultură al Drăguşenilor Americani", înfiinţat în 1918. Articolul II al statutelor acestui fond vorbeşte despre „necesităţi colective", iar articolul IV prevede că „scopul acestui fond este de ajutor şi cultură; pentru ca să ne îngrijim pentru cele necesare pentru copii de şcoală din comuna noastră, Drăguş". Articolul XVI hotăra ca sediul fondului să fie la Ohio, „până la strămutarea lui în ţara veche". [47]) Asociaţia aceasta a cumpărat cărţi de şcoală, a cumpărat un clopot nou pentru biserică, în locul celui luat de Nemţi, a ajutat pe orfani, iar restul banilor l-a depus la bancă pentru cumpărarea unei treerători.

Funcţiunea socială efectivă pe care o îndeplineşte în Drăguş acest simţ al solidarităţii este aceea de echilibru sau cumpănă împotriva inegalităţilor prea mari, depe urma cărora au de suferit unii dintre consăteni.

Încercat de marile greutăţi pe care le-a putut învinge cu extraordinara putere de rezistenţă, caracteristică economiei noastre ţărăneşti, Drăguşul a reacţionat printr'o serie de norme şi deprinderi care alcătuesc o adevărată etică a vieţii rurale. Comunitatea de muncă pe care o reprezintă familia ţărănească s'a întregit astfel printr'un cod de morală, care serveşte de călăuză spirituală a comunităţii de muncă economică a satului, şi care adaptează la nevoile vremii vechiul obicei al pământului. [48]) Îmbogăţit prin contactul cu exemplele de solidaritate ale muncitorimii americane, acest cod s'a păstrat totuşi în cadrul firesc, fixat de vieaţa tradiţională a satului.

---

[44]) Inf. Isac Stanemir. Nota d-lui G. Dumitrescu.

[45]) Şedinţa consiliului comunal din 3 August 1929. Nota d-lui M. Cernea.

[46]) Inf. R. I. Fogoroş. Nota d-lor H. Stahl şi Paşcanu.

[47]) Nota d-lui M. Cernea.

[48]) Corelaţia dintre funcţia economică şi spirituală pe care o reprezintă comunitatea de muncă a gospodării ţărăneşti e scoasă în relief de d-l *G. Stanciu*, în „Structura economică a satului românesc". Bucureşti, 1938, pag. 131—32 „Niciodată o manifestare economică a gospodăriei nu poate apare în forma ei pură. Manifestarea spirituală o însoţeşte întotdeauna. De aceea din punctul de vedere naţional-economic, gospodăria ţărănească este mai mult decât o comunitate de muncă. Ea este o comunitate socială cu o funcţie precisă, integrându-se şi înlesnind explicaţia comunităţii de vieaţă socială a satului. V. de asemenea Cap. III Satul şi sătenii, pag. 147 şi urm.

Pentru caracterizarea filosofiei practice a ţăranului român e demn de remarcat faptul că, din contactul cu formele înaintate de manifestare ale capitalismului occidental, drăguşenii nu au reţinut decât ceea ce se potrivea nevoilor lor. Faţă de mercantilismul capitalismului apusean, pe care, „trecând apa“ (oceanul), au avut prilejul să-l cunoască de aproape, ei au păstratrat aceiaşi atitudine critică, care se regăseşte la toţi reprezentanţii economiei agrare, şi care este adânc înrădăcinată în comunitatea de muncă a familiei. S'ar zice chiar că acest contact cu apusul i-a făcut să vadă şi mai clar contrastul dintre cele două sisteme economice. Judecata pe care o poartă asupra celui dintâi, din punctul de vedere al gospodăriei ţărăneşti, înţeleasă şi trăită ca celulă organică a economiei rurale, este tot atât de aspră pe cât e de lucidă.

Dacă Prudhon afirma, inspirat de o interpretare extremistă a ideii de utilitate socială, că „proprietatea este un furt“, drăguşeanul afirmă, cu argumente mult mai uşor de admis că, din punctul de vedere al economiei ţărăneşti şi în raport cu rolul pe care îl joacă banul în exploatarea agricolă *„comerţul este un furt“*. Am văzut la începutul acestui studiu cât de viu protesta drăguşeanul Lazăr Fogoroş contra câştigului ce revine bancherilor, din simplul fapt că sunt deţinători ai unor mari sume de bani, şi cât de sincere erau accentele lui de revoltă atunci când spunea că „nu-i drept să stea bancheru pe grămada de bani şi grămada să crească sub el singură“ numa din munca ţăranului care nu are cu ce să-şi acopere nevoile. In acelaş fel argumentează şi ceilalţi drăguşeni. Asupra acestui punct, în sat pare a exista un consens general, explicat, în parte, prin exploatarea cămătărească la care se dedau instituţiile de credit sau mai de grabă intermediarii sau reprezentanţii acestora şi, în parte, prin raritatea banului. Câştigul rezultat din comerţ, spun drăguşenii, e funciarmente necinstit, iar comerţul el însuşi e o hoţie. O dovada a faptului că gândesc astfel în mod cu totul sincer este că, într'o seară, vorbind cu câţiva orăşeni, ei îşi exprimau mirarea (care nu era lipsită de oarecare umor) „cum de mai există oameni cinstiţi la oraşe, deoarece cea mai mare parte din ei se ocupă cu negoţul“. Deosebirea de preţ pe care o plăteşte consumatorul şi care rezultă doar din faptul că marfa a trecut dintr'o mână într'alta, *această deosebire de preţ, care nu corespunde unei deosebiri de valoare,* nu poate avea. pentru etica gospodărescă a drăguşeanului, nicio explicaţie valabilă. Ea nu este numai inechitabilă, ci constitue de-a-dreptul un furt faţă de mijloacele de plată ale producătorului agricol, o hoţie la adresa puterii de cumpărare a consumatorului, care nu este dator să suporte adaosurile rezultate din numărul intermediarilor. Producătorul agricol poate tolera sporirea preţurilor cu atât mai greu cât el trăeşte într'un mediu unde moneda de circulaţie, averea bănească, e atât de rară. La această inechitate, legată de însăşi structura societăţii capitaliste, pe care ţăranii o critică zadarnic — câtă vreme nu reacţionează solidar împotriva ei, eliminând intermediarii, prin cooperaţie — se adaogă exploatarea strigătoare la cer, exercitată de emisarii băncilor, deprinşi să ia o camătă neomenească.

Această critică a mercantilismului, ţăranul din Drăguş o face din punctul de vedere al nevoilor organice ale economiei gospodăreşti, căreia Statul n'a izbutit să-i dea o întemeiere sănătoasă, cu toate reformele agrare şi în ciuda începutului de organizare a creditului agricol. Criteriul lui este acela al echităţii, desprins din comunitatea tradiţională de muncă a familiei şi a satului [49]). Vigoarea acestei critici o explică şi condiţiile deosebit

---

[49]) *G. Stanciu:* op. cit. p. 152; „Este o tradiţie vie, care trăeşte în sufletul sătenilor, după care se conduce şi care cuprinde, în forma cea mai curată, echitatea în vieaţă, sau ceea ce ţăranii numesc „omenie“.

Omenia circumscrie toată activitatea economică a săteanului. *Aceasta nu-i permite să speculeze* nici chiar să iasă din linia unei activităţi generale a satului. Niciodată producţia ţărănească nu-şi pierde scopul ei natural, acela de a întreţine vieaţa familiei, ea nu devine cu alte cuvinte un scop în sine“ (sublinierea noastră).

După cum vom observa mai jos (p. 26), există unele puncte de contact între morala economică elementară a ţăranului, — refractară speculaţiilor comerciale — şi concepţiile moderne de economie socială, ale sistemelor autarhice.

De altfel, problema raportului dintre morală şi speculaţie se pune astăzi, în chip insistent, chiar în ceeace priveşte formele cele mai înaintate ale capitalismului comercial, şi independent de doctrinele economice propriu zis reacţionare. In acest sens: *Alfred Marshall:* „Principes d'économie politique“. Paris, Giard et Brière 1906. Tome I. p. 8: „Epoca modernă a creat, fără îndoială, noi tentaţii pentru oamenii de afaceri de a fi necinstiţi. Progresele ştiinţei au prilejuit descoperirea noilor metode de a da lucrurilor o aparenţă deosebită de realitate; ele au făcut cu putinţă

de neprielnice în care se desfăşoară vieaţa economică a satului; dar nu este mai puţin adevărat că, şi fără de aceasta, există o incompatibilitate naturală între sistemul economiei agrare şi sistemul schimbului din regimul capitalist, în primele sale două faze de desvoltare: faza capitalului comercial şi aceea a capitalului bancar. In concepţia drăguşeanului activitatea negustorească, funcţiunea de intermediar între producător şi consumator, sau între alt intermediar şi consumator, este socotită a fi cea mai de jos dintre îndeletnicirile la care se poate deda cineva[50]). A rămâne legat de pământ şi a produce constitue activitatea cea mai nobilă. In lipsa, sau în cazuri de insuficienţă a pământului propriu, a munci pe pământul altora, în parte sau pe bani, alcătueşte încă o îndeletnicire onorabilă. In fine, când nici una nici cealaltă dintre aceste două căi nu-i îngădue să-şi acopere nevoile, drăguşeanul nu ezita să se exileze în America pentru câţiva ani – atunci când emigrarea era posibilă — şi să muncească în fabrici pentru a strânge banii necesari orânduielii gospodăreşti. Dacă acceptă să facă un fel de comerţ, drăguşanul nu admite totuşi să vândă produsele altora; el vinde cel mult propria lui putere de muncă. Constatarea aceasta este deosebit de semnificativă pentru mentalitatea ţărănimii în general. Drăguşeanul priveşte cu compătimire pe orăşeanul care nu-şi are bucata lui de pământ. Oricât de bogatar fi acesta, el e privit cu milă şi comparat cu „ţiganii" din sat[51]). Această concepţie explică proverbul: „Decât boer în genunchi, mai bine ţăran în picioare"[52]).

Sentimentul proprietăţii alcătueşte componenta dominantă a filosofiei practice a drăguşeanului. Pentru a fi în rând cu oamenii el trebue să se ştie stăpân deplin al unei bucăţi de pământ, iar atunci când e nevoit să înstrăineze ceva, el nu vinde decât acel element esenţial al producţiei bunurilor, care îi aparţine de asemenea pe deplin: propria sa putere de muncă. Adversitatea pe care o manifestă faţă de spiritul comercial nu însemnează că el nu înţelege necesitatea schimbului de bunuri. La dreptul vorbind, această adversitate nu priveşte comerţul propriu zis, ci pe intermediarii care sporesc valoarea bunurilor de consumaţie şi realizează astfel câştiguri ce nu se justifică prin nicio participare la procesul însuşi al producţiei. Această participare efectivă la procesul de producţie a bunurilor este *principala condiţie* pe care etica satului o impune schimburilor comerciale oneste. Deaceea, dacă condamnă morala pieţii, unde marfa circulă prin mai multe mâini, drăguşeanul înţelege şi practică cealaltă formă a schimbului: *târgul,* unde producătorul se înfăţişează însuşi cu rodul muncii sale înaintea cumpărătorului care-l achiziţionează pentru a-l consuma şi nu pentru a-l revinde sau pentru a-i specula valoarea[53]). Drăguşeanul are deci o concepţie constructivă a comerţului iar nu una mercantilă, fapt care se confirmă şi prin absenţa caracteristicelor burgheze de tranziţie din psihologia ţăranului înstărit. El pune pe acelaşi plan, sporirea costului mărfii

---

multe forme noi de falşificare". De asemenea, în ceeace priveşte aşa numitul mecanism al creditului bancar şi al speculaţiei monetare în regim capitalist: *Frederik Soddy:* „Wealth, Virtual Wealth and Debt", cit. *Salvador de Madariaga,* în „Anarhie ou hiérarchie" gallimard. p. 72—3; *Dan Rădulescu:* „Introduction à l'économie dirigée". Rivière 1937; şi *Emile Bouvier:* „La moralité de la spéculation sur marge à la bourse", în „Revue trimestrielle canadienne", 24 e année No. 93. Montréal, Mars, 1938, p. 1—33.

50) In Drăguş, cârciuma — ţinută de altfel şi ea tot de un gospodar — nu-i socotită ca intreprindere comercială, ci ca un fel de instituţie rezervată petrecerilor şi intâlnirilor în zilele de sărbătoare. Meşteşugurile, care tranformă bunurile în vederea utilizării lor, sunt considerate mai puţin nobile decât munca câmpului, care face din om un agent productiv nemijlocit. Intr'un sat vecin, Porumbacu-de-Sus, meşteşugurile sunt lăsate, ca şi comerţul ambulant, pe seama ţiganilor. Inf. Gh. Manea Grancea şi Niculae Francea.

51) Drăguşenii numesc „ţigani" nu numai populaţia nomadă sau pripăşită în sat, dar şi pe românii care nu au pământul lor propriu. După cum înainte de războiu se chema „boer" ţăranul care intra în armata împăratului, oricât de sărac ar fi fost (s'a păstrat de asemenea până azi numele de „boreasă" pentru femeea măritată). Tot aşa poartă denumirea de „ţigan", pe lângă ţiganii propriu zişi, orice român rămas fără pământ. Ambele categorii de ţigani caută să iasă din condiţia lor de inferioritate; unii devenind stăpânitori de pământ, ceilalţi căsătorindu-se cu Românii. Aşa de exemplu: „Roşu ciubotarul... s'a însurat cu o româncă şi se ţine de român. Se mânie dacă-i spui că-i ţigan. Da tot degeaba, observa un drăguşean, că tot mai face puţină ruşine comunii noastre; mai fură din lemnele altora în pădure. Tot se vede că-i de neam prost. Altminteri e isteţ". Inf. Iosif Stoica.

52) Inf. Ion Fogoraş, cules de d. D. C. Amzăr.

53) Şi chiar aci moneda îndeplineşte rare ori o funcţiune activă în procesul schimbului. „La târg se face mai mult schimb decât vânzare". Nota d-lui prof. N. Cornăţeanu.

rezultând din comerţul intermediarilor, cu profitul bancherilor care speculează banul, percepând dobânzi cu neputinţă de justificat prin participare la procesul producţiei propriu zise.

In economia rurală închisă, producţia tinde să satisfacă în mod exclusiv nevoile gospădăriei ţărăneşti. In Europa răsăriteană, acest regim a fost depăşit încă dela sfârşitul primei jumătăţi a secolului trecut. Trecerea dela sistemul producţiei pentru nevoile casnice la producţia pentru piaţa liberă, ţăranul nu o poate face însă fără a se opri la un regim mijlociu de producţie pentru consumaţie, caracteristic comunităţii de muncă familială sau gospodărească, şi stabilind un singur raport între producător şi cumpărător (consumator), prin acea instituţie caracteristică comerţul ţărănesc, care este târgul.

Din acest punct de vedere, gândirea economică a drăguşeanului e cu desăvârşire logică. Ea se sprijină, de o parte pe tradiţia vieţii ţărăneşti, iar de altă parte pe bogata experienţă a unei munci fără preget, prestată în condiţii deosebit de grele.

E interesant de observat în ce fel a reacţionat voinţa socială a comunităţii săteşti, în faţa unor condiţii economice atât de severe. Studiul acestor reacţiuni concrete va face posibilă caracterizararea voinţei sociale a satului pe care îl studiem aci, sub aspectul motivaţiei practice a manifestărilor lui spirituale şi economice.

Apreciată din punctul de vedere al potenţialului realităţii sociale şi comparată cu cele patru feluri de a fi ale actualităţii sociale, voinţa socială a satului Drăguş aparţine în mod neîndoelnic tipului revoluţionar[54]). Într'un mediu natural atât de neprielnic, reacţiunea voinţei sociale a satului putea să ia forma unei resemnări cu mizeria, putea să încerce a compensa sărăcia pământului şi lipsei unui sprijin efectiv al administraţiei locale prin mijloace neîngăduite de lege, sau prin îndeletnicirea legiuită a comerţului, care însă, în raport cu etica satului e socotită incompatibilă cu ideea pe care ţăranii o au despre cinste şi despre profitul onest. Drăguşeanul era liber să aleagă una sau alta dintre aceste căi, pentru a face faţă nevoilor normale ale gospodăriei. Această libertate de alegere pune în adevărata ei lumină valoarea morală a iniţiativelor la care satul a recurs în lupta lui cu sărăcia. El nu a apucat niciuna nici alta din căile de mai sus; n'a nesocotit nici rigorile legii şi nici interdicţia cu care morala satului lovea profitul comercial realizat de intermediarii fără nicio legătură cu procesul de producţie sau consumaţie. Dacă pământul lui era insuficient, drăguşeanul se ducea să muncească „la Sas“, iar dacă şi această muncă asemănătoare cu aceea cu care era deprins, nu se dovedea îndestulătoare, el se ducea în centrele industriale canadiene sau americane şi-şi vindea puterea sa de muncă în fabricile Lumii Noi, timp de câţiva ani.

Adaptarea la condiţiile naturale, juridice şi morale ale mediului social cunoaşte totuşi unele excepţii. Drăguşeanul nu se mulţumeşte să facă numai o critică verbală sau teoretică orânduelii administrative cu care nu se împacă. El o încalcă uneori, şi este deosebit de interesant să se vadă ce atitudine adoptă opinia satului faţă de aceste încălcări ale legii şi cum se explică ele din punct de vedere al mentalităţii tradiţionale a acestei colectivităţi rurale. Dacă ne întrebăm de pildă cum judecă Drăguşeanul crimele. furturile, adulterul, concubinajul etc., vedem că, pe lângă compromisul care sfătueşte să te supui legii şi pe lângă concepţia imanentistă a ideii de justiţie,—după care fapta bună îşi găseşte răsplata în ea însăşi — apar, în unele cazuri, atitudini tolerante şi — oricum — mult mai puţin severe, din punct de vedere etic.

---

[54]) Din punctul de vedere al caracterului voinţei sociale cele patru tipuri sunt: *a)* voinţă slabă cu potenţial puternic, dând în actual o stare socială înapoiată; *b)* voinţă tare cu potenţial slab, dând manifestărilor sociale actuale un caracter revoluţionar, care transformă potenţialul insuficient al cadrelor geografice şi economice; *c)* voinţă tare şi potenţial tare, al căror produs e tipul evolutiv afirmându-se cu putere în actual şi *d)* voinţă slabă şi potenţial slab caracteristice colectivităţilor deficiente. *Dem. Gusti*: „Curs de Sociologie“, prelegerea din 19 Mai 1938.

In colectivitatea sătească a Drăguşului, voinţa socială este o *voinţă tare*, de tip *b)*, care izbutind să se adapteze condiţiilor neprielnice, dă un caracter *revoluţionar* tuturor manifestărilor sociale. Voinţa socială a Drăguşului este „revoluţionară“, în înţeles sociologic, numai în măsura în care constitue o forţă de transformare a mediului ambiant. Pentru problema voinţei sociale vezi în deosebi: *D. Gusti:* „Sozialwissenschaften, Soziologie, Politik und Ethik..“ Prologomena zu einem System. Zeitschrift für Politik. Cap. 3. p. 26—30.

Astfel, în principiu, „e mare păcat să omori“, crima e o faptă „până dincolo de rea[55]). Dar iată că că în sat se petrece o crimă. Alexandru Trâmbiţaş îl omoară pe Cezar Jurcovan. Şi totuşi majoritatea satului nu condamnă prea aspru pe făptuitor, fiindcă „Cezar avea apucături rele, încă de tânăr [56]). De asemenea, în principiu, „nimeni nu trebue să-şi facă singur dreptate. Să meargă cu legea în faţa judecătorului şi „judecătorul să spună cine-i drept şi cine nu“. Şi totuşi, în desele conflicte pe care Drăguşul le-a avut cu comuna alăturată, Sâmbăta-de-Sus, pentru repartizarea apei ce porneşte din izvoarele aşezate în depresiunea carpatică din dreptul satului, nu rare ori s'au dus drăguşenii la munte cu lopeţi şi cu topoare să-şi ia dreptul de apă—nerecunoscut de judecător—şi fără de care morile şi ferestraele satului nu puteau fi puse în mişcare[57]). In fine, mai există, între dreptul hotărît de lege şi dreptatea aşa cum e înţeleasă de mentalitatea difuză a satului, o margine care lasă loc unei atitudini tolerante în unele cazuri. Am văzut că Drăguşul consideră că dreptul său de a dispune de forţa motrice a apei e atât de natural, încât satul îşi acordă sie însuşi facultatea de a corija legea sau de a hotărî singur, atunci când instanţele judecătoreşti întârzie să ia o hotărîre. Lemnele sunt, alături de ogor şi apă, cea de a doua materie primă indispensabilă vieţii satului. Drăguşul se alimentează cu lemne de foc din pădurea comună a satului, unde dreptul fiecărei gospodării e fixat de administraţia locală, care supraveghează distribuţia. Cotele atribuite astfel fiind insuficiente, sătenii obişnuesc să le rotunjească după puteri. Delictele silvice sunt, din această cauză, foarte numeroase în Drăguş. Faţă de aceste delicte drăguşenii se arată, deasemenea, foarte toleranţi. Nu fiindcă a călca legea nu ar fi un rău în sine; drăguşenii au, cum vom vedea îndată, un foarte adânc sentiment al onestăţii, dar acolo unde cârmuirea nesocoteşte o necesitate esenţială a vieţii, ei pretind că vina celui ce a încălcat o asemenea lege nu începe decât din momentul în care legiuitorul a putut dovedi existenţa delictului. Altfel, „nu poţi da vina pe om dacă legea nu-l prinde“ [58]), iar „hoţul nedovedit e negustor cinstit“ [59]).

Dar faptul că aceste cazuri sunt întradevăr excepţionale e confirmat, între altele de următoarele două exemple care dovedesc cât de profundă şi de subtilă este ideea de cinste a drăguşenilor. „Fug de minciună şi de lucru altuia ca de foc“, mărturisea unul din ei;[60]) „dar, când eram prins în Siberia, am mâncat odată din mâncarea unui ţigan. Poate ţiganul avea pâine de furat. Eu dac'am mâncat din ea, nu ştiam că-i de furat. Doamne iartă-mă!“ Iar altădată, acelaş sătean, vrând să vândă o icoană nu ştia ce preţ să ceară, fiindcă nu-şi amintea cât dăduse pe ea şi îi era frică să ia un ban mai mult decât îl costase. „Nu-i bine să precupeţeşti pe Maica Domnului“ spunea el. Dacă însă i se dădea mai mult decât îl costase icoana, *ca dar, primea bucuros, ca preţ nu.*

Cu tot spiritul utilitarist, care, în Drăguş este un produs direct al mediului, o înaltă preocupare de moralitate alcătueşte o permanentă problemă de conştiinţă pentru drăguşeanul a cărui voinţă socială este în mod necesar orientată în sens revoluţionar.

Pivotul întregii vieţi economice şi spirituale a satului îl alcătueşte grija pentru agonisirea bunurilor necesare existenţei. Insăşi istoria satului este istoria luptei cu natura, istoria unei munci fără preget, care nici în trecut nu s'a bucurat de condiţiuni mai uşoare ca azi.

Cadrele istorice şi sociale ale memoriei colective a satului sunt alcătuite din preocupări de ordin aproape exclusiv economic. Aceste preocupări străbat obiceiurile, instituţiile şi tradiţiile Drăguşului. Iată cum se oglindeşte această unitate de gândire şi de preocupare economică în spiritul unui bătrân drăguşean, care se referă în povestirea sa la evenimente ce acopăr viaţa a patru generaţii [61]):

„Inainte o fost obăgia: oamenii nu erau toţi deopotrivă. Oile, caii, vitele den sat mergea la Câmpu-Lung, în Ţara Românească, cu ciobani den sat. Ciobanii den sat avea reghelă (carte), pe care o ţinea stăpânu de aici şi acela

---

55) Inf. Maria Sofonea. 56) Inf. Isac Stanemir.

57) „Nu-i iertat să-ţi faci voia, să-ţi cauţi singur îndestularea, *legea s'o facă!*“ Inf. Dumitru Fogoroş.

58) Inf. Nicolae Fogoroş. 59) Inf. Lazăr Fogoroş. 60) Inf. acelaşi.

61) Inf. Gheorghe Husea, zis Ghica a Adamului, cioban în vârstă de 86 de ani (în 1929). Convorbirea relatată aci este un interesant document privitor la transhumanţă, în secolul XVIII şi XIX. Câteva acte vechi, datate din jurul

den Țara Românească Treceau hotaru cu reghela pe care o aveau dela socru meu, Ion Husea, obagiu, care a mers până la Țelegrad (Țarigrad) cu oi.

Gheorghe Popard, bunicu meu, a fost birău, mai mare peste toți, și s'o dus la crâșmă într'o zi și-o spus crâșmarului să nu mai dea rachiu pe datorie, fiindcă așa-i poroncise lui trefătușu. Și doi oameni beți o venit la bunul meu, birăul, care mergea călare spre casă, i-o ținut calea și... o venit calul singur acasă și el nu s'a mai întors.

In urma lui o ramas birău Gheorghe Popa Codrea și Ion Jurcovan, și după el o rămas tatăl meu Ilie. Când s'o șters obăgia el n-o rămas în Ardeal cu ceilalți să lupte fiindcă o fost ceva mai ajuns. Atunci la 48, s-o adunat oamenii ș-o făcut bețle cu dible și care o mers acolo le-a dat pușcă și care avea pușcă în casă i-o zis boeriu. Ceilalți trebuia să vie la casa lui, și dacă nu venea îi bătea cu nuele ca la judecată.

Atunci era tare rău; nu era lumea așa de umblată ca acu. Acu se duce omu lumea toată, și trece marea în America.

După 48 a venit Unguru și a sărit la Neamț. Și înaintea Neamțului a fost Turcu pe aici stăpân. Mi-a spus socru că i-a spus stămoșii lui; spunea că mergea cu târla cu oi în Țara Românească; cu oi, cu vite și cu cai. La Sf. Dumitru venea Turcu, număra vitele și la zece lua una și număra oile și lua una la zece și din cai tot la zece unu lua. Și lua haraci și alți bani nu cerea. Și-i dădea Turcului burduf negru tăbăcit la gură, negru și încârligat cu fier. Dintâi o dat aici haraci și apăi o dat haraci aici și o dus în România.

O venit dela un timp Muscalu și l-o trecut pe Turc dincolo. Da cât o stat Turcu o dat haraci aici, și da Turcu scrisoare la Câmpu-Lung și după scrisoarea aia îi făcea drept precum c-o trecut prin vamă și alți bani să nu i se mai ia. Și se ducea prin câmp cu dreptu, până la Călărași. Acolo îi da drept de burduf, drept de puț ca să poată trăi până la Sf. Gheorghe. Și dacă vrea să mai stea până la Sf. Dumitru îl lăsa, nu lua haraci".

Trecutul satului este istoria luptei pentru viață, istoria evoluției mijloacelor de muncă, în epoca de trecere din faza pastorală în cea agricolă.

In ultimele trei decenii, Drăgușul a străbătut faza de adaptare a exploatării agricole familiale la regimul capitalist. In acest proces el s'a arătat ostil, — pentru motivele pomenite mai sus — atât față de capitalismul comercial cât și față de cel bancar, dovedind în schimb multă înțelegere față de capitalismul industrial, cu care avea în comun concepția economică productivistă. Studiul bugetelor țărănești explică această atitudine.

„Din 34 exploatații (drăgușene), 21 — adică un procent de 61,5% — au deficit bugetar. Prin urmare de o parte venit net mulțumitor, o fructificare mulțumitoare a capitalului învestit, de altă parte numeroase goluri bugetare, care arată suficient că familia țărănească trebue să recurgă la împrumuturi, la înstrăinarea exploatației sau la expatriere — și trebue amintit aci că în privința aceasta, la Drăguș, ca și în satele învecinate e un puternic curent de a pleca în America" [62]).

Sat de mică exploatare agricolă, care nu s'ar putea compara în mod avantajos cu exploatarea marii proprietăți — din punctul de vedere al productivității bunurilor necesare gospodării, — decât în cazul în care ar compensa insuficiența producției de cereale prin creșterea vitelor, a păsărilor și a fructelor, sau a produselor derivate, Drăgușul are și din acest punct de vedere o situație dintre cele mai nefavorabile [63]). Atât vitele cât și

---

anului 1800 dovedesc că și în Drăguș dăinuia în pragul veacului trecut instituția tradițională a „oamenilor buni și bătrâni" sau a „oamenilor buni și megieși".

Așezat aci, la margine de țară, — Drăgușul a fost sat de graniță, atât sub principii munteni cât și sub voevozii ardeleni s'au împărații austriaci—, satul acordă instituției „oamenilor buni și bătrâni" o funcțiune oareacum deosebită de aceea pe care o îndeplineau deobicei și care se mărginea la rolul de martori în ptocese de delimitări de moșii sau la judecăți. Astfel, Iosif Stoia avea dela părintele său, în casa căruia s'a ținut în preajma lui 1848 prima școală Drăgușeană, un act ce data de 5 Iulie 1803, privitor la o hotărîre a „bătrânilor satului". Documentul cuprinde, între altele, următoarele: „Noi bătrânii satului din Lisa, care dedesuptu cu numele ne vom iscăli pe porunca Mării sale domnului căpitan (?). am ținut judecată lungă... care au făcutu bătrânii satului din Drăguș, care săntu scrișu dă ceia parte cu numele... „. Urmează expunerea litigiului dintre Fogoroș al Lascului și cumnata lui, Salomiia, după care actul se termină cu fraza: „așa am judecat să rămâie".

Un alt act. din 7 Iulie 1803, scris de Zaheiu Trâmbițaș, se referă la o funcție mai puțin judecătorească și mai mult administrativă a sfatului bătrânilor, care se apropie și mai mult de forma primitivă a instituției. Actul spune între altele: „Din porunca domnului s'au dat să se aleagă (pământurile). Cinstiți bătrâni, noi dregători și bătrâni am găsitu cu sufletele noastre pentru fundașul casii, am judecat etc". Notele domnișoarelor Negreanu și Dărmănescu.

Asupra instituției „oamenilor buni și bătrâni" — boni homines — vezi: *N. Iorga* „Istoria poporului Românesc". Vol. I. București 1922. p. 310: *N. Iorga;* „Anciens documents de droit roumain". 2 vol. Paris—Bucarest. 1930. p. 13, 65 74 etc. In prefața „Bréve histoire de droit coutumier roumain"; *G. Fotino:* „Contribution á l'étude des origines de l'ancien droit coutumier roumain". Paris 1926, și *Aldo Albertoni:* „Diritto bizantino, diritti balcanici, diritto italiano, în Studi Rumeni. Publicazioni dell'Instituto per l'Europa orientale. Serie XVII. Volume quatro, 1929—1930. p. 31.

62) *Nicolae Cornățeanu:* „Bugete țărănești". Arhiva pentru Știință și Reforma Socială. 1932 Nr. 1—4 p. 236-7.

63) *N. Cornățeanu*: loc. cit. p. 232, 235.

livezile lipsesc, iar sărăcia şi munca extenuantă pe care o impune un sol nefertil nu lasă drăguşeanului răgazul necesar pentru o sporire a rentabilităţii exploataţiei gospodăreşti.

Deaci vine întreaga străduinţă depusă de voinţa de fier a ţăranului pentru a îmbunătăţi condiţiile sociale ale mediului social, sau încercările de a complecta din resurse exterioare venitul neîndestulător al gospodăriei agricole [64]).

Energia creatoare depusă de un individ sau de o colectivitate nu se măsoară numai după rezultatul imediat şi efectiv al muncii; adevărata valoare a acestei energii se măsoară prin compararea rezultatului, cu mijloacele de care dispune individul sau colectivitatea. Din acest punct de vedere meritele drăguşenilor sunt remarcabile. Eforturile depuse de ei pentru a îmbunătăţi condiţiile de productivitate ale unei naturi rebele ating limita superioară a capacităţii de muncă a omului celui mai harnic.

Din punct de vedere sociologic, cazul Drăguşului este deci cazul unei voinţe sociale puternice, care, negăsind în mediul ambiant mijloacele necesare vieţii gospodăreşti, reuşeşte să transforme acest mediu economic insuficient, cu mijloace aflate în alte regiuni şi uneori printr'o muncă cu totul deosebită de munca agricolă tradiţională. Prin raport la vitregia condiţiilor în care se desfăşoară epopeea muncii ţăranului, am văzut cât de măsurate apar accentele de revoltă ale drăguşeanului, împotriva rânduelii politice a Statului, şl cât de îndreptăţite sunt criticile pe care le adresează sistemului administraţiei locale. In realitate însă, manifestările şi reacţiunile voinţei sociale a satului repreziută, în mod implicit, afirmările unui autentic caracter de tip revoluţionar. Faptul este cu atât mai interesant cu cât ne găsim, în acest caz, în faţa unor comportări de ordin pur practic, în interiorul cărora ţăranul continuă a se considera obligat să respecte anumite interdicţiuni hotărîte de tradiţia şi de morala proprie vieţii rurale. Libertatea de alegere şi de reacţiune a voinţei colective a satului este folosită de drăguşean pentru a remedia unor condiţii geografice şi economice dintre cele mai aspre, dar ea se păstrează totuşi cu sfinţenie în limitele statornicite de etica satului. Conform acestui criteriu, care nu îngădue nicio încălcare, „faierele“ — cuptoarele — uzinelor din Chicago şi munca istovitoare în fabricile din Detroit se găsesc, pentru drăguşean, mult *mai aproape* de vatra satului şi de morala tradiţională de care aceasta e stăpânită, decât taraba neguţătorului din târgul alăturat, sau decât traficul cu bunuri sau cu bani străini, cu care se îndeletnicesc locuitorii oraşelor vecine. Morala economică a satului cere ca drăguşeanul să îndeplinească un rol activ în procesul de producţie a bunurilor. Considerată în sine, şi independent de însemnătatea factorilor tradiţionali, această exigenţă spontană reprezintă o viguroasă şi necontestată valoare morală autonomă. Dacă drăguşeanul poate îndeplini în sat această menire pe care morala şi tradiţia satului i-o impun, cu atât mai bine; dacă nu, el va merge până la capătul pământului, pentru a participa la producţie şi a se aşeza astfel la izvoarele bogăţiei, tot aşa cum în satul lui el „stă la izvoarele bucatelor“.

Pe aceste criterii fundamentale de morală economică îşi întemeiază drăguşeanul concepţia sa despre lume şi vieaţă. Această concepţie este, prin raport la o tipologie generală a manifestărilor spirituale, *imanentistă şi optimistă*. Pentru a putea ajunge însă la o caraterizare cât mai cuprinzătoare, să reamintim aci câteva date privitoare la judecăţile de valoare pe care drăguşeanul le poartă asupra vieţii morale religioase, artistice şi propriu zis ideologice.

Ideologia practică a unei colectivităţi ţărăneşti se oglindeşte de obiceiu cu multă fidelitate în creaţiunile artistice, unde imaginaţia şi ficţiunea joacă rolul principal. Dar mentalitatea şi sentimentalitatea drăguşeanului nu se manifestă întotdeauna în mod ex-

---

64) Impotriva săraciei pământului, drăguşenii încearcă să lupte prin îngrăşăminte. cărora le acordă un rol foarte însemnat. „Gunoiul este un al doilea Dumnezeu", mărturisea un drăguşean (Isac Stanemir). Ei cumpără dela primărie dreptul de a aduna acest gunoi de pe uliţi. Uliţele se împart pe „vecinătăţi“, iar distribuţia îngrăşemintelnr se face de către „tatăl de vecinii. Vezî: *H. H. Stahl*: „Vecinătăţile din Drăguş“.Sociologia Românească. Institutul Social Român Anul I. Nr. 1. p. 26.

Alt exemplu care dovedeşte tirania mobilului economic este cazul drăguşeanului care trăia cu sora lui „pentru a nu înstrăina pământul"

plicit. Aceste manifestări trebuesc scoase din activitatea zilnică a ţăranului şi din atitudinile sau comportările care exprimă adevăratul său fel de a gândi. Oamenii care, pentru a-şi satisface nevoile, sunt nevoiţi să muncească din răsputeri, împărţind lucrul între bărbat, femeie şi copii, muncind în alte sate sau chiar în ţări străine şi cari nu izbutesc cu toate acestea să iasă din datorii şi necazuri, nu vor avea multă vreme de pierdut cu poveştile.

Politica, armata, dragostea şi petrecerile sunt, totuşi, atâtea prilejuri de manifestare a cugetării satului şi de exprimare a judecăţilor de valoare. In ceea ce priveşte politica am văzut cu cât spirit critic se exprima drăguşeanul asupra regimului din 1929 şi cu cât discernământ judeca neajunsurile administraţiei locale. Atât ideia lui despre fiinţa şi rostul Statului, cât şi concepţiile privitoare la organizarea gospodăriei săteşti, gravitau în jurul ideii de solidaritate. El cerea o simplificare a aparatului de guvernare, a Parlamentului în special, şi afirma în repetate rânduri că, numai dacă ar exista mai multă „iunie", o mai puternică unire la cârma ţării şi la conducerea satului s'ar putea îndruma trebile obşteşti pe o cale mai bună. Drăguşanul cere unire în conducere, fruntaşi destoinici, şi hărnicie în sat. La doleanţele de mai sus privitoare la fruntaşi, un tânăr drăguşean de 21 ani, abia căsătorit, reprezentând deci generaţia nouă, adăoga următoarea observaţie:

„In sat la noi sânt tot oameni harnici. Da ce folos că nu-s fruntaşi de seamă. Cât era în fruntea satului părintele Făgărăşanu, toate trebile mergeau bine. Cum s-o stins el, Drăguşu rămâne în urma altor sate. Toţi oamenii de frunte din sat sunt slabi sau cu păcate, câţi sunt la 30—40 de ani. Se vede treaba că din războiu au ieşit ei betegi, în vreun fel. La noi trebue să vie acum alt rând de oameni şi de ispravă, nu ca dânşii" [65]).

Ca şi criticile precedente, care erau formulate de oameni în vârstă, aceasta din urmă exprimă voinţa de disciplină şi de conducere unitară dela care satul aşteaptă uşurarea nevoilor.

Principala cauză a acestei nevoi de solidaritate este, aşa dar, însăşi sărăcia cadrului geo-economic al satului.

O observaţie asemănătoare poate fi făcută şi în ceea ce priveşte caracterul autarhic al economiei drăguşene. Locuitorii acestui sat aşezat într'o regiune cu pământ insuficient şi neroditor, nu s'au mărginit de bună voie la economia familială închisă. Dacă ar fi avut pământ de prisos drăguşenii, cărora nu le lipseşte spiritul de iniţiativă, ar fi trecut şi ei dela comunitatea de muncă familială la producţia pentru piaţă, folosind salariaţi şi urmărind realizarea de beneficii. Caracterul rudimentar al exploatării lor agricole se datoreşte condiţiilor impuse de cadrele naturale ale satului şi nu unor interdicţii fixate de mentalitatea înapoiată a locuitorilor lui, sau de dispoziţiile unei morale patriarhale. Drăguşeanul înţelege munca pentru profit; el o înţelege însă numai sub forma de muncă productivă.

Faptul că nu ne aflăm în faţa unor manifestări ale mentalităţii primitive o dovedeşte spiritul practic şi judecăţile lucide pe care drăguşeanul le poartă asupra vieţii în genere.

Cu privire la Dumnezeu, biserică şi religie, se găsesc reprezentate îndoeli şi superstiţii alături de cele mai autentice manifestări de religiozitate. Dar în religie ca şi în morală străbat mobilele economice, care trădează grija de căpetenie a drăguşeanului: munca şi agonisirea celor necesare pentru întreţinere şi pentru perpetuarea rasei.

In ceea ce priveşte superstiţiile, femeile şi în special femeile bătrâne, „boresele", sunt adevăratele lor depozitare. Aceste superstiţii trec din gură în gură, sub formă de poveşti despre duhuri rele şi despre spirite binefăcătoare care lecuesc bolile, ori sub formă de descântece la şezătorile de iarnă [66]). Pentru a se îndemna la lucru, până noaptea târziu, femeile care au de tors lână şi de ţesut hainele, se adună în fiecare seară la o altă „gazdă" — şi mai în fiecare uliţă se află câte o şezătoare — unde, cu un pahar de rachiu sau de vin îşi

[65]) Inf. Ion Sofonea.

[66]) *D. C. Amzăr*, „Sociologia' şezătorii", Arhiva 1931, Nr. 4, p. 548. Bărbaţii se adună şi ei: capii de familie în „vecinătăţi", instituţii tradiţionale participând la organizarea muncii în comun şi care par a fi avut în trecut şi unele funcţiuni de jurisdicţie locală. Tinerii se adună în „cete". Vezi *H. H. Stahl*: „Vecinătăţile din Drăguş" şi *T. Herseni*: „Ceata feciorilor din Drăguş". Sociologia Rom. 1936. Nr. 12.

petrec vremea povestind snoave, bârfind în glumă sau istorisind basme despre „măestre" (strigoi) sau simple ficţiuni, copiate după motivele care circulă, cu unele variante, în toate provinciile româneşti.

Bărbaţii sunt însă cu desăvârşire liberaţi de orice superstiţie. Ei obişnuiesc să adreseze tot felul de ironii şi să ia în râs femeile pentru „vorbele băbeşti" sau pentru „credinţele deşarte" despre duhuri, spirite ori strigoi. Despre Gheorghe Codrea, care crede în vedenii, „măestre şi poceală", ei zic că „e o ţâr cam sărit la minte" [67]). Alteori ei spun că „lucrurile acestea au fost născocite de oamenii ăi mari, ca să ţie p'ăi proşti în frâu" [68]). Dacă există duhuri rele şi duhuri bune, se întreabă acelaşi drăguşan, atunci „mie de ce nu mi s'a arătat niciodată?... Numa ăia de se tem au năluci. Dacă te duci noaptea ţi-e o ţâr teamă şi auzi o larmă nelămurită; apoi minteni crezi c'a fost „lucru slab" (diavolul). Intrebat despre puterea tămăduitoare a unui izvor cu apă sfinţită, drăguşeanul spune: „Puterea credinţei îi vindecă, da nu că apa e bună de hibă (rană, boală); iar dacă apele fântânii, pe care femeile o numesc izvorul tămăduirii, se umflă primăvara, aceasta nu este deloc o minune: „se umflă mai la deal un pârău, când se topeşte zăpada". La dreptul vorbind, „toate izvoarele sunt sfinte", adaugă drăguşanul, amintindu-şi că satul lui suferă de lipsă de apă [69]).

Intrebat asupra legendelor privitoare la sfinţi şi minuni, care circulă în sat, un drăguşan, ştiutor de carte, răspundea: „Eu nu le ţin minte; în branşa asta nu mă pricep. Eu mă ocup de plug şi de gospodărie şi aş vrea să strâng cât mai mult, ca omu lacom! Femeile se ţin de d'astea, da nici pe ele nu le-ascultă nimeni" [70]). Cantorul satului, relatează următorul interesant obicei:

„Se zice că atunci când se face o casă", se ia măsura unui om, fără să ştie el, şi se îngroapă în temelie. Asta se păstrează de cîn' s'o zidit mânăstrea dela Argeş, şi o zidit pe femeia lu' Manole în zid. *Uomu, la trei ani după ce i-o luat măsura, moare.*

Cîn' s'o zidit biserica din Viştea de Jos, maistru a făcut întrebare că cine vrea să ia măsura pe iel, capătă trei sute de lei. S'o găsit un drăguşan, Vasile Borzea, ş'o luat banii frumos, ş'amu şade sănătos" [71]).

Superstiţiile, sunt de altfel, o preocupare exclusiv femeiască. Bărbaţii „sănătoşi la minte", sunt cu desăvârşire emancipaţi în această privinţă. Emanciparea lor poartă uneori şi asupra credinţei propriu zise. Şi scepticismul se justifică uneori tot cu argumente practice: „Religia zice: creşteţi şi vă înmulţiţi, da nu socoteşte *cât costă*", observa primarul; şi adăuga într'un moment de sinceritate: „Religia-i pentru preot, ca să ducă femeile cu traista la el, na!" [72]). Această emancipare e deseori semnul unui semi-doctism, întovărăşit de respectul pentru cărturari şi pentru ştiinţa de carte, şi însoţit de afirmaţii de-a dreptul ateiste.

„Nu cred într'o a doua înviere", spunea răspicat tânărul Ion Stoia. „Când un om are toate bunătăţile în lumea asta, poţi să spui că raiul nu e în mâinile lui? Care e mort, mort rămâne: care e viu, viu!" [73]) Ştiinţa-i mai necesară decât credinţa. „Trebue să ai o ştiinţă despre ce a fost şi de ce va urma. Nu poate să rămâie omul numai cu un simţ dobitocesc! [74])". Femeile nu prea înţeleg acest lucru. „Poporu nostru nu crede în carte lucru mare, observa un fruntaş al satului. Femeia mea îmi spune tot mereu: din câte cărţi a cetit *ai vre'o dobândă?* Şi are o ţâr dreptate. Da vezi d-ta, nu poţi să-i explici boresii ce bucurie ai să şti ce fel îi lumea asta şi ce se mai petrece în ea [75])". Uneori mărturisiri ca aceea făcută de Iosif Stoia: „am încetat de a mai fi cantor la biserică, pentrucă aveam

---

67) Inf. Ion Sofonea. 68) Inf. Matei G. Sofonea; nota d-lor D. C. Amzăr şi I. Ionică. 69) Acelaş.

70) Inf. Ioan I. Fogoroş, De altfel preocupările realiste ale vieţii zilnice ies uneori şi la femei biruitoare faţă de legende, poveşti şi superstiţii. „După ce dai dă necazuri nu-ţi mai stă capu la poveşti, îţi stă la necazuri" mărturisea cea mai bătrână femeie a satului, Magdalena Adămoi. Nota d-lui Dăncuş.

71) Cezar Fogoroş nota d-lui N. Drossu. 72) Inf. N. Poparad.

73) Nota d-lui P. Comarnescu. Deasemenea afirmaţia: „Toţi cari's filosofi mari, toţi spun că nu-i Dumnezeu" Acelaş inf. 74) Inf. Matei G. Sofonea; nota d-lui I. Ionică. 75) Inf. Isac Stanemir; nota d-lui Bronzetti.

fată de măritat şi râdea lumea de meseria mea [76])", trădează o ireligiozitate cu atât mai îngrijorătoare, cu cât pare a fi produsul unui conformism acceptat implicit de satul întreg.

Religiozitatea îmbracă însă alteori forme cu adevărat autentice, după cum se poate vedea din viziunea cuprinsă în rugăciunea alăturată:

Cruce'n masă
Cruce'n casă
Dumnezeu cu noi la masă.
Apucam pe-o călicică
Până dam de-o floricică
Floricica se făcea albghină
Albghina se făcea stupchină
Stupchina se făcea ceară
Ceara se făcea făclie
Făclia s'aprindea
Raiul se deschidea;
Pomete înflorete
Dumnezeu sfântul să ne ierte. [77])

Există din fericire şi alte manifestări ale conformismului sătesc, care vădesc dăinuirea religiozităţii şi încadrarea ei în tradiţia şi în spiritul de disciplină al satului. Din această categorie de manifestări face parte tradiţia care acordă fiecărui drăguşean locul său în biserica satului. Drăguşul fiind alcătuit din câteva mari familii, fiecare drăguşean are locul său în biserică, fixat după spiţa de neam, după vârstă şi sex. In primul rând stau drăguşenii cei mai în vârstă, înapoia fiecăruia dintre bătrânii satului ia loc acel membru al familiei respective care, după vârstă, urmează imediat bătrânilor. Fiecare familie se înşiră, astfel în linie dreaptă până la reprezentanţii ei cei mai tineri şi până la copii, care ocupă partea din fund a naosului. In pronaos se rânduesc femeile, de asemenea după spiţa neamului şi după vârstă, fetele tinere ajungând aproape de uşă; iar după uşă stau „ţiganii". Când moare câte un bătrân întregul rând înaintează cu un pas. Şi asta tot mereu până ce tinerii ajung în faţă [78]). Această orânduire protocolară, care se extinde şi asupra stranelor, e observată cu multă stricteţe şi constitue o interesantă prelungire în instituţia Bisericii a unui conformism pe care drăguşenii îl respectă şi în organizarea vieţii lor economice.

Femeile sunt, fireşte, acelea care protestează mai puternic împotriva ateismului afişat de bărbaţi. Astfel Ilina Fogoroş spunea: „O fost nişte Husari (din familia lui Husea — iobagi —), care tot s'o ţinut cu cartea şi cu gazetile şi s'o dat după prostii d'alea şi nu mai cred în Dumnezeu; nu-şi fac cruce. Sânt mulţi care zic că dacă mori eşti mort; n'are nimeni aface cu tine. Apăi asta nu se poate..." [79]).

Ca în orice grupare socială, există în Drăguş un conformism de tradiţie, reprezentat îndeosebi de bătrâni şi de femei, şi un conformism de inovaţie — o modă — reprezentat de generaţiile tinere. Observatorului superficial dela oraş îi vine greu să creadă că această a doua formă a conformismului se poate manifesta cu atâta tărie. Moda joacă totuşi în Drăguş un rol deosebit de important, în deosebi în ceeace priveşte portul fetelor [80]). Astfel, de pildă, Ana Sofonea purta un cojocel care se încheia într'o parte. Aşa se purta anul trecut. Acum, adăoga ea, nu se mai poartă aşa, ci cu încheietura în faţă. Portul acesta se schimbase abia în primăvara acelui an. Cu un an, doi înainte, fetele mari purtau pălării cu flori de lână, ca băieţii, şi părul retezat. Azi au început să poarte şi ele părul legat cu cârpe albe, ca boresele [81]). Dealtfel, şi în materie de gust, tot argumentul de ordin practic e hotărîtor, la femeile de orice vârstă. Elena I. Fogoroş vaduvă de 58 de ani, spunea că ţesăturile noi sunt mai frumoase ca cele vechi, fiindcă „doar nu poţi să măriţi o fată azi cu ţesături bătrâneşti" [82]). Alteori criteriul estetic e de-a dreptul legat de sistemul economiei familiale. Intrebat care crede că e cea mai frumoasă fată din sat, un drăguşean răs-

---

[76]) Nota d-lui P. Comarnescu. [77]) Inf. Paraschiva Fogoroş; nota d-lui I. Manolache şi a dş. L. Gavăt.

[78]) Inf. Emilian Jurcovan şi Gheorghe Sitea, cantor.

[79]) Nota d-lui D. C. Amzăr. vezi *T. Herseni:* „Clubul Husarilor". Arhiva 1935, Nr. 3—4, p. 437.

[80]) Intrebat dacă se mai află în sat ţesături bătrâneşti, Ion Trâmbiţaş, spunea: „Noi nu avem multe lucruri vechi, fiindcă toate se schimbă cu vremea. Noi le lăsăm de-o parte şi ne înnoim, cu vremea şi cu obiceiurile". In genere în ceeace priveşte portul, aspectul uniform al satului e mult mai legat de modă decât de tradiţie, la tineri.

[81]) Inf. Zenovia Fogoroş. [82]) Nota d-lui V. Stanciu.

pundea: „aia care şi-a făcut totul cu mâna ei[83]". Dealtfel ochiul drăguşeanului e stăpânit de convenţionalism. Pentru a aprecia frumuseţea unei femei el nu desbrăca -- n'are timp pentru aceasta — şi se opreşte la costum. Frumuseţea trupului e pentru el frumuseţea trupului îmbrăcat, singurul pe care îl socoteşte obiect de apreciere estetică[84]).

Cum era de aşteptat pentru un sat prins înt'un program de muncă istovitoare, dragostea în Drăguş e caracterizată prin totala lipsă a erotismului. Poeziile de dragoste sunt realiste, prozaice chiar:

Câte mândre-am avut eu
Să le strâng aş face-un tău
Şi pe câte le-am lăsat
Să le strâng aş face-un sat.
Foicică de aluni
Mi-a plecat badea de Luni
Şi-a lăsat dorul prin pruni
Şi dragostea prin aluni
— 'Na batista să le-aduni
Să le bagi în buzunări
Să le scoţi la zile mari

Sau:
Vai de mine ce bărbaţi
De i-aş vedea răsturnaţi
Şi pe mine între ei
Să fac ciudă la femei. [85])

Sau:
Când eram în vremea mea
Şapte mândre-mi trebuia
Dar acu, pe vremea asta
Nu-mi pot iubi nici nevasta

Următoarea strigătură a putut fi auzită chiar la claca popii:

Aşa zice popa-l nost'
— Să nu calci la fete'n post
Preuteasa aşa zicea:
— Me geţi feciori cât îţi vrea
Veniţi şi la fata mea
Şi... la fată ca la fată
Da la mine câte-odată... [86])

Mobilul economic la însurătoare străbate şi în poezie, în mod făţiş:

Nu te uita badeo, nu,
Nu te uita mi te roagă
Că-ţi dă iază şi-o izloagă
Şi-o mândruţă şontoroagă
Da te uită bade, uită,
Şi te uită'n lat şi'n lung
Să-ţi dea num'un *loc de câmp*
Şi-o mândruiţă pe gând
Şi te uită'n lung şi'n lat
Să-ţi dea num'un *loc de sat*
Şi-o mândruiţă pe plac [87])

Contactul cu civilizaţia şi maşinismul provoacă obişnuitele reflexe reacţionare, ca în versurile:

Pân'ce electricitatea
Căi ferate şi vapoare
Incă nu erau aflate
Mergeau toate fără zor;
Căci bătrânii erau moi
Şi mânau caru cu boi.
Azi zburăm pe căi ferate
Pe vagoane îndesate
Sosim cu capete sparte
Nemâncaţi şi degeraţi...
Decât cu-atâtea nevoi,
Mai bine cu'n car cu boi. [88])

Sau duioase amintiri pentru ţara în care au găsit o mai bună orânduire a treburilor obşteşti şi posibilitatea de a câştiga prin muncă cele necesare gospodăriei, ca în poezia următoare:

Dorul de America
Ne vine prin Sâmbăta
Pe foiţă de Georgină
Pe rotiţă de maşină;
Pe foiţă de bozor
Pe roatili la motor;
Pe foiţă de lipan
Pe rotile de traivan
Pe foiţă de maiin
Pe rotile dela trin. [89])

---

[83]) Inf. Dionisie Jurcovan, 63 ani; nota d-lui Argintescu. Intrebat despre frumuseţea cântecelor, Iosif Stoia răspundea: „Omul care cântă îşi face „coraje". Iar în genere; „lucru frumos e lucru care-mi place: *o vită bună*, un om de omenie, care-ţi dă sfaturi bune... *Şi urâtu e frumos*, dacă face bine". (s. n.).

[84]) In aprecierea frumuseţii femeeşti, ţăranul se opreşte, de cele mai multe ori, la expresia feţii. Vezi. N. Argintescu: „Contribuţii la problema gustului popular". Arhiva 1732. Nr. 1—4, p. 428

[85]) Inf. Sofia Rogozea; nota d-lui N. Drossu, şezătoarea dela 20 Mai 1929.

[86]) Inf. Rafira Dumitru Stoica: nota d-lui N. Drossu: „Claca popii": 1 August 1929.

[87]) Inf. Rafira I. Husca: nota d-lui St. A. Topală. [88]) Inf. Rafira I. Jurcovan..

[89]) Seana Rogozea; nota d-lui H. Brauner, text, d-na Maria Rădulescu.

unde lirica populară încearcă să îmbrace în ritmica tradiţională motivele vieţii industriale moderne.

Alteori însă, în poezia drăguşană, sentimente mult mai alese îşi găsesc expresia, ca de pildă în:

Păsărică cenuşie
Spune-i bradului să vie,
Eu mânie el mânie
Dragostea cin' să ne-o ţie [90]).

Sau:
Mireasă'n velită'n flori
Ia-ţi gându' dela feciori
Şi ţi-l pune la bărbat
Că cu iel te-ai cununat
Şi cu iel te culci în pat [91]).

In general, până la măritiş, legăturile de dragoste sunt cu desăvârşire libere. Deaceea „în sat mai în fiecare an o fată face copil din flori“ [92]). Munca însă nu lasă tineretului multă vreme pentru această îndeletnicire. In general drăguşeanul e destul de indiferent, atât faţă de dragoste cât şi faţă de concubinaj.

Din contră, după căsătorie, cu foarte rare excepţii, femeile rămân cu totul fidele bărbaţilor lor. Soţii pot muncii din răsputeri, ei pot merge în America şi rămâne acolo ani de-a rândul; în tot acest timp nevestele rămân credincioase şi îngrijesc de gospodărie şi de copii, până la înapoierea soţului [93]).

La căsătorie mobilul economic e deseori precumpănitor. Flăcul care are ceva avere e socotit în tot satul ca „băiat bun“ [94]). Acelaş lucru pentru fete. „Ei, dacă te'nsori“, recunoaşte un tânăr drăguşean, „nu e de-alta, da trebue să-ţi faci o avere, să întocmeşti o gospodărie. Nevasta nu vine singură, ea aduce pământ şi loc de casă, câteodată şi bani [95])“.

La însurătoare ca şi în politică „şi pasărea se trage unde află hrană. Dacă-i strici cuibul odată, de mai multe ori, cum să mai stea în acel loc? Se mută în altă parte, unde poate trăi în linişte cu hrană bună“ [96]).

Pe lângă această preocupare economică, prezentă în mai toate manifestările sociale cu caracter instituţional, o altă trăsătură caracteristică a mentalităţii drăguşenilor este aptitudinea acestora de a judeca imparţial, obiectiv şi fără dogmatism, chiar în chestiunile care privesc în mod direct propriile lor interese. Intr'o chestiune eminamente subiectivă, cum este gustul ei nu dau niciodată replici definitive. Intrebaţi de pildă, care-i fata cea mai frumoasă din sat ei răspund: „eu o ţin pe cutare de frumoasă, dumineata nu ştiu pe care-oi ţine-o“ [97]).

Strigături de horă, or de şezătoare şi poezii ca aceste:

M'o mânat măicuţa'n clacă
Toţi flăcăii să mă placă.
Ei de-ai-dracului ce-o fost
Nici unu' nu m-o văs't [98]).

Sau:
Vă închin dumneavoastră
Ca o copchilă proastă
De-aşi hi mai mare
Aş inchina mai tare [99])

Sau:
Foicică miere piere
Hai la crâjmă măi muiere
— Io aş merge măi bărbate,
Da' mie frică că ne-om bate.
Şi râd oamenii de noi,
Că se bat două nevoi.
Şi râd oamenii prea tare
Că se bat două tândale [100]).

vădesc din partea vorbitorului, o atitudine detaşată de orice subiectivitate, care alcătueşte fondul optimist al umorului ţărănesc. Proverbul drăguşan: „fiecare prost e mai deştept decât cellalt prost“, trădează aceeaşi dispoziţie de spirit a omului în stare să se domine pe sine şi să judece fără parţialitate conflictele celorlalţi.

---

[90]) Inf. Leana Bunea: nota d-lui St. A. Topală.
[91]) Inf. Rafira I. Jurcovan: nota d-lui M. Pop. Se strigă miresii, după cununie.
[92]) Inf. Axente Sofonea: nota d-lui Bronzetti. [93]) Inf. Ion Racu: nota d-lui Bronzetti.
[94]) Inf. Maria A. Sofonea: nota aceluiaşi. [95]) Inf. N. Fogoroş. [96]) Inf. Ion Sofonea. [97]) Nota d-lui N. Argintescu.
[98]) Inf. Ana D. Jurcovan; nota d-lui St. G. Topală. [99]) Inf. Salomea Rogozea; nota d-lui I. Ionică.
[100]) Inf. Rafira Zevedei Stoia; nota d-lui St. G. Topală.

In perspectiva cugetării practice a drăguşanului, care are un puternic simţ al ierarhiei sociale, [101]) marile probleme astracte ale vieţii colective: *libertate, egalitate* etc., îşi găsesc soluţii intuitive, care lămuresc uneori mai mult decât un sistem de filozofie socială. Intrebat ce înţelege prin libertate un tânăr drăguşan răspundea: „*Până nu faci rău* eşti liber“ [102]), iar altul rezuma întreaga problemă a egalităţii sociale prin sentinţa: „noi suntem egali *fiindcă ne înţelegem*“ [103]). Cugetări laconice, simple care constitue însă, în fapt, — cu o adâncime nebănuită cercetătorului neprevenit, un adevărat sistem de gândire socială a drăguşeanului. Munca neîngăduindu-i să-şi pună problema metafizică sau religioasă a liberului arbitru, drăguşeanul se mulţumeşte să formuleze conţinutul etic al ideii de libertate aşa cum o întâmpina în vieaţa şi în preocuprile lui de fiecare zi. Libertatea nu este libertatea de a face rău, drăguşeanul nu înţelege anarhia. Ea nu este nici o valoare abstractă, pe care dregătorul o poate dărui cetăţeanului, prin lege. Pentru drăguşean libertatea este un principiu interior, care nu se poate obiectiva decât într'o orînduire socială clădită pe nevoile tuturor. Caracterul revoluţionar al voinţei sociale a drăguşeanului afirmă, în primul rând, o voinţă de disciplină şi de ordine socială eficientă.

De asemenea, atunci când face din înţelegere o condiţie a egalităţii dintre oameni, el rezolvă, prin anticipare, problema deosebirilor dintre clasele sociale, şi lasă să cadă accentul pe factorul „comprehensiune“, dătător de seamă pentru unitatea sau desbinarea unei societăţi, indiferent de gradul de diferenţiere al straturilor sociale care o compun. De aceea problema luptei de clasă nu apare în Drăguş sub nici'o formă, deşi drăguşeanul respectă totdeauna deosebirile de stare socială şi se arată chiar deosebit de sensibil faţă de ele. *El ia însă*, în viaţa zilnică, în comportările şi în comerţul său social, *înţelegerea drept criteriu al egalităţii dintre clase* şi rezolvă astfel una dintre problemele care, în împrejurări asemănătoare, ar duce la grave conflicte sociale.

O gândire relativistă, care ştie că natura a vrut să fie „în tot satu'un obicei, şi'n toată casa un nărav“ [104]), recunoaşte şi acceptă orice critică făcută cu bună credinţă, fiindcă se întemeiază pe înţelegerea intuitivă a adevărului că „tot ce arde, nu putrezeşte“ [105]). O minte veşnic trează, deschisă larg asupra problemelor lumii întregii, pe care mulţi dintre drăguşeni au străbătut-o în mare parte, şi o judecată echilibrată care, — în ciuda incoerenţei aparente — se dovedeşte a fi totdeauna întemeiată pe realităţi; astfel poate fi caracterizată, din punct de vedere fenomenologic, structura spirituală a satului. Când, în timpul campaniei monografice din 1929, drăguşenii se întorceau într'o seară dela munca ogoarelor şi cu straele încă murdare, se aşezau la sfat, în localul cooperativei, înainte de a începe munca în gospodării, discuţiile purtau asupra preţului grânelor şi asupra factorilor care le înrăuresc. Dacă preţul cerealelor româneşti depinde de cantitatea şi de calitatea cerealelbr produse în ţări streine, atunci, unde se produce mai mult, cât produce Australia, cât Brazilia, de ce calitatea grâului canadian e superioară aceleia a grâului nostru şi ce metode ar trebui aplicate pentru îmbunătăţirea cerealelor româneşti. Acestea erau întrebările asupra cărora vroiau să se lămurească drăguşenii, al căror interes pentru chestiunile aflate în legătură directă sau indirectă cu munca lor, nu cunoştea margini.

În rezumat, întreaga vieaţă a drăguşeanului e străbătută de motive şi de mobile economice. Dar tocmai din cauza condiţiilor generale în care se desfăşoară vieaţa satului,

---

101) „Porcului balta, boului jugul“, spun drăguşenii oridecâte ori apar neînţelegeri cu privire la ierarhia socială.

102) Inf. Gh. Codrea; nota d-lui S. Macri.

103) Inf. Aurel V. Fogoroş; nota d-lui St. Macri. S'ar putea cita numeroase exemple de cugetări care oglindesc gândirea practică a drăguşeanului. Ne-am mărginit aci la cele mai semnificative.

Un spirit tot atât de treaz se găseşte şi la copii, din jocurile cărora poate desprinde cineva exemple de o rară isteţime, cum sunt de pildă acelea cuprinse în următoarele ghicitori:

„Cine intră întâi în biserică?“ Răspuns: „cheia“. Nota d-lui Zamfir Constantinescu

„Ce ştie omu şi nu ştie Dumnezeu?“ Răspuns: „Omul ştie de frică pe Dumnezeu, dar Dumnezeu nu ştie de frică pe om“.

Aceste ghicitori au fost culese dela un grup de copii, între 7 şi 12 ani; nota d-lui Dăncuş.

104) Inf. Ion Bogdan. 105) Inf. Paraschiva Fogoroş; nota d-lui Zamfir Constantinescu.

economicul capătă aci o accepţiune mult mai largă decât sensul strict şi obişnuit al cuvântului. Legaţi de un pământ atât de sărac, grija de a ieşi din nevoi şi de a-şi plăti datoriile alcătueşte pentru drăguşean o adevărată obsesie: „Dacă-mi plătesc datoriile sunt prieten bun cu toţi, dorm liniştit, nervii capului se hodinesc. Da acum n'ai cum face; tot ce cumpărăm e sporit, tot ce vindem e scăzut. Banca Naţională a sporit procentu. Asta-i durerea noastră, că d'acolo se trage camăta cea mare" [106]). Iar primarul din 1929, se plângea că lipseşte vreo fabrică prin apropiere la care să poată munci drăguşenii în timpul lăsat liber de munca câmpului... In America la muncă grea ai plată bună. La noi lucrurile merg rău fiindcă nimeni nu ţine la binele de obşte. Tare bine ar fi dacă între lumea cuminte şi cu carte dela noi s'ar găsi şi oameni ca cei din America. Da la noi niciunu nu-şi bate capu să facă făbrici. Cine are bani la noi, visează la ministru. Banii-i pune'n bănci cu camătă neomenească" [107]). Dovada concepţiei fiziocratice şi ne-mercantile pe care ţăranul o are despre funcţia economicului în vieaţă o aduce indiferenţa pe care o arată el faţă de bani, chiar atunci când îi lipsesc. Când merge la Sas sau în America el nu e atras de bani propriu zis, ci de posibilitatea de a munci. „Banu e aşa ca un obiceiu. Cu bani nu scapi de rele cât de mulţi ai avea. Cu fapte bune poţi trece vămile" [108]).

Proverbe ca: „sărăcia strică legea", ori: „sărăcia strică obiceiurile" [109]), sau: „săracă fată săracă, că cu mâna ei se'mbracă" [110]), ca şi cinstea la care e ţinută hărnicia şi preţul pus pe disciplină şi pe solidaritate în muncă, pe de o parte, şi dezinteresul faţă de gâlcevile partidelor politice [111]), de altă parte, îşi găsesc explicaţia în aceleaşi aspre condiţii economice în care se desfăşoară vieaţa satului.

Este cu atât mai plină de semnificaţie concepţia drăguşanului despre cinste şi condamnarea pe care o menţine faţă de profitul intermediarilor, nelegaţi nici de producţie, nici de consumaţie [112]). Astfel Nicolae Vrânceanu spunea că înţelege de ce au regăţenii apucături rele şi de ce sunt ţăranii aşa de săraci. „Legile lor erau grele, au avut mai multe greutăţi ca noi... Acum „legea merge strâmb" şi la unii şi la alţii. S'au mai îndreptat puţin „da prea multe apucături se fac". Sub Unguri numa cu credinţa şi cu limba am dus-o mai rău. Incolo era bine" [113]). Aceasta nu însemnează că drăguşeanul e lipsit de

---

[106]) Inf. Lazăr Fogoroş. După cum am amintit mai sus — nota 13) — Eminescu a apărat cu multă insistenţă în scrierile sale politice şi economice, asupra deosebirei dintre productivitatea puterii de muncă agricolă faţă de aceea a muncii industriale şi asupra neajunsurilor economice şi a injustiţiei sociale ce rezultă din această discrepanţă, în deosebi articolele: „Un abecedar economic" şi „Paralele economice", loc. cit., p. 134 şi 108. In contra acestei injustiţii drăguşenii reacţionează căutând debuşeuri pentru puterea lor de muncă în ţările industriale. O traducere în terminologia economică a acestei problematici eminesciene la d. prof. M. Manoilescu: „Théorie du protectionisme et l'échange international". Piard. 1929.

[107]) Inf. Vasile Poparad.

[108]) Inf. T. Petre Bogdan: nota d-lui I. Ionică.

[109]) Zicătoarea a fost rostită de un drăguşean care se refera la cazul de concubinaj menţionat mai sus, la nota 64, *in fine*. Intrebat pentru ce's oamenii răi, Iosif Stoia răspundea: „Apăi, pentru că e lipsă".

[110]) Inf. G. Jurcoveanu; nota d-lui H. Brauner.

[111]) Intrebat ce l-a îndemnat să ia parte împreună cu alţi 15 drăguşeni la o întrunire averescană, V. Bobeica mărturisea: „păi dom'le, la noi *politica se face şi de sărăcie*. Io fusesem în străinătate, în Neviorc, în Paris, în Luxemburg, Berlin, Liverpol, şi în Bucureşti niciodată. Zic! De ce să nu mergu şi gratis şi să beau şi ceva rachiu: Şi m'am dusu. Acolo ne-o mai dat cu huo! din vreo două părţi, da le-am răspuns şi noi la fel". Se vede deci că drăguşeanul nu lua niciodată în serios partidele politice. Se pare că „clubul Husarilor" constitue o excepţie. Vezi *Traian Herseni:* Arhiva 1935, Nr. 3-4, p. 437.

[112]) Concepţia socială reacţionară a drăguşeanului se oglindeşte bine în următoarea poveste, istorisită de Iosif Stoia.

„Matei Corvin, ca şi Cuza, mergea pe la sate să vadă cum merge treaba dreptăţii. Pe un drum odat, a întâlnit Matei un om, plugar, de avea trei feciori. Şi a zis el împăratului că sărăcia-i mare, că are trei feciori şi că toţi trei sânt la învăţătură. Că pe unu vrea să-l facă hoţ, pe unu tâlhar şi pe altu colduş (om care ia pe sub mână, da pare om bun).

A întrebat împăratu ce-i asta, şi omu i-o zis: că hoţu-i avocat, că tâlharu-i doctor fiindcă beleşte pe oameni şi că colduşu e popa, care duce oamenii în rai şi le goleşte pe sub masă buzunarele". Nota d-şoarelor Dărmănescu şi Negreanu.

[113]) Nota d-lui N. Tatu.

patriotism, ci numai că nu e lipsit de spirit critic şi de preocupări etice [114]). El cunoaşte drepturile istorice ale României asupra Ardealului şi ştie că „Ardealul, ieri al Ungurilor a fost alaltăieri al nostru". Dealtfel chiar dacă ar fi din nou al Ungurilor „ce schimbare ar face ei în sat la noi? Tot cu pământ rău rămânem. Tot cu portu şi cu limba bătrânească. Războaiele le fac numa regii şi împăraţii, şi după războaie numai domnii se schimbă. Ţăranu rămâne unde l-a lăsat Dumnezeu" [115]).

Cu privire la patriotism, Dionisie Jurcovan povestea cum a ajutat pe Români în timpul retragerii. Avea în casă peste treizeci de răniţi. La plecare le-a dat mâncare şi fân pentru cai. Când au intrat Ungurii, jidovii l'au pârît. Ungurii l-au închis două săptămâni la Braşov şi l-au ţinut legat patru luni la Târgul Mureş. A luat un avocat şi a scăpat înainte de întoarcerea Românilor. Dar s'a înbolnăvit în temniţă şi a trebuit să umble după „mediţină", după leacuri. S'a dus la târg să le ia. „Am auzit tot atunci, cu ele în mână, că a eşit România. Atunci nu mi-a mai trebuit nici un leac. Asta mi-a fost leacu meu, c'o ieşit România".

Următorul fel de a judeca războiul mondial este edificator, în această privinţă. „Lumea este bine să aibă înţelegerea", spunea un drăguşean. „Nu cum o fost germanii, care s'o înarmat cu muniţii şi s'o încrezut în ele. Da numai dela Dumnezeu o curs lucru, de i-o nimicit." Apoi cu un ton de indignare, pornită din convingerea că între război şi crimă nu există nici'o deosebire: „Dacă n'aveau ce mânca, apăi să omoare şi să facă război? Asta e tâlhărie; d'aia n'au răzbit ei. Celelalte ţări s'o ridicat în contra, şi o învins, pentrucă Dumnezeu le-o dat gându cel bun. Orice ţară să stăpânească peste neamu său. Aiasta este o dreptate mare venită din cer, nu dela om. „Şi revenind la cazul Germaniei, drăguşeanul adaogă, gândindu-se la propriile lui reacţiuni în faţa mizeriei: „Să se ducă în Canada dacă n'au ce mânca, pentrucă acolo satele sânt ca dela Sibiu la Braşov de departe".

Drăguşeanul apreciază evenimentele cu o egalitate de judecată care iese învingătoare deasupra epocilor şi a popoarelor deosebite cărora se aplică. Vremurile, care prefac din temelie instituţiile şi societăţile omeneşti, n'au clintit pe drăguşean din cadrele gândirii lui tradiţionale, care sunt însă, atât de adânc şi de general omeneşti, încât rămân valabile pentru epocile diferite.

La capătul acestui studiu al manifestărilor morale, se pot trage unele concluzii ce vor putea fi folosite la caracterizarea sintetică a structurii spirituale a satului Drăguş.

Am văzut că voinţa socială a satului aparţine, fără îndoială, tipului revoluţionar. In teorie drăguşeanul critică politica generală a Statului, administraţia locală a satului şi, mai ales, condiţiile vieţii economice în care se găseşte dezarmat. In practică, atât prin activitatea pozitivă, prin munca pe care o depune, cât şi prin interdicţiile pe care şi le impune, el reacţionează împotriva acestor condiţii economice precare, pe care nici administraţia locală, nici politica generală nu izbutesc să le uşureze. Impotriva acestor condiţii naturale şi sociale neprielnice, Drăguşul a reacţionat organizând şi distribuind munca într'un ritm riguros şi disciplinat, care face să cadă accentul pe caracterul colectiv al activităţii economice a satului. Gradul de uniformitate la care au ajuns obiceiurile — fie în virtutea tradiţiei, fie în virtutea conformismului — structura manifestărilor spirituale săteşti, unificate prin mulţimea intereselor comune şi prin intensitatea vieţii de relaţie („vecinătăţi", şezători de femei şi tineri, cluburi bărbăteşti, sărbători etc.), în fine insistenţa cu care stăruesc drăguşenii asupra necesităţii unei mai echitabile distribuţii a muncii şi a mijloacelor de producţie, subliniază încă şi mai mult acest caracter. Este însă vorba aci de un pseudo-colectivism tradiţional, orânduit conform cu aşezarea „genealogică" a satului românesc — aşezare care nu şi-a aflat încă în alcătuirea actuală a Statului o inte-

114) Dovada conştiinţei patriotice a drăguşenilor se află, între altele, într'o discuţie privitoare la apărarea ţării, cu care prilej majoritatea vorbitorilor sublinia necesitatea înarmării, adăogând, cu ironia caracteristică ţăranului român, că, — în ceeace priveşte armata noastră de atunci — „dacă ar veni duşmanu peste noi, ne-ar bate şi cu nuiele!".

115) Inf. Iosif Stoia.

meiere, o recunoaştere şi o consolidare instituţională — şi care face ca întreaga comunitate de vieaţă şi de muncă a colectivităţii săteşti să apară sub forma unui ansamblul cu reacţiuni solidare [116]).

Din punct de vedere sociologic este demn de reţinut faptul că aceste reacţiuni ale voinţei sociale duc la un concept lărgit al noţiunii de economie. Astfel încât, în loc să ne, aflăm în faţa unui „homo oeconomicus", subiectul preferat al economiştilor de specialitate preocupările de ordin material ale drăguşenilor au un rezultat opus. Omul nu devine un simplu instrument economic, ci din contră, funcţia socială a economicului este aceea care se extinde la ansamblul vieţii colective, înrîurind, prin etică, întreaga structură spirituală a satului şi rămânând totuşi determinată în mod hotărîtor de această structură. Trăsătura morfologică dominantă a acestei structuri spirituale o alcătueşte imperativul participări imediate a agentului economic la cel puţin unul din cele două procese extreme ale ciclului economic: producţia sau consumaţia. Este dela sine înţeles că *această morală economică este în esenţa ei o morală cooperatistă.* Deşi insuficient desvoltată şi ducând mai mult o existenţă potenţială, această etică economică se sprijină pe morala economiei autarhice sau familiale.

Interesant este faptul că această analiză fenomenologică a manifestărilor etico-economice ale satului, face posibilă, astăzi, înţelegerea adevăratei semnificaţii a economicului şi a funcţiei sale sociale în genere [117]). In fapt, socializându-se, funcţiunea economicului

---

116) Caracterul „revoluţionar" al voinţei sociale a drăguşenilor are în acest studiu, numai o semnificaţie sociologică şi nu una politică. Drăguşeanul nu împrumută şi nu imită de altfel niciuna din formulele revoluţionare puse în circulaţie de propagandă politică streină. Robustul său bun simţ îi spune că fiecare neam trebue să găsească, prin el insăşi, cel mai bun sistem de adaptare politică la condiţiile de vieaţă ce i-au fost hărăzite de natură şi de Dumnezeu.

Prin aşezarea „genealogică" a satului înţelegem aci tradiţia stăpânirii în comun care, în unele ţinuturi se aplica nu numai islazului şi pădurii, dar chiar şi „delniţelor", exemple de proprietate familială sau devălmaşă. Pentru această chestiune vezi *G. Fotino:* op. cât. p. 140, 153—154; *H. H. Stahl:* „Contribuţii la problema răzăşiei satului Nerej". Arhiva pentru Ştiinţa şi reforma Socială: anul VIII. 404, anul IX. No. 1—3 şi: *Xenia C. Costa-Foru* şi *Henri H. Stahl:* „Caracterul devălmaş al familiei nerejene". Arhiva: X. No. 1—4.

117) Pe lângă sistemul de notare întrebuinţat de şcoala sociologică germană şi americană în ceeace priveşte statistica comportărilor morale în legătură cu activitatea economică şi măsurătoarea cantitativă sau grafică a atitudinilor psihologice şi a opiniei publice, poate fi folosit, pentru preocuparea metodologică ce trebue ţinută în seamă la cercetarea formelor vieţii economice săteşti: *M. M. Vulcănescu* „Teoria şi sociologia vieţii economice". Arhiva pentru Reforma şi Ştiinţa Socială 1932 Nr. 1—4, p. 206 şi 211. O critică a noţiunii înguste a economicului, asemănătoare criticilor datorite lui Simmel, Max Weber şi Othmar Spann, se află şi la d. *Eduard Spranger:* „Lebensformen; Geisteswissenschaftiche Psychologie und Ethik der Persönlichkeit". Max Niemeyer Verlag. Halle 6 Aufl. 1927. Asupra raportului dintre economie şi spiritual d. Sranger spune · „Şi spiritualul este integrat în mănunchiul fizic şi psihic al forţelor; are şi el la temelie o tehnică şi prin această componenţă materială el face parte, în acelaş timp, din categoria valorilor economice şi a bunurilor de schimb". D. Spranger dă în general o interpretare etică economicului. „Omul preocupat numai de vieaţa economică este egoist", p. 152.

După cum am văzut, studiul filozofiei practice a drăguşanului confirmă faptul că tipul economic pur, „homo oeconomicus" este o simplă abstracţie. In ciuda tiraniei mobilelor economice, drăguşanul consideră preocupările de ordin material din punctul de vedere al întregii sale fiinţe morale. Zicala drăguşenilor: „fiecare cu traista lui", de pildă, nu înseamnă de loc că ne-am afla în faţa unui tip de egoism social. Drăguşanul îşi exprimă astfel doar un puternic şi rafinat simţ al proprietăţii, pe care îl regăsim la baza întregii sale vieţii economice. Inf. Spiridon Haneş; nota d-lui M. Socor.

De aci încercarea de a caracteriza această concepţie prin raport la diferitele sisteme de gândire economică. In „Egoismus und Altruismus". Zur soziologischen Motivation des praktischen Willens. Ed. M. Schmersow, Kirchhain N-L, 1903, d. prof. *D. Gusti* măsoară ca şi Bücher, evoluţia şi gradul de organizare al societăţii după „lungimea voinţei economice", adică după lungimea drumului parcurs de bunuri pentru a ajunge dela producător la consumator şi prin seria mobilelor economice puse în funcţiune între mijloc şi scop (p. 53). In această concepţie, care pare a acorda circulaţiei bunurilor şi participării intermediarilor în lungimea ciclului economic o funcţie precumpănitoare, procesul vieţii economice elementare în care nevoia şi satisfacerea ei stau in legătură imediată, ar înceta de a mai îndeplini vreo funcţie economică (p. 54). E dela sine înţeles că interpretarea care acordă, din contră, un mai însemnat conţinut de sociabilitate însuşi procesului de producţie şi de consumaţie a bunurilor, faţă de procesul circulaţiei, răstoarnă problema şi dă manifestării economice elementare un înţeles pur social.

Inţelegerea acestei deosebiri de punct de vedere este încă şi mai mult îngreunată de faptul că se confundă în genere faza a doua şi faza a treia a sistemului capitalist — faza comercială şi cea industrială — şi se ajunge să se pună apoi în conflict mentalitatea corespunzătoare acestor două forme ale capitalismului cu aceea proprie colectivităţilor agricole. Exemplu unei asemenea contradicţii la: *F. Delharbe:* „La pensée paysanne, contre la pensée industrielle" Le Mois — Synthèse de l'activité mondiale. 8e année. No. 92.

coincide din ce în ce mai mult cu funcţiunea socială a politicului, —atât prin intervenţia Statului în sistemul economiei moderne, cât şi prin diferite forme de organizare socialistă, corporatistă sau sindicalistă a economiei planificate — şi, în acelaş timp, urmăreşte limitarea sau controlarea profitului şi a privilegiilor, care prin facultatea de a determina în chip automat politica preţurilor ducea, în sistemul economiei liberale, până la instaurarea unui drept de monopol al întreprinderilor private asupra economiei publice.

Există astfel, între concepţia socială a economiei închise săteşti şi aceea a sistemului economiei autarhice, numeroase trăsături comune. Concepţia reacţionară a satului este de acord cu criticile pe care naţionalismul economic contimporan le aduce liberalismului economic al veacului XIX. întru a pune accentul pe conţinutul procesului de producţie şi de consumaţie a bunurilor şi nu pe procesul circulaţiei bunurilor. Atât în sat, — unde comerţul şi intermediarii sunt excluşi—cât şi în doctrina economică recentă,—care preconizează controlul nivelului preţurilor—factorii de producţie şi de consumaţie sunt socotiţi ca adevăraţii reprezentanţi ai *interesului general* al colectivităţii, iar rolul şi participarea lor în vieaţa administrativă sau politică, apar din ce în ce mai legitime şi sunt revendicate cu o intensitate crescândă.

Dătător de seamă asupra ideii interesului general, atât de mult discutată în teorie, este conceptul de „lungime a voinţei sociale". Acestui concept însă i se pot acorda, de fapt, trei semnificaţii cu totul deosebite: 1) în *timpul economic*, înţeles în deosebi ca domeniu propriu de producţie a valorilor, lungimea voinţei sociale însemnează aptitudinea de a urmări realizarea scopurilor de lungă durată; ceea-ce poartă azi denumirea de „economie dirijată" sau „planificată"; 2) în *spaţiul economic*, lungimea voinţei sociale măsoară cuprinsul sau întinderea unei *pieţe* în care are loc schimbul de valori şi bunuri şi 3) într'o ultimă accepţiune, lungimea voinţei economice mai poate însemna interferenţa unui număr mai mare sau mai mic de factori intermediari între producător şi consumator. Din punctul de vedere al permanenţei şi al continuităţii sensului de desvoltare a unei societăţi, funcţiunea socială a intermediarilor fiind aceea de a crea discontinuitate în urmărirea scopurilor colective, primii doi termeni se găsesc faţă de cel de al treilea în următorul dublu raport de reciprocitate: într'un spaţiu economic determinat, lungimea voinţei sociale în ciclul voinţei economice este cu atât mai mică, cu cât numărul factorilor intermediari este mai mare şi invers. Pentru evaluarea lungimii voinţei sociale într'un timp economic determinat se poate stabili un identic raport de reciprocitate. Graţie acestei scheme interpretative de sociologie economică, rezultatele cercetării întreprinse în sînul unei colectivităţi restrânse, cum e satul, pot fi folosite pentru înţelegerea funcţiunii sociale a economicului în genere.

In drăguş, studiul raportului dintre etic şi economic vădeşte existenţa unei lungimi a voinţei economice înţeleasă în primul sens al acestui termen. Interesnl obştesc. fiind reprezentat aci în mod exclusiv prin interesul producătorilor şi consumatorilor, organizarea politico-administrativă a satului şi temelia etică, pe care se sprijină această organizare, se împletesc în mod continuu cu procesul economic propriu zis,

Intr'adevăr, cercetarea fenomenologică dovedeşte că, în afară de orice îndoială, la obârşia activităţii economice se află un act de natură etică: o alegere [118]). Acest act este dublu deoarece el priveşte atât scopurile, sau valorile de realizat, cât şi mijloacele prin care această realizare devine posibilă. Drăguşeanul avea de ales, în ceea ce priveşte

---

118) Intr'un „Essay on the Nature and Significance of Economic Science". (ed. II 1937), d. *L. Robbins,* deşi recunoaşte că faptul economic este în esenţa lui o alegere, afirmă că această alegere nu ar avea un caracter etic, fiindcă este indiferentă în raport cu dezirabilitatea sau indezirabilitatea diferitelor scopuri. Specificul economic ar consta în faptul că această alegere s'ar face după criterii pur raţionale. „Economia ne poate lămuri implicaţiile diferitelor scopuri între care avem de ales. Ea ne face posibil să vroim cu deplină cunoştinţă aceea ce alcătueşte obiectul voinţei noastre". Or, această afirmaţie cuprinde totuşi o recunoaştere implicită a caracterului etic al alegerii între diferitele scopuri, nu numai pentrucă presupune o apreciere a ierarhiei necesităţilor vieţii, întemeiată pe judecăţi de valoare, dar şi fiindcă recunoaşte că promovarea pe plan conştient a ţelurilor biologice, instinctive sau neclare, este un fenomen de însemnătate esenţială pentru alcătuirea economiei ca ştiinţă (p. 14 şi 152). In acelaşi sens, vezi: *D. Gusti:* op. cit. p. 44-56; *M. Vulcănescu*, loc., cit. p. 209—10.

scopul, între mizerie şi buna stare. El a ales după cum am văzut pe cea din urmă, cum era şi firesc, şi a căutat în resorturile voinţei lui sociale energia necesară pentru aflarea mijloacelor în stare să-i îngăduie realizarea acestui scop. El putea alege, în fine, între mijloacele aflate în afară de lege, deoarece legea nu-i asigura protejarea legitimă a intereselor lui vitale, sau se putea îndeletnici cu comerţul, căutând profitul prin îndeplinirea funcţiei de intermediar între producător şi consumator. Am văzut că drăguşeanul nu a ales nici una nici alta din aceste două căi şi, sărind peste concepţia comercială şi bancară a capitalismului, şi-a afirmat concepţia sa economică *productivistă*, întrebuinţând în mod exclusiv puterea sa de muncă în întreprinderi agricole sau industriale, fie în sat, fie aiurea [119]).

Dacă în spaţiul economic, activitatea productivă a satului întâmpină, deci, ca şi capacitatea lui de consumaţie, limitele tradiţionale, impuse de sistemul producţiei autarhice, având o singură punte de contact cu o vastă piaţă a muncii, aceea a Americii de Nord, prin emigrare, — în schimb, în timpul economic, satul cunoaşte o reglementare severă; de foarte lungă durată şi de o perfectă continuitate în urmărirea scopurilor productive. Programul de muncă al satului este hotărât până în amănunte, nu numai din cauza necesităţii de a se adapta condiţiilor meteorologice de-a lungul celor patru anotimpuri ale anului şi nu numai din cauza exigenţilor impuse muncii agricole de tradiţia satului, sau de folosirea în comun a păşunilor; dar se poate spune că el este dinainte determinat *de-a lungul întregei vieţi* a drăguşeanului, prin repartizarea muncii, făcută cercurilor simpatetice şi, în special, grupărilor pe vârste. Astfel în cât, voinţa socială revoluţionară a drăguşeanului, riguros condiţionată în spaţiul geografic, se realizează prin stăpânirea pe care o exercită, în chip spontan, asupra timpului economic şi prin alegerea deliberată a scopurilor şi a mijloacelor de producţie a valorilor.

Pentru caracterizarea personalităţii spirituale a colectivităţii săteşti, această alegere prezintă un deosebit interes. Dar, atât pentru atingerea acestui scop, cât şi pentru a desprinde structura dialectică a gândirii empirice pe care drăguşeanul şi-a făurit-o, în lupta lui de adaptare, trebue întreprins un studiu sintetic al tuturor manifestărilor sociale în care această structură spirituală a satului îşi găseşte expresia.

ROMULUS COTARU

---

119) Asupra apropierii dintre sistemul economiei agrare şi cea de a treia etapă a capitalismului, vezi între altele: *G. L. Duprat*, „Formes élémentaires de l'économie sociale". Arhiva 1935 Nr. 3—4 p. 28 şi concluzie, p. 382—3; acelaş: „Sociologie et économie sociale des populations rurales", Arhiva 1930. Nr. 1—3 p. 126, şi *L. Salberon*: „Un régime corporatif pour l'agriculture". Etudes Coorporatives. Ed. Dunod. 1937 p. 206..

LUNCA, SATUL DE FABRICANŢI ŞI DE NEGUSTORI DE PREŞURI ŞI DE VELINŢE DIN DÂMBOVIŢA[1])

Cea mai nordică comună a judeţului Dâmboviţa, situată în limba muntoasă a judeţului, ce separă Muscelul de Prahova este comuna Moroeni. Până la Pietroşiţa, punctul terminus al liniei Bucureşti-Târgovişte, pătrunde trenul, ce trebuia, după un proiect antebelic, a cărui execuţie începuse, dar a fost părăsită, să fie continuat până la Sinaia (24 km). Şoseaua naţională Bucureşti-Sinaia, construită din ordinul Regelui Carol I, străbate satul, mergând în lungul râului Ialomiţa, între două rânduri de dealuri, cu vegetaţie de tranziţie: fag, brad, alun şi corn din abundenţă (un deal chiar se chiamă Cornet).

Ceea ce izbeşte dela prima plimbare prin sat, e buna stare materială, pe care o trădează casele lucrate în piatră, dintre care opt cu etaj şi una cu colonade de influenţă citadină. Satul se întinde pe o distanţă de 6 km mai mult pe partea stângă a Ialomiţei, pe o lăţime medie de 200 m. Casele sunt apropiate unele de altele, ograda mică, iar locuri noi de vânzare, nici nu se găsesc. După unităţile reale existente, satul s'ar putea împărţi în: *Dobreşti,* la 15 km de comună, cu 20 case în jurul uzinei electrice care alimentează Bucureştii; *Muscelul,* la 10 km depărtare, cu vreo 40 case resfirate, regiune specializată în producerea şi desfacerea brânzeturilor; *Glodul,* la 5 km de Moroeni, cu vreo 50 aşezări, locuit numai de ţigani; smeurari, spoitori, lingurari etc. Puchenii, Moroeni şi Lunca, formează un trup continuu, totuşi cu deosebiri destul de marcante. Sătenii din *Pucheni* sunt mai mult muncitori la întreprinderile forestiere ale Societăţii Lomaş. Cei din *Lunca* se ocupă, în proporţie de 80,62% cu industria velinţelor, iar cei din *Moroeni,* fac punte de trecere între industria velinţelor şi alte feluri de munci (lucrători la construcţii la cel mai mare sanatoriu de tuberculoză din ţară, uzina electrică Dobreşti).

Spre a studia o unitate bine distinctă, în care, prin excelenţă domină un singur fel de industrie, am ales satul Lunca.

Numărul locuitorilor este de 1.028. Prezentăm mai jos, statistica, pe familii, cu numărul membrilor lor.

Numărul familiilor	Numărul membrilor lor	Total
15	1	15
57	2	114
48	3	114
45	4	180
35	5	185
24	6	144
14	7	98
7	8	56
8	9	72
2	10	20
255		1.028

Cercetând ocupaţia unei familii din Moroeni, se constată că activitatea ei se desfăşoară pe mai multe planuri. Toţi sătenii produc rachiul sau ţuică din prunii ogrăzii sau ai livezilor de pe deal. 86% din locuitori au vite cu lapte, laptele constituind alimentul de bază al populaţiei. Atât ţuica cât şi laptele, nu ajung decât la satisfacerea nevoilor imediate ale familiei.

Dar veniturile necesare întreţinerii familiei provin din diferite ocupaţii pe care le menţionăm mai jos:

101 familii trăesc din industria preşurilor
85 familii traesc din industria velinţelor
16 familii trăesc din comerţul covoarelor
11 familii de muncitori
8 famil i de comercianţi
8 fam lii de prunari
6 familii de croitori
4 familii de bătrâni fără ocupaţie
3 familii de tâmplari
2 lamilii de cârciumari
2 familii de birjari
2 familii de preoţi
1 familie de morar
1 familie de antreprenor
1 familie de fierar
1 familie de cismar
1 lamilie de cerealist
2 familii de comisionari

255

[1]) Din lucrările Seminarului de *Monografie Sociologică* de sub conducerea D-lui *H. H. Stahl* (anul şcolar 1937/38).

Familiile ce se ocupă cu industria covoarelor, sunt în număr de 208 din numărul total de 255 (81,56%).

Oameni de munte, întreprinzători și vioi, sătenii din Moroeni, nu s'au lăsat supuși de împrejurările neprielnice, ci au căutat să găsească un nou mijloc de traiu. Probabil că deaceea industria velințelor a apărut în Moroeni pentru prima dată și nu în alt sat din regiune. După războiu, industria velințelor s'a răspândit și în comunele Pietroșița, Runcu, Râul Alb și Pietrari. Fiindcă cererea pieței era prea mare. Moroenii nu au putut-o satisface numai cu brațele lor. Au început atunci să vină fetele din comunele alăturate, ca să lucreze plătite cu bucata și ca învățând meșteșugul sa-l transporte în comuna de origine (fig. Nr. 1).

Dacă tehnica țesutului le-a fost ușor să o învețe fiindcă războiul exista în regiune pentru țesutul pânzei, nu tot astfel a fost cu cromatica, pe care femeile din Moroeni, o ascundeau ca pe un secret profesional. După războiu, însă, un val de prost gust, importat.

Din mahalaua orașului sau dintr'o falsă interpretare a modernismului pătrunzând la sat, au început să apară velințele cubiste, cu împreunări stridente de culori, ce nu cer prea multă competență în tehnica colorării.

De ce a prins aci industria velințelor și nu în alte sate? Comuna Moroeni e așezată pe un pământ pietros și nu poate cultiva niciun fel de cereale. Singuri pomii fructiferi cresc cu roade îmbelșugate, dar pe lângă că nu rodesc decât odată la doi ani, în proprietatea mică a sătenilor nu pot hrăni din produsele lor o întreagă familie.

De unde a pătruns industria covoarelor aci, nu se poate ști. Cei mai bătrâni din sat își amintesc că și pe vremea lor se lucra la fel de intens ca și acum. Lucrul era chiar mai trainic căci, în locul bumbacului necunoscut pe atunci în industria locală, se întrebuința urzeală de lâna răsucită (am putut vedea o astfel de velință lucrată cu 50 de ani în urmă), în locul culorilor sintetice se lucra cu lână nevopsită (culorile alb, negru și cafeniu) sau se întrebuința o colorație cu produse naturale.

Descrierea războiului. Războiul este instrumentul care servește la țesut. El se compune din două picioare, două brațe verticale, două suluri de lemn, două ițe, două pârnoage, o vătală și o spată.

Piciorul este partea laterală a războiului și se compune din trei stâlpi verticali de sprijin. Cel din față înalt de 40 cm, se unește cu simetricul lui, printr'o scândură lată ce servește ca scaun, pe care stă țesătoarea. Stâlpul al doilea are 80 cm. In scobitura lui se învârtește un sul pe care se înfășoară velința. Stâlpul al treilea, de aceeași înălțime, sprijină sulul din spate, pe care e înfășurată urzeala. Sub sulul din spate, o scândură face legătura între a treia pereche de picioare. Toate trei picioarele sunt unite în lung printr'un stâlp orizontal. Pe stâlpii orizontali ai picioarelor se înalță doi stâlpi verticali sau *brațele războiului* conexate printr'unul orizontal. Acest ax orizontal întinde două brațe, în crestăturile căruia se sprijină vătala și ițele.

Vătala este un cadru dreptunghiular, cu latura superioară sprijinită pe brațele războiului. In partea de jos, dreptunghiul cel mare își anexează un dreptunghiu mai mic numit spată. *Spata* are o mulțime de dinți de fier, cu trestie dispuși perpependicular pe baza dreptunghiului. Vătala întreagă servește la îndesirea țesăturii. *Ițele* sunt în număr de două. Fiecare din ele se compun din două bețe cilindrice. Pe cel superior se leagă din distanță în distanță o bucată de bumbac în formă de ochiu. Pe cel de jos se fac același fel de ochiuri însă înainte de încheierea lui bumbacul este trecut prin ochiul superior. Ița se prezintă deci astfel:

In partea de sus, amândouă ițele sunt legate printr'o singură sfoară de un scripte. In partea de jos, fiecare iță e legată de vârful unei tălpici de lemn, ce atinge cu baza pământul. Apăsând cu piciorul pe o tălpică (pârnoagă, iapă), o iță se trage în jos, iar cealaltă automat se ridică în sus.

Inainte de a începe țesutul se execută câteva operații premergătoare: depănatul, urzitul, învelitul și năvăditul.

Depănatul. Bumbacul se cumpără în pachete, în care se găsesc mai multe scule. Sculul de bumbac este întins pe vârtelniță. Vârtelnița este formată din două scândurele, așezate în cruce, ce se mișcă în jurul unui ax vertical. Aceste scândurele au niște găuri în care se introduce câte un băț în poziție verticală. Pe brațele crucii sunt date mai multe găuri, ca prin mișcarea bețelor să se formeze cercuri mai mici sau mai mari, după mărimea sculurilor de bumbac sau cănurilor de lână. Un fir

al sculului de bumbac întins pe vârtelniță, se înfășoară pe un mosor așezat pe un ax mobil, ce se învârtește cu ajutorul unei manivele. Intregul aparat format din vârtelniță și mosor poartă numele de sucală.

Urzitul. Se execută pe parmacii dela gard sau pe pari anume bătuți în lunca râului cu un aparat numit urzitor.

Urzitorul e o cutie paralelipipedică, străbătută în interior de un ax central vertical. Pe axul vertical sunt fixate mai multe axe perpendiculare, pe care se găsesc mosoarele cu bumbacul depănat. Din capetele bumbacului, de pe toate mosoarele scoase afară, se formează un fascicol de fire, care se leagă de un par. Se merge apoi cu urzitorul pe lângă toți parii, trecând fascicolul de fire în mod alternativ prin fața și spatele parilor (dacă la primul stâlp, firele trec prin față la cel de al doilea trebue să treacă prin spate și a. m. d.). Ajunși la celălalt capăt, repetăm operația, copletând-o în mod contrar în așa fel încât firele se prezintă ca niște mari ochiuri despărțite prin parii gardului. Fiecare știe ce număr de fire îi trebuesc pentru un covor. Va face deci ocolul parilor, de atâtea ori până va completa numărul de fire necesare. Când firele se scot după pari pentru a nu se încurca, în locul acestora se pun niște bețe subțiri ce se vor înfășura odată cu urzeala pe sul. Aceste bețe se numesc *rosturi.*

In locul parilor de pe deal se poate întrebuința pentru operația urzirii, aparatul numit urzitor. Operația se desfășoară în același mod.

Invelitul. Se numește astfel operația învelirii sulului cu bumbacul urzit. Se aduce sulul din spate al războiului ce prezintă o deschidere longitudinală în toată grosimea lui. Pe această deschidere sunt introduse firele în fascicole de zece numite *ierbe.* Fascicolele sunt legate de un băț ce va împiedeca firele să iasă prin deschiderea sulului afară. Se leagă în fascicole de zece, ca să fie mai ușoară numărarea firelor când se lucrează modelul (alesul velinței). De capătul celalt al urzelii se leagă o copae în care se așează bolovani, ca urzeala să se întindă bine. In acest timp sulul este învârtit și pe el se înfășoară urzeala întinsă cu rosturi cu tot.

Năvăditul se cheamă trecerea firelor de pe sulul din spate al războiului prin ițe și spată. Năvăditul se execută de două persoane, una așezată în spatele războiului, după ițe, alta în fața ițelor. Firele se dau rând pe rând să nu se încurce. Primul fir se dă în ochiul primei ițe, dar nu trece prin niciun ochiu al iței de a doua. Al doilea fir nu trece prin niciun ochiu al primei ițe dar trece printr'un ochiu al iței a doua și a. m. Această dispoziție a firelor are ca scop ca o apăsare pe pârnoagă să antreneze, coborârea unei ițe în jos, cu firele ei și ridicarea celeilalte ițe în sus, cu firele ei. După ce a fost trecut prin ițe, fiecare fir este trecut printr'un dinte al spatei. Firele se leagă în ierbe și se prind de un băț care se leagă de sulul din față.

Alesul. Firele aranjându-se atât de regulat, unul în sus altul în jos, lasă între ele un spațiu întreg în care se introduce lână. Femeile care țes la războiu au în față un model dar de cele mai multe ori știu pe din afară modelul. Ele aleg cu mâna numărul de fire indicat de model și țes bucata aleasă cu o culoare, apoi țes în continuare o altă bucată aleasă până când pe întreaga urzeală s'a țesut un rând dela un capăt la celălalt. Atunci, bat odată cu vătala ca firul să se comprime cât mai mult. Inainte de a țese rândul al doilea al modelului, se apasă pe pârnoage ca să se schimbe așezarea firelor de bumbac ce prind ca într'un clește firul de lână țesut și așa se continuă lucrul.

Modelele. Cele mai curente modele de velințe, în Moroeni, sunt: rotițele (*fig.* 3), calea rătăcită (fig. 4), spicul (fig. 5 și 6), România Mare, Putna, Nămăești, turceștile, cerceluşul, olteneștile.

Lâna. Inainte se lucra numai cu lână, care era de două feluri aspră și țigae. Femeile cumpărau lâna dela cițiva negustori localnici, care o desfăceau în sat, o dărăceau la dărac, o torceau pentru urzeală și o îndrugau pentru bătătură. Acum nu se mai fac velințe din lână tunsă decât pe comandă, cele mai multe făcându-se din smultură și strămătură, de lână dela fabricile de postav provenită din destrămarea peticilor vechi și decolorate. Strămătura se aduce mai ales dela Ploiești. Această lână nu este atât de durabilă, firele fiind scurte. O velință, din lână tunsă ține 30 ani, iar una din lână destrămată 5 ani. Velințele de smultură prezintă avantajul negustoresc, că sunt mult mai grele și prin urmare se pot vinde mai repede.

Coloratul lânei se face acum cu culori de anilină. Altădată se întrebuințau culori naturale ca: pentru negru, coajă de anin fiartă la care adăoga o mână de calaican (caraboi) sau coajă de nucă verde. Pentru roșu, planta numită sovârf. Aceste procedee au dispărut fiindcă cer o mai mare dexteritate și o mai mare pierdere de timp. Din ani-

lină, femeile știu să facă mai multe combinări: amestecând verde cu limoniu (termen local), rezultă un verde deschis prăzuliu. Din verde și albastru, bleumarin; culoarea seniniu se obține prin întrebuințarea unei mici cantități de albastru. In apa fiartă, unde se pune anilina, se toarnă și acid sulfuric (vitriol, pronunțat „vitilion"), ca să se „împietrească", coloarea. Lâna este introdusă în cazan în sculuri groase numite *canure*. Canura se face pe răschitor (fig. 16), înfășurând firul de lână în lungul lui, până se face atât de groasă cât dorim. La o canură de lână se pune o linguriță de vopsea. După ce au fost puțin fierte cu vopsea, canurele fierbinți sunt duse pe cobiliță la gârlă, unde se „limpezesc" în apă. După ce se usucă, canurele sunt puse pe vârtelniță și transformate în păpuși". Păpușa e un fir de lână de 2—3 m, care se înfășoară în jurul degetelor, pentru a-i da forma de ghem. Ea se introduce între cele două rânduri de urzeală, servind drept bătătură. După cum cu vopsitul se ocupă numai femeile, cu confecționarea păpușilor se ocupă copiii.

Când totul e gata țesutul poate începe. Sunt răsboaie de țesut pentru o singură persoană, pentru două persoane, sau chiar trei persoane, după cum se țese un preș, o velință, sau un covor. *Preșurile* au de obiceiu 60 cm lățime și 120 cm lungime. Se pot face preșuri de aceeași lățime, cu mult mai lungi (220 cm.). *Velința mică* este de 120 cm, pe 240 cm. *Velința mijlocie* are 300/200 cm. *Velința mare* 200/400 cm. După tehnica lucrului velințele, se pot împărți în *„vărgate"*, compuse din rânduri de vărgi alternative, deosebit colorate, ușor de executat.

Velințe *„alese"*, în care pe același rând intră în joc mai multe culori. Fiecare casă lucrează același model timp de un an; căci, învățându-l pe dinafară țesutul merge mult mai repede. O velință mică, se țese în trei zile, lucrând două fete incontinuu dela ora 6 dim. la 21. O singură femee lucrează aceeași velință într'o săptămână. In unele case se lucrează intens și ziua și noaptea la lumina lămpei. De curând a început să se întrebuințeze lumina electrică, pentru a se putea lucra noaptea. La velințele mari, lucrează trei fete 6 zile. Fetele intră în războiu dela 13—14 ani, până la adânci bătrânețe. Ele țes pentru zestrea lor 3—4 velințe, iar cu banii câștigați își cumpără salba de galbeni, și își fac zestrea. O fată fără salbă și velințe, nu se poate mărita. Lucrând intens cu pieptul aplecat deasupra sulului războiului, timp de mai mulți ani multe fete se îmbolnăvec de tuberculoză, deși trăesc într'un sat de munte.

Producția. Fiecare casă din Moroeni produce 2—3 velințe pe săptămână. Familiile ce au reușit să strângă capital nu mai lucrează în războiu, propriu, ci dau la cei mai săraci material, ca să-l prelucreze. Pentru țesutul unei velințe mici se plătește 200 lei. Apoi acesti capitaliști în mic desfac velințele în oraș, rămânând cu un câștig destul de mare, fără să se obosească prea mult. Afară de săracii satului, mai lucrează după comandă pentru negustorii capitaliști, femeile din satele vecine care primesc lână vopsită (căci nu cunosc tehnica colorării) și 160, 200 sau 600 lei, după felul velinței. Moroenii se alimentează cu brațe de lucru și cu velințe de comandă din satele: Pietroșița, Râul-Alb, Vulcana, Vârfuri, Bela, Bezdead, Buciumeni, Runcu etc... Pentru lucrul prestat fetele nu primeau, la început, nicio plată ci numai mâncare și învățătură. Acum se plătește: 80 lei velința mică (lucrează două fete deci 160 lei); 100 lei velința mijlocie (200 lei); 200 lei velința mare (600 lei, căci lucrează 3 fete). Fetele din alte sate stau 6 zile pe săptămână în Moroeni. Sâmbăta seara se văd cârduri de fete întorcându-se spre casă, spre a reveni Luni dimineața în Moroeni.

Pentru cei din Moroeni, mai convenabil este lucrul în sat străin, cu capital propriu, căci plătind aceeași sumă pentru țesut ca și în sat nu mai ești obligat să dai mâncare și nici războiul nu mai ocupă loc în casă.

Prețul de cost și prețul de vânzare, câștig net.
Velință mică din destrămătură.

6 kg lână a 90 lei kg	360 lei
Vopsele	40 „
Bumbac	50 „
Costul lucrului	160 „
Total	610 lei

Velință.

Prețul de cost	610 lei
Prețul de vânzare	700 „
Câștig net	90 lei
+ Munca	160 „
Câștig total	250 lei

Velința mijlocie din destrămătură.

7 kg lână a 90 lei kg	630 lei
Vopsele	80 „
Bumbac	100 „
Costul lucrului	200 „
Total	1.010 „

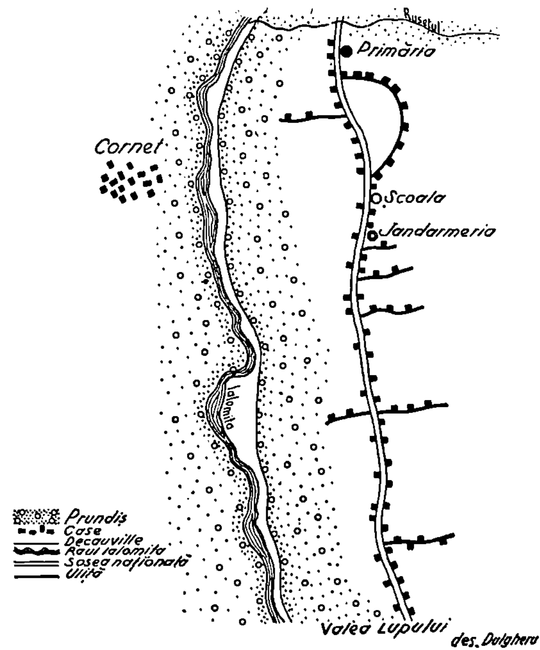

Fig. 1. — Harta satului Lunca.

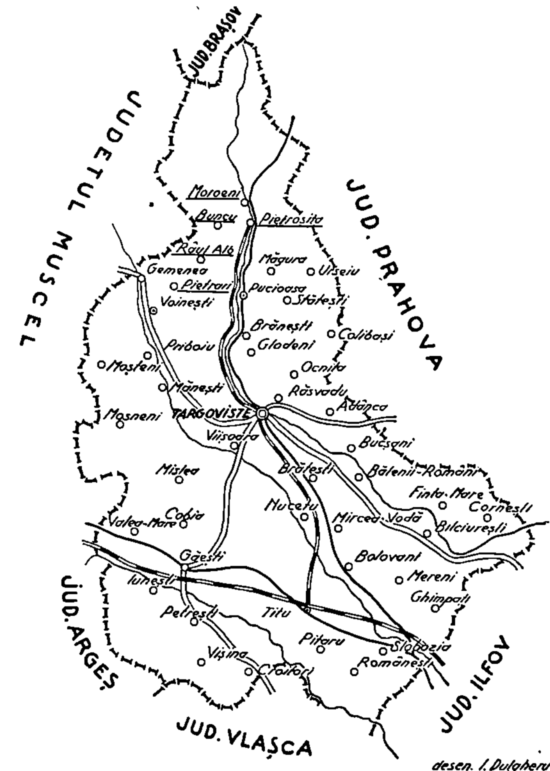

Fig. 2 — Harta jud. Dâmboviţa (comunele care lucrează preşuri şi velinţe pentru Lunceni, sunt subliniate).

Fig. 3. — Modelul „Rotiţele".

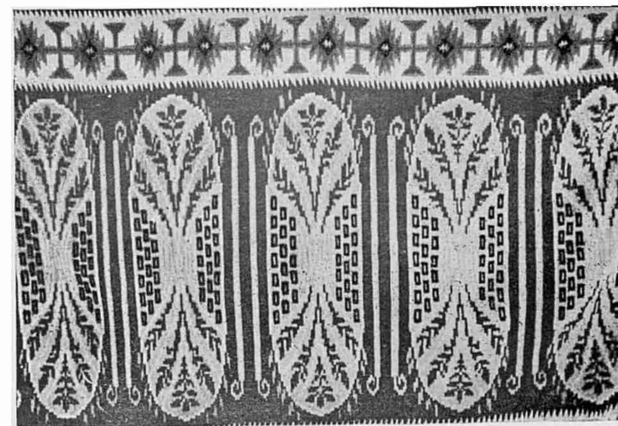

Fig. 5. — Modelul „Spicul".

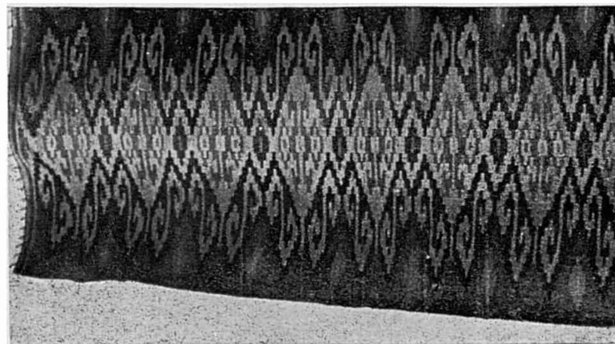

Fig. 4. — Modelul „Calea rătăcită.

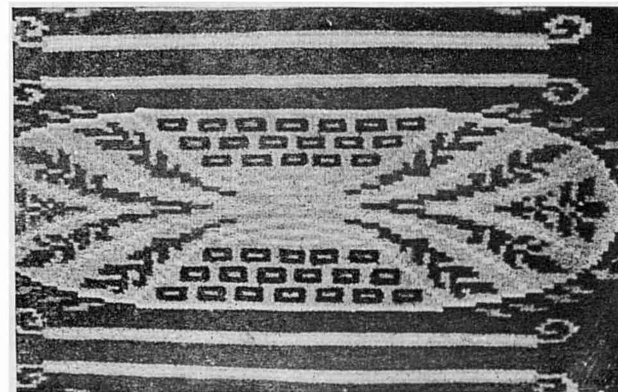

Fig. 6. — Motivul Spicului.

Prețul de cost		1.010 lei
Prețul de vânzare		1.400 „
	Câștig net	390 „
	+ Munca	200 „
	Câștig total	590 „

Velința mare din destrămătură

10 kg lână		900 lei
Vopsele		200 „
Bumbac		200 „
Costul lucrului		600 „
	Total	1.800 „
Prețul de cost		1.800 „
Prețul de vânzare		2.500 „
	Câștig net	700 „
	+ Munca	600 „
	Câștig total	1.300 „

Desfacerea velințelor. De fapt fiecare bărbat din sat desface velințele lucrate de soția și fetele sale, pe o rază destul de întinsă în jurul satului ce ar cuprinde: Bucureștii, Târgoviște și Valea Prahovei. Vara negustorii specializați numai în vânzarea covoarelor, strâng un număr mare de velințe dela mai mulți producători, plătind anticipat, dând numai aconto sau rămânând datori să plătească la vânzare.

Negustorii specializați se răspândesc în toată țara, exceptând regiunile producătoare de velințe (Basarabia, și unele părți ale Olteniei).

In timpul verii se găsesc negustori din Moroeni, în mai toate stațiunile climaterice. Drumul până la Sinaia, Bușteni, Azuga, Predeal și chiar Brașov, e făcut pe jos. Pentru distanțe mai mari se întrebuințează calea ferată. Pe hartă (Fig. 16), sunt însemnate cu cercuri stațiunile în care în permanență sunt negustori din Moroeni, și cu puncte stațiunile pe care le frecventează mai rar.

Intre producătorii de velințe și cei care le desfac nu intervine niciun contract scris. Singura sancțiune împotriva negustorilor „răi de plată", e pierderea creditului și orice vază în sat. Așa s'a întâmplat cu: Davidoiu I., Popescu I., Florian Marcu, ce nu-și mai pot exercita meseria, fiindcă nimeni nu le mai dă velințe spre vânzare.

La postul de jandarmi Moroeni nu exista în anul 1937, nici un proces-verbal privitor la negoțul sau lucratul velințelor. In anul 1938, un singur om și-a dat în judecată vecinul, fiindcă acesta vărsase conținutul unui cazan cu apă vopsită lângă gardul lui murdărindu-i-l.

Comisionari. Comerțul cu velințe a dat naștere unei noi meserii, comisionariatul. Unii negustori se stabilesc cu lunile în București, nemai venind cu lunile prin comună, și sunt alimentați cu prețuri aduse din sat de comisionari ce fac naveta Moroeni-București.

Prefaceri. Stând în oraș luni de zile negustorii deprind unele moravuri orășenești. Intorși acasă vor citi zilnic ziarul și își vor lepăda costumul pentru „haine nemțești". (Schimbării modei i se datorește poate numărul mare de croitori). Ia și fota femeilor au fost și ele înlocuite cu rochii din culori țipătoare și material de mâna două. La horă vechile jocuri au fost părăsite pentru tango, foxtrot și rumbă, a căror execuție lasă de dorit.

Tot dela oraș au adus negustorii și sifilisul. Deși doctor există în comuna alăturată, nimeni nu urmează un tratament serios. (De vină pare a fi neștiința țăranului și nepăsarea autorităților). De doi ani de zile s'a stabilit în sat o moașe comunală ce face și injecții cu neo-salvarsan. (Dar lumea spune că însăși moașa ar avea treponema-palida. Toată gama boalelor sociale, se găsește pe o întindere mare. Munca în războiu produce tuberculoza; abundența prunelor, alcoolismul; contactul cu orașul, sifilisul.

La fel și bolile contagioase, când se întind, nu mai ies din sat. O scarlatină a ținut din 1930 până în 1932. Când atinsese maximum de intensitate, cadavrele copiilor erau transportate cu vagonetul decauvillului la cimitir.

Este cert că industria velințelor, a adus sătenilor din Moroeni o bună stare materială, pe care nu le-o putea procura solul muntos. Dar se pare că sătenii nu au învățat să dea încă întrebuințarea cea mai utilă veniturilor lor. Tot astfel se pare că până acum orașul a avut o influență nefastă asupra satului. Credem însă că bunei stări materiale îi va urma o bună sănătate trupească și sufletească.

Este sarcina unui viitor monografist să ne arate progresul.

GHEORGHE I. CIORĂNESCU.

UN SAT DE FOŞTI MOŞNENI DIN CÂMPIA ROMÂNEASCĂ: POIANA DE LÂNGĂ IALOMIŢA

Satul Poiana din judeţul Ialomiţa se află aşezat în Sud-Estul ţării, în plin câmp al Bărăganului, la o distanţă de 140 km. de Capitală.

El se mărgineşte la Nord cu satul Pribegi de care este despărţit prin râul Ialomiţa, la Sud cu moşiile satului, la Vest cu satul Ghimpaţi, iar la răsărit cu satul Ivăneşti.

E un sat vechi moşnenesc.

Se spune că în timpul lui Mihai Viteazul, aici se găsea singura şcoală din judeţ.

El numără astăzi, după ultima statistică făcută de primărie a. c., 1.250 de suflete, repartizate în 188 de case.

Cu toate satele, ce se ţin lanţ în lungul unei ape, majoritatea caselor le găsim în jurul râului Ialomiţa; aşa avem 156 în satul propriu zis, iar 32 pe „deal", numire dată de localnici râpei Bărăganului.

Cercetând dovezile care pledează în favoarea calităţii de sat moşnenesc, găsim că, prin legea împroprietăririi ţăranilor a lui Alexandru Cuza, făcută în anul 1864, au fost împroprietăriţi săteni din satele Poiana şi Ghimpaţi în număr aproximativ 40, restul locuitorilor fiind de mai înainte proprietari de pământ.

Poiana şi Ghimpaţii au fost unite până în 1927.

Moşiile care cad în raza satului Poiana îşi păstrează numirile vechi printre care întâlnim numiri moşneneşti, cum ar fi Pisculeasca şi moşia satului Poiana, stăpânită la început de moşnenii satului.

De remarcat că întâlnim în raza satului 3 feluri de moşii:

1. Moşii călugăreşti (ţinând de sf. mănăstire a Argeşului).

2. Moşii particulare (stăpânite de mari proprietari).

3. Moşii moşneneşti.

Pornind dela Vestul satului spre răsărit găsim 2 moşii, proprietate călugărească şi anume: *moşia Poieni* şi *Erciuleasca.*

Aceste moşii erau administrate de călugări ce se găseau în satul Bueşti. Odată cu secularizarea moşiilor mânăstireşti din 1864, ele au trecut asupra Statului, fiind luate apoi de Ion Marghiloman (tatăl lui Alexandru Marghiloman), fost prim-ministru al ţării. Au rămas în stăpânirea acestei familii până după războiu, când făcându-se exproprierea cea mare au fost luate în întregime, deoarece proprietarii aveau şi în alte părţi moşii, rămânându-le numai conacele şi un petic de pădure şi de salcâmi în jurul lor.

Au fost împărţite în loturi şi date sătenilor.

Urmează moşia *Frunzoaica,* moşie particulară. Primul proprietar cunoscut al ei ar fi Răducan Tarcă. — In sat se găseşte o bisericuţă făcută în întregime din lemn, despre care se spune că ar fi ridicată de Răducan Tarcă. Această bisericuţă este trecută ca monument istoric. După Tarcă moşia trece în posesia lui Matache Dumitrescu, apoi fraţilor Frunzeanu, azi şi ei decedaţi.

Moşia avea o suprafaţă de 1.500 ha, după expropiere au mai rămas 750 ha.

Mergând tot spre Est, întâlnim moşia *Pisculeasca,* proprietate a moşnenilor, la început. Dar o bună parte din ei sărăcind, au vândut partea lor unuia din ei mai înstăriţi, anume Nae Poenaru, care a regrupat în mâinile sale apoi cea mai mare parte din acest pământ. La origine toţi aceşti boeri erau moşneni, iar bunicii lor şi-au făcut averea din fapte nu tocmai cinstite. Se spun despre ei următoarele: Satul Poiana a fost în trecut un popas principal în drumul mocanilor care se coborau spre sfârşitul toamnei cu oile lor din munţi spre a merge la iernat în balta Ialomiţei. Cei de mai sus împreună cu alţi moşneni se întovărăşeau şi atacau pe ciobani şi-şi însuşeau turmele lor, având aşa o sursă necinstită, dar sigură de îmbogăţire. Şi azi lăutarii bătrâni mai cântă isprăvile acestor moşneni. După Nae Poenaru, moşia Pisculeasca, trece fiilor săi Dumitru şi Nicu Poenaru Jatan, iar la expropriere este împărţită şi ea în bună parte.

O altă moşie este *moşia satului Poiana,* tot proprietate moşnenească. Intre moşneni s'a iscat un proces pentru a ieşi din indivizie. Această moşie e stăpânită în devălmăşie. Sunt două ramuri — unii moştenitori ai lui Tudor şi alţii ai lui Stan Tarcă. In anul 1812 ei cer ieşirea din indivizie, se judecă procesul până în anul 1848, când se dă o hotărîre

prin care se dă câştig de cauză moştenitorilor lui Tudor.

Aceştia venind să aplice pe teren hotărîrea, nu vor să ia acolo unde judecata le hotărîse locurile (în partea despre moşia Băneasa Cacaleţi), ci voiesc să ia locuri în partea despre moşia Pisculeasca. Aşa se naşte un nou proces, care se judecă din 1889 până când în anul 1906 se dă câştig de cauză moştenitorilor lui Stan Turcă. Moşia rămâne în devălmăşie până acum.

Ultima moşie din raza satului Poiana este moşia *Băneasa Cacaleţi*, ai cărei proprietari actuali sunt: *a)* Paul Kiriacescu, prin dotă dela soţia sa născută Grigorescu; *b)* Matei Marinescu şi Lache Ionescu, iar capătul moşiei a fost expropriat aducându-se colonişti băltăreţi (locuitori din balta Ialomiţei). Astfel se prezentau înainte de războiu moşiile ce ţineau de satul Poiana.

După expropriere, fiecare ţăran a fost împroprietărit pe 5 ha. Pentru vite au fost acordate păşunile următoare:

a) 591 ha păşuni naturale pe fosta moşie a satului Poiana;

b) 43 ha păşuni de pădure, în lunca Ialomiţei.

Vieaţa pe care o duceau locuitorii înainte de împroprietărire era grea, deoarece întâi trebuia să muncească pământurile boereşti şi apoi, să treacă la ale lor, pe care le luau *în dijmă* dela boieri (cei ce nu aveau). Cu împroprietărirea vieaţa a început să fie mai uşoară, fiindcă fiecare sătean se bucura de rodul muncii lui. Dar lipsind capitalul necesar pentru procurarea uneltelor trebuincioase unei agriculturi serioase (aşa cum făceau marii proprietari înainte), producţia n'a mai fost în cantitate mare şi nici de o bună calitate. Aşa preţurile oferite la vânzare faţă de cumpărăturile necesare oricărui locuitor erau prea mici, ba în anii setoşi, recolta era aşa de mică, încât nu satisfăcea nici nevoile zilnice ale săteanului. Se observă abţinerea locuitorilor de a mai pune grâu, mulţumindu-se cu porumb, ovăz şi orz. Majoritatea trăiesc numai din agricultură, muncind primăvara, vara şi o parte din toamnă. Iarna aproape toţi trăesc din câştigul ce l-au adus cerealele. In anii secetoşi, când bucatele nu se fac, în timpul iernei sunt nevoiţi să-şi vândă sau să-şi arendeze o parte din pământ, pentru hrana familiei sau a vitelor.

Ţăranii sunt legaţi de pământ şi în special de acela pe care ei l-au moştenit dela înaintaşii lor. In casa unui locuitor am găsit planul cătunului Văleni şi a proprietăţii fiecărui sătean, făcut după cum spunea el între 1880—1890, cu ocazia unei nemulţumiri generale a locuitorilor contra unuia dintre ei anume Ioniţă Dinescu Burtea, care era hrăpăreţ şi voia să intre în locurile altora. Acest plan este la scara de 1/100.000, şi a fost întocmit de un inginer „Fiali", Trandafiali.

Acest plan arată proprietatea fiecăruia trecută în metri pătraţi, dar este însemnat şi din alt punct de vedere, de oarece indică vechiul mal al Ialomiţei dinainte de 1885.

Pământul luat dela Stat de săteni putea fi vândut, după trecerea unui termen de 6 ani. Aproape jumătate din cei împroprietăriţi şi l-au vândut.

Dacă termenul vinderii era mai mare de exemplu 30 de ani, atunci s'ar fi vândut mai greu şi era mai bine. Cei plecaţi din sat au vândut şi ei pamânturile, aşa că azi observi dacă priveşti cu atenţie o *regrupare a proprietăţii*. Observi cum din mijlocul ţăranilor se ridică unii.

Voiu da numele acelor care au cumpărat mai mult: Dumitru T. Dumitrache, Evghenie Georgescu, Dimache Tudorică, Dumitru Tudorică, Gh. S. Rădulescu, Nae S. Rădulescu, Preot Petre Anghelescu, Siţa Dinescu şi Alexandru Doicescu.

Pământurile s'au mai împărţit prin decese şi prin căsătorii. In cazul căsătoriilor este de remarcat că:

a) Ţăranii care îşi căsătoresc fetele cu flăcăi din sat trebue să le dea ca zestre neapărat pământ;

b) Ţăranii ce îşi căsătoresc fetele cu meseriaşi de prin oraşe, care cer bani, trebuie să-şi vândă, la fel, din pământ.

După împroprietărire a pătruns în sat viţa de vie. Deoarece majoritatea gospodarilor a plantat viţă proastă (terasă), nu pot să vândă vinul scos din ea în oraşe şi se mulţumesc să-l bea ei în timpul iernei.

Sunt 23 de vii în câmp: Siţa Dinescu, Gogu Zamfir, Ghiţă Cismaru, Grigore Popa, Nică Vetu, Toma Costache, Nae Turcul, Tache Sandu, Sirică Avram, Tase Avram, Costea Bratu, Evghenie a lui Constantin, Ghiţă Bifon, Dumitru Pompilian, Ghiţă Dinescu, Dumitru Dinescu, Ioniţă Dinescu, Scarlat Dinescu, Costache Călugărul, Gh. Vetu, Costea Miu, Sandu Vetu, şi Ioan Stanciu.

Spunând unuia din ei că punerea viţei în câmp este un pericol pentru agricultură, de oarece braţele de muncă se împuţinează şi în acelaşi timp locuitorii se moleşesc din cauza vinului, mi-a răspuns: „este hrana noastră de toate zilele".

Vieața în sat. Satul Poiana fiind sat vechiu nu găsești alinierea ca în satele de tip nou. El se întinde mai mult în lungime decât în lărgime, mergând alaturi de râul Ialomița care este o binefacere pentru sat, în această câmpie a Bărăganului Satul numără 185 de case. Ele sunt făcute în majoritate din gard.

Fiecare casă are cel puțin 3 odăi și o tindă. Invelișul este în majoritatea cazurilor de tablă. Foarte puține case sunt acoperite cu coceni de porumb ori stuf. Au curți mari înconjurate de uluci și puține din ele cu gard. In curte, bătătură, cum o numesc sătenii, se găsește un hambar pentru bucate și un grajd pentru vite.

In sat avem 2 biserici.

Una construită din lemn, se spune că a fost făcută de moșnenii satului, împreună cu Răducan Tarcă, primul proprietar cunoscut al moșiei „Frunzoaca", la anul 1770. Poartă hramul Sf. Nicolae. Nu am putut găsi niciun document din care să reiasă anul construcției. In fața bisericii se găsește o piatră mortuară scrisă în slavonește și pe care citind'o am găsit un pomelnic între care este trecut și numele de Stan (se poate să fie numele lui Stan Tarcă). Iată ce spune acest pomelnic: „Supt această piatră odihnesc oasele robii lui Dumnezeu, Chirca, Stana, Dragomir, Safta, Dumitrașco, Petco, Gheorghe, Tudorache Dobre, Maria, Tudora, Voica, Maria, Tudora, Stan Pena Matei, Radu, Ancuța, Dumitra, Dobre, Zamfira, Ivan, Zaharia și Pavel. E trecută ca monument istoric — dar în condițiile în care se găește astăzi cu gemurile sparte, înăuntru necurățată de multă vreme — e o notă proastă pentru Parohia Poeni.

A doua biserică este ridicată în 1804, de obștea satului și e trecută la fel, printre monumentele istorice (Monitorul Oficial din 29 Iulie 1919), în care se spune că toate bisericile și mănăstirile zidite până la anul 1834, se clasează ca monumente istorice.

In prima nu se mai slujește de 40 de ani; atunci când se slujea erau 2 preoți în sat.

In cea de lemn veneau *numai moșneni*, iar în cea făcută în 1804 numai *clăcași*. Cea în care se slujește azi poartă tot hramul „Sf. Nicolae". Mai găsim în sat o primărie, o școală și un post de jandarmi. Sunt clădiri mari în comparație cu ale satelor vecine.

Starea culturală a satului în trecut și în prezent. Fiind un sat vechiu moșnesc, sătenii au avut încă din timpuri foarte vechi școală primară. Sunt foarte puțini acei care sunt neștiutori de carte. In această categorie intră mai ales femeile.

Din mijlocul satului s'au ridicat foarte mulți intelectuali, ofițeri, doctori, magistrați, profesori, avocați, funcționari. Dar cei ce și-au făcut situație atât materială cât și intelectuală s'au gândit foarte puțin la ridicarea nivelului cultural al țăranilor din mijlocul cărora au plecat.

Acum 10 ani s'a înființat în sat o societate culturală „Vasile Conta", de către studenții din acel timp. Au strâns fonduri, au creat o bibliotecă pe înțelesul tuturor, au alcătuit un comitet local care să aibă grijă de cărți, să le poată împrumuta sătenilor când vor cere. Insă în mai puțin de 4 ani, au dispărut majoritatea cărților, biblioteca închizându-se apoi. A fost o încercare care putea să aducă mult bine sătenilor, dar din reaua conducere a unora a eșuat.

In timpul de față doar elevii școalei primare, celei secundare și studenții, mai organizează în vacanță șezători și serbări culturale pentru săteni.

Starea sanitară. Sub o guvernare a liberalilor când a fost ministru de interne Vasile Lascăr, s'a înființat un dispensar comunal și la Poiana. El n'a dăinuit mult, fiind închis odată cu plecarea titularului dela interne. De atunci încolo satul a ținut de circumscripțiile Slobozia și Berești.

In sat sunt 41 de puțuri, 9 de piatră, 32 de curte, din care 2 de piatră, 1 de tuburi, iar restul de lemn. Puțurile sunt suficiente, dar felul cum sunt întreținute lasă de dorit din punctul de vedere al igienii.

Puțuri neacoperite, din ale căror găleți beau apă împreună cu oameni și vitele, aceste toate nu pot da sănătate satului.

Portul. Locuitorii poartă toți îmbrăcăminte de oraș.

Femeile îmbracă rochii de stambă de culori închise, și se îmbrobodesc cu basmale. Fetele rochii colorate din imitație proastă de mătase. Privindu-le într'o zi de sărbătoare îți dau impresia unui curcubeu.

Bărbații umblă în haine de dimie, de culori închise, flăcăii în haine de târg.

Odată cu portul a dispărut și hora. Ea a fost înlocuită după războiu cu baluri, care au loc noaptea.

Indeletnicirea locuitorilor. In privința ocupației, locuitorii fac parte din 5 categorii:

1. Cei ce trăesc din agricultură;

2. Cei ce trăesc din meserii;

3. Cei ce mai fac negoț în afară de sat, dar nu-l părăsesc decât temporar;

4. Cei ce se ocupă cu grădinăritul, deprins dela bulgari;

5. Cei ce se îndreaptă spre oraș, încercând să-și croiască o vieață nouă.

Cei ce trăiesc din *plugărie* duc o vieață trudită, muncind din greu. Clima Bărăganului îi ține cu ochii la cer, să vadă dacă vin ploile de care au nevoie. Din primăvară, până în toamnă muncesc în câmp, iarna în jurul casei.

Se află la Poiana următorii *meseriași:*

4 rotari, meșteșug învățat din tată în fiu și exercitat în sânul acelorași familii:

1. Ile Tudorică și fiul lui: Costică I. Tudorică.

2. Costică Tudorică și fiul lui: Costică C. Tudorică.

Ferăriile sunt ținute de țigani care sunt singurii locuitori de alt neam din sat. (Ei sunt în număr de 40).

Trecând la a treia categorie, a celor ce fac *comerț* sau negoț voiu arăta, situația din trecut ca apoi comparând cu prezentul, să se poată trage o concluzie clară asupra decadenței sau a prosperității vieții comerciale a satului.

Inainte vreme, acum vreo 70 de ani, satul Poiana era vestit în comerț. Aci veneau țăranii din satele de până la 30 km depărtare să-și facă târguelile. Erau vestite prăvăliile lui Irimia Mitulescu, Vasile Răuță și în special ale lui Ivan Ivanovici (muntenegrean de origine) și Costache Stănescu.

Se găsea la ei, tot ce era de trebuință țăranilor: dela stambă până la zeghea ciobanului. (Poiana a fost un popas principal al ciobanilor, care coborau toamna din munți cu turmele de oi pentru a merge, la iernat, în Baltă).

Din punct de vedere comercial, Poiana a căzut, atunci când Ion Marghiloman, a făcut un pod peste Ialomița, dând posibilitate concurenței dintre Slobozia și Poiana.

De atunci Poiana decade treptat, pe când Slobozia se ridică și a ajuns azi un centru comercial însemnat în jud. Ialomița.

Azi sunt în sat 3 băcănii și o cârciumă. care merg foarte prost.

In prezent ia avânt un negoț nou al satului, acela de *păsări și ouă.* Câțiva săteni mai întrepizi au pornit acum 9 ani negoțul de păsări și ouă. Au achiziționat mai multe căruțe și și-au împărțit munca unii strângând în județ, alții pornind la București, cu ele și găsind locuri sigure pentru desfacerea mărfii. Vorbind cu unul din ei mi-a spus:

„Oricând aș vrea să iau din orice comună păsări și ouă pe datorie, mi s'ar da — după cum fratele meu ar putea să ridice bani din București dela negustori, înainte de a da marfă". Acest fapt denotă că ei și-au creat piețe sigure și pentru strângere în sate și pentru desfacere în București. In fruntea lor stă Dumitru Birtașu cu cei 4 fii ai săi: Nicu, Dumitrache, Ștefan și Petre. Altul care se mai ocupă cu acest negoț este Alexandru Pușcariu. Tonia Costache neputând face față cerințelor, a renunțat acum în urmă.

Ei fac prețurile păsărilor în împrejurimi.

De aceea și la noi în sat sunt păsări foarte puține. Iată statistica lor făcută anul acesta de primărie: găini 3.468, gâște 328; rațe 541; curcani 192; bibilici 26; porumbei 1.852.

Acești negustori fac drumul până la București într'o zi și jumătate, având gazde prin satele care trec, iar în București au gazdă în cartierul cimitirului Sf. Vineri, pe str. Siret.

Cei ce se ocupă cu *cultivarea grădinilor de zarzavat,* deprindere datorită grădinarilor bulgari, cărora li se închiriau în anume vreme grădinile pe timp limitat. Fiind obligați prin lege să părăsească țara, sătenii, care au deprins acest fel de muncă, continuă și astăzi, având câștig material foarte bun.

In raza satului sunt patru grădini de zarzavat, toate așezate pe malul râului Ialomița, apa fiind scoasă din râu cu roata.

Ele sunt luate în tovărășie.

Așa avem la prima grădină de 8 pogoane comandir pe Dumitrache al lui Anton, cu fiul său Vita. Ceilalți 5 partași sunt străini de sat. La a doua grădină sunt tovarăși: Constantin M. Gruia; Ștefan Matei Gruia (fiu); Dumitru Ene Amzaru; Naie N. Gruia; Ștefan N. Gruia; Petre Năstase; Nicolaie Ene Amzaru.

La a treia grădină sunt asociați: Ilie Cristea (Bulgarul); Ștefan I. Cristea; Gheorghe I. Cristea; Ioana Gh. I. Cristea; Costea Costel.

A patra o ține Dumitru Tudorică.

Afară de cei spuși mai iau parte la munci și săteni plătiți în bani și legume.

Grădinile de zarzavat sunt închiriate.

Afară de arenda cu bani grădinarii mai dau, după cum se învoiesc cu proprietarii, și zarzavat.

Afară de ce vând în sat, ei trimet şi în Slobozia şi mai ales vara la băile Amara.

Am văzut categoria celor ce muncesc pământul, acela ce se ocupă cu negoţul şi a acelora care lucrează grădinile de zarzavat, vom trece acum la cei din ultima împărţire, la *cei ce au plecat de mici la meserii şi la acei care,* deşi până după armată nu au ştiut niciun fel de meserie — totuşi, *au părăsit* şi ei *satul, devenind oameni de serviciu în oraşe.*

Acest curent a fost împins de mai multe cauze, având în frunte imitaţia, politicianismul de până acum, care prin promisiunile înşelătoare a speculat la maximum naivitatea ţăranului, apoi deplasarea rapidă şi uşoară dela sat către oraş, datorită maşinismului modern şi în bună parte şi influenţa curentului şcolăresc. Toate aceste au determinat aşa zisele emigrări dela sat spre oraş.

Afară de copii, dela o vreme au început să plece şi cei tineri cu armata făcută, ducându-se la oraş cu întreaga familie.

Contrar celor din Oltenia, care îşi lasă soţiile şi copiii acasă şi caută de lucru, ca apoi să se reîntoarcă şi ei în sat — la noi — cei ce pleacă îşi duc şi familia în oraş, vânzându-şi casele şi pământul.

Cei ce au plecat din satul meu, în afară de şcolărime, îi împart în 9 categorii, după meşteşugurile învăţate. In total sunt 71.

Mecanică şi dogăria: Ion Nistor; Costea Nistor; Ion Nistor; Dumitru Nistor; Matei Călugărul; N. Tudorică; Ion Olteanu; Grigore Călugăru; Nicolaie Costache; Constantin Costache; Mihail Muşat; Tudor Vasilescu; Gheorghe Muşat; Nicolae Muşat; Gheorghe Vasilescu; Ştefan Dragomir; Scarlat Dragomir; Haralambie Luca; N. Costache; Nae I. Nistor; Matei I. Nistoru; Ion N. Mitoiu; Ioan Bratu; Dumitru F. Dinu; Costică Andreescu; Gheorghe Tănase; Mihail Dinescu (Bădoi); Dumitru Popescu; Mihail Olteanu; Dumitru Dobrată; Pantelimon Moiceanu; Măchiţa Moiceanu.

Se observă că o mulţime din ei poartă acelaşi nume, fiind rude. Cel plecat după un timp oarecare, chiamă şi pe ceilalţi veri la oraş, să îmbrăţişeze aceeaşi meserie.

Croitoria: Cană Ciuplea; Vasile Ciuplea (vestminte preoţeşti); Ioan F. Rinu; Mitoiu N. Constantin; Burbu I. Vasile; Vasile Olteanu; Drăgoi Dumitru; Răducan Ghiculescu; Mihail Ghiculescu; Cană Tudor; Vasile Tănase.

Cismari: Matei Ioniţă; Ioan Mitoiu; Ioan Bratu; Constantin Bratu; Petre Mihăiţă; Gheorghe Mihăiţă; Dumitru Dumitrache; Ştefan Moiceanu.

„S. T. B.", (Soc. Tramvaielor bucureştene): Petre Tudor; Gheorghe Şerban; Sandu Feraru; Costică Vetu; Dumitru Dinescu; Gheorghe Dragomir.

Toţi din categoria acestora sunt căsătoriţi, au copii şi au fost mai înainte agricultori, afară de Costică Vetu, agronom şi Petre Tudor, fost contabil la cooperativa Mihail Marghiloman din Ghimpaţi-Ialomiţa.

Şoferi: Gheorghe Dobrel; Guţă Dobrel; Niculaie Oprea; Dumitru N. Nica; Ioan Ghiculescu; Eugeniu Pârvu.

B. N. R. (Banca Naţională a României): Niculaie Mihăiţă; Manolache Mihăiţă; Lisandru Ciucu; Nicu Dumitrescu. Toţi căsătoriţi în sat au copii, s'au mutat la oraş cu familiile.

Băieţi de prăvălie: Spirea C. Tudorică; Ioan Niculescu; Lambre Braşoveanu.

Poştă: Mandache Dumitrescu.

Florărie: Nicolaie Feraru; Dumitru Feraru, (ţigani).

Toţi îşi petrec vieaţa în mahalalele Bucureştiului: Bucureştii Noi, Dudeşti şi Raion.

Cei tineri, neînsuraţi, se întâlnesc între ei şi revin în sat de Crăciun şi Paşte.

In general vieaţa lor este grea, deoarece lefurile sunt mici şi majoritatea celor plecaţi sunt căsătoriţi, având şi copii.

MIRCEA STĂNCESCU

ŢIA PROPRIETĂŢILOR ÎN COMUNA ŞANŢ[1]

este una din cele 44 comune din lvaniei, care au format Regimenesc de graniţă. Acest regiment, a fost înfiinţat în anul 1763, de către Impărăteasa Maria Terezia. Menirea lui era ca atât în timp de războiu, cât şi în timp de pace, să se îngrijească de apărarea graniţelor. In schimbul serviciilor militare, grănicerii au dobândit

monografice ale Echipei Regale Şanţ (campania 1937).

toate acele prerogative și imunități, de care se bucurau oamenii liberi în Monarhia Austriacă.

Șanțul, a luat ființă pe la 1773, adică la 10 ani dela înființarea graniței. La început a fost un simplu cătun aparținător comunei Rodna-Veche; mai târziu a devenit comună care, spre a se deosebi de comuna mamă Rodna Veche, se numi Rodna Nouă, mai pe urmă Șanț.

Grănicerii, în timpul graniței, au dispus de bunuri imobile, păduri și pășuni. Toate acestea, însă, erau legate de obligația serviciului militar. La caz de moarte, averile mobile și imobile ale grănicerului nu treceau în proprietatea Statului, ci rămâneau la moștenitorii și urmașii lui, împreună cu obligația militară legată de bunurile respective.

Bunurile imobile treceau în posesia Statului, numai în cazul când, după moartea grănicerului, nu rămâneau succesori, ori când grănicerul se muta într'o regiune negrănicerească. Pământul nu se putea vinde la sătean negrănicer, iar altui grănicer, numai cu autorizația Comandamentului militar.

Toate chestiunile militare, personale și patrimoniale ale grănicerilor, au fost reglementate în Statutul Grănicerilor dat la 12 Noemvrie *1766*.

Tot timpul cât regiunea a fost militarizată în cele 44 comune ale graniței Năsăudene și raporturile de drept privat au fost regulate prin autoritățile militare[2].

Din timpul graniței militare, nu avem un registru al proprietăților din comuna Șanț. Datele cuprinse în cadastrul fonciar al imobilelor din Șanț, redactat în limba germană și verificat la *1859* în Bistrița, ne indică numai ce proprietăți au avut locuitorii din Șanț sub regimul militar, deci înainte de anul 1851, când s'a desființat regimentul.

Conform acestuia 109 locuitori grăniceri au posedat:

Arător	168 jug.	101 stg.
Pășune	242 „	761 „
Fânaț	1.506 „	1.481 „
Pădure	18	—

Tot atunci comuna politică Șanț, a dispus de:

Fânaț	14 jug.	1.278 stg.
Pădure	8.628 „	428 „
Pășune	924 „	432 „

Repartizat arătorul și fânațul, ca teren de cultură la 109 familii, revine de cap de familie *media de 15 jug.*

In afară de aceste imobile cele 109 familii au avut la dispoziție 242 jugh. pășune particulară și 984 jugh. pășune comunală, pentru pășunat, deci o *medie de 11 jug.*

Conform regulamentului grăniceresc, în timpul cât a existat regimentul, nu era permis străinilor, să se așeze în comună. Odată cu desființarea regimentului, acestă dispozițiune ne mai fiind în vigoare, au venit în comună săteni originari din comunele învecinate, precum și străini necultivatori de pământ.

Datorită acestor împrejurări, precum și având în vedere înmulțirea familiilor băștinașe, în conscripția din 1877, găsim în Șanț, 188 familii folosind aceeași suprafață.

Raporturile de drept a grănicerilor asupra imobilelor, au fost reglementate prin legile XVII, XVIII, XIX din anul 1890. Conform acestora, imobilele, care la desființarea așezământului de graniță (22 Ianuarie 1851), au fost în posesiunea singuratecelor familii de grăniceri, sau a singuraticilor membri ai acestora, ori care a fost mai înainte natura lor de drept, — au trecut în deplina lor proprietate — fără nicio despăgubire.

Pădurile folosite de grăniceri s'au declarat de averi comunale.

Statistica economică din *1896*, ne arată că în acel an, în Șanț, 400 gospodarii au dispus de:

Arător	352 jug.
Fânaț	2.737 „
Pădure	19.342 „
Grădină	72 „
Pășune	2.175 „
Improductiv	144 „

Intreaga suprafață a hotarului are o întindere de 24.825 jugăre.

Făcând o comparație între totalitatea imobilelor posedate sub regimul militar, și cele în anul 1896,— constatăm că odată cu înmulțirea famililor, s'au sporit și suprafața imobilelor. Totuși arătorul, grădina și fânațul ne dă ***media de 7,7 jug. la cap de familie.***

Privitor la pășune și pădure, nu putem arăta media de cap de familie, întru cât nu avem statistica amănunțită a proprietarilor. Cert este însă, că în urma reglementării raporturilor de drept a proprietăților, făcută la anul 1890, mai multe comune au dobândit păduri și pășuni în hotarul comunei Șanț. Situația din 1937, luată din cadastrul fonciar păstrat la Primărie, și înființat în anul 1932, ne arată mai fidel posesiunea șențenilor.

[2]) *Dr. Victor Onișor:* Legile grănicerilor Năsăudeni.

Intreagă suprafaţă a hotarului se compune din:

Arator	220 jug.	1.449 stg.
Fânaţ	3.985 „	1.415 „
Pădure	25.038 „	1.445 „
Grădină	13 „	684 „
Păşune	6.716 „	874 „
Improductiv	304 „	960 „
Total...	36.080 jug.	417 stg.

Din aceste terenuri, locuitorii din Şanţ, — 730 familii posedă:

Arător	220 jug.	1.449 stg
Fânaţ	3.785 „	1.415 „
Pădure	628 „	432 „
Grădină	13 „	684 „
Păşune	451 „	1.055 „
Improductiv	257 „	1.285 „
Total...	4.874 jug.	1.018 stg

Comuna politică Şanţ, este proprietară următoarelor imobile:

Păşune comunală: fânaţ: 172 jug., 1.011 st.; păşune: 974 jug., 180 st.; pădure: 7 jug., 1.088 st. Total: 1.154 jug., 679 st. *Pădure comunală:* păşune: 4 jug., 689 st;; pădure: 1.486 jug., 131 st,; improductiv: 2 jug., 1.285 st. Total: 1.493 jug. 505 st. *Pădure grănicerească administrată comulativ:* fânaţ 13 jug., 175 st.; păşune: 27 jug., 831 st.; pădure: 9.130 jug. 1.400 st.; improductiv: 20 jug., 411 st. Total: 9.192 jug., 311 st

Sătenii, locuitori în comunele învecinate cu Şanţ, precum şi comunele Poiada, Maieru, Măgura, Rodna-Veche, Ilva Mare şi Ilva Mică, au păduri, păşuni comunale şi administrate cumulativ precum şi proprietăţile următoare:

Fânaţe	287 jug.,	906 stg
Păşune	5.258 „	1.319 „
Pădure	13.785 »	1.594 „
Improductiv	28 „	1.179 „
Total...	19.356 jug.	198 stg.

Totalizat arătorul, grădinele şi fânaţul, — proprietăţile locuitorilor din Şanţ, — şi repartizate la cele 730 familii, dobândim *media de 4 jug. 800 st.* pătraţi de cap de familie.

Desigur, suprafaţa insuficientă, dacă avem în vedere că în Şanţ, fiecare familie se compune din 5—8 membri.

Constatăm că faţă de zestrea posesiunilor din vremea graniţei militare, — şi 1896 — starea proprietăţilor actuală este scăzută simţitor. Starea posesiunilor de prezent, ne arată situaţia fidelă a ramurilor de cultură şi suprafaţa lor, deoarece sunt constatate după măsurătoarele efectuate cu ocazia transformării cărţilor funduare, — lucrare începută în comună la 1905 şi terminată la anul 1911.

Deci aceasta este suprafaţa disponibilă pentru săteni, ea este constantă şi acesteia nu i se adaugă nimica anual, — odată cu înmulţirea locuitorilor.

Năzuinţa spre stăpânirea pământului a sătenilor din Şanţ, precum şi înmulţirea locuitorilor a adus cu sine fărămiţarea proprietăţilor. In ce priveşte trecutul, numărul coalelor funduare ne demonstrează acest fenomen. Astfel la isbucnirea războiului, în anul 1914 Şanţ-ul avea 1.029 coale de carte funduară, iar în anul 1937, are 1.436 coale.

Dar numărul coalelor funduare, prezintă situaţia de drept a fărămiţării. Situaţia de fapt a fărămiţării, este cu mult mai mare. La Judecătoria Rodna Veche, am constatat că, la Şanţ — în câte o coală funduară, sunt înscrişi mai mulţi proprietari.

In aceste coale funduare, înscrierile de drept datează dela 1910, începând. Coproprietarii imobilelor, înscrişi în coalele funduare, în fapt azi folosesc pământul împărţit în natură între ei, şi coproprietatea indiviză de drept, există numai în cartea funduară.

Situaţia de drept, de prezent din cartea funduară, care nici de cum nu consună cu situaţia de fapt de azi a posesorilor, — se datoreşte mai multor împrejurări.

Inainte de a se începe transformarea cărţilor funduare, în comuna Şanţ, (anul 1905), în multe protocoale funduare vechi ale comunei, în urma regimului succesoral egalitar, — asupra unui imobil, au fost înscrişi mai mulţi coproprietari. Cu ocazia lucrărilor de transformare, judecătorul de ocol, a trecut în coalele funduare nou înfiinţate,—starea neschimbată din protocoalele funduare vechi. In realitate coproprietarii s'au schimbat, sau au împărţit între ei în natură imobilul, şi astfel nu au stăruit pe lângă judecător, pentru ieşirea din indiviziune. Alt motiv a fost că în multe cazuri, moştenitorul unui imobil, a intrat în stăpânirea aceluia, fără ca să fi urmat procedura succesorală prevăzută de lege. In ziua de azi, mulţi proprietari nu cer înscrierea în cartea funduară, din cauza taxelor fiscale, pe care trebuie să le plătească odată cu efectuarea înscrierii.

Ocupaţia Şănţenilor este: 1. Agricultura; 2. Tăiatul, exploatarea, şi transportul lemnelor din pădurile grănicereşti, şi în sfârşit; 3. Creşterea vitelor.

Aşezarea geografică a comunei, precum şi suprafaţa insuficientă a terenurilor potrivite pentru cultură, nu pot asigura existenţa deplină a familiilor, ce sporesc din an în an.

Sătenii din Şanţ, taie şi transportă lemne din pădurile grănicereşti, pe lângă o plată zilnică, ori

exploatează pădurea în dijmă. Lucrările se fac numai câteva luni pe an.

Câştigurile realizate de aci le asigură numai o parte din veniturile trebuincioase la susţinerea familiilor lor. Dar veniturile acestea nu sunt permanente, şi suma lor diferă dela an la an. Ele se orientează după exploatările care se fac în pădurile grănicereşti vecine cu comuna Şanţ, şi depind de suprafaţa de parchet care se exploatează.

Rămâne ultima ramură de producţie, menită să le producă venitul în completare, permanent, şi suficient, pentru susţinerea familiilor. Aceasta este creşterea vitelor.

Locuitorii au înţeles aceasta. Dela războiu încoace, în comună s'a desvoltat în mod îmbucurător, creşterea vitelor.

Dr. IOSIF JIVAN

INTEGRAREA ŢIGANILOR DIN ŞANŢ (NĂSĂUD) ÎN COMUNITATEA ROMÂNEASCĂ A SATULUI[1]

Ţiganii sunt unul dintre cele mai ciudate popoare. Ciudaţi prin origine — asupra căreia părerile sunt încă împărţite — ciudaţi prin nomadismul lor, prin obiceiuri, prin limbă, ei au atras atenţia multor cercetători.

Lucrările acestora sunt ori istorice, ori etnografice, ori folklorice. Lucrări sociologice despre ţigani nu s'au făcut. In ţara noastră, unde importanţa lor este şi mai mare, fiind ţara cu cel mai mare număr de ţigani, Institutul Social Român, în cercetările sale de monografie sociologică, s'a ocupat şi de problema ţiganilor. Rezultatul unei asemenea preocupări este şi lucrarea de faţă.

Datele pe care le-am folosit au fost culese în verile anilor 1935 şi 1936, în cadrul campaniilor de monografie sociologică organizate în comuna Şanţ, jud. Năsăud, de Institutul Social Român şi Fundaţia Culturală Regală „Principele Carol".

Ţiganii, trăind în contact cu Românii, au căutat să se integreze în comunitatea acestora. In lucrarea noastră vrem să arătăm în ce măsură a avut loc această integrare la ţiganii din comuna Şanţ. Dela început trebue să spunem că vorbind de procesul acesta de integrare, trebue să facem deosebire între ţiganii din Muntenia şi Moldova şi cei din Transilvania. Cei dintâi au trăit multă vreme sub un regim aspru, fiind robi fie la Domni, fie la mânăstiri, fie la boieri, pe când ceilalţi s'au bucurat de un regim mai bun.

„Maria Tereza a voit să-i civilizeze, i-a ajutat să stea sub corturi (1768—1773) sau în bordeie, i-a silit să-şi facă case, să nu se mai numească ţigani, ci să se numească ţărani noi (Uy Magyar); să nu mai vorbească ţigăneşte, ci ungureşte. I-a luat în armată, iar care se va însura va arăta că are cu ce ţine femeia şi copiii. Murind Maria Tereza, ţiganii n'au mai păzit poruncile. Iosif al II-lea a voit să civilizeze ţiganii din Transilvania prin circulara dela 12 Septemvrie 1782. Ţiganii trebuiau să-şi dea copiii la şcoală, să înveţe religia, să nu umble goi pe uliţă, nici să doarmă la un loc goi, băieţi cu fete. Ţiganii nu vor avea cai, afară de aurari; proprietarii să dea pământ ţiganilor de pe moşie, ca să-i facă agricultori. Şi nu vor fi muzicanţi decât aceia care n'au ce face altceva. Ordinele lui Iosif al II-lea au avut urmări bune; ţiganii din Transilvania sunt mulţi agricultori" [2]).

Faptul acesta a înlesnit procesul lor de integrare. Fiind stabili, contactul lor cu Românii dintr'un anumit sat s'a permantizat şi în felul acesta au putut să se apropie de aceştia, împrumutând dela ei forme de vieaţă şi participând la vieaţa colectivă a satului. Pe de altă parte, starea lor materială şi culturală îmbunătăţindu-se, diferenţa de nivel între ei şi Români n'a mai fost atât de

---

[1]) Cercetare intreprinsă în cadrul campaniei monografice 1936 dela Şanţ a I. S. R. şi a campaniei de lucru 1937 a Echipei Regale Şanţ şi prezentată ca lucrare de licenţă în 1938.

[2]) *M. Kogălniceanu:* Schiţă despre Ţigani, traducere de Gh. Ghibănescu, Iaşi 1900, pag. 13.

prăpăstioasă, încât să facă cu neputinţă o integrare a lor în comunitatea românească. Dacă în Principate, prin robie, au fost trecuţi în rândul animalelor şi priviţi de Români ca atare — ceea ce înlătura complet o apropiere între aceste două naţionalităţi, — în Transilvania, neexistând această deosebire dela om la animal, relaţiile între ei şi Români au fost din ce în ce mai strânse. Cu timpul Românii, mult mai numeroşi şi superiori lor în toate privinţele, au isbutit să le impună anumite forme de vieaţă, ceea ce micşora numărul deosebirilor între ei. De acum înainte ţiganii iau parte la vieaţa satului şi se integrează din ce în ce mai mult, în aşa fel încât se poate vorbi, după cum vom vedea mai departe, nu numai de un simplu proces de integrare (care e un fenomen de participare), ci uneori chiar de un proces de asimilare (fenomen de contopire, de absorbire).

Să urmărim acest proces de integrare a ţiganilor, în comuna Şanţ.

In vieaţa ţiganilor şănţeni, trebue să deosebim două perioade: înainte şi după „mutare".

Mutarea a avut loc prin anii 1910—1911 şi deşi se referă numai la o parte a ţiganilor, la cei de pe Cobăşel, proporţional mai numeroşi atunci ca acum, a avut, după cum vom vedea, o însemnătate mare.

Să comparăm aşezările Ţiganilor din aceste două perioade şi să tragem din această comparaţie concluzii privitoare la problema care ne preocupă.

Aşezările ţiganilor. Ţiganii sunt aşezaţi în mai multe locuri, dintre care două sunt aşezări mai vechi: pe Cobăşel şi în capul Cubavului.

Prin „pe Cobăşel" se înţelege aşezarea din apropierea capătului de Nord al satului pe unde intră în sat râul Cobăşel, iar „capul Cubavului" îl formează aşezarea dela intrarea de răsărit a satului, udată de pârâul Cubavului, mai mult alimentat de ploi decât de izvor. Sunt deci, aşezaţi la margine de sat, după obiceiul ţiganilor, care mărturisesc: „mai pe scurt, aşa sunt ţiganii: la capetele satului şi lângă apă" (inf. Xenia Nergheş, ţigancă, 64 ani, căsătorită).

Ultima aşezare e cea mai veche. Cealaltă datează de prin anii 1910—1911.

Din „Monografia comunei mari Rodna Nouă" a preotului Pamfiliu Grapini apărută în 1903, aflăm aşezarea ţiganilor în vremea aceea.

Servindu-ne de lucrarea de mai sus am întocmit o hartă pe care am însemnat aşezările ţigăneşti de atunci, iar ca să putem să le comparăm cu cele actuale, pe aceeaşi hartă, am însemnat şi pe acestea din urmă.

Observăm din cercetarea acestei hărţi că în 1903 ţiganii, în marea lor majoritate, ocupau centrul satului situat lângă biserică. Astăzi dimpotrivă, casele lor sunt aşezate la margini, de abia ici, colo, fiind câteva, care caută să se apropie mai mult de centru.

Din cele 20 de case, câte erau în 1903, numai 2 (Nr. 183—184) erau la marginea satului, în capul Cubavului, restul fiind răspândite astfel: 1 (Nr. 19) pe Uliţa Grăpcinarilor, în imediata apropiere de Drumul Ţării, la un interval de o singură casă; 1 (Nr. 309) pe Uliţa Cârţibavului aproape de Someş; 3 (Nr. 63, 66, 67), chiar în centrul satului, alături de biserică, dintre care una la dreapta, pe „Ulicioara Popii" şi celelalte două la stânga Cobăşelului, în actuala grădină a bisericii; 13 (Nr. 104—116) îngrămădite, pe două rânduri strânse, pe Uliţa Cobăşelului, în spatele bisericii. Cele 13 case de pe Uliţa Cobăşelului erau aşezate pe o coastă, cu o pantă destul de repezită. In fig. 1 se vede această coastă, precum şi apropierea ei de biserică. In fund, între pomi, se observă un fragment dintr'o casă aşezată pe Uliţa Cimitirului.

Locurile pe care şedeau ţiganii nu erau ale lor. Veniţi, prin imigrare, din alte sate, în căutare de lucru, cei mai mulţi fiind muncitori cu palma, s'au aşezat pe unde au putut, ajungându-le atâta pământ cât să-şi facă un bordeiu, fiind toleraţi de primărie sau de proprietarul locului. „Nu aveau aşezăminte stabile; unde puteau se adăposteau: în margine de stradă ori într'un capăt de grădină de erau suferiţi de proprietari" (Inf. Preot P. Grapini, 81 ani).

Câţiva, fiind meşteşugari şi având nevoie de lemn pentru făcutul lingurilor, coşurilor şi covetţilor, „s'au tras la pădure" (Inf. Xenia Nergheş). Aşa se explică că găsim în 1903 stabilite în capul Cubavului familiile Ion Oniga şi Iosif Nergheş, acesta din urmă — celălalt a murit — trăind şi acum din vânzarea lingurilor şi tarniţelor.

Prezenţa lor în mijlocul satului nu convenea însă. Locuinţele lor, bordeie cele mai multe, nu cadrau cu celelalte locuinţe româneşti de oameni înstăriţi, iar, pe lângă acest neajuns de ordin estetic, certurile lor repetate şi mai ales necurăţenia lor au făcut pe conducătorii satului să se

gândească la mutarea ţiganilor în locuri mai retrase. Prilejul a venit odată cu construirea unei noi biserici. Şănţenii au izbutit să facă una din cele mai mărețe biserici din judeţ. Mândri de ea, au căutat s'o elibereze de tot ceea ce ar fi putut să scadă ceva din frumuseţea ei. Şi în categoria aceasta intrau şi ţiganii.

Pe lângă apropierea de biserică, la care slujba era adesea turburată de gălăgia lor, drumul către cimitir trecea pe coasta pe care îşi aveau ei casele aşezate, ceea ce făcea ca la orice înmormântare oamenii să fie nevoiţi să treacă prin necurăţeniile lor. Apoi, colibele lor erau uşor expuse focului.

Era deci firesc să fie mutaţi, aşa cum ne spune preotul satului: „Lucru natural. Ţineau aici (Ulicioara Popii) şi pe strada aceea (Cobăşel), mare necurăţenie. Erau în mijlocul satului şi lângă biserică".

Mutarea s'a făcut în 1910—1911, în timpul primariatului lui Pantelimon Domide (român, 69 ani), dela care am putut, privitor la chestiunea aceasta, să luăm următoarea informaţie: „Pe acolo, pe coastă (Cobăşel), a fost treaba că nu i-am mai putut suferi pe nicio cărare. Trebuia să se ducă de aici. Pentrucă erau în centrul satului şi ei se tot înmulţeau. Fiecare, după ce venea, şi năştea şi creştea familie mare. Aveau colibe aici şi apoi hrube, nu aveau case. Făceau foc în ele şi se aprindeau horneţele şi apoi gălăgia şi apoi mîntenaş din ceva nimicuri se apucau şi se băteau de tot satul se strângea în juru lor.

Şedeau lângă cimitir. Pe drumul acela se făceau câte necurăţenii, că nu aveau closete. Când mergeai cu un mort trebuia să mergi prin necurăţenia lor. Pe baza asta i-am luat şi mutat şi dus acolo unde sunt". Iar mai departe: „Au fost aproape de biserică şi făceau gălăgie; de multe ori se întâmpla de se băteau tocmai când popa servea. Făceau gălăgie mare. Ori aveau nuntă, şi apoi ţineau nunţile prin beţiile lor săptămâni întregi. Şi se apucau dintr'un nimic. Şi veneau şi străini şi te miri din ce nu se puteau înţelege". Şi tot Pantelimon Domide ne spune: „Când s'a sfinţit biserica erau încă acolo. De aceea, am pus motiv. Biserica era frumoasă". Iar din alte informaţii, de data asta din rândurile lor, aflăm: „Păi au fost case şi a fost aproape de biserică şi a socotit să ne mute, pentrucă erau hâde casele". (Inf. Gh. Buta, ţigan, 41 ani, necăs., ştiutor de carte). „Păi ne-a mutat că a fost coastă şi rău şi aveam case slabe, erau hurube. Erau căsuţe mici ca din bătrâni" (Inf. Raveca Lăcătuş, ţigancă, 56 ani, căsăt.). Şi o şi mai elocventă recunoaştere din partea lor a temeiniciei motivului pentru care au fost mutaţi: „Apoi a fost prea aproape de biserică şi apoi ştii cum sunt ţiganii!" (Inf. Mădălina Buta, ţigancă, 70 ani, văduvă).

Mutarea ţiganilor n'a fost uşoară. Cei de lângă biserică, de pe Ulicioara Popii şi de pe Uliţa Grăpcinarilor, prin căsătorii sau prin emigrare au părăsit locurile unde şedeau. Ceilalţi însă, de pe coasta din dosul bisericii, fiind mai mulţi şi locuind de peste 30 de ani acolo, s'au opus, socotindu-se în drept să stăpânească locurile pe care le avuseseră atâta vreme.

A trebuit să li se dea anumite avantaje ca să poată fi mutaţi. Li s'au dat locuri, ale căror preţ era jumătate plătit de comună şi li s'a dat gratuit material de construcţie. Iar, fiindcă se lăsau greu convinşi, ca să-i convingă, primarul de atunci, Pantelimon Domide, după ce i-a ameninţat că-i va muta cu forţa, a trebuit, pentru a evita certurile, să recurgă la un vicleşug: i-a făcut pe cei mai încăpăţânaţi conducători peste ei şi anume pe Ion Onu birău, iar pe Simion Onu sub-birau, care fiind astfel numiţi de primărie, au pledat pentru cauza ei.

Şi fiindcă primăria nu avea disponibile locuri potrivite a cumpărat o grădină tot pe Uliţa Cobăşelului, la vreo jumătate km. la Nord, pe care a vândut-o apoi, cu jumătate preţ ţiganilor, dintre care, unii neavând bani s'au împrumutat dela o bancă din Rodna Veche.

Locul a fost împărţit în zece părţi, numărul familiilor care mai locuiau pe coastă. A fost trasă în mijlocul lui o ulicioară, de o parte şi de alta căreia s'a făcut parcelarea (fig. 2).

„Ba s'au opus. Atunci întâiu nici pe o cărare n'a vrut să meargă. Au zis că de ce să se ducă de acolo. Le-am spus, după aceea: atunci vă voiu duce de aici cu forţa, cu puterea. După ce o ştiut că acolo au stat pe pământ comunal şi amu o să aibă pământul lor, nu cu ceartă mare s'au învoit şi ei la asta". (Inf. Pantelimon Domide). Şi tot acelaşi informator ne mai spune: „Apoi am găsit acolo unde sunt o grădină de vândut şi am cumpărat-o şi ca să-i pot duce, pe cei mai guralivi i-am făcut primari peste ceilalţi ţigani. Le-am spus aşa: tu ai să cârmueşti şi te pun în fruntea drumului. La aceia le-am făcut favoare. Pe baza aceasta ei i-au sfătuit pe ceialalţi: „Acolo e aproape de lemne, acolo e pământ, părticele pentru fiecare". Şi apoi, pe baza aceasta, le-am dat

material din lemnăriile comunale ca să-şi facă case şi de aceea au casele acelea acolo, că într'altfel nu puteam să-i ducem de aici, pentrucă era trecut de 30 de ani, era ca „un fel de proprietate".

Cele zece familii care au fost astfel împroprietărite aici sunt: Ion Onu, Istrate Arman, Vasile Stoica, Eremia Iosif, Căndrilă Frunză, Mihăilă Onu, Florea Buta, Vasile Adam, Simion Onu şi Ion Jiga.

Ţiganii de pe Cubav, aşezaţi acolo şi toleraţi, sunt şi astăzi în aceeaşi situaţie de toleraţi, primăria şi oamenii lăsându-i în pace datorită faptului că sunt la marginea satului şi în al doilea rând, şi faptului că locurile ocupate de ei sunt rele. Apoi, locuind de mult timp acolo, nimeni nu se mai gândeşte să-i necăjească mutându-i. Insă, nici nu-i intabulează. „Locurile sunt săteşti" (Inf. Todora A. Lăcătuş, ţigancă, 35 ani, căs.). „Al nostru nu este nimic; numai sufletul", (Inf. Maria I. Luca, ţigancă, 37 ani, căsăt.). „De când suntem aici putea să ne intabuleze pe noi, dar, vezi, au umblat sătenii să nu lase, să fim tot necăjiţi". (Inf. Xenia Nergheş).

In felul acesta, în 1910—1911, ţiganii erau aşezaţi în două locuri: pe Cobăşel şi în capul Cubavului. Inmulţindu-se însă, prin naşteri şi imigrări, aceste două aşezări au devenit insuficiente şi atunci şi-au căutat altundeva locurile de casă. Câţiva din ei au cumpărat, unii le-au obţinut prin donaţii, alţii au ocupat locuri comunale, unde au fost toleraţi până la urmă.

Astăzi cele 40 de case ţigăneşti sunt răspândite astfel: 11 pe Cobăşel (fig. 2), pe locurile pe care au fost împroprietăriţi în 1910—1911; una, a lui Carp Tânca, tot pe Cobăşel, puţin mai la Sud, pe un loc cumpărat; una pe Drumul Ţării (Calistru Adam), pe un loc donat; una pe Cârţibav (C. Iosif), pe loc cumpărat; 2 pe Uliţa Iuganilor (una pe loc cumpărat, cealaltă pe loc donat); patru pe Uliţa Cimitirului, în apropierea fostei aşezări de pe Cobăşel, pe locuri proprii, prin donaţii şi cumpărare, iar celelalte pe locuri ce nu le aparţin şi anume: zece în capul Cubavului; una la marginea satului, lângă Cubav, însă peste Someş; cinci pe Uliţa Imaşului, uliţă ce se desparte din Cobăşel; iar patru la marginea de Nord a satului, la poalele unei cariere de piatră. (fig. 3).

Dacă pe ceilalţi primăria i-a lăsat în pace, pe aceştia din urmă, fiind aşezaţi la un loc periculos, de oarece piatra scoasă cu dinamita din carieră îi poate primejdui, primăria a încercat să-i oprească să se instaleze acolo. Ei s'au opus însă, cu îndârjire. Până în urmă, ca să fie linişte, au fost lăsaţi în pace.

Prin urmare, din aceste 40 de case, 20 sunt clădite pe locuri stăpânite de comună.

Cele mai multe din aceste aşezări sunt pe locuri accidentate. Capul Cubavului este o coastă foarte accidentată, casele sunt aşezate, pe mai multe planuri de înălţime legate prin poteci strâmte şi întortochiate. Uliţa Imaşului de asemeni trecând pe lângă o coastă, lasă la dreapta ei, pe coastă, casele ţigăneşti. Casele de pe Uliţa Cimitirului, uliţă ce urcă anevoios coasta, sunt la fel aşezate. Asemenea este aşezată şi casa lui Carp Ţânca.

Dacă drumurile acestea sunt drumuri pentru toată lumea, există însă şi un drum mai mult de circulaţie pentru ţigani, drumul ce leagă Cobăşelul cu Cubavul, drum de picior, care te obligă uneori să sări garduri. Drumul acesta trece prin marginea de Nord-Est a satului, pe dealul ce se înalţă aici, deal pe care se află izlazul comunal. Pe harta anexată, am însemnat acest drum, care scurtând calea pe jumătate, apropie mult aşezările ţigăneşti.

Din cele de mai sus, reţinem mai multe lucruri.

In primul rând semnalăm distincţia categorică ce se făcea între Români şi ţigani, datorită vieţii mult inferioare pe care o duceau aceştia din urmă. Dacă au fost mutaţi a fost tocmai datorită acestui fapt. Prin felul lor de vieaţă, nu meritau să stea în sat, ci locul lor era la margine.

Erau, cu alte cuvinte, scoşi din comunitatea sătească. Improprietărirea lor s'a făcut tot la margine de sat.

Mutarea lor a însemnat luptă între ei şi Români. Aveam de a face, prin urmare, cu două unităţi sociale, bine distincte, încât procesul de integrare a uneia în cealaltă, era împiedecat, sau în tot cazul, îngreunat.

Mutaţi, ţiganii încep o altă vieaţă. Relaţiile lor cu Românii se îmbunătăţesc. Situaţia lor de toleraţi se schimbă. Acum sunt proprietari. Locuinţele în care stau şi locul pe care sunt clădite, sunt proprietatea lor. Faptul acesta este de o deosebită însemnătate, fiindcă o locuinţă pe loc propriu înseamnă stabilitate, iar aceasta înseamnă, cum am spus şi mai sus, închegarea unor anumite relaţii cu ceilalţi săteni, care duc la apropiere şi deci la integrare. Ei ştiu de aci înainte că sunt legaţi de

Şanţ, că sunt şănţeni, după cum şănţeni sunt şi Românii din jurul lor. Şi faptul acesta nu trebue trecut cu vederea.

Am văzut că de unde în 1910, toţi locuiau pe locuri străine, astăzi numărul acestora reprezintă numai jumătate din total. Pe lângă aceasta, un alt fapt care contribue la stabilitatea lor, şi deci la integrarea lor, este locuinţa.

O caracteristică a locuinţei ţigăneşti, în genere, este aceea a lipsei celui mai elementar confort. Corturile sau bordeiurile din marginile Bucureştilor sunt un exemplu. Suntem obişnuiţi ca de câte ori auzim vorbindu-se de locuinţe ţigăneşti să ne gândim la bordeie în pământ sau la cine ştie ce cocioabe îngrămădite şi neîngrădite. Cu totul altfel se prezintă situaţia în Şanţ.

Astăzi — spre deosebire de acum 25 de ani, — ţiganii din Şanţ sunt din acest punct de vedere, aproape egali cu Românii, sau, în orice caz, cu Românii de aceeaşi stare materială.

Până la 1910—1911, înainte de a fi mutaţi, trăiau majoritatea lor în bordeie de pământ şi nuiele. „Numai bordeie. Vreo 2—3 căsuţe, celelalte numai bordeie, colibe", (Inf. P. Domide). „A fost aşa o colibă de nuiele şi cu pământ pus între ele. Nu avea piatră. Numai coliba de nuiele şi făcea focul pe pământ jos". (Inf. Raveca Lăcătuş).

Acum au toţi case, formate din mai multe odăi şi construite, după obiceiul şănţean, din bârne, tencuite, acoperite toate cu draniţe (şiţă), văruite şi, în marea lor majoritate, măcar în parte, podite.

Casele sunt construite în stilul obişnuit locului, lipsindu-le însă de cele mai multe ori târnaţul, atât de obişnuit la Şanţ. Lipsa lui se explică prin economia de material care se face în felul acesta.

Cele mai multe case sunt alcătuite din două odăi, şi anume: o tindă şi o cameră de dormit. Din 31 case cercetate are patru camere o casă, câte 3 camere 3 case, câte 2 camere 24 case, iar câte o singură cameră 3 case. Deci 77% din casele ţiganilor din Şanţ sunt formate din câte două camere, restul de procente distribuindu-se în felul următor: cu câte 4 camere 3%, cu câte 3 camere 10%, cu câte o cameră 10%.

Din acestea, 18 case au toate camerele podite, 8 le au parţial podite, iar 5 nu le au podite. Prin urmare, 60% din case sunt total podite şi numai 16% au pe jos pământ.

Cele mai multe sunt îngrădite cu gard de scânduri, având uneori porţi frumoase, cum este aceea a lui George Buta (fig. 2).

Deosebirea între locuinţele de acum, cele mai multe alcătuite din două odăi, podite şi îngrădite şi bordeile — dispărute complet — de până la 1910 este mare. Mult mai legat se simte cineva de o casă decât de un bordeiu pe care-l poate săpa uşor şi altundeva. Prin construirea unor asemenea locuinţe, pe lângă faptul unei stabilităţi mai mari, ţiganii urcă încă o treaptă către Români, pe unii din ei ajungându-i.

Această situaţie bună a atras în comuna Şanţ — desigur că a contribuit la aceasta şi fabrica de cherestea dela cătunul Valea Mare, pendinte de Şanţ — ţigani din alte părţi, care au căutat să ia în căsătorie şănţene. Făcând statistica celor intraţi în comună prin căsătorii, legale sau nelegale, constatăm că din 34 bărbaţi, jumătate, adică 17, sunt străini, iar din 38 femei, 13 sunt venite din afară. Cifrele acestea reprezintă 50% pentru bărbaţi şi 34,2% pentru femei. Prin urmare, proporţia bărbaţilor intraţi în comună este mai mare cu 15,8% decât a femeilor, ceea ce are o importanţă foarte mare, fenomenul întâmplându-se în deobşte invers. Numărul celor plecaţi din comună este, în schimb, foarte mic. Aceasta arată destul de elocvent tăria cu care ţiganii s'au legat de Şanţ. In acelaşi timp, datorită acestor împrejurări favorabile, numărul lor e în continuă creştere, spre deosebire de vremurile anterioare, când proporţia lor faţă de numărul Românilor varia dela an la an.

După cum ne informează lucrarea citată mai sus a preotului Grapini, în anul 1817 se găseau în Şanţ, la 287 locuitori, 2 ţigani, ceea ce înseamnă mai puţin de 1%. In anul 1834 erau 62 familii româneşti şi 2 ţigăneşti sau din 352 suflete 11 erau ţigani. Procentul ţiganilor se urcă deci la 3,1%, pentru ca în 1841 să coboare iarăşi sub 1% (3 ţigani la 430 locuitori).

Astfel stând lucrurile, nu poate fi vorba în această vreme de o integrare a lor în comunitatea sătească, ci cel mult — din traiul lor printre Români — de o simplă influenţă a acestor din urmă asupra formelor exterioare de vieaţă.

Ca să ne putem da seama de procesul de integrare pe care-l suferă ţiganii şănţeni, trebue să încercăm să facem o comparaţie între situaţia lor de odinioară şi cea de acum, pe de o parte, iar pe de altă parte să comparăm această situaţie cu cea a Românilor.

Starea demografică. In 1936, locuiau în Şanţ 131 de ţigani, cifră care, faţă de populaţia totală a comunei, reprezintă cam 5%.

Toţi locuesc în Şanţ; în Valea Mare, deşi mulţi lucreaza la fabrica de acolo, nestabilindu-se până acum niciunul.

Dăm mai jos două tablouri, unul cu repartiţia lor pe grupe de vârste şi sex, iar celelalte cu repartiţia lor pe sexe şi stare civilă.

Iată primul tablou:

Vârsta (1)	Bărbaţi (2)	% (5)	Femei (4)	% (5)	Total (6)	% (7)
0 20 ani	22	35,5	23	33,1	45	34,5
21—40 „	21	33 9	23	33,4	44	33,7
41 60 „	14	22,6	16	23,2	30	22,8
Peste 60 ani	5	8	7	10	12	9
Total	62	100	69	100	131	100

Prin urmare, 74 inşi — cei dintre 20 şi 60 ani — ceea ce înseamnă 56,5%, sunt în vârstă de plină activitate. Comparat cu procentul pe întregul sat, care este de 51,8%, constatăm că este mai mare.

Clasificarea ţiganilor după sexe şi starea civilă este următoarea:

Starea civilă (1)	Bărbaţi (2)	% (3)	Femei (4)	% (5)	Total (6)	% (7)
Necasatoriţi	28	45,1	29	42	57	43,5
Casatoriţi	30	48,3	30	43,5	60	45,9
Concubini	3	4,9	3	4,3	6	4,6
Divorţaţi	—	—	2	2,9	2	1,5
Vaduvi	1	1,7	5	7,3	6	4.5
Total	62	100	69	100	131	100

Natalitatea. Calculând pe 40 ani (1895—1935), constatăm că din 144 născuţi 15, adică peste zece la sută sunt copii nelegitimi, faţă de 7% care este proporţia nelegitimilor pentru întreaga popoulaţie a Şanţului. Naşterile nelegitime sunt aşa dar mai frecvente printre Ţigani decât la Români. Totuşi, numărul lor este mult inferior celui pe care l-am fi putut crede.

Mortalitatea. Repartizăm morţii din aceeaşi perioadă de timp, pe grupe de vârstă:

Vârsta (1)	Bărbaţi (2)	% (3)	Femei (4)	% (5)	Total (6)	% (7)
0— 1	21	38,1	17	42,5	38	40
1— 5	8	14,6	10	25	18	19
6—20	4	7,3	4	10	8	8,4
21 40	4	7,3	4	10	8	8,4
40—60	3	5,5	2	5	5	5,2
Peste 60	15	27,2	3	7,5	18	19
Total	55	100	40	100	95	100

Constatăm că raportându-ne la totalul morţilor, proporţia copiilor care mor până la un an este de 40%, iar a celor care mor între 1—5 ani de 19%, cifre ridicate faţă de cele referitoare la întreaga comună care sunt respectiv de 32,2% şi 11,3%.

Această mortalitate infantilă ridicată se explică prin starea sănătăţii şi igiena lor.

Sănătatea. Boala care bântuie mai mult printre ţigani este sifilisul. De fapt sifilisul nu este o boală specifică ţiganilor şănţeni, ci ea se găseşte răspândită în măsură îngrijorătoare şi printre Români. Găsim apoi între ţiganii şănţeni — ca o consecinţă a sifilisului, — şi degeneraţi şi anume 3 cretini, un bărbat şi 2 femei. Iar Macedon Onu suferă de epilepsie.

Medicina nu le este însă antipatică. Din registrul de consultaţii ale dispensarului Echipei Regale, constatăm că în cursul anului 1936, din totalul consultaţiilor date şănţenilor, 4% au fost date ţiganilor. Proporţia lor evident că este mai scăzută ca a Românilor — ei reprezentând 5% din totalul populaţiei — dar în tot cazul este superioară celei la care ne-am fi aşteptat.

Igiena. Afară de câteva familii restul nu cunosc igiena. Intr'adevăr, câteva case sunt foarte curate, contrastând cu murdăria şi aerul închis din cele mai multe din ele.

Igiena individuală de asemeni nu e respectată, după cum nu se poate vorbi nici de o igienă alimentară. Lipsa de igienă explică cele câteva cazuri de scabie.

Starea economică. Ţiganii din satul Şanţ sunt în marea lor majoritate lucrători. Lucrează atât bărbaţii cât şi femeile. Bărbaţii lucrează la coasă, unde lucrează câteodată şi femeile sau, cei mai mulţi, la fabrica din Valea Mare, iar femeile în sat, la spălat, curăţat, văruit şi tors.

Sunt şi câţiva meseriaşi: Florea Buta, lemnar; Alexandru Frunză, fierar; Macedon Onu, Ion Jiga şi Ion Oniga, lăutari; Scridon Onu, zidar. Pe lângă aceştia, mai sunt câţiva care fac linguri, coveţi, coşuri şi tarniţe (şei): Iosif Nergheş, care se ocupă numai cu aceasta, Vasile Stoica, Macedon Onu şi Sandu Larion, care fac şi altceva, neisbutind să câştige cât le trebue din această meserie.

Ca să se vadă cât poate câştiga un lingurar, trebue să arătăm că la o tarniţă se lucrează două zile şi se vinde cu 40—50 de lei, iar linguri se fac 10 pe zi şi se vând cu un leu bucata.

Pământ, afară de patru inşi, nu are niciunul. Au pământ: Ion Pahone, 10 jugăre; Ion Robotin, 4 ju-

găre; Florea Buta, 2 jugăre şi trei sferturi şi Alexandru Frunză, trei sferturi de jugăr. Pământul este cumpărat, ei fiind primii ţigani proprietari de pământ din Şanţ. Afară de câteva, foarte puţine vite, vreo 6—7, şi de tot atât de puţine păsări, n'au altă avere.

Un alt mijloc de câştig îl au din întreprinderi forestiere. Iau în antrepriză curăţitul de păduri. Aşa sunt: Carp Ţânca, Ion Pahone, Ion Robotin şi Macarei Lăcătuş. Prin asemenea mijloace, au reuşit Pahone şi Robotin să se înstărească. După cum iarăşi, foarte însemnat este comerţul de porci, fiind recunoscuţi ca negustorii cei mai buni. „Ei cresc porcii foarte bine. Toţi sunt buni crescători. Ei tot cumpără şi vând şi aproape tot satul se aprovizionează cu porci dela ţigani. Merg în Bucovina, la Năsăud, îi aduc din mari depărtări şi-i vând aici. Ii iau micuţi, îi ţin o lună de zile şi-i vând şi iau alţii. Fiecare după puterile lui". (Inf. Dumitru Cotu, român, 49 ani).

De asemeni ţin foarte mult la cai: „Ei ţin mult să aibă cal şi căruţă. Care are se ţine mai fudul ca ceilalţi". (Acelaşi inf.). Cu toate acestea, numai Ion Pahone şi Lazăr Stoica au câte un cal, care îi ajută să facă cărăuşie.

Vara, unii dintre ei pleacă la Vatra Dornei, unde fiind băi, găsesc mai uşor de lucru. Aşa în ultimul an au fost la Vatra Dornei: Alexandru Frunză, Istrate Onu şi Florea Ţânca, cu soţiile. Iar în timpul secerei, femeile pleacă la lucru în satele nemţeşti din jurul Bistriţei, „la Saşi", cum zic ele.

Femeile mai câştigă şi din vânzarea smeurei. Am întâlnit culegând şi vânzând smeură şi pe un bărbat, pe Sâlivan Onu, socotit ca cel mai nevoiaş ţigan.

Câştigând destul de greu, problema pe care şi-o pun, ca pe o soluţie salvatoare, este aceea a împroprietăriri lor. „Domnişorule, fă să avem şi noi pământ batăr cât punem zece mierţe de napci. Te-oi pomeni cât oi trăi. Să le faci rânduială la ţigani, să-ţi dea Dumnezeu bucurie şi sănătate". (Inf. Maria I. Luca).

Un singur cerşetor există, Laţi Moroşan (de origine germană), care neputând lucra, fiind vârstnic (68 de ani) şi bolnav şi trebuind să-şi întreţină şi soţia bolnavă, a fost nevoit să ceară dela primărie autorizaţia de a cerşi, care în Septemvrie 1934 i-a fost eliberată. Situaţia aceasta bună se deosebeşte de cea din Rodna Veche, unde ţiganii cerşetori sunt mult mai numeroşi. Este un lucru cu care ţiganii şănţeni se mândresc.

Când isbutesc să strângă bani — e vorba de cei mai înstăriţi — îi dau camătă, pe care n'o primesc în bani, ci tot în alimente sau în îmbrăcăminte. „Când au bani îi dau cu camată la Români. Cum e Pahone, Irina Jiga. Şi cămatuesc grozav. Nu iau în numerar camătă, o iau în alimente, îmbrăcăminte, alte articole. Irina a dat 4.500 lei lui Dumitru Morariu, fost slugă la Nicolae Cotu. Şi apoi îs în fiecare zi la casa Românului şi mai ales caută oameni cu bună stare. Când sunt ajunşi în ceva impas, atunci le dă ţiganul bucuros şi apoi de aici nu se mai poate scutura de el". (Inf. D. Cotu).

După cum camăta o iau în alimente, tot aşa, în schimbul lucrului la oameni, primesc de cele mai multe ori alimente. „Numai că nu căpătăm bani; căpătăm lapte, făină, napci, de astea cu care să putem trăi". (Inf. Macedon Onu, ţigan, 46 ani).

Muncesc, prin urmare, mai mult pentru hrană. Cei mai mulţi dintre ei, fiind muncitori cu palma, deabia isbutesc să câştige cele trebuitoare alimentaţiei care în genere este insuficientă. „Şi noi am mânca mai mult, dar e musai să mâncăm pe măsură, că n'avem. Mănânci mai puţin, ca să poţi trăi mai departe". (Inf. Xenia Nergheş).

Se hrănesc aşa dar cu ce capătă din sat. Laptele, brânza, fasolea şi cartofii la care se adaugă mamaliga, este hrana lor obişnuită. Mai rar se hrănesc cu ouă şi foarte rar cu carne.

Am urmărit timp de o săptămână alimentaţia câtorva familii. In tot acest timp, cu excepţia a trei mese ale familiei Timoftei Luca, când 5 persoane au mâncat un litru şi jumătate de „zeama de carne", hrana lor a fost laptele, brânza, supa de cartofi, supa de fasole cu mămăligă sau pâinea de mălai goală. „Ce căpătăm de prin sat: fansule (fasole), napci (cartofi), coleşe (mămăligă), tot la fel; ce căpătăm pe lucru; noi n'avem nici lapte, nici brânză, nici mălai". (Inf. Todora Lăcătuş).

Dacă, din punct de vedere calitativ hrana lasă de dorit, lucrul se prezintă şi mai rău din punct de vedere cantitativ. Mănâncă puţin, foarte puţin chiar uneori renunţă la o masă.

Pentru ilustrarea celor de mai sus, arătăm în rândurile ce urmează, care a fost alimentaţia familiei Niţă Luca, timp de 6 zile.

Membrii familiei: 1) Niţă (N), 33 ani; 2) Maria (M), 33 ani; 3) Tudora (T), 11 ani; 4) Emilia (E), 9 ani; 5) Anton (A), 5 ani.

Luni, 17 August 1936. Dimineaţa: toţi: 2 cupe [3]) de zeamă de fansule păstăi; coleşe (3 cupe de făină); *Amiază:* M., T., E. şi A.: baraboi fierţi cu sare (1 cupă); N. n'a mâncat

[3]) Dăm echivalentul măsurilor locale: cupa=1,250 litri; felia=0,625 litri (½ cupă).; funtul=0,5 kg.

nimic fiind dus la pădure. *Seara:* toţi: lapte acru (1 cupă) coleşe (3 cupe de făină).

Marţi, 18 August 1936. Dimineaţa: M., T., E. şi A.: pită goală de făină de mălaiu (1 cupa); *Amiază:* aceeaşi: pită goală de făină de mălaiu (1 cupă); *Seara:* aceeaşi: zeamă de barabol (1 cupă), N. plecat la lucru, a primit pentru cinci zile: 2 kg ceapă, 5 pite de mălaiu a 2 cupe fiecare.

Miercuri, 19 August 1936: Dimineaţa: M., T., E. şi A.: 2 cupe de zeamă de fansule; pită de mălaiu (1½ cupe de făina); *Amiază:* aceeaşi: pită goală (1½ cupe); *Seara:* acelaşi: ţintiţă (1 cupa); coleşe din 2 cupe de făină.

Joi, 20 August 1936: (N., M. şi A. la fân). *Dimineaţa:* N., M., şi A.: 150 gr. brânză; pită de mălaiu (1 cupă); T. şi E.: brânză (cât un ou); coleşe (½ cupă); *Amiază:* N. M. şi A.: pită de mălaiu (1 cupă de făină); 150 gr. brânză; 2 cepe; T. şi E.: pită goală de mălaiu (1 cupă de făină); *Seara:* N., M. şi A.: pită de mălaiu (1 cupă de făină); 150 gr. brânză; 2 cepe; T. şi E.: lapte dulce (½ felie).

Vineri, 2 August 1936: (N. M. şi A. la fân); *Dimineaţa:* N.: pită goală (200 gr.); M.: pită goală (100 gr.); A.: pită goală (100 gr.); T. şi E.: tocană de napci (½ kg.); *Amiază:* N.: pită goală (200 gr.); M. zeamă de fansule (la Cornelia Ilieşi româncă); T. şi E.: nimic; A.: pită goală (100 gr.) *Seara:* N., T., E. şi A.: brânză (1 funt); coleşe (2 cupe de făină); M.: nimic.

Sâmbătă, 22 August 1936. Dimineaţa: toţi: brânză (½ funt); lapte (1 felie); coleşe (2 cupe de făină); *Amiază:* N. şi T. la Rodna Veche, nimic, M.: nimic („nu mi-a trebuit"); E. şi A.: lapte dulce (1 felie); coleşe (½ felie de făină; *Seara:* toţi: brânză (1 funt), lapte (1 cupă), coleşe (2 cupe).

Din examinarea situaţiei lor economice, reţinem următoarele fapte, care ne interesează pentru lămurirea procesului de integrare ce ne preocupă.

Existenţa şi-o câştigă prin munca lor, fără să fie nevoie să cerşească. Singurul caz de cerşetorie este un caz izolat, care nu spune nimic, cu atât mai mult cu cât nu e vorba de un ţigan, ci de un german intrat în rândurile ţiganilor prin căsătorie. Iar faptul că se mândresc cu lipsa cerşetorilor dintre ei, arată ca-şi dau perfect de bine seama de superioritatea lor faţă de ţiganii din satele dimprejur. In felul acesta, ei pot trata cu Românii, fără acea plecăciune a cerşetorului faţă de binefăcător, lucru care uşurează integrarea lor.

Mai mult chiar, raporturile lor economice cu Românii pot lua forme şi mai convenabile lor: aceea de creditori, de întreprinzători, ori de negustori de porci, cazuri în care, raporturile lor cu Românii nu sunt de dependenţă, ci de interdependenţă, ceea ce, fără îndoială, înseamnă mult faţă de situaţia lor în trecut, când erau cu totul dependenţi de Români.

Insă faptul de cea mai mare importanţă este acela al devenirii lor proprietari de pământ. Deşi numărul acestora este mic — 4 familii din 36 — totuşi, comparată cu starea lor dinainte, aceasta arată precis drumul pe care-l urmează, din punct de vedere economic, ţiganii şănţeni. Proprietari de pământ sunt de câţiva ani numai. Desigur că, urmând pilda acestora, vor căuta şi alţii să devină proprietari de pământ, ştiut fiind că lucrul acesta este de o deosebită importanţă pentru locuitorii satelor. In felul acesta se vor apropia mai mult de Români. Se înţelege că deocamdată economiceşte sunt depărtaţi de aceştia, însă ceea ce am vrut să arătăm noi a fost nu starea lor economică, ci procesul lor economic.

Religia. Toţi ţiganii din comuna Şanţ, sunt de religie greco-catolică, religia şănţenilor. Ţin sărbătorile şi au aceleaşi credinţe religioase ca şi Românii. „Şi noi credem în Cruce, în Dumnezeu, în biserică, ne cununăm, ne botezăm, ţinem ziua de Paşti şi de Crăciun". (Inf. Maria T. Luca, ţigancă, 27 ani).

Nu există din acest punct de vedere nicio deosebire între ei şi Români. Biserica o frecventează însă mai rar, fapt datorit, pe lângă lipsa unei tradiţii în această privinţă, şi unor pricini de ordin economic. Frecvenţa bisericii cere din partea credincioşilor haine bune, de sărbătoare. Ori unii dintrei ţigani n'au. Cu cele pe care le au nu pot intra în biserică. „M'aş duce la biserică în toată Dumineca, dar cu ce să mă duc? Eu am fost învăţată să mă duc, dar acum n'am de fel. N'avem haine. Eu sunt în picioarele goale. N'am, limpede, asta e amu". (Inf. Mădălina Buta).

Obiceiurile: Fiind de aceeaşi religie şi trăind în strâns contact cu Românii, ţiganii au adoptat obiceiurile acestora.

Găsim aceleaşi practici la botez, iar nunta lor decurge în acelaşi fel ca şi nunta Românilor. La fel obiceiul tocmelii, la fel rolul colăcarilor—flăcăii ce însoţesc pe ginere —, sau al druştelor — fetele ce însoţesc pe mireasă, — aceeaşi ceremonie a steagului.

O singură deosebire este între aceste două nunţi, deosebire atât de mare încât la o întrebare cât de vagă ai imediat răspunsul. Este vorba de joc. „Numai jocul. Jocul, ştii, ţigăneşte. Adică cum joacă ei de sar în sus. Nu se tot învârte atât. Nu ştiu cum îşi bagă picioarele. Ca cum joacă la urs şi apoi ei aceia zic că-i ţigăneşte". (Inf. Gh. Buta). „Ca şi noi (e vorba de nuntă); numai jocul e mult mai sălbatec". (Inf. D. Cotu).

Nunta lor este mai mult joc. Acestuia i se dă cea mai mare importanţă şi pentru ca lucrul să iasă bine, ţiganii fac şi sacrificii materiale, aducând lăutari buni dela zeci de kilometri distanţă. „Joacă după ce vin dela cununie, apoi iar joacă

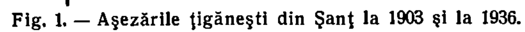

Fig. 1. — Aşezările ţigăneşti din Şanţ la 1903 şi la 1936.

Fig. 2. — Vechea aşezare de pe Cobăşel.

Fig. 3 — Noua aşezare de pe Cobăşel.

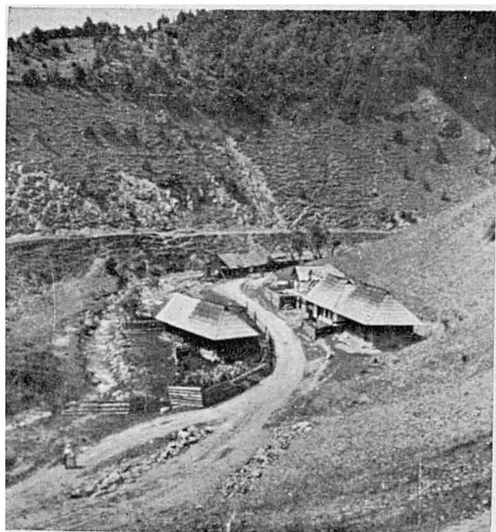

Fig. 4. — La intrarea Cobăşelului.

Fig. 5. — Interior din gospodăria Vasile Stoica.

Fig. 6. — Tipuri de bătrâne: Rafila Cula.

Fig. 7. — Tipuri de bătrâne: Sofia Gabor

Fig. — 8. Tipuri de bărbaţi: Călement Iosif.

Fig. 9. — Tipuri de tineri: Floarea Gabor, Ion şi Floarea Oniga.

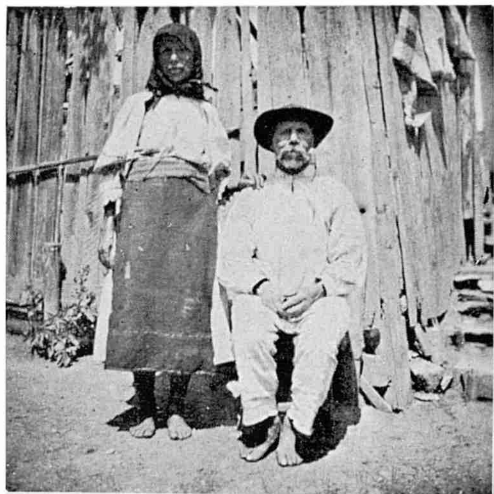

Fig. 10. — Familie de bătrâni: Iosif şi Xenia Nerghes.

Fig 11. — Familia 'on Robotin.

Fig. 12. — Letitia Jiga şi Damian Jugan.

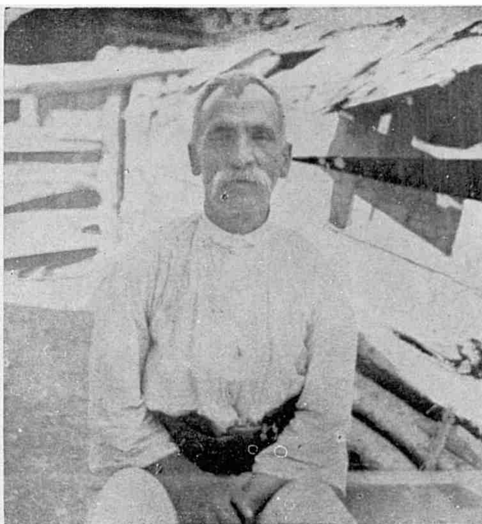

Fig. 13. — O personalitate: Macarei Lăcătuş.

acasă, joacă până mai târziu, ţin până pe la amiază. Mai mult joacă". (Inf. Gh. Buta).

Iar Dumitru Cotu, ne spune: „Nunţile ţigăneşti sunt mai vioaie decât cele româneşti. Aduc muzicanţi dela mari depărtări; şi dela 70—80 kilometri. Până acolo merg. Ţine petrecerea cu mult mai lung ca la Români; câte o zi şi o noapte neîntrerupt. Şi joacă cu o forţă de se cutremură şi casa, atât cei bătrâni cât şi copiii mici de 5—6 ani. Jocurile lor sunt cu mult mai aspre".

Românii iau şi ei parte la nunţile ţigăneşti, unii fiindcă obişnuit au relaţii cu ţiganii, alţii să se distreze, făcând chiar glume, uneori de prost gust. „La o altă nuntă ţigănească era unul din muzicanţi cu barbă lungă şi notarul de pe vremuri a cerut la un tânăr să dea foc bărbii şi i-a ars barba". (Inf. D. Cotu). Şi un alt exemplu, dat de acelaşi informator, de data asta fiind vorba de un participant evreu: „Ba la o nuntă ţigănească, s'a pus de un jidan paprică (ardei) pe foc". Şi glume de felul acesta se întâmplă destul de des: „apoi se mai întâmplă de astea la nunţi de ale lor; mai la fiecare nuntă se întâmplă viţiuri de astea". (Acelaşi informator).

Din pricina acestui accent pe care îl pun pe joc, pe petrecere, nunţile lor durează mai mult ca cele româneşti.

Inmormântarea. Ceremonia înmormântării se face la ţigani la fel ca la Români. Sunt însă uneori nevoiţi să o simplifice, lucru pe care îl fac din motive economice, fiindcă la înmormântare o slujbă mai mult sau mai lungă, ori un cingeau sau năframă mai mult se plătesc. „Nu-i nimic deosebire (faţă de a Românilor)". (Inf. Gh. Buta). „Suntem o lege. De prohodit şi de dus la groapă popa nostru ne duce şi aşa. Nu-i deosebire; numai că necazul le mai scurtează din astealalte. (Inf. Mădălina Buta), „Dacă are bani, apoi îl bagă în biserică; nu-l bagă, dacă nu. Popa face pentru bani. Dacă are bani îl duce mai fain; dacă n'are bani îl duce numai aşa; merge cu picioarele; nici nu-l desleagă". (Inf. Gheorghe Buta). Fiindcă uneori nu pot plăti ce i se cuvine preotului. „Ba la omul necăjit se întâmplă. Il pune într'o ladă, îl pune în car şi-l duce la groapă şi gata. Numai care are face pomeni şi lumini şi altele. (Inf. Palagica V. Stoica).

La priveghiu însă mai practică un obiceiu ţigănesc: jocul cailor.

„Unul se îmbracă hâd (urît) ca ţiganii cei din târg, ca ţiganii ungureşti şi grăeşte ca aceia, şi pe doi îi face cal. Se pun ca caii, pe mâini şi picioare, se astupă cu o cergă (cuvertură) şi unul se sue călare. Şi în cap îi pune o căldare rea şi acela care se sue îi dă cu o botă (băţ) în cap şi-l laudă că e bun. Şi altul vine să-l cumpere. Se târguesc. Şi dă în cal şi fug şi aleargă prin casă şi sare de pe cal, fiindcă-l asvârle.

După ce a târguit, pune banii la curea, apoi merge pe drum şi adoarme şi unul se duce la el şi-i fură banii şi apoi merge la primărie: uită-te, domnule primar, că mi-a furat banii de pe cal. Primarul îi strânge acolo şi-i bate şi întreabă ce a făcut banii; apoi vine jandarmul şi bate pe ţigani şi scoate banii. Că-i bate jandarmul pe ţigani". (Inf. Irina Jiga, ţigancă, 42 ani).

Obiceiul însă nu se practică cu prilejul fiecărui priveghiu, fiindcă cei care pot să facă treaba asta sunt puţini. Dispariţia lui nu va întârzia multă vreme.

Pomenile le ţin ca şi Românii, însă aproape le-au suprimat, ele necesitând anumite cheltuieli pe care nu şi le pot îngădui.

Superstiţiile. Răspândite în aceeaşi măsură ca şi la Români, ţiganii au superstiţiile pe care le au şi aceştia.

Vrăji. Ca şi Românii, ţiganii au credinţa că anumite practici magice pot îndrepta soarta omului pe o anumită cărare. Deşi vrăjitoria este considerată în deobşte ca o principală ocupaţie a ţigăncilor, în Şanţ o singură ţigancă o practică. Este anume Xenia Nergheş. Iar cu ghicitul, considerat la fel, nu se ocupă decât câteva: Docia Onu, Nastasia Pahone, Titiana Jiga, Măriuca Iosif, Suzana Ţânca. Ghicesc dând în cărţi, necunoscând ghiocul.

Limba. Ţiganii din Şanţ vorbesc româneşte. Limba ţigănească n'o cunosc decât: Macarei Lăcătuş, Nichita Gabor, Alexandru Frunză, Alexandru Lăcătuş şi Nicolae Cuţitar. Interesant de observat este că toţi aceştia sunt veniţi în Şanţ din alte comune. Şănţenii nu mai ştiu de mult ţigăneşte. Odată cu aceştia limba ţigănească în Şanţ va pieri — dacă alţi venetici nu o vor mai aduce-o —, ei netransmiţând-o mai departe. Şi cei care o ştiu o vorbesc rar. In decursul celor două campanii cât am lucrat la Şanţ nu am avut prilejul să-i auzim niciodată. „Nu ştim grăi ţigăneşte, ci numai româneşte. Numai Macarei Lăcătuş, Alexandru Frunză ştiu ţigăneşte. Când grăesc undeva ceva şi vreau să nu ştie ceilalţi, grăesc ţigăneşte. La nuntă, în târg, în cârciumă, grăesc ţigăneşte. Nu mai ştim

de mult ţigăneşte. Nici părinţii mei n'au ştiut grăi ţigăneşte". (Inf. Raveca Lacătuş. — *E. R.*[4]).

Literatura. Pierzându-şi limba, nu se poate vorbi la Şanţ de o literatură poporană ţigănească. Poveştile pe care ei le cunosc — şi numărul celor care le ştiu este extrem de redus, ca şi repertoriul de altfel — sunt auzite dela Români.

Sunt deci producţii datorite Românilor, Totuşi, strigăturile pe care le dăm mai jos, arată că avem aface şi cu o contribuţie ţigănească:

Vai de mine n'am cămeşe	Unde joacă un ţigan
Nici făină de coleşe.	Gândeşti că-i un căpitan.
Vai săracii ţigani	Unde joacă un Român
Cum se joacă cu bani	Gândeşti că-i un car cu fân.
De-a veni o vreme grea	Bate cisma la tureac
S'or juca şi n'or avea.	Până-i făină la sac.

(Inf. Anisia Onu, ţigancă, 32 ani. — *E. R.).*

Jocurile. Aşa cum am arătat, când am vorbit despre nuntă, jocurile ţigăneşti sunt mai vioaie decât cele româneşti. Iubitori de jocuri, la care au ţinut şi ţin în deosebi, ţiganii nu renunţă atât de uşor la ele. Cu toate acestea, ei joacă de asemeni jocurile româneşti „de-a mâna", „de-a învârtita", „roata", „hora", jocurile preferate de şănţeni.

Muzica. Pentru acelaşi motiv şi-a păstrat şi muzica.

„Muzica o avem deosebită de a Românilor. La noi e ca la Bistriţa, la oraş. Avem şi cântări dela ţiganii bătrâni". (Inf. Anisia Onu).

Ţiganii sunt un popor iubitor de muzică.

Aşa se explică, că meseria lăutărească este o meserie prin excelenţă şi aproape exclusiv ţigănească. Dar ei practică muzica şi ca amatori. De pildă, în Şanţ, — pe lângă cei trei lăutari profesionişti mai găsim încă unul, pe Timoftei Luca, (31 ani, căsătorit), care în timpul liber cântă din ţiteră. Ţitera este un mic instrument de coarde. A învăţat să cânte singur, „din natură", cum se exprimă el. Ştie de un an şi jumătate. Instrumentul l-a construit singur. „Din natură am învăţat singur; am văzut una numai undeva şi am făcut şi eu. Au fost nişte unguri la fabrică — noi lucram la un cazan — şi apoi am văzut că avea de asta; şi-am socotit să-mi fac şi eu una".

Apoi, la petreceri, nu se mulţumesc cu cântecul lautarului, ci cu toţii în cor îl acompaniază: „La masă cântăm toţi şi lăutarul cântă cu vioara". (Inf. Anisia Onu. — *E. R.).*

Colindele. Colindele, care constituie pentru ei un bun prilej de a mai căpăta dela Români câte ceva, sunt cele româneşti. Socotindu-le deci ca un mijloc de câştig, sunt practicate nu numai de copii, ci şi de femei şi bărbaţi.

Portul. Ţiganii şănţeni n'au un port al lor. Portul este cel obişnuit locului. Cândva au avut un port ţigănesc, caracterizat prin înflorituri multe, care contrastau puternic cu portul românesc atât de simplu la Şanţ. L-au părăsit datorită faptului că acesta, prilejuind un punct de deosebire între ei şi Români, dădea acestora din urmă putinţa să râdă de ei. „Nu ne purtăm ţigăneşte că ne e ruşine, că râd Românii de noi. De suntem îmbrăcaţi cu port împănat (încărcat cu multe modele), zic Românii că-i ţigănesc. Noi nu mai purtăm aşa, dar mama, tata, aşa purtau". (Inf. Ana Cuţitar, ţigancă, 31 ani. — *E. R.).*

Au părăsit portul lor şi din pricini economice, fiindcă ei nu au putinţa să-şi facă haine singuri, aceasta costându-i mai mult, şi se mulţumesc cu ce capătă, în schimbul lucrului sau cu ce cumpără dela Români. „Purtăm cămăşi curate, aşa cum le cumpărăm. Le cumpărăm dela Români. Mai de mult, când era mai bine, am purtat haine de ale noastre; acum le purtăm aşa cum dă Domnul, cum căpătăm. Toţi ne îmbrăcăm cu port românesc, nu cu haine nemţeşti, că nu vrem să schimbăm mondurul (felul de a se purta)". (Inf. Raveca Lăcătuş).

In felul acesta au adoptat întru totul costumul românesc. Tot din această pricină, femeile nu ştiu să ţese. „Ţesăturile nu le facem, le cumpărăm gata. Nu ştim ţese ales. Numai Lucreţia Lăcătuş[5]) ştie, că a crescut între Români, a văzut şi aşa a învăţat.

Noi nu ştim, că nu ne-am ocupat, căci ne-a venit mai lesne să le cumpărăm deagata. (Inf. Ana Cuţitar).

Copiii până la 3 ani sunt purtaţi numai în cămaşe. De abia dela această vârstă li se dau costum întreg.

Impodobirea casei. Casa şănţeană este împodobită în interior prin cingeauri (prosoape) atârnate pe pereţi, prin cerge (cuverturi) şi prin perini.

După cum hainele pe care le poartă ţiganii sunt cele româneşti, tot aşa şi aceste obiecte de împolobire a casei sunt tot româneşti, ele având aceeaşi provenienţă ca şi îmbrăcămintea.

---

[4]) Informaţiile însemnate cu iniţialele *E. R.* sunt culese de d-ra Eliza Retezeanu.

[5]) A se observa că Lucreţia Lăcătuş este originară din altă comună.

Interiorul caselor este la fel aranjat cu cel românesc, cu marea deosebire, în majoritatea cazurilor că este mult mai sărăcăcios. Pereţii sunt mai goi, ici, colo, câte un cingeau la o fereastră, o masă fără faţă sau lipsite de acele multe perine, precum şi de ruda cu cerge ce împodobesc atât de frumos casele şănţenilor. Totuşi la ţiganii mai răsăriţi, interiorul caselor este tot atât de frumos şi uneori mai frumos aranjat decât în unele case româneşti. Dar lucrul acesta nu se întâmplă decât în 8 gospodării: Nichita Gabor, Titiana Jiga, Vasile Stoica, Carp Ţânca, Alexandru Frunză, Scridon Onu, Ion Robotin şi Ion Pahone.

Un lucru care există în plus, faţă de casele româneşti, este zugrăvitul. Trei case ţigăneşti sunt zugrăvite. Modelele sunt dintre cele mai ţipătoare. Zugrăvitul e făcut de Scridon Onu, zidar, la casa lui, la a socrului său, Carp Ţânca şi la a lui Alexandru Frunză. Este un lucru cu care ei se mândresc şi asupra căruia caută să-ţi atragă atenţia.

Exteriorul nu este împodobit în niciun fel. Grădină de flori nu au.

Şcoala. Ţiganii nu s'au împăcat cu şcoala şi nu prea se împacă nici acum. Statistica ştiutorilor de carte ne edifică complet asupra acestui lucru. Din 101 persoane în vârstă de a şti scrie şi citi, numai 19 ştiu carte, restul de 82, ceea ce înseamnă un procent de peste 80%, fiind neştiutori de carte. Aşa stând lucrurile, problema cărţii nu se poate pune. Totuşi între ei există unul, George Buta, meseriaş, la care se observă un oarecare interes cultural. In casa lui se găsesc un almanah şi câteva cărţi religioase. Interesant de relevat este faptul de a fi învăţat un alfabet secret pe care îl numeşte „titc" *(secret,* pe ungureşte şi pe care pretinde că-l ştie dela un profesor universitar ungur). Pe lângă aceasta, văzându-ne stenografiind, a întrebat: „Nu faceţi bine să-mi spuneţi ce alfabet e cela în care scriţi? Vă rog să mi-l scriţi. L'oi învăţa eu; cum l-am învăţat pe cel titc, l-oi învăţa şi eu pe acesta".

Alfabetul foloseşte ca scriere secretă: „D'apoi te miri când am ceva nevoie să nu-mi ştie secretul, apoi scriu aşa". L-a folosit, de exemplu, în corespondenţa pe care, plecat din sat, o avea cu Florea Cotu (român), căci „acasă ştia Florea Cotu, că l'am dat în litere şi apoi a învăţat".

Tot această curiozitate care-l stăpâneşte, l-a făcut să se gândească şi să încerce, împreună cu acelaşi Florea Cotu, construirea unui „perpetuum mobile".

Vieaţa juridică. Nu se poate vorbi de o vieaţă juridică specifică ţiganilor din Şanţ. Aceleaşi forme juridice sunt practicate de ţigani ca şi de Români. Acestea sunt aproape totdeauna cele orânduite de legiuirile Statului. Avem de asemeni de a face cu forme juridice nelegale, dar acestea sunt practicate nu peste ci alături de cele legale şi se referă la vieaţa juridică a întregului sat.

Căsătoria. Căsătoria se îndeplineşte cu toate formele legale, atât civile cât şi religioase. Totuşi, în unele cazuri, ea este anticipată—nu înlocuită—de concubinaj. Tinerii care doresc să se căsătorească, neputând să facă nunta imediat, fiindcă aceasta presupune anumite cheltuieli, devin concubini, urmând ca nunta să fie făcută mai târziu, peste câteva luni, termen ce uneori se prelungeşte.

Astfel s'a întâmplat, în 1936, cu Grigore Gabor, care, hotărându-se să se căsătorească, şi-a adus mireasă în casă încă din primăvară, nunta făcând-o de abia în Septemvrie. Din aceeaşi pricină mai există şi celelalte câteva familii de tineri concubini între ţiganii şănţeni, care aşteaptă însă, prilejul să se căsătorească. „Raveca lui Eremia, trăieşte cu Sidor Gabor. Sunt săraci. Nu se cunună din pricina paralelor. Ei n'au nici 100 de lei. Badea Florea Lăcătuş, n'a dat pentru asta 700 lei la notar şi popă? D'apoi Sidor e sărac şi n'are de unde să dea, aşa că trăiesc de doi ani aşa". (Inf. Anisia Onu. — *E. R.).*

Comparând numărul concubinilor cu cel al căsătoriţilor, găsim 30 perechi de căsătoriţi şi 3 perechi de concubini, ceea ce înseamnă aproape 10% din numărul total al perechilor. Această cifră este mult mai mare, de cinci ori, decât cifra pe care o găsim la întreg satul, unde, la 511 perechi de căsătoriţi, sunt numai zece de concubini, ceea ce reprezintă de abia 2%.

Dacă, însă, pe de o parte, ţinem seama că forma aceasta a concubinajului nu este decât provizorie, ea urmând să fie înlocuită cu cea legală a căsătoriei, iar pe de altă parte, dacă raportăm această situaţie la starea lor economică, cele câteva cazuri de concubinaj reprezintă un procent destul de scăzut, fiindcă nu trebue, de asemeni să uităm că în genere ţiganii au o vieaţă conjugală în afară de legi. Astfel stând lucrurile, cele peste 90% de căsătorii legale ne îndreptăţesc să spunem că, spre deosebire de ţiganii din alte părţi, ţiganii din Şanţ au înţeles să se supună orânduielilor Statului, fiind din acest punct de vedere, pe aceeaşi linie cu Românii.

Divorţul. Divorţul se face tot pe cale legală. Cele două cazuri de divorţ (Irina Jiga şi Titiana Jiga), au fost rezolvate pe această cale.

Divorţul, în ambele cazuri, s'a datorat neînţelegerii dintre soţi: „Păi, n'am putut trăi cu el, că m'a ciufuluit (certat) şi a fost rău şi apoi l-am lăsat dacă a fost aşa rău". (Inf. Titiana Jiga, ţigancă, 47 ani).

Relaţii cu Românii. Intre Români şi ţigani, relaţiile sunt cu două feţe. Să ne explicăm. Românii desconsideră pe ţigani, din motive bine cunoscute, batjocorindu-i, iar aceştia urăsc pe Români, pe de o parte pentrucă îşi bat joc de ei, iar pe de altă parte fiindcă îi socotesc vinovaţi de starea lor precară. „Românii ne ocărăsc. Ne zic: ,mânca v'ar pozna'. Ce ne ocărîţi că suntem şi noi oameni botezaţi? Sunt fără obraz, n'au ruşine. Ne zic: ,Ia mai taci mă cioară'. Tineretul, feciorii sunt răi. Cei căsătoriţi sunt aşezaţi". (Inf. Anisia Onu. — *E. R.).* „A putut să ne dea şi nouă, prin pădure, la munte, măcar cât o zi de lucru, dar nu ne lasă Românii, că dacă ne-am face averi cine le-o lucra lor? Să le lucrăm cu 20 lei pe zi şi când te duci la ei, zic că n'au". (Inf. Maria I. Luca).

Cealaltă faţă a relaţiilor se prezintă în culori mai favorabile ţiganilor. Ei sunt socotiţi oameni de treabă, de ajutor Românilor. Iar Românii sunt socotiţi de ţigani la fel, fiindcă trăesc de multe ori numai prin ajutorul lor. „Ba îi iubim că dela ei trăim". (Inf. Stefania Gabor, ţigancă, 63 ani. -- *E. R.).*

Este doar vorba de o dragoste de nevoie, dar în sufletul lor mocneşte încă, gata să isbucnească nemulţumirea. Fapt care îi face să isbucnească, de multe ori, în aceeaşi convorbire, deşi cu câteva cuvinte mai înainte, spuseseră lucruri mai bune. Pe de o parte, afirmă că sunt ajutaţi de Români, iar pe de altă parte, afirmă invers: „Să pierim, nu ne dă. Se caină ei şi nu ne dă nimic. Numai Măriuca Cotu ne-a dat astă iarnă, în Postul mare, o mierţă de mălai. Nu vrea să te priceapă că eşti un biet necăjit". (Inf. Raveca Lăcătuş).

Realitatea se prezintă în chipul următor. Ţiganii fiind lucrători, Românii îi pot folosi ca atare şi în schimbul unei plăţi reduse, care pare cu atât mai mică cu cât de cele mai multe ori, ea se face în natură. Ţiganii, rămânând de multe ori fără să aibă ce mânca, aleargă la Români, care le dau, în socoteala muncii care vor presta-o la cel dintâiu prilej. In felul acesta ei sunt legaţi economiceşte de Români. Lucrul pe care îl făgăduiesc în schimbul plăţii anticipate îl fac, fiindcă de făgăduială se ţin totdeauna.

Pe lângă ajutorul acesta foarte obişnuit, există apoi ajutorul între ţigani şi Românii vecini.

Ţiganii acordă, cel puţin formal, un oarecare respect Românilor: „Dar noi le zicem întâiu bună seara, că ei sunt mai mândri şi zic că noi cioarele să le zicem dintâiu. (Inf. Raveca Lăcătuş. — *E. R.).*

La biserică, la cârciumă, stau împreună, iar când stau rezervaţi, ţin seama nu atât de naţionalitate, cât de starea lor economică. La horă, sunt însă, mai puţin primiţi.

Dar relaţiile dintre Români şi ţigani sunt interesant de urmărit atunci când iau forme mai importante, cum este cea a rudeniei şi a rudeniei spirituale.

Rudenia cu Românii. Este cea mai interesantă parte a relaţiilor lor cu Românii, fiindcă ea dă loc la schimbări mari în vieaţa lor. Căsătoria ţiganilor cu Romănce şi a Românilor cu ţigănci, nu este un fapt tocmai rar. Astfel în Şanţ, Istrate Onu, Florea Ţânca, Meliton Moldovean, sunt căsătoriţi cu Romănce, iar Letiţia Jiga şi Marina Arman, trăiesc în concubinaj cu Românii. De asemeni, prin căsătorie au intrat între ţigani: Ignat Moroşan, german şi Petre Rebaci, ungur.

Dacă ţiganii se căsătoresc mai uşor cu Romănce, căsătoria Românilor cu ţigănci este mai grea, ei urmând să le aducă între Români, fapt la care se împotrivesc Românii, ori în caz când împotrivirea este zadarnică, ei sunt nevoiţi să părăsească pe Români, instalându-se la soţie, ceea ce este contrar obiceiului, fiindcă, în afară de cazurile când femeia are avere, ceea ce nu-i cazul, bărbatul îşi aduce mireasa în casă. Aceasta, între altele, face ca Românii să se căsătorească în mai mică măsură cu ţigănci. Aşa de pildă Letiţia Jiga, cerută în căsătorie de Andron Flămând, nu s'a putut căsători cu el, de oarece s'au opus părinţii săi. Letiţia Jiga, în cele din urmă, a devenit concubina unui Român Damian Jugan, care, împotrivindu-se voinţei părinţilor, care nu admiteau o căsătorie de acest fel, a fost nevoit să se mute la Jiga [6]). Motivul pentru care ea a fost cerută în căsătorie, a fost: „Ţiganca e frumoasă, şi apoi e dragă la feciorii de Români". (Inf. Irina Luchi, romăncă, 38 ani).

O căsătorie care a avut ca efect trecerea în rândurile Românilor a unui ţigan şi a urmaşilor lui a

[6]) *In timpul din urmă s'au căsătorit.*

fost cea a Xeniei Şot (româncă), cu Filip Capra (ţigan). Fiicele acestora nu s'au mai socotit neam de ţigan, supărându-se când li se zicea aşa, s'au căsătorit cu Români, iar urmaşii lor deşi li se mai reaminteşte uneori originea ţigănească, au părăsit definitiv acest neam. Se poate, prin urmare, prin căsătorie, face asimilarea ţiganilor.

Rudenia spirituală. Ţiganii căutând relaţii cu Românii, cer acestora să-i cunune şi să le boteze. In chipul acesta, pe lângă sprijinul pe care-l speră dela naşi, se gândesc şi la folosul imediat pe care îl pot avea dela un naş mai înstărit. Apoi au în consideraţie şi faptul că un Român, înseamnă pe lângă ei ceva. După cum, pe de altă parte, e greu să găsească printre ţigani naşi, fiindcă această calitate cere cheltuială.

Dacă Românii botează şi cunună pe ţigani, inversul nu s'a întâmplat niciodată. Făcând o statistică a cumetriilor, din 19 familii cercetate, am constatat că numai 9 sunt cununate de ţigani, restul de 10 fiind cununate de Români, ceea ce reprezintă un procent destul de ridicat, procent ce se măreşte în timp, iar din 64 copii botezaţi, numai 27 sunt botezaţi de ţigani, ceilalţi în număr de 37 fiind botezaţi de Români, ceea ce arată şi mai bine intensitatea relaţiilor dintre Români şi ţigani, din acest punct de vedere.

Din cele de mai sus, se poate vedea lămurit că ţiganii s'au integrat treptat-treptat în sat, deşi la început formau un corp străin, existenţa lor în sat fiind trecătoare. Românii s'au opus acestei integrări, însă ţiganii s'au socotit şi se socotesc ca părtaşi la vieaţa satului. Mai mult chiar, dorinţa lor este să ia parte la conducerea treburilor obşteşti. Şi această dorinţă este aşa de mare, încât o problemă însemnată şi-au făcut din cea a consilierului comunal. Nu pot înţelege, cum de ei sunt excluşi dela conducerea comunei, nefiind, când e vorba de candidaturi, primiţi pe nicio listă. De aceea, cer insistent să se ţină seama de acest deziderat al lor. Fiindcă, pretind ţiganii, şi ei au de revendicat anumite lucruri şi de apărat anumite interese, ca de pildă acela al unei împărţiri mai drepte a lemnelor ce li se cuvin din pădurile comunale. Şi, pe lângă aceasta, consideră neparticiparea lor la trebile comunei, ca un fel de nesocotire a lor, pe care, în niciun caz, nu înţeleg s'o lase să mai dăinuiască. Aceasta este, pe lângă cea a cererii de a fi împroprietăriţi, problema care frământă în cea mai mare măsură şi care, în orice discuţie privitoare la situaţia lor, revine din ce în ce mai insistent. Fiindcă au impresia că sunt persecutaţi de Români.

Aceasta îi face să se adune din când în când, să se sfătuiască şi mai ales să protesteze împotriva unor nedreptăţi ce pretind că li s'ar face. „Se mai strâng când se fac nedreptăţi în comună. Se strâng laolaltă: uite că cutare şi cutare a căpătat atât şi atât şi noi n'am căpătat nimic. In prima dată pădurile comunale. La Români le dă cât le trebue. Şi vând, vând mult şi tu nu poţi să-ţi iei măcar 2—3 cupe de mălai, după cât capeţi. Se fac nedreptăţi. Astea se fac oricând. De ce-am zis că trebue să fie unul din ţigani în primărie". (Inf. Gheorghe Buta). Acelaşi informator, în altă convorbire: „Uite ce, în privinţa asta cu lemnăria, cu pădurile comunale, de se dă lemnul, întâiu asta nu e cu dreptate faţă de ţigani. De pildă, la un om gazdă (bogat), i se dă zece cubici (metri cubi), iar mie un lemn. Pădurea comunală se împarte. Gazdele iau câte 10—15 cubici şi mie îmi dă o jumătate de cubic. Al doilea, eu prestaţie fac asemenea ca şi ei şi aici nu suntem împăcaţi, ca să fim şi de ai noştri în consiliul comunal să ştim de toate tărăpăniile lor. Ce fac, noi nu ştim. Păi ne dă afară. Nu ştim nimic. Trebue să avem şi noi primarul ţigănesc, care să stea în comitet acolo şi să ştie ce se face şi ce se voteaza. Am cerut la primărie să avem drepturi în comitet, de a avea un candidat adică senator, dar au zis că nu se poate. A zis că aşa trebue şi batăr că (cu toate că) suntem de ajuns la număr, avem drept a fi la atâta popor cât suntem amu". *(E. R.).*

In susţinerea acestor idei au pe Macarei Lăcătuş, pe care, cei mai mulţi dintre ei îl socotesc conducător. Macarei Lăcătuş, este un om căruia, înainte de toate, îi place să vorbească mult şi care în fiecare clipă, în convorbirile cu ceilalţi ţigani, vântură ideile ce-i preocupă, arătându-le pretinse nedreptăţi ce li se fac — fiind de bună credinţă însă — şi căutând să-i convingă de singura soluţie pe care ar avea-o această stare de lucruri, anume reprezentarea lor în consiliul comunal, vizându-se bineînţeles pe sine. Este din această pricină, considerat ca un „birău" (primar) al ţiganilor. „Uite cum e el. E mai mare peste ţigani. El este birău peste ţigani. Ţiganii l-au ales ca să fie el". (Inf. Letiţia Jiga, ţigancă, 20 ani). In realitate, însă, el nu este ales, ci reuşind să se impună, e recunoscut ca atare de ceilalţi ţigani.

Prin participarea lor la treburile publice, ei încearcă să rupă bariera care-i desparte încă de Români.

O asemenea încercare au mai făcut-o, strângându-se în jurul unei Societăţi a Romilor. Aceasta le-a fost sugerată în două rânduri: în 1935, când au încercat constituirea unei grupe a Uniunii Generale a Romilor din România şi la sfârşitul lui 1936, când au constituit legal o filială a acestei Uniuni.

Prima dată, prin contactul cu ţiganii din Coşna, (Bucovina), dela care au primit instrucţiuni, au înfiinţat această grupă, după ce mai întâiu s'au tot întrebat dacă nu au de a face cu o simplă excrocherie, Uniunea Romilor neexistând,

Grupa înfiinţată a rămas pe hârtie, ea neactivând nici într'un fel, neîndeplinindu-se măcar toate formalităţile de constituire. Aceasta, datorită neîncrederii cu care era privită chiar de cei care o înfiinţaseră. Fiindcă nu avuseseră în niciun chip putinţa să se convingă, că există într'adevăr o societate a romilor şi că, prin urmare, cotizaţiile care li se cer, nu încap pe mâini de hoţi.

A doua oară, a sosit în Şanţ, un delegat dela Uniunea Asociaţiei Generale a Romilor din România, — cum se numeşte — care i-a convins de avantajele reuniunii lor într'un subcentru al acestei Uniuni. Astfel a isbutit să încaseze dela ei circa 1.000 de lei, fapt care, după plecarea delegatului, i-a pus ca şi de cealaltă dată, pe gânduri, întrebându-se dacă nu cumva nu e lucru necurat.

Şi-au ales un comitet, având ca preşedinte pe Carp Ţâncă; Macarei Lăcătuş, neştiind carte, a ramas numai vicepreşedinte.

Subcentrul a fost aprobat de Uniune.

La Crăciunul 1936, i-am găsit în fierbere. Sosiseră tocmai la poştă cărţile de membru şi nu erau încă hotărîţi să le scoată sau nu, neştiind dacă nu cumva sunt excrocaţi. Pe de altă parte, la constituirea filialei, cei mai mulţi dintre ei, neavând bani au fost împrumutaţi de Carp Ţânca şi Macarei Lăcătuş, care acum nu mai puteau să-şi încaseze banii, fiindcă ceilalţi îi suspectau. De fapt aceasta este cea mai mare piedică împotriva fiinţării unei asemenea societăţi. Nu au încredere unii în alţii. Scopul societăţii îl ştiu ca pe alegerea unui deputat ţigan, fiindcă, socotesc ei, şi ţiganii trebue să aibă deputatul lor. Scopul real al Uniunii, este însă asistenţa materială şi mai ales culturală a ţiganilor, urmărind prin aceasta emanciparea lor.

Dacă ţiganii doresc să dispară bariera dintre ei şi Români, prin participarea lor la treburile obşteşti, sau prin solidaritatea lor, care le-ar da putinţa să lupte contra dispreţului cu care sunt trataţi de Români, ei merg mai departe dorind chiar să se integreze cu totul Românilor.

Astfel am putut constata o încercare de evadare a unor ţigani din unitatea căreia, prin origine, aparţin, încercare care a dat naştere chiar la înăsprirea relaţiilor între aceştia şi ceilalţi. Este vorba de familia Jiga. „Nu ne avem bine cu vecinii că ne pizmuiesc, că zic că suntem mareţe". (Inf. Titiana Jiga). Intr'adevăr, vecinii au dreptate când zic că sunt mareţe. Mareţia aceasta e uşor explicabilă. Titiana Jiga, este cumnata lui Ion Pahone şi lui Ion Robotin, oameni mai înstăriţi decât ceilalţi ţigani, ceea ce o face să fie mândră. Iar fiica ei Letiţia, fiind şi frumoasă, şi trăind în concubinaj cu un Român, este deasemeni mândră. Deosebirea materială a cumnaţilor ei o face să nu se mai considere la fel cu ceilalţi ţigani, ci să se considere mai mult Româncă. De asemeni surorile ei, măritate cu aceştia precum şi fiica ei, măritată cu unul mai sărac, Călement Iosef, se consideră la fel. S'a creat deci, în sânul unităţii ţigăneşti, o categorie nouă socială, ce tinde să se elibereze de unitatea înăuntrul căreia a luat naştere. „Noi nu ne răspundem cu ei. Aceia toţi, pentru ce tu ai, toţi sunt duşmani. Eu nu trăiesc cu ei. Nu mă răspund eu cu ţiganii. Ce să mă duc eu la ei? Nu mă duc eu la oameni care sunt gazdă, mai gazdă ca mine". (Inf. Nast. Pahone, ţigancă, 51 ani).

Vorbeşte dar dispre ţigani ca şi când ar fi cu totul străină de ei. La fel vorbeşte şi sora ei, Floarea Robotin (34 ani): „Dintre ţigani, noi suntem mai aleşi. Nici nu ne răspundem noi între ţigani. Pentrucă noi nu avem îmbrăcăminte aşa rea. Noi avem avere cât ne trebue. Avem ca şi în sat. Avem mărhai (vite), avem oţără de moşie. Ceştilalţi n'au. Vezi alţii mănâncă numai atunci când merg în sat. Când lucră şi când... Noi, ne-a ferit Dumnezeu. Şi noi lucrăm. Nu aşa ca ei. Noi nu ştim face cotărci, cum ştiu ţiganii". Ea merge însă, şi mai departe, socotindu-se superiori nu numai celorlalţi ţigani, dar chiar şi unora dintre Români: „Apoi după un rând care-s şi pe ulicioara asta, nu mă dau pe ei (pe Români). Numai numele că-s Români şi atâta".

Iar Letiţia Jiga nu-i poate suferi pe ţigani: „Eu nu grăiesc cu feciorii de ţigani şi de aia mă pizmuesc. Fetele mă urăsc că văd că am mai multe haine ca ele. Ele n'au, că aşa sunt ţiganii, necă-

jiţi. Ne zicem numai bună ziua, dar eu nu mă duc pe la ele şi nici ele nu vin pe la mine". *(E. R.)*.

De altfel, dorinţa aceasta de a evada din grupul social căruia aparţin, se manifestă şi la alţi ţigani. Numele de ţigan este o denumire pejorativă. Aceasta îi face pe ei să caute a o înlătura, ceea ce-i determină să se considere mai mult Români decât ţigani, aducând ca argumente întru susţinerea acestui lucru religia şi limba, care sunt aceleaşi ca ale Românilor. Din aceeaşi pricină, caută să se deosebească de ţiganii nomazi, pe care îi socotesc ţigani propriu zis, ei socotindu-se ţigani româneşti. „Şi noi credem în Cruce, în Dumnezeu, în biserică, ne cununăm, ne botezăm, ţinem ziua de Paşti şi de Crăciun. Sunt ţigani de mai multe feluri: care umblă cu căruţa, n'au nimic; noi suntem ţigani româneşti, între Români trăim". (Inf. Maria T. Luca). Iar Macedon Onu, fiind întrebat de ce naşii ţiganilor nu sunt dintre ţigani, răspunde: „Aici aşa-i, noi altminteri nu suntem aşa ţigani, fără apoi e vorba. D'apoi pentrucă în zadar m'ai întreba pe mine ţigăneşte, eu nu ştiu nimic". Unii dintre ei se supără chiar când li se zic că sunt ţigani, cum este Meliton Macedon, care tăgăduieşte că este ţigan, sau cum este Letiţia Jiga, care fiind concubina unui Român, crede că trebue să fie considerată şi ea Româncă. „Acum eu nu mai ţin cu ţiganii; bărbatul meu e Român; sunt cu Românii".

Concluzii. Din cele expuse în paginile de faţă, se poate uşor constata că la ţiganii din Şanţ, avem a face cu un pronunţat proces de integrare.

Fiind legaţi de sat, prin faptul că au devenit proprietari de locuinţe trainice, clădite pe locuri proprii, contactul lor cu Românii a fost din ce în ce mai strâns. In felul acesta, au putut să se apropie mai mult de Români, să micşoreze prăpastia care-i despărţea de aceştia şi, prin urmare, să grăbească procesul lor de integrare.

Am văzut că astăzi ţiganii din Şanţ, nu mai vorbesc ţigăneşte (cele câteva excepţii le constituie ţiganii venetici), că nu mai practică obiceiurile ţigăneşti (singurul obiceiu ţigănesc, „jocul cailor", dela priveghiu e pe cale să dispară), că au început să cânte şi să joace româneşte, că se îmbracă în straie româneşti, că literatura lor poporană este cea a Românilor, ale căror colinde le spun în sărbătorile Crăciunului şi în ale căror superstiţii cred, că atâtea alte elemente caracteristice ţiganilor au fost înlocuite cu altele româneşti.

La acestea se mai adaugă şi dorinţa lor de a fi părtaşi la treburile obşteşti şi, mai ales, dorinţa de a fi consideraţi Români. Depărtaţi de Români au rămas încă din punct de vedere economic şi cultural, deşi, privită şi astfel, situaţia lor s'a îmbunătăţit.

Economiceşte ei stau mai bine astăzi ca odinioară, cu toate că regretă timpurile trecute, fiindcă deşi câştigau mai bine atunci, astăzi câţiva din ei au izbutit să facă şi ceva avere, în jurul căreia să închege şi o activitate agricolă, pe când în vremea aceea activitatea lor se mărginea la lucrul cu palma sau la negoţul de porci.

Ceea ce arată starea economică a omului dela ţară nu este suma câştigată într'un anumit timp, fiindcă aceasta poate avea variaţiuni mari, depinzând de fel de fel de împrejurări, ci este proprietatea agricolă.

Astăzi la Şanţ, câţiva ţigani am văzut că au ajuns proprietari agricoli, ceea ce arată — cu tot numărul lor mic — că din acest punct de vedere, ţiganii au progresat. Nu mai vorbim de locuinţe mult superioare celor din trecut.

Culturaliceşte, iarăşi ei merg pe drumul ce-i apropie de Români. Am arătat numărul mare de analfabeţi ce se găsesc între ei. Trebue să adăogăm că, raportat la vârste, proporţia scade invers proporţional cu vârsta, tinerii fiind din ce în ce mai mult daţi la şcoală.

Dar procesul acesta de integrare, tinde să se desăvârşească, transformându-se într'un proces de asimilare.

Acest proces de asimilare a început mai de mult timp. El se realizează prin căsătorii mixte între Români şi ţigani. Un copil născut dintr'o asemenea căsătorie, se va considera mai mult Român decât ţigan, iar, cel mai târziu după o generaţie, asimilarea va fi complet făcută. Am arătat în decursul lucrării un asemenea caz.

Ridicaţi culturaliceşte, dar mai ales economiceşte, căsătoriile mixte se vor înmulţi. Fiii ţiganilor înstăriţi vor putea uşor să se căsătorească cu Românce, şi desigur că vor căuta s'o facă.

Ridicarea lor, suntem îndreptăţiţi să credem că va continua. In acest fel, procesul de asimilare se va intensifica. Dar până la întreaga lui depănare va mai trece încă multă vreme, fiindcă oricât se va intensifica, el va rămâne totuşi un proces lent.

AUREL BOIA

OBICEIURI ŞI CREDINŢE DELA NIŞCANI ÎN LEGĂTURĂ CU LOCUINŢA[1])

Satul Nişcani te impresionează prin gospodăriile lui, bine organizate. Trecând pe străzi, vezi mai întâi porţile mari de stejar şi gardurile de nuiele, spinuite şi cu acoperemânt îndesit cu cătină. Casele şi dependinţele sunt situate, de obiceiu, mai în fundul curţii.

Nişcănenii îşi construiesc casele din materialul pe care îl au la îndemână: nuiele, lut şi piatră. Satul, fiind situat într'o regiune de codru, are cele mai multe case construite din furci şi nuiele. Din cele 420 de case, câte sunt în sat, 303 case sunt construite din nuiele. Celelalte case sunt construite din chirpici (108 case) şi piatră (9 case). După războiu, defrişându-se pădurile din apropierea satului, lemnul s'a scumpit şi locuitorii au început să-şi construiască locuinţele din chirpici şi din piatră. In trecut însă, aproape toate casele s'au construit din nuiele şi din bârne. Astăzi nu mai există nicio casă de bârne. Bătrânii au apucat însă case de bârne [2]). Nişcănenii îşi lucrează singuri casele. Fac clacă la lipit cu lut (la casele de nuiele) sau la făcut chirpici. Angajează lucrători specializaţi la şindrilit, la construitul cuptorului sau al sobei. Meşterii sobari, sunt cunoscuţi sub numele de „ruşi", chiar dacă unii dintre ei sunt români de naţionalitate.

Construcţia caselor, nu se face la întâmplare în orice loc. Dimpotrivă, *locul* ales pentru construcţie, trebue să îndeplinească următoarele condiţiuni: „să fie sănătos, tare, să nu fie bahnă. Nu poţi face casă pe un ponor. Dacă se pornesc nişte ploi, crapă pământul, crapă şi pereţii. Locul să fie mai ridicat, ca să nu se facă glod în faţa casei. Casa se face cu faţa la ameaza, ca să fie lumină în casă. Iarna, dacă-i casa cu faţa la soare, tot se mai desghiaţă fereastra; dar dacă-i cu faţa la miezul nopţii, apu-i frig [3])".

Se caută ca locul ales pentru casă să fie în apropierea unei fântâni sau unui izvor. Din cauza lipsei izvoarelor, nu se fac case până sus pe podiş, ci mai mult sub deal, unde e pânza de izvoare.

Locurile alese pentru case trebue să fie *curate* şi din alt punct de vedere. Se cercetează dacă nu s'a întâmplat vreun omor sau dacă nu iese noaptea duhuri necurate.

In cazul când s'a întâmplat aşa ceva, atunci „aduci preotul şi sfinţeşte locul, sfinţeşte apa şi stropeşte cu agheazmă ca să se cureţe. Se zice că fuge răutatea de agheazmă. Dar de-amu ci-că nu fuge dracul de agheazmă; s'a hârtit el. Da el dacă s'a făcut agheazma cu credinţă tot fuge el" [4]).

La Nişcani, mazilii au gospodăriile organizate ca nişte cetăţi. De jur împrejur, sunt înconjurate cu garduri de nuiele îndesite cu spini şi cătină. Porţile mari şi solide, cu greu, îţi permit să vezi ce se petrece în gospodăria omului. Cele mai multe case, sunt *retrase* în fundul curţii, iar când sunt construite la stradă, sunt întoarse cu *dosul spre drum*. Mazilii, caută să-şi ferească gospodăriile lor de ochii trecătorilor. Acest fapt se datoreşte în mare parte şi caracterului prea individualist al mazilului.

O explicaţie interesantă a izolării dincolo de gardurile înalte ale curţii, ne-a dat-o mazilul Vasile Mârzac: „Nu-mi place să fie casa cu faţa la drum că şade femeia la fereastră, vede cine trece pe drum şi o întreabă: „Unde te duci" şi prăpădeşte vremea stând la vorbă. Scoate femeia o cloşcă cu pui, şade cloşca 'n ogradă, nu se duce la drum. Ori se poate cineva uita şi zice: „Măi, da ia ce pui o scos!" Şi apoi se deoachie. Poate, ţine omul o vită frumoasă la casă şi nu se deoachie dacă o ţine mai la dos. Eu is păţit. Iaca unde stau eu, s'o tâmplat ş'am avut o vacă care făcea vreo 5.000 de lei.

Venea lumea la şuşmea şi s'a deochiat vaca. Sunt la noi femei de descântă, au descântat-o şi apoi i-a trecut.

Gardul îl îndesim cu hlăndari (beţe dela cânepă) şi cu spini ca să nu se vadă din drum. Nu-i

---

1) Din cercetările Institutului Social Român din Basarabia (1936).

2) Inform. *Maria C. Stratan*, 82 ani: „Casa asta a me mi-o făcut-o oamenii, că eu am apucat case de bârne ş'o fost unde-i biserica amu şi dacă s'o atârnat sa facă biserică pe locul nostru, mi-o făcut casă 'n loc. Case de bârne erau şi la alţii. La casa cei de bârne care am apucat-o, prispa era din butuci cât prispa de mari." *Datia Dumitru Stratan*, 90 ani „Casa lui Lupu Stratan era din bârne şi acoperită cu stuh şi ferestrele ereau de bârdâhan de vacă, fiert ca să fie mai subţire".

3) Informator *Ioan C. Stratan*, 66 ani, ştie carte. 4) Informator *Vasile Mârzac*, 56 ani, ştie carte.

frumos la noi la ţară să se vadă din drum în gospodăria omului".

Aceste păreri sunt în perfectă concordanţă cu firea practică, puţin sociabilă şi superstiţioasă a mazililor.

Intemeierea gospodăriei începe prin *sfinţirea locului de casă.* Se sapă, la început, şanţuri adânci de ½ metru, pentru temelie. In cele patru colţuri ale şanţului se pune câte o piatră şi câte o lumânare aprinsă. Preotul citeşte rugăciunile obişnuite la o asemenea ocazie, stropeşte cu agheazmă şanţul, pietrele şi locul împrejur „ca să cureţe locul. Poate să nu fie ceva vreun duh necurat". Preotului i se dă o *tătuşie* (prosop sau bucată de pânză) şi 50 lei. După sfinţirea locului, se face *praznic* la care iau parte preotul, rudele şi vecinii.

Obiceiul de a turna undelemn sfinţit la temelia caselor nu este cunoscut. La construcţia bisericilor însă, se pune la temelie „un şip de undelemn şi hârtia cu ctitorii, supt altar la prestol".

Se obişnuieşte să se pună la construcţia caselor, *sub piatra dela temelie, bani de argint* „ca să fie casa cu noroc".

Acest obiceiu e cunoscut în deosebi la evreii din târgul Călăraşi [5]). Alteori se toarnă o *gărafă de vin* „ca să-i meargă în plin".

După ce se ridică căpriorii sau pereţii la casele de chirpici, se face o *cruce de lemn,* care se pune pe căpriori, sau pe zid „ca să ajute Dumnezeu". După ce se termină acoperişul, „crucea de lemn se lipeşte în zid. Crucea îi de ajutor la casă" [6]).

In această zidire a crucii se poate vedea o evoluţie în sens creştin a *credinţei zidirii unei jertfe* vii la temelia unei clădiri pentru a fi trainică, credinţă ce stă la baza legendei „Mânăstirii Argeşului".

Credinţa zidirii umbrei e puţin cunoscută. Se aude că atunci „când face rusu (meşterul zidar)" un beciu ori o casă, apoi pune umbra în zid. Il măsoară pe om cu un băţ cât îi de lung şi pune măsura în zid. Da-s minciuni! Eu l-am întrebat pe un rus, care făcea la noi un beciu, şi mi-a spus că-s minciuni. Sunt oameni fricoşi şi se tem să nu le iee umbra. Adică moare omul dacă-i pune umbra în zid, adică şade sufletul în beciu. Da-s minciuni! Inainte, când făceau oamenii beciuri, nu le făceau răsuflători şi când se ducea cu lumânarea 'n beciu, se stingea lumina şi el, se speria şi zicea că este stafie. Vorbă bătrânească" [7]).

Din rândurile de mai sus, vedem că slăbeşte credinţa în puterea răufăcătoare a zidirii umbrii. Intervine spiritul critic şi cunoştinţele căpătate la şcoală, care arată cauza stingerii luminii. Cei neştiutori cred că în pivniţă sălăşluieşte spiritul celui căruia i s'a zidit umbra şi el vine de stinge lumina.

Meşterii şi lucrătorii, care lucrează la construcţia caselor, se bucură de o îngrijire deosebită din partea stăpânului, căci, *„dacă nu cauţi meşterului cinstea, se crapă casa, se prăvale"* [8]). Bunăvoinţa şi dragostea de lucru a meseriaşilor se capătă prin daruri diferite, mâncare bună şi vin. Ei sunt îngrijiţi în felul următor: „Atunci când tocmeşti meşteri la lucru, să bei vreo trei, patri gărafe de vin, pentru adălmaş. Meşterii iştea îs din Sadova (sat vecin cu Nişcanii) şi au venit la noi pentru lucru. Când ridică căpriorii, fac o cruce de lemn şi gospodarul le pune un prosop şi o sută de lei podarcă" (cadou) [9]).

La sfinţirea locului de casă, meşterii sunt răsplătiţi cu câte 20 de lei şi câte un prosop „peste împăcăciune (preţul cuvenit). Aşa se dă ca o podarcă, cum ar fi , că apoi şi pe dânsul îl trage inima la lucru".

La lipit nuielele cu lut, gospodarii mai înstăriţi angajează lucrători cu ziua sau fac clacă la lipit. Ei dau „dacă-i lasă inima, la cei care lipesc, câte o pereche de schimburi, îi pun la masă, îi cinstesc, le dau câte un colac cu lumânare [10]).

La Nişcani, există câţiva meseriaşi specialişti în construirea cuptoarelor şi a sobelor. Uneori, când nu sunt mulţumiţi cum lucrează meşterii din sat, aduc „ruşi" — aşa se numesc sobarii în graiul local — din târgul Călăraşi.

Cei mai mulţi sobari, sunt ruşi de naţionalitate. De aici şi extinderea noţiunii de „rus" cu sensul de zidar şi asupra altor persoane, chiar dacă nu sunt ruşi.

Buna funcţionare a sobelor şi cuptoarelor depinde de atenţia şi buna dispoziţie cu care lucrează meşterii. De aceea se crede că meşterul trebue să fie bine păzit cu mâncarea şi băutura. In

---

[5]) Inform: *Ion Harea*, 38 ani. „Eu am lucrat la jidani la case şi-ei pun parale în colţ. La Mendel în Călăraşi a pus jidanul o corboavă de cele de argint şi eu am pândit când s'a dus băiatul în prăvălie, că l-a pus jidanca să păzască şi am luat corboava să fac la fete nişte cercei. Dumitru Stratan, când a făcut casă, a pus un argint (carboavă), dar n'a fost chip s'o ieu. La madam Iladi (proprierară in vecinătatea Nişcanilor) a pus un galben de cinci, supt piatră la temelie"

[6]) Informator: *Vasile Mârzac*, 50 ani. [7]) Informator *Andrei Mârzac*, 38 ani, ştie carte. [8]) Informator *Ion Stratan*, 45 ani. [9]) Informator: *Andrei Mârzac*, 38 ani. [10]) Informator *Vasile Mârzac*, 56 ani ştie carte.

zilele când se lucrează soba şi cuptorul, se cere ca membrii familiei să fie bine dispuşi. Orice supărare sau ceartă are ca efect imediat proasta funcţionare a sobei şi a cuptorului. Gospodarii au deci grijă ca atunci când „se porneşte soba ori cuptorul, să fie voie bună în casă. Dacă-i sfadă, ori supărare, apoi atuncea iese fum.

După ce-i gata cuptorul, gospodina coace pâne ori plăcinte. Tot ce coace trebue să împartă în jumătate cu meşterul, ca să aibă vac cuptorul. Meşterul lucrează şi el atunci mai cu inimă. *Nu-i bine să se târguiască omul cu meşterul când face cuptorul.* Să-i dee cât cere dacă vrea să ardă. Numai la tămâie şi la cuptor nu te târguieşti. Aşa-i lăsat dela Dumnezeu.

După ce mântuie cuptorul, dai un adălmaş. Pe meşter să-l hrăneşti bine, dacă vrei să-ţi facă un lucru bun" [11]).

Sfinţirea casei. Casa nouă se sfinţeşte Duminica. Preotul, după ce termină serviciul religios, face semnul crucii cu undelemn sfinţit pe pereţi, la ferestre, la uşi, în patru părţi, şi stropeşte cu aghiazmă, prin casă şi pe afară ca să le sfinţească. Preotul primeşte pentru serviciul religios, o „tătuşie şi 100 lei. Preotul, rudele şi prietenii, care au luat parte la sfinţire, rămân şi la *praznic".* Rudele şi vecinii vin la casă nouă cu daruri în bani sau în natură. De obiceiu aduc: câte 20—30 de lei, o garafă de vin, un prosop, o găină, un curcan, un obroc cu grâu şi altele. Alţii „giuruiesc câte un purcel, ori o oaie; ce-i lasă inima".

La praznic, urează păharul cu următoarele cuvinte: „Să trăiţi, s'o stăpâniţi şi să fie casa cu noroc"!...

Unii gospodari locuiesc în case nesfinţite. Despre aceştia însă, cred că „nu le merge în gospodărie". Se povestesc chiar nenorociri petrecute în unele familii, despre care se crede că provin din cauza că nu au avut grijă să-şi sfinţească la timp locuinţa. Iată o asemenea întâmplare: „Casa lui C. Sticlariu, nu-i sfinţită. Lui i-au murit doi băieţi şi un cal. Calul s'a calicit la un picior. Oamenii zic că de atâta i-au murit copii, că nu şi-a sfinţit casa. Drept că şi femeia lui e o iudă la inimă ei! A făcut o beşicuţă şi în două, trei zile s'a dus [12]).

In casă nouă nu te poţi muta ori când vrei. Trebue „să potriveşti să fie lumină plină, tăman în sara aceea" [13]).

Apărarea casei. Locuinţa poate fi distrusă de foc, de trăsnet, bântuită de „duhuri necurate" sau călcată de hoţi. Impotriva tuturor acestora se iau următoarele măsuri, de apărare: „Ca să-şi apere omul casa de *foc,* de *duhuri necurate,* are icoană sfinţită, în casă. Când fulgeră şi trăsneşte tare, ca să nu-ţi trăsnească casa, aprinzi candela, ori tămâie şi baţi mătănii la icoane. Nu stai în prag că te trăsneşte. Mâţa, câinele să nu stee în prag, că trăsneşte casa. Mâţa nu-i curată, îi sălbatecă, îi mănuşa lui Noe. Când a intrat în covceg (corabie), a ieşit un şoarece şi au vrut să spargă ca să iasă. Maica Domnului a zvârlit cu o mănuşă şi a zis: „Cât ăi fi şi-i trăi, să mănânci şoareci". Ea a jurat-o pe mâţă.

Când plouă tare, arunci vătrarul, cleştele dela vatră, lopata ori sapa în pământ ca să stea ploaia [14]).

Ca să-şi apere casele de *duhuri necurate,* nişcănenii, fac sfinţirea apei în casă, iar împotriva *tâlharilor,* plătesc slujbe la mânăstire „ca să-i descopere Dumnezeu".

Se cunosc numeroase cazuri de case bântuite de duhuri rele. Mulţi nişcăneni, povestesc întâmplarea unui moşneag, care spunea că „aude cum mătură noaptea prin casă, cum clempăneşte la uşă, iar dimineaţa, când se scoală, nu vede nicio urmă.

Sunt socotite ca necurate *„casele în care şăd in ele jidanii".* La Nişcani, vin vara la aer evrei din târgul Călăraşi şi din Chişinău. In luna August 1935, am găsit în sat şi au stat toată vara, o colonie de copii dela un orfelinat evreesc din Chişinău. După ce pleacă evreii, gospodarii, care le-au închiriat camere, văruiesc locuinţele şi chiamă preotul să le sfinţească.

In acest sens e interesantă următoarea informaţie: „Chiar la mine la vale (gospodarul are două case în sat), a şăzut Şmil o lună de zile la *dace* (vilă, aer), şi când s'a dus, am văruit-o binişor şi am chemat preotul şi a făcut sfinţirea apei. Jidanii au obiceiu de învelesc icoana, ori chiar o iau din colţ. Şi jidanii is oameni — umblă curaţi şi cât de bine se îmbracă! — dacă tot put. Dacă nu-s botezaţi! [15]).

Sunt bântuite de duhuri necurate, mai ales, *grajdurile de cai.* De aceea e bine „când ai grajdul gata, să împuşti o coţofană şi s'o legi în grajd, că nu se licheşte de vite necuratul. Se întâmplă câte un grajd necurat şi când te duci dimineaţa, găseşti coama cailor încâlcită. Pe la mânăstiri ţin câte un berbec, în grajdul cailor. La un om a fost un grajd necurat şi s'a pus de pândă. A luat o ba-

---

[11]) Informator: *I. Stratan,* 38 ani. [12]) Informator *Nicolae Stratan,* 42 ani, nu ştie carte. [13]) Informator *Vasile Mârzac,* 56 ani ştie carte. [14]) Informator *Ion Stratan,* 45 ani. [15]) Informator; *Vasile Mârzac,* 56 ani.

terie (lanternă), şi a stat până la miezul nopţii. Cum a simţit că se munceşte calul, a tras cu arma şi când a aprins bateria, numai dohot a găsit pe jos. Care vor să ţie caii mai curaţi, găsesc ei coţofane [16]).

Semne de noroc şi semne rele. In Nişcani, nu se cunoaşte obiceiul de a pune la prag o potcoavă. Se crede că „numai jidanii pun o potcoavă la prag pentru ca să tragă lumea la ei. La noi la moldoveni n'au de ce pune" [17]).

„*Când cade icoana din perete,* să ştii că moare unul din casă. La noi, odată, când trăia tata, şedea icoana 'n perete şi era la noi un rus la lucru, făcea o sobă. I-a picat icoana 'n cap şi la două săptămâni a şi murit" [18]).

Alte credinţe: „*Când se deschide singură uşa şi plesnesc icoanele,* se cheamă că moare cineva din casă [19]).

„Nu se dă apă pe fereastră, se dă numai pe uşă".

„Nu se dă de pomană peste prag".

„Dumineca nu-i bine să faci focul în casă. De Foca dacă faci, s'aprinde casa" [20]).

Despre şarpele de casă, se spune că „dacă te-a muşcat, leac nu ai".

Mai periculoase însă sunt *chiftiriţele* (care trăiesc în pereţii caselor), despre care cred că au muşcături veninoase. Se povesteşte întâmplarea nenorocită cu o femeie din Călăraşi care a murit în urma muşcăturii de chifteriţă. Există totuşi leac pentru această muşcatură: „numai dacă numeri un oboroc cu mac" [21]).

PETRE ŞTEFĂNUCĂ

CRIZA TERAPEUTICII ÎN SATELE ROMÂNEŞTI

Vieaţa satului, reprezintată prin tot ceea ce sufletul şi mintea au realizat în decursul timpurilor, se resimte puternic de contactul cu oraşul. Săteanul, organism cu vieaţă bine definită, va avea de reacţionat faţă de ceea ce — într'un fel sau altul — tinde a-i schimba starea actuală. Astfel fenomenul social de pătrunderea vieţii orăşeneşti la sate, este însoţit de reacţiunea ce se soldează cu *divergenţa dintre generaţii:* deoparte se grupează generaţia veche, păstrătoare de tradiţii, generaţia ce se stinge cu amare clătinări din cap; de altă parte generaţia nouă, pentru care tradiţia este un ce de care se dispensează din ce în ce mai mult, din ce în ce cu mai multă uşurinţă, ducând în mod fatal la completa părăsire a ei. Am spus „în mod fatal" şi aceasta datorită marei mulţimi de factori care intervin în acest proces: spiritul de imitaţie, ironia întâlnită de sătean la oraş, intensa propagandă de introducerea culturii la sate. Şi dacă ţinem seama de faptul că săteanul la oraş intră în contact cu locuitorii periferiilor, la care ironia pentru tot ceea ce este ţărănesc e atât de vie, ne dăm seama cât de greu atârnă factorul ironie în părăsirea tradiţiei.

Divergenţa între generaţii este deci prima caracteristică a satului plecat spre altă cultură. In acest moment vieaţa satului, nu prezintă mari deosebiri faţă de trecut; tradiţia este păstrată cu îndârjire de cei ce-şi dau seama că, odată cu plecarea lor, faţa satului va fi alta.

Lucrurile se petrec astfel în majoritate satelor, căci tinerii, sunt acei care încep a prinde contactul cu oraşul, tinerii, sunt materialul maleabil, apt, dacă nu pentru a suferi modelări, cel puţin pentru a le produce desechilibrul necesar începerii altei vieţi.

Sunt însă sate care, prin ocupaţiunea locuitorilor, au dat un mare procent de plecaţi şi întorşi acasă. Aici fenomenul divergenţei este mai puţin marcat sau lipseşte cu totul; satul întreg este într'un continu du-te-vino din care se creează tipul de satean, pentru care casa lui reprezintă doar ţinta unei odihne de scurtă durată şi în drum spre care a văzut destul de multe, pentru a uita sufletul satului său. Am întâlnit un asemenea sat în Transilvania; aici locuitorii, intermediari în comerţul cu ceară, nu păstrează nicio urmă din vieaţa sufletească pe care cândva trebue s'o fi avut. Toate anchetele mele relativ la tradiţie primeau acelaşi răspuns: „Ştiau bătrânii". Şi, când, fericit de a o fi descoperit, am pus

[16]) Informator *Ion Hlinoi*, 38 ani, zidar, originar din comuna Volintiri judeţul Cetatea Albă. [17]) Informator *Gheorghe Stratan*, 45 ani, ştie carte. [18]) Informator *Vera I Stratan*, 48 ani nu ştie carte. [19]) Informator *Ion Mârzac*, 28 ani 2 clase. [20]) Informator *Ioan Stratan*, 89 ani anulf. [21]) Informator *Ion Hlinoi*, 38 ani.

întrebării unei locuitoare de peste 90 ani vârstă, răspunsul a fost: „Ştiau bătrânii.... noi nu ştim".

Natural, sunt şi sate în care spiritul oraşului întâlneşte suficientă refractare şi unde nu se produce un desechilibru. Exemple de acest gen găsim în satele de producători ce-şi desfac produsele cu ajutorul intermediarilor; la aceştia contactul cu oraşul este reprezentat prin timpul servit în militărie, foi săteşti şi unele rari şi disparate ocaziuni de privire spre altă vieaţă.

Şi dacă locuitorul, acestui sat, a putut rezista prin el însuşi oraşului, — se înţelege că intermediarul, de cele mai multe ori străin de neam, nu poate influenţa cu nimic vieaţa satului, — vieaţa sufletească. Aici asistăm la un alt fenomen: aspect exterior de oraş şi sub acest aspect satul îşi trăeşte vieaţa aşa cum o trăia acum 100 ani. Astfel se întâmplă că întâlnim sate cu locuitori îmbrăcaţi orăşeneşte [1]) dar care, atunci când seceta ameninţă holdele, aruncă în fântână o piatră luată de pe mormântul unui evreu — cerul se va supăra de un asemenea sacrilegiu şi apele înfuriate vor cădea potop asupra satului ce şi-a spurcat fântâna.

Ţinând linia generală, a satului, în care divergenţa dintre generaţii este fenomen manifest, aici vom avea de întâlnit un al doilea fenomen: este *momentul de criză*, când generaţia veche s'a stins şi când faţa satului, este complet schimbată prin dispariţia tradiţiei.

Este necesară acum stabilirea unui nou echilibru, găsirea de forţe necesare importului şi *apropierii* altei vieţi. Până la naşterea acestei forţe asistăm la satul arid, satul lipsit de manifestări sufleteşti, căci în locul celor pierdute nu a avut încă puterea să aducă lucruri noui.

Dar, dacă sunt lucruri pierdute a căror înlocuire se face destul de greu, sunt şi manifestaţiuni a căror lipsă nu poate fi mult timp suportată.

Se pare că în toate timpurile prima manifestaţiune artistică a fost dansul — dansul şi muzica. Sunt puţine regiuni în care momentul crizei să găsească lipsa acestor manifestaţiuni, ea fiind repede împlinită prin import; este ceea ce face ca, la un moment dat, satul să semene picătură cu picătură, periferiei oraşelor, cu muzică modernă servită de ţigani, ce au cântat în localuri de mahala sau de întorşii din armată, care au prins pe armonică un dans orăşenesc.

Muzica şi coreografia sunt elemente culturale, elemente de primă necesitate sufletească; importul lor, nu necesită decât învingerea unei inerţii şi această inerţie se găseşte slăbită de impetuoasa nevoie a unor manifestări artistice; această necesitate este atât de vie, încât pătrunderea dansului şi a muzicii nouă, se face de multe ori înainte ca tradiţia să se fi stins complet — spunând aceasta ne amintim că sunt sate unde se joacă un dans de oraş, alternând cu o horă sau bătută (aici intervine poate şi faptul că inovaţiile sunt ale tinerilor şi tinerii sunt acei care dansează).

Alături de muzică şi dans mai sunt şi alte elemente al căror import se face uşor şi pentru care spiritul are aceaşi predilecţie; totalitatea lor întregeşte aspectul de periferie orăşenească la sate.

Se înţelege că elementele astfel importate îşi pierd în largă măsură semnificaţia de artă, deoarece arta ca atare este un produs de elaborare al culturii celui ce o manifestă, ceea ce — în condiţiile de mai sus — nu există, fiind vorba de un împrumut în care nu intervine niciun discernământ şi în care spiritul de imitaţie, îşi are rolul covârşitor. Adevărata artă, produs de cultură, necesită elaborare şi aceasta timp, pe care dorinţa manifestărilor nu-l poate aştepta. Pătrund unele elemente orăşeneşti, în timp ce cultura este încă mult departe.

Civilizaţia are la bază cultura fără care dorinţa de a trăi mai bine rămâne un deziderat, pentru a cărui înfăptuire individual nu face niciun efort.

Cultura este vieaţa minţii; civilizaţia este îmbunătăţirea vieţii fizice. Dacă sunt părţi culturale ce pot fi împrumutate fără elaborare, civilizaţia implică un triplu efort: elaborare psihică (substrat cultural), efort fizic şi un surplus de cheltuială bănească.

Am arătat pe scurt care sunt procesele satului în drumul spre cultură:

1. Divergenţa între generaţii.

2. Criza din momentul când generaţia bătrână, deţinătoarea tradiţiilor, s'a stins. In acest moment de criză lipsa unor manifestaţiuni este adânc simţită şi tocmai acestea se pot importa, fără a fi necesar un efort.

Sunt însă elemente de cultură şi mai ales de civilizaţie care cer un efort intelectual, fizic, pecuniar; pentru depunerea acestui efort este necesară o *înţelegere* de necesitatea acestor elemente, este nevoie de o stare pe care am putea-o numi *precultură*: starea când săteanul, îşi dă seama că în locul celor părăsite este absolut necesar să aducă ceva nou şi că felul lui de vieaţă trebueşte să fie îmbunătăţit.

---

[1]) Intermediarul a găsit modalitatea de a-şi lua înapoi o parte din banii cu cari a plătit produsele, aducând în schimb produsele orăşeneşti.

Atingerea momentului de precultură, este marcată printr'o vieață activă pentru mai mult sufletesc și mai bine fizic.

In urma celor expuse mai sus, vom încadra medicina în civilizație; este, deci, o ramură a cărei grefare dela oraş la sat, necesită un adânc şi bogat substrat cultural din partea satului.

Originea medicinii populare trebueşte căutată în timpurile în care omul s'a găsit dotat cu suficientă inteligență pentru a-şi aminti şi a compara între ceea ce era eri şi ce este azi, când a putut stabili legătura dintre factorii din imediata-i apropiere şi starea sa. In ziua aceea s'a născut medicația cu foc, căci, fără îndoială, focul a fost primul factor terapeutic.

Desigur că rănitul în lupta cu fiarele pădurii își găsea locul cel mai plăcut în fața focului, că la căldura lui era întins mădularul sfârtecat, pentru senzația de vieață pe care i-o da activarea circulației. Și, atunci când abia trecuse pragul inteligenței animalelor, a observat că rana — expusă eri la foc — azi e uscată.

Fiu al focului, fumul, își face intrarea — credem — mult mai târziu în terapeutică. Larga întrebuințare a fumului de către vrăjitoarele timpurilor vechi şi azi încă acolo unde mintea admite existența spiritelor rele, ne face să conchidem că fumul a intrat ca factor terapeutic atunci când omul a fost destul de evoluat spre a porni spre dincolo de ceea ce se vede; când sentimentului de groază, născut în fața copacului incendiat de trăznet, i-a putut urma întrebarea „de unde, de ce?" mintea lui a născut un spirit al răului; şi acest spirit al răului trebuia alungat. Boala însăşi se datora pătrunderii spiritelor rele în individ şi trebuia să fie alungat şi de acolo. Focul, paznic al somnului şi alungătorul fiarelor, trebuia să fie şi izgonitorul spiritului rău care trebuia să fugă, nesuportând fumul.

Cu paşi uriaşi inteligența s'a desvoltat şi odată cu ea imaginația, ducând spre şi mai mult misticism. Izgonirea spiritului rău se făcea cu fum, adăugându-i-se în urmă diferite sgomote şi strigăte, originea descântecelor care s'au născut târziu, atunci când imaginația a putut împleti un complicat angrenaj al relațiunilor între diferiți factori ce reprezintă forțele naturii.

Medicația se complica cu diverse practici cu atât mai mult cu cât omul, mereu lovit de necunoscut, se înfunda în misticism. Astfel intervin — pe lângă foc şi fum — factorul, timp în care trebueşte aplicată medicația (anumită zi, anumită oră din noapte); diverşi factori ai Universului (noapte cu lună plină, noapte fără lună, momentul când cade o stea etc.); locul unde se practică medicația (de cele mai multe ori malul unei ape, răscruce de drumuri); diferite condițiuni pe care să le îndeplinească acel ce face medicația (cel mai mic din cei trei sau şapte feciori ai celui mai bătrân locuitor); etc., etc.

Pe lângă aceşti factori mistici, au intervenit în terapeutica focului şi o serie, de factori a căror introducere se datoreşte spiritului de observație; dintre aceştia cel mai important este natura corpului în care se înmagazinează căldura. Cu multă dreptate ştie poporul să aleagă corpul capabil să strângă atâta căldură câtă este necesară unei anumite părți a organismuuli; aşa, nu se poate stăpâni mirarea când se recomandă ceara încălzită când este de aplicat căldura în regiunea ochiului, pe când pentru o regiune mai puțin sensibilă se recomandă căldura înmagazinată în săculețul, ce conține cenuşe înfierbântată. Exemple din care să reiasă bunul simț sunt multe. Aceleaşi lucru se poate spune şi despre variatul număr al corpilor, cu care se fac fumigațiuni

Dela frunza aplicată ca simplu mijloc de izolarea rănei într'o zi din negura istoriei şi până la vasta şi bogata medicație cu plante, medicație însoțită şi de data aceasta de toată gama magiei furnisată de misticism, a trecut timp în care fapte de justă observațiune s'au adăugat.

Poporul nu cunoaşte însă numai o medicațiune curativă; în sânul lui s'a născut şi ramura preventivă a medicinii, are o igienă a sa. Este focul peste care, în unele regiuni, tinerii, băieți, şi fete, sunt chemați a-l sări în ajunul S-tului Ion — aceasta, pentru a nu-i prinde boala. Este aici pretenția prevenirii boalelor, dar este cu siguranță un mijloc de a arăta satului gradul de desvoltare al copiilor, căci cei incapabili a sări focul indică un grad redus de desvoltare şi sunt — în consecință — expuşi maladiilor.

Intră în această categorie obiceiul de a se spăla cu prima zăpadă a anului, pentru a nu prinde răceală — şi nu se poate spune că afirmația este lipsită de adevăr. Mai este în această categorie obiceiul de a înghiți 9 boabe din prima grindină a anului; obiceiul de a presăra frunze de pelin în aşternut, pentru a împiedeca prăsirea puricilor.

Sunt — mai ales în această ramură de prevenire — o serie de credințe şi obiceiuri în largă măsură păgubitoare: să nu se omoare purecii în cursul lunii Mai, căci cel ce o va face va fi aspru persecutat de aceste lighioane; să nu se spele capul noului născut în primul an, al existenței sale, căci nu se vor închega bine oasele; şi, pentru a termina se-

ria exemplelor, lăsăm să se deducă răul ce survine din credinţa că se poate preveni turbarea, dacă cel muşcat se afumă cu părul animalului muşcător.

Poporul nostru a posedat un bogat material terapeutic în care partea magică ocupa primul loc: cataplasmele nu-şi făceau efectul decât atunci când erau aplicate de bătrâna satului, cunoscătoare de descântece; tratamentul nu era eficace decât dacă se aplica într'un anumit timp, noaptea cu miezul ei fiind cea mai propice în majoritatea cazurilor.

Pătrunderea unui alt spirit din vieaţa satului, se remarcă, din punct de vedere al medicaţiei, prin părăsirea părţii legată de magie. Pentru ilustrarea acestui fapt vom reda medicaţia unei maladii a oilor, maladie manifestată prin inflamaţia purulentă a ugerului şi vom spune medicaţia aplicată în două sate, ale aceluiaşi judeţ din Transilvania. Intr'unul din sate, sat locuit de intermediari în comerţul cu ceară — deci oameni foarte mult umblaţi, se tratează oaia bolnavă frecându-i ugerul cu pietre înfierbântate în foc. Deci, o simplă medicaţie cu căldură, înmagazinată într'un corp lesne de procurat — nicio urmă de magie. In acelaşi judeţ (la 23 km, de satul de care am vorbit), este un sat locuit de agricultori, oameni foarte stabili şi cu restrâns contact cu oraşul, la care merg doar pentru unele cumpărături. Factorul terapeutic, în maladia care ne preocupă, este tot căldura înmagazinată în pietre; dar se mai cer aici o serie întreagă de condiţiuni: tratamentul se aplică la miezul nopţii, pe marginea unui râu, puţin mai sus de locul unde se află moara satului; după ce pietrele au fost înfierbântate în foc, se mulge oaia bolnavă, pe acele pietre, se freacă ugerul, se aruncă pietrele în râu, operaţie după care cineva trebue să ridice stăvilarul morii — cum au slobozit apa morii, tot aşa se va slobozi laptele oilor. După cum se vede, factorul magic abundă în acest tratament practicat în satul cu restrâns contact cu oraşul.

Abandonarea descântecelor ar constitui divergenţa dintre generaţii despre care am vorbit mai sus. Dar contactul cu oraşul a avut ca urmare restrângerea până aproape la suprimare a cadrului de medicină populară. Că în locul celor părăsite nu s'a adus încă nimic, că în majoritatea satelor, încă nu a pătruns spiritul de necesitatea îngrijirii fizicului, este convingerea tuturor celor ce-şi aruncă privirea asupra satelor. Sătenii îşi poartă la infinit rănile infectate, îşi hurducă pieptul în tuse interminabile şi mamele poartă în braţe copii debilitaţi la ultima expresie de enterite netratate.

Toţi aceştia vorbesc de „leacuri muereşti", „leacuri din bătrâni" sau „leacuri d'alea prosteşti", pe care nimeni nu le mai întrebuinţează. Ştie fiecare din ei că la răni e bună „apa tare" (apa oxigenată), că la spiţerie sunt colburi pentru tusă; iar mama a încetat a mai da copilului enteric apa în care a fiert coaje de stejar, pentrucă ştie că spiţerul are leacuri pentru aşa boală.

Dar, câţi din ei trec pragul farmaciei? Atât de puţini încât medicul de plasă poate regreta petecul de hârtie pe care a scris ordonanţa: soarta reţetei este de a rămâne împăturită în colţul colbuit al poliţei, în dosul blidurilor.

Atunci, în ce fază se află satele noastre, din punct de vedere al medicinii, al acestei ramuri din civilizaţie? In faza în care totul a fost părăsit, fără a aduce ceva nou: în faza de *criză*.

PETRU BARTOŞ

PROBLEMA MOŢILOR

NORME GENERALE PENTRU REZOLVAREA PROBLEMEI SILVICE DIN ŢARA MOŢILOR

Pădurile din Munţii Apuseni, care constituiesc actualmente principalul şi aproape unicul mijloc de existenţă al Moţilor, se găsesc într'o stare dezastruoasă şi sunt pe cale de dispariţie, din cauza politicii forestiere izvorâtă din înţelegerea greşită, poate, a problemei ajutorării moţilor şi din cauza demagogiei politice ce s'a practicat acolo.

Jaf sistematic şi organizat din bunul comun, în favorul câtorva trepăduşi politici şi în detrimentul celor mulţi şi lipsiţi de protecţia părintească a Statului, — jos.

Toleranță sau ignoranță, neglijență și complicitate la jaf a autorităților comunale, a căror menire ar fi fost păzirea și nu călcarea legilor — sus.

Iată pricinile situației jalnice în care au ajuns pădurile falnice de odinioară din Munții Apuseni.

Tolerarea acestei stări de lucruri, după reforma din anul acesta a conducerii și a administrației românești, ar fi o adevărată crimă, un sacrilegiu.

In cel mult 10 ani, moții ar ajunge muritori de foame, trebuind să se supună soartei vitrege, care li s'a creat, sau „să se mute în altă țară".

Deci, repararea acestor greșeli intolerabile, se impune, ca un imperativ categoric și grabnic al momentului.

Răul trebue stârpit din rădăcină, iar refacerea pădurilor trebue să se facă după un plan bine studiat, sistematic și eșalonat pe un termen lung.

Pentru atingerea acestui scop, preconizăm luarea următoarelor măsuri:

1. *Sistarea totală* a tăierii esențelor rășinoase, până la întocmirea unui plan rațional de exploatare, plan care se poate face de către specialiști.

2. *Anularea* deciziei ministeriale a regimului trecut, prin care s'a dat comunelor moțești, o mare parte din pădurile Statului, pentru a fi tăiate în termen de 5 ani, plătindu-se Statului 25 lei de mc. Această măsură a fost luată sub pretext că în Munții Apuseni nu sunt suficiente pășuni pentru vite, în care scop s'a dispus defrișarea Munților și transformarea lor în terenuri de pășunat. Această măsură e și antieconomică și profund eronată. Adevărul este acesta: în Munții Apuseni sunt mai mult decât suficiente întinderi de pășuni, după cum rezultă și din studiul d-lui inspector general Ion Luca Ciomac, „Munții Apuseni". Din păcate, însă, aceste pășuni sunt complet neîngrijite și neamenajate, iar planul de exploatare stabilit, nu se aplică și nu se respectă nicăirea. Nu trebue să facem ca morarul, care, pentru a scăpa de șobolani a dat foc morii.

Problema pășunatului se poate rezolva în mod integral și definitiv, prin:

a) Curățirea terenurilor de pășunat, de uscături, buciumi și alte resturi, rezultate din tăierea pădurilor;

b) Stârpirea mărăcinilor;

c) Distrugerea mușuroaielor;

d) Drenarea terenurilor mlăștinoase, prin șanțuri deschise sau umplute cu bolovani, pentru ca lucrarea să coste cât mai puțin;

e) Distrugerea mușchiului, în care scop, fiecare Eforie comunală de pășuni să fie obligată să procure măcar 3—5 grape flexibile ;

f) Crearea eventuală a pășunilor artificiale, în care scop să se înființeze, încă din anul acesta, câmpuri de experiență în mai multe centre, în vederea găsirii combinațiilor celor mai potrivite de sămințe de ierburi și, concomitent cu aceasta: înființarea culturii ierburilor, în vederea obținerii de seminte, care este foarte costisitoare;

g) Intocmirea unui plan rațional de exploatare, care să se respecte cu sfințenie.

3. *Rezilierea imediată* a tuturor contractelor încheiate între comune și diverși exploatatori de păduri, întru cât aceste contracte sunt oneroase pentru comune și prea avantajoase pentru antreprenori și poate, de asemeni, și pentru cei care au dus tratativele și le-au încheiat.

Cum s'a ajuns la aceste contracte? După ce Statul a dat pădurile sale comunelor, în condițiunile arătate la punctul precedent, prin deciziuni ulterioare — așa se spune — a dispus ca aceste comune să verse întâiu Statului cota cuvenită de 25 lei de mc, și numai după aceasta să înceapă exploatarea. De asemeni li s'au mai pus condițiuni că dacă nu taie aceste păduri în 5 ani, Statul le va relua îndărăt. Dar comunele, neavând de unde să verse anticipat sume de lei 3—500.000 anual și pentru ca, — vezi, Doamne!— Moții să nu scape acest chilipir, au descoperit soluția salvatoare: *Să vândă pădurea unor particulari, care ar putea să le plătească valoarea înainte.* Cu ce sumă? Cu 28—30 lei de mc, atunci când Moții ofereau 45—65 lei de mc, însă, natural, numai pe măsura exploatării lemnului!

Cine puteau fi particularii, care puteau îndeplini aceste condițiuni? Se înțelege: Străinii și bancherii. Aceștia, prinzând de veste, au început să dea târcoale în jurul „ciolanului", atât de mare, ajungând, prin metode ușor de priceput, la rezultatele dorite. Astfel, și-au făcut apariția între alții Toader Ion Bodescu, în jud. Turda și Cluj, fostul deputat Petre Bucoveanu, dela Cluj, în același județ, care a înființat Cooperativa forestieră „*Moțul*", iar în județul Turda, alți binevoitori ai Moților s'au constituit în Societatea Cooperativă „Arborea", din Valea Ierii etc., care, în realitate, au făcut loc aproape numai capitalului evreiesc, pe lângă capitalul câtorva bancheri

români, excluzându-se micii proprietari localnici, care ar fi trebuit în primul rând cointeresaţi.

Din cele expuse până aci, se poate deduce cât de bine a reuşit regimul trecut să rezolve una din marile probleme ale Moţilor. Moţii conştienţi şi preocupaţi de soarta lor şi a urmaşilor, *cer stăruitor Statului să retragă aceste „avantajii", acordate lor, care, sunt în realitate crunte desavantaje.*

4. *Interzicerea imediată a fabricilor de cherestea, de a mai lucra,* până la reglementarea exploatării pădurilor care trebue să ajungă de drept şi de fapt în mâinile locuitorilor Moţi.

5. *Desfiinţarea neîntârziată a tuturor pseudo-cooperativelor forestiere,* care fac afaceri veroase, exploatând sărăcia şi naivitatea Moţilor, înfiinţând alte veritabile Cooperative cu capital dela Stat şi particulari, cointeresându-se toţi locuitorii la aceste cooperative.

6. *Să se interzică, pe viitor, Moţilor, de a-şi mai vinde partea cuvenită din pădure la comună sau particulari, pe preţuri derizorii.* Cine nu-şi exploatează singur partea, şi în folosul lui, să-şi piardă dreptul la pădure, aceasta trecând în proprietatea Statului.

7. *Interzicerea ca evreii să mai facă comerţ cu lemne în Munţii Apuseni.* (Roth, Nussbaum & Co, dela Gara Câmpeni), problema cumpărării şi valorizării materialului lemnos trecând în grija Statului, care o poate rezolva, fie direct, prin Cooperative de cumpărare şi valorificare, create de Ministerul Cooperaţiei şi Centrala Cooperativelor de Import-Export, cu fondurile sale, fie indirect, prin sprijinirea băştinaşilor în exercitarea acestui comerţ, — de aceştia găsindu-se destui şi pricepuţi, — prin acordarea de credite pe termen mai lung şi ieftin.

8. *Obligarea comunelor să înceapă, încă dela primăvară, reîmpădurirea tuturor terenurilor defrişate în ultimii 10 ani,* pentru refacerea pădurilor. Iar pe viitor, pe măsura tăierilor să se facă şi replantarea. Puieţii să se planteze cu grije şi sub controlul pădurarilor şi a organelor comunale, sub răspunderea lor morală şi materială, pentru a se înlătura batjocura din trecut, când se plantau mai mulţi puieţi în acelaşi cuib, sau pur şi simplu se ascundeau duzine întregi, numai pentru a epuiza stocul de puieţi primiţi dela pepinierile silvice.

Tot în legătură cu această problemă, să se interzică cu desăvârşire, păşunarea în plantaţiile tinere, de oarece, în caz contrar, toată munca şi cheltuiala se irosesc în zadar.

9. *Revizuirea, pe comune, a tuturor planurilor de exploatare din trecut,* pentru a se constata întru cât s'a respectat limita parchetelor anuale. Această revizuire este necesară, fiindcă nu credem să existe o singură comună unde această măsură să se fi respectat. Odată cu această operaţiune, să se descopere toţi vinovaţii, care să *fie pe loc şi imediat sancţionaţi, în mod exemplar, ori cine şi ori cât de sus puşi ar fi.*

10. *Reglementarea eliberării biletelor de transport a lemnului,* pentru înlăturarea abuzurilor şi afacerilor. Eliberarea acestora să se facă de către cei în drept, iar nu ca până acum, de toţi nechemaţii.

11. In sfârşit, ordinea şi cinstea în Munţii Apuseni, nu se va putea întrona atâta timp, cât nu se vor înlătura toţi profitorii din fruntea comunelor, *care, în majoritatea cazurilor sunt rudenii, ce se tolerează şi se sprijinesc reciproc în afaceri ilicite.* (Intre cei mai mari călăi ai Moţilor, sunt şi băştinaşii din pătura suprapusă, — care au pus stăpânire pe conducerea treburilor obşteşti).

Aplicarea măsurilor şi îndeplinirea desideratelor arătate mai sus, cu bunăvoinţă şi înţelepciune, cu continuitate şi stăruinţă, credem că ar fi de natură a rezolva odată şi pentru totdeauna *problema silvică şi a păşunilor din Ţara Moţilor!*

AVRAM N. BODEA

DRUMURILE PRIN ŢARĂ ALE UNOR MOŢI VIDRENI[1])

Drumurile moţilor vidreni, pe care le prezentăm, fac parte din cele câteva sute de astfel de drumuri, identificate în vara acestui an, de către echipa din Vidra. In acest scop ea s'a folosit de un chestionar special întocmit pentru studiul realităţilor sociale din Ţara Moţilor şi în care, drumul făcut de moţul vânzător, adică ciclul localităţilor străbătute, figura printre întrebări.

[1]) Din cercetările Echipei Regale Vidra (Campania 1938).

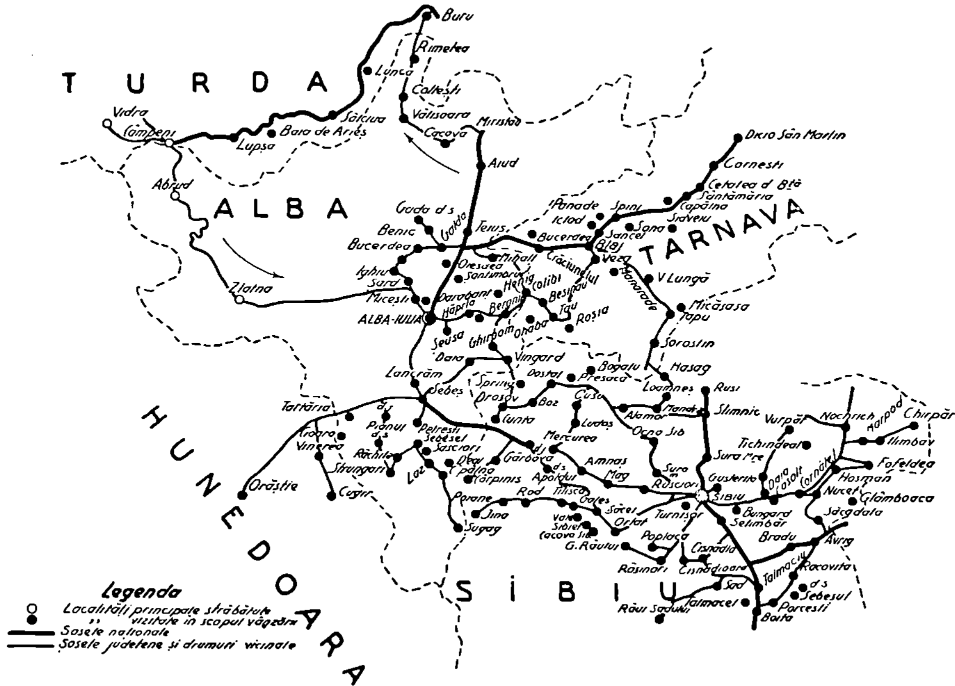

Fig. 1. — Drumul lui Cârja Alexandru. 8 Iunie — 8 Iulie 1938.

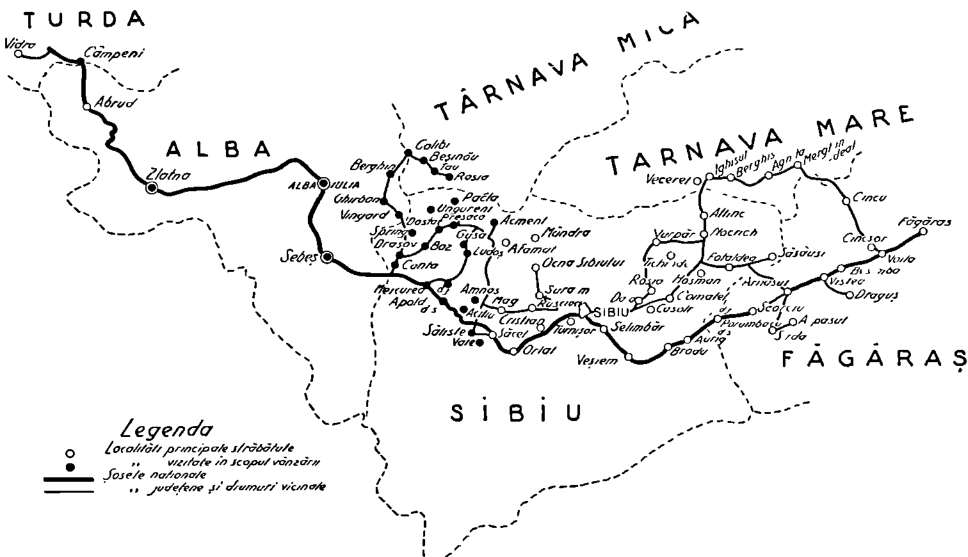

Fig. 2. — Drumul lui Veşa D. Onică. 25 Iulie — 9 August 1938.

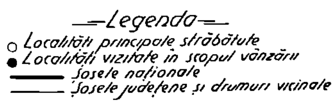

Fig. 3. — Drumul lui Gomboş Nicolae. 28 Aprilie — 6 Iulie 1938.

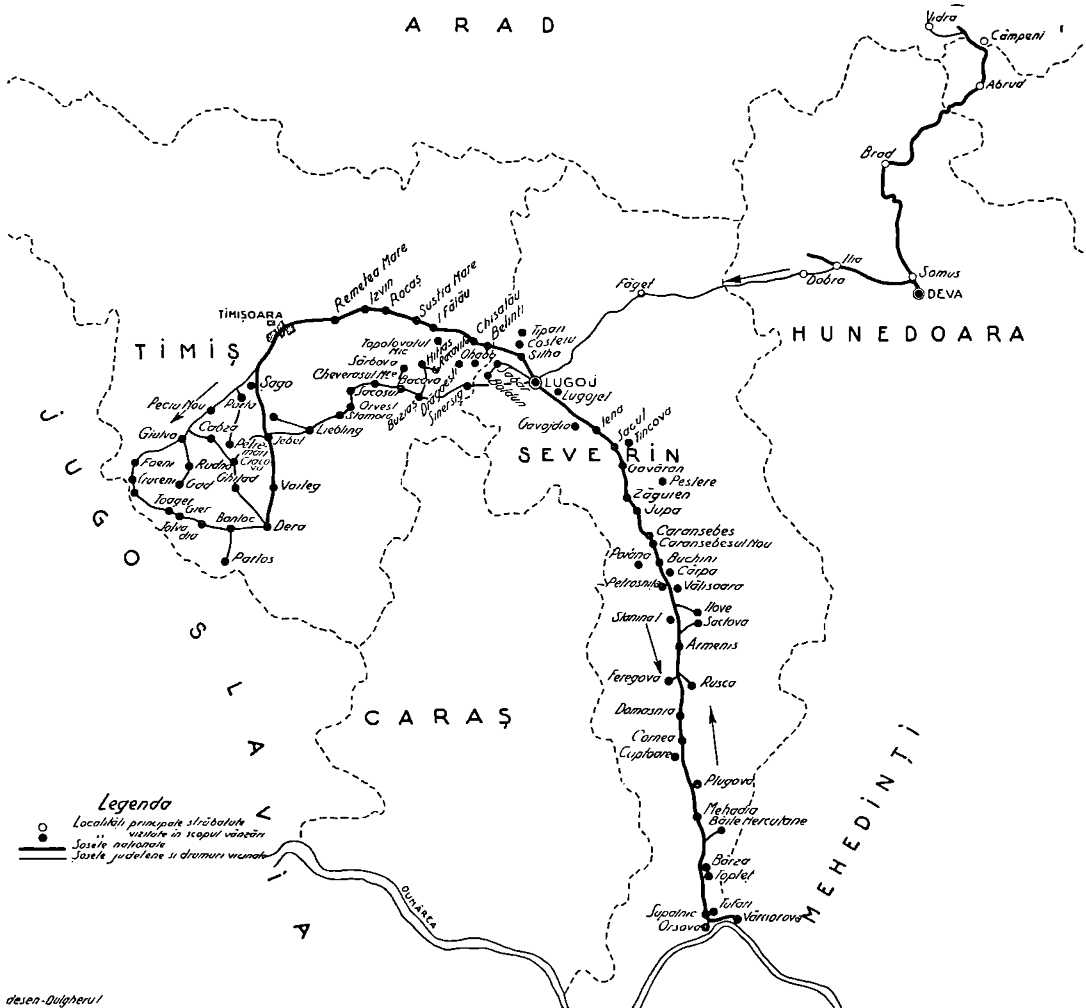

Fig. 4. — Drumul lui Morar Iosif. 20 Februarie — 5 Iunie 1938.

Numărul drumurilor făcute de moți. Ele oscilează între 2—4—6. Din punct de vedere al regiunii preferate, același moț poate avea mai multe drumuri în aceeași regiune sau în regiuni diferite, împerechiate: Ardeal-Banat ori Ardeal-Regat; altul străbate veșnic același drum. Dar să urmărim pe fiecare moț în parte.

Cârja Alexandru, un flăcău de 19 ani, străbate orașe și sate din câteva județe: Alba, Hunedoara, Sibiu, T.-Mică. Localitățile pe care le frecventează le știe ca pe „Tatăl Nostru". El însă ajunge și în Regat, căci în anul 1937, din șase călătorii, două le-a făcut acolo.

Vesa Dumitru lu Onica, din contră, nu merge decât în Ardeal: „De peste 30 de ani, tot pe un loc. De și câinii mă cunosc, necum oamenii. Acolo am apucat, acolo am crescut, cum se zice. Am fost cu tata. Știu drumurile, știu oamenii". Că este strâns legat de locurile de care ne vorbește — locurile copilăriei, — se vede și din termenii în care ne vorbește de regiunea Hunedoarei, destul de îmbelșugată și iubită de moți: „Am mai fost și cătă Deva cu scânduri, ceva mai de mult, da acolo n'ai ce căuta".

Morar Iosif, în schimb, este îndrăgit de Banat, ca și Nicolae Gomboș de Regat.

Drumul fiecăruia din acești moți poate fi urmărit într'una din hărțile anexate. In aceste hărți am redat localitățile vizitate în scopul vânzării mărfii, ca și pe cele care au servit doar ca punct de trecere. (Localitățile cu cerc alb, afară de cele de până la Sebeș, au fost vizitate de Vesa D. Onica, în alte călătorii).

Timpul în care fiecare dintre moții vidreni a străbătut drumul identificat. Cârja Alexandru — o adevărată ștafetă — sumedenia satelor a străbătut-o în exact o lună de zile, — 8 Iunie—8 Iulie 1938. N'a vândut însă marfă în fiecare sat, ci doar a trecut prin el cu gândul ca să vândă. In unele din sate nici nu abătea pe ulițele secundare. De revenit n'a revenit în sate decât întâmplător.

Vesa Dumitru lu Onica a călătorit într'un interval mai mic: 25 Iulie—9 August 1938. Numărul satelor străbătute este extrem de mic, dar, după cum ne spune, le-a făcut de două, trei ori.

Gomboș Nicolae, în Regat, i-a trebuit mai mult: 28 Aprilie—6 Iulie 1938. Și Morar Iosif, a stat prin Banat, începând cu sfârșitul lui Februarie (20), până la 5 Iunie 1938.

Sunt caracteristice la acești doi moți din urmă, revenirile: nu însă în sătulețe, ci mai ales în sate mari, orașe, târguri. Morar a revenit în Timișoara de trei ori și în Lugoj de patru.

De unde încep moții să-și vândă marfa? Ar fi o eroare să se creadă că marfa moțului o poți procura unde o întâlnești. Nu. Acasă la ei, la cei care-și adună marfă să plece, trebue să plătești între 150—200 lei un ciubăr. Și dacă ți-l dă! Nu-l vând și nicio explicație mulțumitoare nu găsești. De asemenea pe drum. Fiecare vinde dintr'un anumit loc. Să-i vedem pe cei patru moți de care vorbim.

Cârja Alexandru începe vânzarea din Alba Iulia, când pleacă în Ardeal; Vesa Dumitru lu Onica: „Nu mă opresc până la Sebeș niciodată".

— Dece?

— Pă nu-mi place!

Gomboș Nicolae, începe să vândă dela Câineni „Așa de gură", și apoi dela Râmnicu Vâlcea și după aceea trece la Slatina. Este desigur mai interesant Morar Iosif, care nu s'a oprit până la Timișoara, căci „Acolo o fo staționul"!

Modul de deplasare. Afară de Dumitru Vesa lu Onica, care a mers cu căruța cu un cal, toți ceilalți au călătorit cu căruța cu doi cai.

Marfa dusă de fiecare nu este aceeași în soi și în cantitate. Din tabloul care urmează, (I), putem vedea cu ușurință acest lucru.

Prețul de cumpărare și vânzare îl redăm tot în acest tablou.

Nu trebue însă să considerăm riguroase prețurile de vânzare. Ele sunt greu de controlat, te mulțumești doar cu declarația verbală a omului. De fapt, în timpul anchetei, el însuși oscilează, pe de o parte este o timiditate firească — încearcă chiar să spună mai puțin — iar pe de alta, își dă seama că chair dacă ar voi să-ți spună adevărul, nu poate. De aceea, te întrerupe destul de des: „cum poți rupe cu Rumânu".

Iată cum poate fi rezumată întreaga gamă a variației prețurilor:

„Altu îț dă 20 lei. Il pui în căruță și iară te întreabă:

— Mi-l dai?

Iț mai dă zece. Iar îl pui. Iț mai dă zece. Dă douăzeci și te găsești la cinzeci!" (Gomboș).

Prețurile de procurare ale mărfurilor sunt controlate de noi, iar oscilațiile lor trebuesc puse în legătură cu sezonul de lucru și de plecare.

Tabloul I

Nr. curent	Marfa vândută	Cârja Alexandru			Vesa D. Onica			Gomboş Niculae			Observaţiuni
		Câte	Preţ unitar		Câte	Preţ unitar		Câte	Preţ unitar		
			De cumpărare	De vânzare		De cumpărare	De vânzare		De cumpărare	De vânzare	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
1	Doniţe	15	8	10—12	—	—	—	30	8—10	15—20	La Cârja Al. şi Gomboş N. am trecut (rubrica cumpărare) pentru ciubere respectiv 500 şi 260—1000. Unitatea pentru ciubere la moţi este tişiţa, formată din 8—20 ciubere. Am respectat preţul acestei unităţi. Cât priveşte fedeleşele primului şi cercurile celui din urmă, detalii în text [2].
2	Ciubere	12	500	18—110	—	—	—	50	260-1000	25—120	
3	Cercuri	200	—	—	600	—	—	—	—	—	
4	Văltaie (vase mici)	20	3	5	—	—	—	90	5	7	
5	Zdrâncane	—	—	—	—	—	—	30	3	6	
6	Fedeleşe	20	—	30—35	—	—	—	30	21	35	
7	Fluere	10	1	2—3	—	—	—	100	2	3	
8	Boate	—	—	—	—	—	—	100	30	50—60	
9	Putinee	5	20	35	—	—	—	30	25	45—50	
10	Cofe	5	35	45—50	—	—	—	6	25	50—60	
11	Sălăriţe	50	4—5	8—10	—	—	—	40	6	10—12	

O medie însă, fără nici cea mai mică suspiciune, o avem în datele înfăţişate, care nu se îndepărtează de cele câteva sute de anchete la alţi vidreni.

Avem chiar o medie de vânzare întovărăşită de muncă, a cercurilor: „Câte o pălărie de bucate la şase cercuri, pentru un ciubăr. Aia se vine tri litruţe (= 3 kgr.)" (Vesa D. Onica).

Câteva cuvinte despre munca depusă pentru facerea fedeleşelor şi cercurilor — căci n'au fost cumpărate — şi procurarea materialului.

Lemnul pentru cercuri se ia gratuit. Nuielile sunt tăiate de bărbat, femeie şi copil. Se aduc cu calul. De lucrat, lucrează într'una: „Am venit din ţară ieri şi azi încep să le fac" (Onica).

Pentru o încărcătură lucrează cam 10—12 zile. Cârja Alexandru, pentru fedeleşe, a cumpărat lemn cu 200 lei şi a confecţionat 100 bucăţi. Le-a lucrat iarna.

Cât a realizat fiecare din aceşti moţi vânzători, afară de Morar Iosif, asupra cărora am stăruit cu amănunte, se poate vedea din tabloul următor (II):

Tabloul II

Nr. curent	Numele vânzătorului	Cât a realizat			Observaţii
		Lei	Natură		
			grâu	porumb	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1	Cârja Alexandru	500	10 litre	30 litre	Litra = 20 kg.
2	Vesa Dumiru lu Onica	10	8 „	4 „	
3	Gomboş Niculae	1.000	30 „	30 „	

Am observat mai sus că nu au vândut pe grâu sau porumb marfa şi totuşi, în tablou figurează. Ei bine, adăugăm că banii realizaţi din vânzare, sunt folosiţi la cumpărarea bucatelor. De fapt, dau vase şi pe bucate, mai rar, dar cum măsura este prea probabilă, am renunţat să stăruim în această privinţă.

Cum se strigă prin sate? „Apăi cauţi să strigi cum e modia prin sat. Se schimbă. Aici la noi, pe la Sibiu, se spune ciubere, încolo, pin Regat se spune hârdaie" (Gomboş). Cei care merg cu ciubere, strigă: „Hai la ciubere, putinele etc." (Se înşiră toată marfa). Cei care merg cu cercuri: „Ciubere de legat cu cercuri". Şi mai întrebi la oraş: „Domnule, nu ie ceva de legat, de reparat?" (Onica).

Supărările drumului: hoţiile, bătaia. „Mai trece unu noapte, mai fură, ne mai dă boate" (Gomboş). „Aci se fură, pin Alba Iulia până în Zlatna, pe Ampoi" (Onica). Pe aicea (Ardeal), ne mai place. Nu's oamenii hoţ. Da cum ne băgăm dela Boiţa încolo, către Râmnicu Vâlcea, — acolo sunt mari hoţ, până la Slatina" (Cârja).

Atitudinea spirituală a acestor moţi faţă de pendulările lor prin ţară.

Este deosebit de semnificativă. „Imi place (să merg). Aşa suntem obişnuiţi. Vedem multe şi pătim multe. Toate trec peste capu nostru" (Cârja). La întrebarea dacă îi pare rău de casă, sat etc.,

[2]) Nu putem reda situaţia pentru Morar Iosif, fiindcă a mai cumpărat marfă şi în regiunile umblate, de a cărei cantitate nu şi-a putut aduce aminte.

răspunde categoric „Nu, nu, nu ne pare rău. Chiar de nimic!". La întrebarea dacă ar mai pleca, în caz că i s'ar da hrană, răspunde: „Tot mai pleci în lume să mai capeţi ceva".

Ceilalţi doi moţi vorbesc cu totut allfel. „Dacă n'am ce, caut să plec. Mi-a rămas o feldere când am plecat. Şi pe aia au linins-o!" (Onica).

La întrebarea dacă îi pare rău de casă, sat etc.: „Păi vezi bine că-m pare rău de nevastă şi copii, că aşi sta acasă să îmi văd de lucru". La întrebarea dacă ar mai pleca în caz că i s'ar da hrană, este spontan: „Da spun drept că nu! Crucea!" Dorinţa lui este „Să nu bat drumurile, să lucru aci acasă".

Gomboş Nicolae nu se îndepărtează de gândurile lui: „Noi suntem ca la armată. Acum am venit ca la permisie. Noi stăm iarna două luni acasă. De ar fi dată Dumnezeu să spânzure pe cel ce s'a aşezat în munţi! Noaptea trist, ziua trist. Oamenii-s aşa de nu-şi bagă de seamă vieaţa. Un ţăran care este la ţară, nu s'ar duce să ştie c'ar cere (=cerşi)!" In aceste gânduri, Gomboş îşi depăşeşte tovarăşii: „Ca să ne ducă, ar însemna să scoată pe ţărani (adică, să-i colonizeze). Aici dacă s'ar putea face fabrici. Cât cărbuni, cât aur s'ar găsi. Să lucreze ziua şi noaptea să-şi vadă omu casa". O sfâşiere sufletească citeşti de asemeni şi aci: „Câte 12 zile aduc, pe bieţii cai, porumbu din Caracal, ca să mănânce găinile în Vidra!".

Dar toate feţele problemei nu se pot prinde în câteva însemnări, odată cu prezentarea celor câteva drumuri ale moţilor vidreni.

FLOREA FLORESCU

MOŢII MINERI DELA ROŞIA MONTANĂ

Călătorul care continuă drumul dela Câmpeni spre Abrud, în mai puţin de o jumătate de ceas, ajunge la Gura Roşiei, poarta Californiei româneşti.

Intreprinderile Statului, sunt lângă gară şi sgomotul lor se aude de departe ca şi bocănitul ritmic al steampurilor particulare.

Satul se prezintă superior celor de pe valea Arieşului Mic; aspectul proletar se manifestă în portul oamenilor, în obiceiurile locului. Lucrători în haine orăşeneşti trec pe şosea, pe jos sau pe biciclete; două, trei cârciumi se înşiră şi se concurează, la intervale mici. Din colţul prăvăliei lui Iosif Toma, tânăr patron de mină, proaspăt deschisă, se începe drumul care suie către Roşia Montană, centrul aurifer, spre care se îndreaptă, siliţi de foame şi de vitregia solului lor, Moţii din împrejurimi.

O vale închisă între dealuri scunde, calme, împădurite, îngustându-se tot mai mult cu şoseaua care urcă spre Roşia, adună câteva fire de apă galbenă, mloase, scursă de pretutindeni, din piepturile de piatră învălurite, din dâmburile depărtate şi care nu se văd încă ale Orlei.

Ici, colo, pe malul stâng al văii, case şi steampuri, minuscule fabrici în care se sdrobeşte minereul scos din adâncuri.

Pământul nu e prielnic plugului; în locul aurului holdelor, aici e aurul apelor ţâşnite din măruntaele cu avuţii fabuloase, pe care le-au cunoscut şi le-au preţuit chiar străbunii romani. Osândiţi să ignore cultura pământului, oamenii s'au resemnat şi s'au apucat... de aur. *Dârgul* [1]) a înlocuit sapa plugarului şi şteampul ograda gospodarului de pretutindeni. In bătătura casei, în care ar trebui să cotcodăcească găinile şi să scurme porcul, aici, pe întreaga vale de aur a Foeşului, răsună bodogănitul sacadat şi neîntrerupt, al râşniţelor, şteampurilor primitive încă. Neavând porumb, omul macină piatră. Ca şi morile, şteampurile umplu vâlceaua, încălecînd pâraele, izvoarele, foeşurile cu ape gălbui, strumicînd minereul şi prefăcându-l într'o pastă de noroi cimentos şi aspru pe care hârleţul căutătorului de aur îl scormoneşte cu încordată atenţie din zori şi până'n noapte târziu. O simplă autorizaţie dela percepţia comunei acordă munteanului din Roşia dreptul de a sfredeli pământul, de a cerne nisipul şi foeşul care se scurge spre valea cea mare cu toate bogăţiile, adevărat nepăsător şi rece, strecurându-se prin ciu-

[1]) Hârleţul.

rele moţilor şi lăsând pretutindeni, uneori darnic, alte ori mai sgârcit, preţioasele fire de aur care cuprinde o parte din biata fericire a oamenilor.

Invidia ciubărarilor pribegi de pe valea Arieşului Mic, ca şi aceea a pădurarilor dintre Scărişoara şi Biharea, au creat în jurul vecinilor aurari nimbul unor legende fantastice. Nimic mai neadevărat, mai fals. Vieaţa acestor pasionaţi ai hazardului închide tot atâta mizerie şi suferinţă ca şi a moţilor vagabonzi pe întinderile ţării. De dimineaţă şi până se întunecă, omul scurmă pământul şi mâlul, strecoară pietrişul şi apele, râşneşte piatra, cu ochii dilataţi, crispat, încordat, pentru a deosebi mai bine metalul de huma netrebnică. Zile întregi trec fără ca omul să poată descoperi un singur grăunte de aur în masa de piatră devenită, sub călcâiul tare al steampului, gelatină cenuşie, informă. Şaptezeci de ani s'a scurs foeşul de aur, printre picioarele lui Nicolae Catincea şi tot atât timp omul a frământat cu dârgul nisipul adus de apele mîloase pe *ruga* [2]), săpată într'adins şi, totuşi, după acest amar de vreme l-am găsit mai bătrân decât trebuia să fie, abia împingând roaba cu preţiosul pietriş spre *jompul* [3]) unde se alege aurul, îmbrăcat în nişte sdrenţe, nemâncat, slăbit, dar cu aceleaşi sclipiri de nădejde de acum şapte decenii aprinse în privirile sale aprige, pătimaşe.

Speranţa îmbogăţirii susţine în aceşti nefericiţi scânteia vieţii. Psihologia lor se aseamănă întrucâtva cu aceea a jucătorilor de noroc care nu se pot desprinde dela masa hazardului, din amăgitorul, înşelătorul miraj al marei şanse.

Pe valea Foeşului moţul mizează propria-i vieaţă, obsedat de aurul pe care-l bănueşte ascuns în ape, în adâncurile de piatră ale pământului.

Nimic însă din aventurierul californian, în acest paşnic cercetător valah, al apelor şi străfundurilor. In afară de identitatea scopurilor urmărite, nimic nu-i uneşte. Căci dacă scouts-ul din pădurile Canadei, înfruntă primejdiile vieţii de căutător de aur, dintr'un imbold de lăcomie şi aventură, moţii aurari din văile Apusenilor, îşi transmit din generaţie în generaţie *hurcile* [4]) şi steampurile lor, ca pe nişte întreprinderi, bunuri şi meserii, obligatorii, deoarece nu întrevăd alte posibilităţi de vieaţă. Dar, ca şi vecinii lor, ciubărarii, muntenii din Roşia, s'ar simţi mai fericiţi să conducă un plug pe câmpii rodnice, decât să *„se joace cu apele şi cu pietrele"* cum spunea cu amărăciune moşul Achim Rus, după o zi de zadarnică trudă. Fireşte, sunt cazuri când norocul împinge pe rugile moţilor fire de aur masiv, care recompensează dintr'odată munca cea stearpă, vana aşteptare din trecut.

Dar aceste cazuri, sunt extrem de rare şi, atunci când se produc, intervine în existenţa înavuţitului multiple cauze care grăbesc recăderea sa în mizeria iniţială, reînceperea vieţii de trudă.

Aparent paradoxală, bizară, vieaţa de mizerie a aurarilor este însă o întristătoare, dureroasă realitate. Din aur, omul abia poate trăi, abia îşi poate târî zilele. Mai ales cei care nu reuşesc să-şi construiască un steamp propriu, nevoiţi să lucreze pe o hurcă modestă. Aceştia culeg doar fărâmiturile şi foarte rar au norocul de a prinde pe sacii lor, un gram de aur. 2—300 de lei pe săptămână se fixează ca standard de vieaţă pentru sărmanii scormonitori care se încredinţează mai mult hazardului decât uneltelor şi priceperii lor.

Proprietarii de mine în schimb, dintre care majoritatea e formată din unguri şi nemţi, reprezintă capitalismul puternic şi triumfător al regiunii.

Câteva sute de mine particulare găuresc dâmburile Chernicului şi Cetăţii, care se zăresc de departe, dezolante, ca nişte preşuri vechi, rupte, peticite, cenuşii.

Sunt interesante aceste coline asemănătoare cu acelea ale Balcicului şi pe care odinioară, desigur, creşteau vii, livezi, dar de care, acum, vegetaţia se fereşte; aceste dealuri sterpe, râioase, ciumate, pe care le bănueşti scobite ca un imens caşcaval şi pe care dacă le-ai ciocăni ar răsuna sec golul galeriilor şi tunelelor săpate înlăuntru. Sute de oameni lucrează ca sobolii în adâncurile acestor muşuroaie, sfredelind, crestând, dăltuind, spărgând cu explozii stânca cea dură, urmărind vinişoarele de pirită, preţioasele filoane, care se ascund în miezul cel tare al pietrei, răspândite în toate direcţiile, silind pe om să se scufunde în beznele profunzimilor, să se ridice prin bolţi, pe scări şi frânghii, până la suprafaţa solului, lăsând cerul, lumina să pătrundă în adâncuri; să se abată pe galerii perfide ale căror coloane nu totdeauna susţin pereţii grei de calcar, sdrumicînd în prăbuşire, pe acei care se află în interiorul de piatră.

Doi până la douăzeci şi şasezeci de oameni muncesc în aceste *băişaguri* care împrumută numele stăpânilor lor: Arpad, Şuluţiu, Benediţi, Racoşi, Ferdinand. Exploatarea se execută printr'o amiabilă înţelegere între proprietar şi lucrător; acesta acordă

---

[2]) Şanţ. [3]) Groapă cu apă. [4]) Site de strecurat foeşul; cel mai primitiv mijloc de obţinere a aurului.

celui dintâi în schimbul folosinței minei o *vamă*, a zecea parte din minereul extras. O muncă liberă și cointeresată răsplătește trudita existență de cârtiță a minerului.

Desigur, marii capitaliști nu se organizează pe aceste temeiuri de tovărășie care caracterizează pe proprietarii mărunți în majoritate băștinași, țărani, foști mineri. Intreprinderile particulare serioase refuză cointeresarea muncitorilor. Un salariu, de cele mai multe ori sub standardul de vieață răsplătește insuficient, munca de zece ceasuri pe zi a lucrătorului, devenit proletar, dar controlul puțin sever permite minerilor pe lângă libertatea odihnei, transportul unei părți din aurul descoperit, în lămpile cu carbid.

Dar dacă particularii nu silesc pe muncitorii mineri *„la forță mare"* și consimt tacit fraudei, la Stat lucrurile se schimbă. In *Galeria Sfânta Cruce din Orlea*, 500 de oameni lucrează dela șase dimineața și până la două după amiază cu salariu fix și sub un permanent control.

Aici se strâng moții și nemții și ungurii din Roșia Montană și din Gura Roșiei, Sohodol, Cărpiniș, Buciumani, Vârtopi și de mai departe chiar, din ținuturile Hunedoarei și Aradului. Dealul Orlei e *„tăt sfredelit"* de sute și mii de galerii și tunele, un dedalic labirint în care omul se rătăcește printre bolți și puțuri, printre exploatări părăsite, înfundate, linii de vagonete, magazii de dinamită, materiale, grămezi de minereu. O sută și șaizeci de metri coboară scara de piatră în adâncurile cu răcoare și bezne în inima cărora dinamita și târnăcopul minereului au săpat pe distanțe de zeci de kilometri hrube și peșteri. Explosibilul a înlocuit de mult dalta romană, distrugând fără rațiune și fără alegere stânca; metodele de explorare apar diametral opuse. Față de linearul și simetria străbunilor care sfredeleau cu infinită răbdare la lumina opaițului vârât în peretele de piatră la înălțimea ochilor, dinamita modernă sparge răvășit, desordonat, haotic, cutremurând bolțile, slăbind temeliile, prăbușind zidurile și coloanele. Exploatarea se face acum pe *teritorii* și pe galerii; filonul e urmărit luni de zile și ani chiar, pe toată întinderea sa. Abandonarea urmează epuizării sau legăturii cu alte vine de aur pe pilonii de sprijin care susțin tavanul de piatră. Dar omul nu s'a mulțumit să scurme numai în lături; el s'a scoborât mai adânc în puțurile oarbe după cum s'a cățărat cu schele și frânghii în hornurile create prin explozii, sfredelind, scobind mereu, la infinit. Iongarii scot cu trocul și cu coșarca piatra smulsă de târnăcoapele și răngile minerilor, vagonetarii transportă minereul și locomotive aleargă pe aceste tărâmuri subterane din Țarina pe hotarele Cătălinei și Mișcolțului cărând piatra, pietrișul, nisipul spre *„pălăcraie"* și marile steampuri unde se sfărâmă, se macină și se selecționează, obținându-se însfârșit metalul pur.

Muncă mare și grea în aceste străfunduri friguroase și sumbre. După opt ore de lucru, oamenii apar palizi, cu buzele vinete, iar ochii lor clipesc iute, nervos în lumina puternică de afară. Salariile nu compensează nici a zecea parte din această muncă de risc și istov. Căci dacă minerii de a doua și a treia categorie primesc între 75 și 95 lei zilnic, pentru a ajunge după 20—25 de ani de serviciu la maximum-ul de 150 de lei pe zi, al primilor mineri, vagonetarii sunt retribuiți cu 61 lei zilnic, iar bieții iongari n'au decât 45 lei pe zi.

„Am duce-o bine dacă s'ar mai lesni bucatele — mărturisea bătrânul miner Gligor Iosif. *Că după cum o ordonat d-l ministru pe o foaie de o venit și la noi ar trebui să hie șaptezeci de lei litra de făriпă, da negustorii din Abrud nu reșpectă avizu și n'o lasă din nouășcinci.*

Și pe aici la Roșia, viețuirea e tare scumpă. Că sâmt ficiori de Moți care-s veniți de departe de n'au părinți și casă, nici pe nimeni și trăesc așa cum pot, ca vai de Dumnezeu din douășcinci de șuturi [5]) *la lună, de le vine cam o mie și ceva de bănuți. Apăi mai sânt și dările prea mari că altminteri n'am avea bai de scumpete, că lucru e tătă vremea.*

Intr'adevăr, locurile sunt sterpe, sărace. Ca și pe valea Arieșului Mic, afară de cartofi, fasole și varză nu crește nimic. Grâul, porumbul, minerii îl cumpără din Abrud și o *litră* [6]) ajunge doar câteva zile unei familii compuse din trei, patru persoane. Cei care nu sunt din partea locului trăesc mai greu decât toți ceilalți mineri; o pâine de trei kilograme costă patruzeci de lei, adică exact cât câștigă un iongar, într'o zi de muncă. Dar atunci casa, *„îmbrăcarea, încălțarea"?*

„Nici murim prea tare, nici nu sâmtem prea voioși", spunea cu humor și obidă vagonetarul Ion Cotișel. Sărăciei se adaogă incertitudinea și riscul din fiecare clipă. Moartea pândește la toate colțurile, în toate ungherele, sus, jos, în lături, în întunericul galeriilor, lipită de zidurile cutremurate

5) Zile lucrătoare. 6) 15 kilograme.

de dinamită, vârâtă în temeliile, tavanele şi coloanele slăbite de târnăcoape.

„*Minerii simt tăt tineri, d-le* — spunea Dumitru Vădanu — *că unii mai mor, alții rămân betegi şi-i scoate la penzie cu patru, cinci sute la lună sau îi mai ține la lucru mai lesne, pe afară, pe baie, ca străji şi altele. Că accidente sâmt întâmplător mai mereu; ia acu câteva zile numai, pe Țarină, s'a slobozit o surupătură pe bietu' Zaharia de l-o făcut papă. O scobelit el în hotarele pietrei da' n'o simțit săracu nenorocirea şi nici ingineriu nu i-o zis să se tragă de acolo. O rămas femeia lui cu vreo patru prunci de copii, numai cu o mie la lună, doamne fereşte de vieața lor*".

Aşa se perindă amare şi triste, între mizerie şi moarte, zilele moțului dintre stâncile şi râurile de aur ale Roşiei Montane.

SERGIU LUDESCU

ALIMENTAŢIA COPIILOR DE ŞCOALĂ LA CĂIANUL-MIC — SOMEŞ

Intr'un sat ce se distinge printr'o continuă goană după noi loturi care să fie adăugate lângă averea moştenită. [1]) alimentaţia ridică multe probleme.

Funcţionând ca învăţător (1936/1937) la şcoala primară din Căianul-Mic, am căutat să văd alimentaţia copiilor din clasele ce le conduceam. Mi-am propus ancheta aceasta nu numai pentru a cunoaşte mai bine acest sat care plăteşte cu preţuri exagerate jugărul de loc (până la 100.000 lei), ci şi pentrucă observam că elevii prezentau o vădită slăbiciune intelectuală şi psihică, care surprinde părinţii lor fiind foarte iscusiţi.

Timp de 8 zile la rând, am anchetat asupra alimentaţiei a 50 de elevi din cl. II.

Totalizând, am aflat că în 56, deci 14% din cele 400 cazuri analizate, elevii veneau dimineaţa nemâncaţi, că în 240 cazuri (60%) mâncaseră mălaiu gol şi că în 104 cazuri (26%), mâncaseră zeamă ori carne cu mălaiu.

La amiază, din cele 400 cazuri, în 78% elevii mâncaseră mălaiu cu lapte, cârnaţi ori zeamă, în 18% pită ori mămăligă goală, iar în 4% veniseră nemâncaţi.

Seara, din cele 400 cazuri ale anchetei, în 40%, elevii mâncaseră mălaiu gol, în 18% pâine goală, în 42% mălaiu cu groştior.

Ce atenţie au putut avea aceşti elevi în clasă şi progresul lor la învăţătură, am putut să constat singur. In tot cazul prea puţin îmbucurător.

Iată bunăoară ce mâncase elevul I. M.:

Dimineaţa	nimic
la 12	mălai gol
seara	mălai cu groştior (smântână)

Alt elev:

Dimineaţa	lapte cu mămăligă
la 12	mălai cu baraboi
seara	mămăligă prăjită (turte)

[1]) Vezi studiile din numărul 7—8 anul II al *Sociologiei româneşti* despre Căianul Mic.

Dăm lista de bucate pe 8 zile a elevului V. V:

Luni	Marţi	Miercuri
mălai cu cârnati	nimic	măm. cu brânză
mălai cu groştior	mălai cu cârnaţi	toşmagi (tăeţi)
nimic	lapte cu mălai	mălai gol

Joi	Vineri	Sâmbătă
plăcinte	mămăligă cu borş	mălai cu cârnaţi
mălai cu lapte	măm. cu baraboi	mălai cu groştior
plăcinte	nimic	lapte

In cazul de mai sus vedem deci că în fiecare zi s'a mâncat mălaiu cu oricare fel; la 2 mese a luat plăcintă; de 3 ori cârnaţi, de 4 ori lapte, 1 brânză; 1 toşmagi; 1 borş, 1 baraboi, iar de 3 ori n'a mâncat nimic. Bucatele sunt variate, în schimb nu sunt suficient de nutritive, iar dacă considerăm şi faptul că elevul timp de 24 ore n'a mâncat nimic, (de luni dela 12 până marţi la 12) ni se pare de-a-dreptul surprinzător că acest elev a putut presta şi muncă intelectuală.

Menu-ul săptămânal continuă aproape la fel la toţi cei 50 de anchetaţi. Unul singur din cei 50 elevi este hrănit bine şi cu hrană suficientă.

In tot decursul celor 8 zile, aflăm că elevii au mâncat în acest răstimp de câte 3 ori carne, 17 o singură dată, iar unul n'a mâncat de loc. Alimentul cel mai frecvent şi obişnuit locului este mălaiul ori mămăliga. Nu găsim zi în care un singur elev să nu fi mâncat mălai.

In timp de 8 zile pâine au mâncat, în medie 4 la zi şi numai la o singură masă.

In legătură cu alimentaţia copiilor de şcoală, m'am gândit că în oarecare măsură voiu putea stabili şi articolele de comerţ ce le-au introdus mamele în pregătirea hranei. Am luat numai ceaiul zahărul şi cafeaua, stabilind următoarele: în 10 cazuri din cele 1.200 mese din cursul a 8 zile, elevii au luat ceaiu ori cafea, zahăr în 9. Le-am găsit

consumate într'un procent foarte mic și considerate drept bunătăți de zi de sărbătoare.

Ce constatăm în fața acestor cifre?

1. Alimentația copiilor de școală nu preocupă în mai mare măsură mamele și nici nu se dă cu chibzuială.

2. Raportul ce trebue să existe între o bună desvoltare fizică la copil, precum și cea psihică, în legătură cu alimentația nu se cunoaște aproape la nicio familie din sat.

3. Hrana zilnică se ia la repezeală dacă este. Dacă nu este, bine și așa. Vine nemâncat.

4. Deși familia are materii prime, nu le știe pregăti (mălaiu cu cârnat crud).

5. Articolele de comerț nu se întrebuințează. (Familia voștinarului s'a obișnuit cu hrană săracă și din ce are. Un ban scos din buzunar pentru a cumpăra cele necesare pregătirii unor bucate mai bune este o abatere gravă dela ideea dominantă... „pământul").

Toate aceste constatări aduse la cunoștința familiilor — părinților în special — așa în lumina cifrelor și a exemplelor firești, au avut darul să mire, și să lase un mare semn de întrebare. Părinții cu care am vorbit mi-au răspuns de cele mai multe ori cu un „nu se poate" ironic și lipsit de interes.

A. VIDICAN

PRIMUL CONGRES INTERNAŢIONAL DE FOLKLOR

Folklorul, conceput ca studiu al ansamblului tradiţiilor populare ale unui neam dat, a fost socotit dintru început ca o ştiinţă prin excelenţă naţională. De aceea epocile de mare patriotism au favorizat întotdeauna cercetările folklorice, iar Romantismul a fost cu desăvârşire prielnic instituirii acestei ştiinţe noi.

Dar, cercetări amănunţite asupra tradiţiilor, au scos la iveală o altă faţă a acestora, decât cea naţională dela care se pornise. Studiul cântecului popular, dar mai cu seamă studiul poveştilor populare din diversele ţări, au desvăluit înfăţişarea oarecum internaţională a tradiţiilor.

S'a văzut că poveştile, de exemplu, trec graniţele naţionale, în linii de răspândire ce trebuiesc lămurite printr'o înţelegere alta a vieţii populare de pretutindeni. Cercetătorii Folklorişti şi-au dat atunci seama că o rămânere în cadrul strâmt al unei ţări riscă să înlăture caracterul ştiinţific al cercetărilor lor. Altul deci, trebuia să fie drumul lămuririlor ştiinţifice. Efortul de organizare al ştiinţei ce deschidea perspective noi, trebuia urmărit pe plan internaţional.

Francezii şi-au dat seamă de aceasta. De aceea, în 1889 s'a ţinut la Paris în Muzeul de Etnografie din Palatul Trocadéro un *„Congres Internaţional al tradiţiilor populare"*. S'au întâlnit cu această ocazie nume de seamă ale ştiinţei folklorice franceze şi străine... Dar lucrările şi planurile făurite s'au terminat odată cu Congresul.

Nevoia de colaborare internaţională s'a ivit din nou în grupul Folkloriştilor ce se ocupau cu studiul poveştilor populare. Prin 1907, Suedezul *Von Sydow*, Danezul *Axel Olrik* şi Finezul *Kaarle Krohn*, au înfiinţat Societatea *„Folklore Fellows"* care plănuia să realizeze colaborarea internaţională visată, să convoace congrese, să editeze o revistă... S'a publicat aşa celebra colecţie tratând atâtea probleme ale literaturii şi credinţelor populare *„Folklore Fellows Communications"*, continuată până în zilele noastre, prin grija guvernului finez. Totuşi adevărata colaborare între Folklorişti încă nu s'a realizat.

Iată însă momentul cultural de seamă al metodei geografiei linguistice. Se naşte aşa ideea hărţilor folklorice. Cu această ocazie se vede din nou şi cu mai multă limpezime cum toate faptele folklorice trec graniţele naţionale, în joc arbitrar de răspândire. Au dovedit-o cu prisosinţă lucrările extrem de interesante ale Germanilor,— în acest domeniu.— Ideea colaborării internaţionale se aprinde din nou. Pasionatul cercetător al poveştilor populare, Suedezul *Von Sydow* încearcă să reînvie organizarea „Folklore Felows".

Cerinţele muncii cartografice au făcut ca — în 1936 — cu ocazia unui mic *Congres folkloric ţinut la Berlin*, să se pună bazele „Asociaţiei Internaţionale a Folklorului European" (A. I. F. E.), care-şi propune să compună hărţi asupra faptelor folklorice cu arie de răspândire vastă. In organul internaţional de publicitate „Folk" rămâneau să fie discutate de către Folklorişti chestiunile de principii şi metodă. *(Jan de Vries*, vicepreşedintele A. I. F. E.: „De l'internationalisation du Folklore", com. la Congr. Internaţional de Folklor din 1937).

Din această convingere a faptului că ştiinţa folklorului cere neapărat o colaborare internaţională a fost convocat, de către Francezi, primul *„Congres Internaţional de Folklor" din 1937*, despre ale cărui lucrări ne vom ocupa în rândurile ce urmează.

Intre 23—28 August 1937 — cu ocazia unei noi Expoziţii Internaţionale şi-a ţinut şedineţele — la École du Louvre — cel dintâi „Congres Internaţional de Folklor", prezidat de D-rul *Paul Rivet*, Directorul Muzeului Omului, secretar fiind colaboratorul acestuia, Georges *Henri Rivière*, vicepreşedintele „Societăţii de Folklor Francez". Acesta din urmă a îngrijit publicarea lucrărilor Congresului într'un volum de 448 pagini, plus XVI planşe *„Travaux du I-er Congrès International de Folklore* Tours, 1938". (Publications du Département et du Musée National des Arts et Traditions populaires).

La acest Congres, ţinut sub înaltul patronaj al mai multor miniştri şi al Comisarului General al Expoziţiei din 1937, au luat parte reprezentanţi de seamă ai Folklorului din diferite ţări.

Delegaţii oficiale au fost trimise de către: Belgia, Cehoslovacia, Danemarca, Germania, Grecia, Irlanda, Luxemburg, Mexic, Polonia, România. (Un delegat al d-lui Profesor *D. Gusti*, Comisarul General al Pavilionului român la Expoziţia internaţională din 1937), Statele-Unite şi Ungaria.

De grija deosebită pe care au pus-o făuritorii acestui Congres întru buna lui realizare, stă dovadă Comitetul Francez de Organizare. Iată, de exemplu, numele Vice-Preşedinţilor: *Henri Beer, Marc Bloch, C. Bouglé, I. Charles-Brun, Albert Demangeon, Edouard Dolléans, Lucien Febvre, Henri Focillon, René Maunier, Marcel Mauss.*

In rândurile de mai jos, vom încerca să redăm cât se poate de fidel atmosfera Congresului. De aceea îl vom urmări în însăşi ordinea desfăşurării lui, aşa cum aceasta ne este indicată de către cartea lui *G. H. Rivière*, menţionată mai sus. Vom enumera problemele discutate, stăruind uneori asupra comunicărilor care ni s'au părut mai interesante:

Congresul a avut două secţiuni: I. *Secţiunea Folklorului descriptiv*, cu patru subecţiuni:

a) Civilizaţie materială;

b) Tradiţii şi literaturi orale;

c) Structuri sociale;

d) Metodologie, şi

II. *Secţiunea Folklorului aplicat* la viaţa socială cu alte patru subsecţiuni:

a) Artă populară. Meserii. Costum;

b) Construcţie modernă;

c) Muzică. Teatru. Dans. Serbări;

d) Tinerime. Muzee populare de Folklor.

La şedinţa solemnă de deschidere (Luni, 23 August 1937), Preşedintele Congresului, Profesorul *Paul Rivet*, aminteşte cu emoţie — în discursul său — pe cel care, dacă ar fi trăit, ar fi trebuit să prezideze acum acest Congres, pe *Nourry*, mai binecunoscut sub pseudonimul ştiinţific de *Saintyves*. Regretă de asemenea absenţa dela Congres a lui *James Frazer*, Preşedintele de onoare al „Societăţii de Folklor Francez".

Incearcă apoi o lămurire-definiţie a Folklorului, această ştiinţă care are atâtea probleme comune cu Etnografia, Sociologia, Geografia umană şi Linguistica. Definiţia e următoarea: *„Folklorul este studiul a tot ce supravieţueşte într'o societate evoluată din obiceiurile, felul de vieaţă, tradiţiile, credinţele, aparţinând unui stadiu anterior de civilizaţie"*, (pag. 21).

Recunoaşte că Franţa e în urmă cu cercetările folklorice, deşi — în afară de Saintyves — nu trebuesc uitaţi *Sebillot*, frumoasele lucrări ale lui *A. van Gennep*, anchetele *Societăţii de Folklor Francez* (prezidată de *René Maunier)*, precum nici cele ale *„Comisiei de cercetări colective"* (creată de *L. Febvre).*

Se citeşte apoi *Mesagiul lui James Frazer.*

Marţi, 24 August, s'a ţinut o şedinţă de conferinţe în faţa celor două secţii reunite. De remarcat strălucitul expozeu al lui *A. van Gennep*, care prezintă Congresului Volumul III al „Manualului de Folklor" al său. Acest volum reuneşte instrumentele de muncă ale Folkloristului. De remarcat apoi expozeul D-rului *Martin Waehler* (Berlin), cu titlul sugestiv de: „Was kann die Volkskunde zur Erkenntnis des Volkscharakters der europäischen Völker beitragen?".

Urmează apoi şedinţele plenare ale celor două secţiuni.

I. SECŢIUNEA FOLKLORULUI DESCRIPTIV

a) *Civilizaţie materială:* S'au citit comunicări în legătură cu *locuinţa rurală:* Albert Demangeon (Sorbona), Sigurd Erixon (Stockholm), Adolf Helbok (Leipzig), Marc Bloch (Sorbona).

Problema locuinţei rurale e considerată ca fiind de domeniul Geografiei umane. Se constată raporturile dintre tipurile de case şi diferite fapte de structură socială: clasele sociale, familia etc... Aşa, efectele disoluţiei vechilor comunităţi familiale de tip patriarhal, asupra locuinţei, constituesc o problemă interesantă. In ţările slave de sud, unde desmembrarea zadrugiei s'a făcut într'o epocă foarte apropiată de noi, se vede că acest fenomen a avut ca rezultate o înmulţire însemnată a numărului caselor. (Marc Bloch: „Types de maison et structure sociale").

Urmează comunicări în legătură cu *munca agricolă, morile, animalele de muncă şi de tracţiune, repartiţia geografică a căruţelor cu două şi cu patru roate etc...*

b) *Tradiţii şi literaturi orale:* E foarte interesantă comunicarea lui *C. W. von Sydow: „Circulation des contes populaires"*.

Prin cuvântul „conte", s'au înţeles greşit — până acum — tot felul de povestiri, pe care von

Sydow încearcă să le reducă la tipuri diferite. Sunt aşa: legendele (fabulats), farsele (joculats), şi poveştile propriu zise.

Pe când legendele şi farsele sunt povestiri scurte, uniepizodice, poveştile propriu zise sunt lungi, multiepizodice. De altfel acestea din urmă sunt şi ele de două feluri: poveştile himerice (chimérats), a căror acţiune se petrece în ţări fantastice, cu personagii ireale (poveşti gustate mai cu seamă de Indoeuropeni), şi poveştile realiste, (novellats), a căror acţiune se petrece în ţări reale (poveştile caracteristice popoarelor semitice).

E evident că aceste grupe de poveşti aparţin la diverse straturi sociale şi că au o origine, condiţii de existenţă şi desvoltare, particulare. Farsele şi legendele, se ţin minte mai uşor, revenind prin asociaţie de idei, adeseori în convorbirea curentă.

Poveştile propriu zise însă (chimérats sau novellats), de dimensiuni mai lungi, cer calm şi repaos. Ele cer de asemenea un povestitor dotat cu memorie şi talent, capabil de a captiva un auditoriu, un povestitor de meserie.

Şi în materie de poveşti, nu trebue să crezi că tradiţia este proprietatea întregului popor. Numărul purtătorilor de tradiţie (traditeurs), este foarte redus.

Şi circulaţia poveştilor, de aceştia depinde...

S'a crezut până acum posibilă reconstituirea formei primitive a unei poveşti prin studiul statistic al variantelor. Este o mare greşeală. Trebue cercetat felul în care această tradiţie trăeşte în popor, condiţiile sale de vitalitate şi propagare etc... Pentru aceasta, colaborarea între savanţii diferitelor naţiuni este foarte necesară.

Se citesc apoi comunicări în legătură cu *circulaţia cântecului popular.* Concluzia: cântecele circulă, emigrează şi se transplantează cu aceia care le cântă.

Este de mult interes comunicarea lui *G. Dumézil,* (Director de studii la École Pratique des Hautes Études-Paris): *„Le crime de Sisyphe".*

Din ea se pot trage învăţăminte metodice de lucru, pentru cercetătorii unor probleme similare:

Pentru a interpreta supliciul lui Sisif, lasă la o parte jocul alegoriilor deşarte şi-l explică prin fapte reale. „Nu trebue să separăm infernul de pământ. Nu trebue uitat că imaginaţia omenească nu este nici extravagantă, nici desinteresată şi nici măcar liberă.... Producţiile sale, mai cu seamă miturile, sunt ţesute din real, din vieaţă trăită, socială, economică, politică, mai mult sau mai puţin transfigurată.

Supliciile infernale nu sunt adesea decât suplicii din dreptul terestru", (pag. 158).

Astfel, crima lui Sisif, (pârăşte pe Zeus lui Asapos că i-a răpit pe fiica sa Egina. Zeus, înfuriat, îl aruncă în infern şi-l condamnă să poarte pe spate, sau în braţe o stâncă). Este una din cele două greşeli (1. bavardajud, 2. adulterul), pe care dreptul medieval le pedepsea prin purtarea pietrelor: „lithophoria".

Tot ca indicaţie metodologică este interesantă şi comunicarea lui *Roger Caillois* (Paris): *„L'anneau de Polycrate".*

Intr'adevăr, exemplul legendei lui Policrate, poate fi instructiv pentru felul transformărilor pe care le suferă o poveste prin circulaţie, deci prin schimbarea atmosferii culturale. Anecdota se păstrează, dar conţinutul este adaptat.

Povestea e aceeaşi, dar nu mai are deloc acelaşi sens. O nouă semnificaţie îi este dată de noul mediu intelectual şi moral, în care ea se află transmisă.

De seamă e apoi comunicarea lui *Albert Dauzat: „Rapports de la Dialectologie et du Folklore":*

1. Linguistica permite datarea bucăţilor de literatură orală cu formă fixă.

2. Dialectologia poate să stabilească centrul originar al cutărui obiceiu sau instrument.

3. „Dialectologia aduce Folklorului învăţăminte de Psihologie socială, arătându-i paralelismul care există între dispariţia dialectelor şi a costumelor regionale, lovite de moarte, din ziua în care clasa conducătoare încetează să le mai poarte pe acestea din urmă sau să le mai vorbească pe cele dintâi", (174).

4. Dar Dialectologia poate da Folklorului sfaturi metodice şi anume: Folklorul trebue să utilizeze în cercetări *observarea directă* şi *metoda* cartografică;

c) *Structuri sociale.* Avem aci comunicarea lui *René Maunier* (Paris), *„Le Folklore juridique".*

Arată că aşa cum există o vieaţă populară, există şi o lege populară, care este regula vieţii poporului. Acest drept obişnuelnic popular, are trei trăsături proprii: e oral, local şi particular (adică nepublicat, neoficial), „Il est du licite en marge du code.... Il est parfois de l'illicite allant contre les codes: et dans ce cas non seulement il este privé, mais il este secret, ou il est caché", (187).

Acest drept popular, înscris în inimi şi spirite, este un capitol al Folklorului. De aceea, René Maunier, a alcătuit un lung chestionar de Folklor

juridic. El a fost distribuit pentru anchetă prin „Comisia de cercetări colective".

In această secţiune avem Comunicarea d-lui *H. H. Stahl*, *„Bornes, limites et signes de propriété champêtres"*. (Notes de Folklore juridique roumain). Problema schiţată aici, se vădeşte ca extrem de interesantă pentru viitoare cercetări.

Trecând în fugă dela regimul proprietăţii indiviziunii absolute, din regiunile româneşti de tip arhaic (în care nu existau decât frontierele exterioare ale satului sau grupului de sate — ca de ex. în Vrancea) — la sistemul indiviziunii pe cotepărţi familiale din satele de tip vechiu românesc, satele de răzeşi (în care pe lângă frontierele exterioare ale satului, se adaugă cele interioare ale grupărilor familiale), stărue asupra acestui din urmă tip de sate.

In aceste sate de răzeşi, cele două feluri de limite erau rezultatul unui întreg calcul destul de complicat. Din această cauză, în psihologia populară, aceste vechi limite, ca şi puţinii oameni, care le mai cunoşteau secretul, erau învăluiţi într'o atmosferă de sfinţenie.

Delimitările erau simple puncte de reper, marcate cu pietre mari sau cu stejari „îmbouraţi".

Dar şi satele acestea de răzeşi au dispărut cele mai multe. Se ajunge aşa la *proprietatea individuală*. Delimitările interioare se înmulţesc. Pentru consolidarea acestei proprietăţi individuale, s'a constatat în Vrancea un interesant proces de magie juridică: cel care voia să nu se atingă nimeni de pământul lui, punea la cele patru extremităţi ale lotului său, ramuri desfrunzite de sânger, „lemne de pocire", care făceau necurat lotul de pământ aferent. Procedeul acesta a dispărut şi el azi. Dar, originea magică şi adeseori nedreaptă a delimitărilor particulare, a dat naştere la o serie de legende şi credinţe populare, foarte semnificative: liniile de hotar, sunt locuri rele, pe care nu e bine să dormi.... pe care însă, dimpotrivă, vrăjitorii care vor să se întâlnească cu spiritele rele — sunt bineveniţi.

Urmează o serie de comunicări în legătură cu *vecinătatea*, *comunităţile săteşti*, *confreriile* şi *grupările de tineri*.

d) *Metodologie*. Cu această ocazie se discută chestiuni de metodă.

Se cere *armonizarea metodelor în cartografie şi bibliografie*, (André Varagnac-Paris).

O *bibliografie generală a Folklorului* se impune.

Se discută principiile de organizare ale *Oficiilor de Documentare folklorică*.

Jean Soulas (Reims), face următoarea comunicare: *„Travaux cartographiques en France"*.

Cartografia folklorică s'a desvoltat mai întâi în Germania. In Franţa deabia în ultimii ani, Folkloriştii au ridicat hărţi (pe plan regional), de localizare şi evoluţie a tradiţiilor populare, (ca de ex. A. van Gennep, pentru Savoia şi Dauphiné). De curând „Comisia cercetărilor colective", fondată în 1934, de L. Febvre, a lansat chestionare asupra obiceiurilor dela seceriş, focurilor tradiţionale, alimentaţiei populare etc.

Hărţile folklorice pot să se prezinte sub două forme bine distincte: *hărţi de documentare* şi *hărţi de ipoteză*.

Hărţile trebue să fie limpezi: un singur subiect de fiecare hartă.

D-l Prof. *Constantin Brăiloiu* face — în această secţiune — o comunicare privind *„Tehnica înregistrărilor sonore"*. Prezintă ca titlu de comparaţie tehnica de înregistrare sonoră utilizată de „Societatea Compozitorilor Români".

Aminteşte necesitatea alcătuirii antologiilor monografice (clasate după gen şi regiune). — Ele vor duce cu vremea (la noi în ţară), la o Antologie sonoră a Muzicii populare a Românilor.

G. H. Rivière face o comunicare despre *„Metodele muzeografice"* ale Muzeului Artelor şi Tradiţiilor populare, al cărui Conservator este. Planul Muzeului ce se va alcătui în Palais de Chaillot (fostul Trocadéro), ar fi acesta:

Din peristil se va trece în vestibulul de onoare. Va urma apoi o sală de introducere, care va situa Folklorul francez, în cadrul său rasial, linguistic, preistoric, istoric, economic.

Se va trece apoi în săli consacrate genurilor de vieaţă: pădurea, câmpul, muntele, torenţi-râuri, marea, sala schimbului, sala oraşelor, sala satelor, casa populară, Omul, sala „Du berceau à la tombe", sala calendarului.

Va fi şi o sală de expoziţii temporare.

Se fac apoi comunicări în legătură cu *demontarea*, *transportul*, *reconstituirea* şi *conservarea elementelor arhitectonice ale unui muzeu în aer liber*.

II. SECŢIUNEA FOLKLORULUI APLICAT LA VIEAŢA SOCIALĂ

a) *Artă populară, Meserii, Costum.*

Louis Cheronnet (Paris), face o comunicare: *„Le Folklore et les loisirs ouvriers"*. El vorbeşte despre rolul pe care pot să-l aibă lucrările de artă populară, în organizarea timpului liber al lucră-

torilor. Trebue însă bine băgat de seamă, ca aceste lucrări să nu se facă în vederea unui câştig bănesc. Trebuesc făcute lucruri ce pot fi utilizate în gospodăria creatorului. Numai aşa vom avea adevăratele beneficii morale şi culturale, pe care aceste lucrări de artă populară, inspirate de tradiţie, le pot da.

Citează experienţele de acest gen, făcute în România, care-i par cele mai semnificative; e vorba de acţiunea Societ. „Astra", prin reînvierea şezătorilor şi prin premiile date proprietarilor caselor celor mai frumoase şi mai bine întreţinute.

Urmează foarte interesanta comunicare a D-rului *P. Bogatyrew* (Bratislava): *„Le costume national villageois du point de vue fonctionnel dans la Slovaquie Morave".*

Socoteşte că metoda funcţională aplicată Etnografiei poate s'o ducă pe aceasta la descoperiri interesante şi pentru ea şi pentru Sociologie.

Costumul naţional popular, are mai multe funcţiuni deodată: funcţiunea naţională, estetică, practică etc.

Costumul este, deci, pe de o parte un obiect, pe de alta un semn. Inţelegi funcţiunea socială a costumului atunci când ai înţeles semnul pe care acesta îl reprezintă.

Costumul este un semn al regiunii în care se poartă.

„El este determinat de acela care îl poartă mai mult decât limbajul de acela care îl vorbeşte".

... In costumul naţional se reflectă concepţiile estetice, morale, naţionale, regionale, etc..., ale celor care îl poartă" (pag. 350).

Există deci o legătură foarte strânsă între costumul naţional şi întreg mediul sătesc. De aceea, schimbarea costumului popular reprezintă o parte din schimbarea întregei fiinţe a unui grup social. De aceea, încercările de păstrare a vechiului costum, după transformarea structurii spirituale a grupului social, vor fi muncă zădarnică;

b) *Construcţie modernă:* Se fac o serie de comunicări în legătură cu problema dacă trebuesc sau nu menţinute în arhitectura caselor moderne elementele folklorice.

Se ajunge la concluzia că arhitectonica modernă trebue să ţie seamă de caracterele regionale ale clădirilor de odinioară, ce purtau pecetea pământului şi sufletului provincial.

c) *Muzică, Teatru, Dans, Serbări:* Comunicări în legătură cu *dansurile* şi *cântecele populare* regionale în şcoală, *Folklorul în şcoală, etc...;*

d) *Tinerimea. Muzeele populare de Folklor: Andreas Lindblom,* (Directorul Muzeului Nordic· Stockholm), face o comunicare interesantă: *„Le musée de Folklore et la jeûnesse".*

In Suedia este un mare interes în favoarea utilizării muzeelor, pentru educaţia tinerimii. In „Muzeul Nordic" există un funcţionar special, însărcinat cu Invăţământul, un fel de „Lector de muzeu" (post creat în 1929). Cursurile lectorului se adresează, fie profesorilor, fie tinerimii.

Lectorul ţine conferinţe şi demonstraţii speciale pentru profesori, cu scopul ca aceştia, la rândul lor, să le poată explica elevilor, când îi vor aduce să viziteze muzeele.

Muzeul trebue să fie astfel un izvor viu şi proaspăt pentru tineret, care să-l facă să-şi iubească şi mai mult pământul natal.

La şedinţa solemnă de închidere, vorbeşte: *Jan de Vries* (Vicepreşedintele Asociaţiei Internaţionale a Folklorului European), despre *„Internaţionalizarea Folklorului",* iar *Paul Rivet,* Preşedintele Congresului, pronunţă discursul de încheiere.

Astfel se termină lucrările primului Congres Internaţional de Folklor. In sânul fiecăreia dintre cele două secţiuni ale Congresului s'au luat unele hotărîri, ori s'au exprimat dorinţe. Iată-le pe cele ale *Secţiunii Folklorului descriptiv:*

1. Congresul internaţional de Folklor decide că în sânul Comisiei sale permanente s'a instituit un Comitet executiv, format din: Helbok, Rivière şi Stith Thompson (care comitet poate să-şi mai aleagă patru membri în plus).

2. C. I. F. L. decide instituirea unei strânse colaborări cu „Asoc. Internaţ. de Folklor European": A. I. F. E. Pentru aceasta C. I. F. L. şi A. I. F. E. crează o comisie de coordonare folklorică, formată din 5 membri, desemnaţi din sânul celor două asociaţii

Revista „Folk" va fi organul oficial al acestor două instituţii.

Se decide că viitoarea sesiune a C. I. F. L. va fi comună cu a A. I. F. E.

3. Congresul însărcinează Comitetul executiv, mandatat de Comisia permanentă, să studieze posibilitatea adoptării, (pentru ştiinţa poveştilor), terminologiei unificate, propusă de Prof. Von Sydow:

a) Mémoriat et fabulats = Sage, légende;

b) Chimerat et novellat = Märchen, conte;

c) Joculat = Schwank, farce.

4. C. I. F. L., cu concursul A I. F. E., instituesc *o comisie pentru armonizarea Atlasurilor folklorice.*

5. C. I. F. L. şi A. I. F. E., instituesc o *comisie de bibliografie*. Congresul declară că o bibliografie folklorică internaţională este necesară.

Congresul internaţional de Folklor emite apoi următoarele deziderate:

1. In fiecare ţară să se creeze o Instituţie oficială pentru studiile Folklorului.

2. Catedre publice de Folklor la Universităţi.

3. Studiul Folklorului să fie înscris în programele de învăţământ.

C. I. F. L. mai emite dorinţa ca toate ţările să accepte că Folklorul studiază domeniile ştiinţifice şi tehnicele următoare:

a) Civilizaţie materială;

b) Structuri sociale;

c) Tradiţii şi literaturi orale;

d) Metodologie, (bibliografie, cartografie, înregistrări sonore, anchete, *museografie*).

Secţiunea Folklorului aplicat la vieaţa socială emite următoarele deziderate:

1. In toate organizaţiile tinerimii să se constitue o Comisie de Folklor, care să păstreze legătura cu Instituţiile şi grupările ce se consacră studiilor de Folklor, (aceasta pentru a asigura concursul tineretului la acest gen de cercetări).

2. Costumul regional să fie păstrat. Rolul educativ al muzeelor de Folklor pentru această menţinere. In regiunile unde costumul a dispărut, să se încurajeze reînvierea lui.

3. Incurajarea muzeelor regionale de Folklor, a muzeelor în aer liber, precum şi crearea de muzee în fiecare sat.

In rândurile de mai sus am încercat să redăm amănunţit şi fidel atmosfera primului Congres Internaţional de Folklor. Cu tot interesul problemelor discutate, ea nu a fost lipsită de oarecare romantism.

Francezii au pus foarte mult entuziasm întru organizarea acestui Congres, dela care au sperat lămurirea multor probleme ce le-au devenit dragi deabia acum. Intr'adevăr, în cercetările lor, ei sunt printre cei care au mai mult de profitat dela experienţa la teren a altora. Recunosc ei înşişi că în acest domeniu lucrările lor au rămas în urmă.

Din punct de vedere metodologic, toate popoarele au de învăţat dela cercetările dialectologice şi folklorice ale Germanilor. Poate de aceea sunt menţionate adeseori la acest Congres cele două cărţi (sistem şi dare de seamă în acelaşi timp), ale lui *Adolf Bach:* „Deutsche Mundartforschung" şi „Deutsche Volkskunde".

Oricum, Francezilor le rămâne întâietatea iniţiativei de colaborare internaţională. Şi poate că acest entuziasm nou, pe care-l picură ei acum, în acest gen de cercetări, să fie imbold de noui limpeziri şi realizări în domeniul ştiinţei Folklorului.

ŞTEFANIA CRISTESCU

INSTITUTELE SOCIALE REGIONALE

Vieaţa publică românească a suferit mult şi totdeauna din pricina improvizaţiei şi a lipsei de informaţie exactă asupra stărilor de fapt. Dacă lipsa de informaţie condiţiona şi invita la improvizaţie, sau dacă aceasta din urmă a constituit una din trăsăturile caracteristice ale omului public românesc este greu de stabilit, iar o discuţie asupra acestui fapt nu-şi are locul aici. In schimb am putea afirma ca, de puţină vreme, ceva s'a modificat în mentalitatea celor care se găsesc în locurile de răspundere şi acţiune socială şi politică, înţeleasă în sensul cel mai larg. E unanim acceptată astăzi afirmarea că fără o cunoaştere prealabilă a realităţii, (chiar dacă faptul nu este totdeauna respectat), nu poate fi vorba despre o acţiune eficace. Bine înţeles a realităţii româneşti, fiindcă importul ideologic şi al formulelor gata făcute şi-a dovedit în nenumărate rânduri caducitatea.

In această luptă împotrivă împrovizaţiei prin cercetarea realităţilor româneşti, Institutul Social Român şi Seminarul de Sociologie din Bucureşti au avut un rol deosebit de important. Primul prin punerea în discuţiune a diferitelor probleme sociale de ordin general, al doilea prin campaniile de cercetări monografice, întreprinse pe teren asupra satului românesc. Privite la început cu oarecare nedumerire şi chiar neîncredere, atât metoda folosită cât şi orientarea lor ideologică au isbutit să se im-

pună, în cursul ultimului deceniu, astfel încât astăzi „metoda monografică" şi „monografia sociologică" sunt termeni curenţi.

Nevoia cercetării atente a diferitelor aspecte ale vieţii româneşti a găsit, spre cinstea noastră, răsunet în rândul intelectualilor din diferite regiuni ale ţării, cari în mod spontan s'au organizat în centre de studii şi acţiune socială. Astfel, au luat fiinţă: în anul 1932, *Institutul Social Banat-Crişana*, cu sediul la Timişoara, şi cu o filială la Arad, iar acum patru ani *Institutul Social Român din Basarabia*, cu sediul la Chişinău. Amândouă institutele, fie că recunosc sau nu paternitatea spirituală a şcoalei sociologice din Bucureşti, au adoptat atât orientarea programatică cât şi metoda monografică ale şcoalei amintite (deosebirile subliniate uneori sunt mai mult aparente decât reale şi esenţiale). Activitatea acestor institute sociale regionale, — cu toate greutăţile pe care le întâmpină încă, din păcate, la noi, orice iniţiativă ştiinţifică desinteresată, — este dintre cele mai meritorii, iar o parte din rezultatele cercetărilor la teren au fost tipărite în două publicaţii de o deosebită importanţă. Astfel Institutul Social Banat-Crişana, a publicat *„Anchetă monografică în comuna Belinţ"* (1938); iar Institutul din Chişinău. *„Buletinul Institutului Social Român din Basarabia.* (Tomul I, 1937).

*

Institutul Social Banat-Crişana a început, încă din 1934, o serie de cercetări monografice în satele bănăţene. S'a cercetat astfel comuna *Belinţ* (jud. Timiş Torontal), în 1934; *Sărbova* (jud. Timiş Torontal), în 1935, şi comuna *Pojejena*, (jud. Caraş), în 1936. Materialul documentar adunat a fost prelucrat ulterior, iar la începutul acestui an, Institutul Social Banat-Crişana a putut să ne ofere *„Ancheta monografică a comunei Belinţ"*, o lucrare ce ne arată maturitatea ştiinţifică a cercetărilor şi mărturiseşte simţul de răspundere şi adevăratul naţionalism de care este animată pătura intelectualilor bănăţeni.

Banatul este o regiune a ţării noastre care ridică o serie de probleme dintre cele mai arzătoare. In special sub raportul demografic. Se ştie, pentrucă s'a insistat deseori asupra acestui aspect în ultimul timp, că Banatul, spre deosebire de celelalte regiuni ale ţării, nu este în stare să-şi menţină cifra populaţiei prin excedentul său natural. Faptul poate fi urmărit din datele mişcării demografice publicate de Institutul Central de Statistică şi expuse mai jos.

Tab. I — Natalitatea, mortalitatea şi excedentul natural în Banat şi ţara întreagă în perioada 1930/37 (Proporţii la 1.000 locuitori)

Anul	Banatul			Ţara întreagă		
	Natalitate (1)	Mortalitate (2)	Excedent (3)	Natalitate (4)	Mortalitate (5)	Excedent (6)
1930	21.8	18.4	+ 3.4	35.0	19.4	+ 15.6
1931	20.7	19.4	+ 1.3	33.4	20.9	+ 12.5
1932	20.2	20.4	— 0.2	35.9	21.7	+ 14.2
1933	18.6	18.6	0.0	32 0	18.7	+ 13.3
1934	17.8	18.0	— 0.2	32.4	20.7	+ 11.7
1935	17.1	19.4	— 2.3	30.7	21.1	+ 9.6
1936	18.1	17.9	+ 0.2	31 5	19.8	+ 11.7
1937	18.4	18.7	— 0.3	30.8	19.3	+ 11.5

Dacă în ceea ce priveşte mortalitatea, Banatul dă valori cu foarte puţin inferioare mediei întregii ţării, tabloul de mai sus dovedeşte că natalitatea se găseşte la un nivel foarte scăzut, cel mai scăzut chiar din toate regiunile ţării noastre. O consecinţă a acestui fapt este un excedent natural cu totul redus, deseori net deficitar. De unde urmează că Banatul nu este în măsură să-şi menţină numărul locuitorilor, populaţia nu numai că rămâne staţionară dar chiar scade. Se poate vorbi deci despre o depopulare a acestui vrednic ţinut din părţile apusene ale ţării şi, dacă nu va interveni o îndreptare, Banatul va avea soarta oricărui ţinut supus unei infiltraţii străine de populaţie.

Faţă de această situaţie, Institutul Social Banat-Crişana şi-a propus să studieze amănunţit cauzele şi să prevadă soluţiile necesare. In acest scop a ales comuna Belinţ din judeţul Timiş-Torontal, întru cât în acea comună fenomenul depopulării părea a prezenta caractere foarte acute. Intradevăr pornind dela anul 1869 şi până la 1934, populaţia comunei Belinţ a scăzut considerabil, dela 3.473 locuitori la 1.996 locuitori, pierderea fiind de 1.478 locuitori sau de 43,0% în timp de 65 ani.

Pe perioade cifra populaţiei comunei Belinţ, a evoluat astfel:

Tab II — Evoluţia populaţiei comunei Belinţ în perioada 1869—1934

Anul	Numărul locuitorilor (1)	Scăderea		Scăderea mijlocie anuala % (4)
		Cifre absolute (2)	Procente (3)	
1869	3.473	—	—	—
1880	3 270	203	5.8	0.58
1890	3.099	171	4.9	0.49
1900	2.884	215	6 2	0.62
1910	2.618	266	7.6	0.76
1930	2.087	531	15.5	0.78
1934	1.996	92	3.0	0.75
1869-1934	—	1.478	43.0	0.66

Nu numai că această scădere este foarte importantă, dar se poate vorbi în acelaşi timp de o accelerare continuă, a ritmului de descreştere, în special faţă de perioadele din secolul trecut. Şi situaţia este cu atât mai alarmantă cu cât este vorba despre o comună românească, în care proporţia elementului naţional este de 95,3%.

Ancheta întreprinsă de Institutul Social Banat-Crişana a avut loc în anul 1934, între 15 August şi 2 Septemvrie, iar rezultatele obţinute au apărut în cursul acestui an, în publicaţia amintită. Cercetarea pe teren a fost efectuată de către diferiţi specialişti, care au întocmit câte un raport asupra constatărilor făcute, rapoarte discutate în şedinţă comună şi apoi publicate în volum. Acest volum este însoţit de un „Cuvânt înainte" al d-lui *Prof. C. C. Teodorescu*, Rectorul Politehnicii din Timişoara şi Preşedintele Institutului Social Banat-Crişana; de „O mică retrospectivă" a d-lui *Dr. C. Grofşoreanu*, conducătorul echipei monografice în comuna Belinţ, precum şi de „Raportul general" al *Prof. Traian Topliceanu*, secretarul general al Institutului. Tot cu caracter general sunt rapoartele asupra cadrului geografic *(Prof. A. Contrea)* şi istoric *(I. Miloia)*, precum şi cele statistice, primul privind populaţia *(Prof. Emil Mihai)*, iar al doilea domeniul economic şi social *(Prof. Ghenadie Ilie)*. Materialul documentar analitic, adunat de cercetări, apare în volum sistematizat după cele 5 secţiuni ale Institutului Social Banat-Crişana, şi anume:

I. *Secţia Medico-Socială*, cu rapoartele asupra: populaţiei infantile *(Dr. I. Nemoianu)*, examinării populaţiei din punctul de vedere al boalelor venerice şi vieţii sexuale *(Dr. Augustin Maior)*, morbidităţii şi mortalităţii prin tuberculoză *(Dr. Isaia Popa)*, anchetei medico-sociale la femei *(Dr. Maria Popovici)*, examinării populaţiei sub raport oculistic *(Dr. Virgil Popovici)*, examinării populaţiei din punct de vedere stomatologic *(Dr. Nerva Drăgan)*, examinării populaţiei din punct de vedere al vârstei, emigrărilor, imigrărilor şi igienii casnice *(Gh. Atanasiu)*.

II. *Secţia Culturală*, cu rapoartele asupra: vieţii religioase *(Marius Bucătură)*, folklorului *(Prof. Tr. Topliceanu)*, şcoalei *(Prof. Lazăr Anţila)*.

III. *Secţia Economică* cu rapoartele asupra: cercetărilor din punct de vedere economic *(Prof. ing. A. Lupan)*, cercetărilor din punct de vedere agricol *(M. Demetrovici)*, hidrologiei şi lucrărilor hidrotehnice *(Ing. V. Zbegan)*.

IV. *Secţia juridică* cu rapoartele asupra: reformei agrare *(Dr. Ilie Radu)* şi manifestărilor juridice din sânul familiei *(Dr. Ilie Radu)* şi însfârşit.

V. *Secţia de Sociologie şi Politică Socială*, cu rapoartele asupra anchetei etico-juridice *(Dr. C. Grofşoreanu)* şi asupra cercetărilor etico-juridice *(Adrian Brudariu)*.

Nu avem putinţa să facem o recenzie propriu zisă a întregului material documentar enumerat mai sus. Subliniem însă faptul că toţi cercetătorii s'au dedicat cu totul investigaţiilor întreprinse, dovedind nu numai, cum spuneam, o deosebită maturitate ştiinţifică dar şi un remarcabil simţ de răspundere, astfel încât uşor se poate trece peste cele câteva critice de amănunt.

In schimb ţinem să arătăm cititorilor noştrii că observaţiile consemnate în acest volum de peste 400 pagini desvăluie, — pe lângă multe lucruri bune şi temeinice în ceea ce priveşte aşezările, obiceiurile şi mentalitatea românilor din acea regiune, — o serie de stări dintre cele mai grave. Astfel, „Raportul General", redactat de Prof. Traian Topliceanu, arată că depopularea se datoreşte atât împiedicării naşterilor normale prin diferite mijloace cât şi mortalităţii infantilă foarte ridicate. Acelaşi raport constată că: deşi tipul constituţional ar fi bun, subnutriţia populaţiei este foarte avansată, rachitismul răspândit, parazitismul intestinal asemenea. O proporţie de 60,2% din copii au greutatea subnormală; alimentaţia în familie este *rea* în 41,9% din cazuri, iar locuinţa în 36,6%; numai 19,5% din populaţie au o alimentaţie bună şi numai 31,7% trăiesc în locuinţe satisfăcătoare din punct de vedere igienic. Pentru restul populaţiei şi locuinţelor, situaţia este mediocră; peste 96% din locuinţe sunt podite cu lut. Alimentaţia cu apă este deasemenea neglijată. Femeile sunt debile, subnutrite printr'o muncă istovitoare continuă şi prin vieaţa sexuală foarte timpurie. Avorturile se practică pe o scară destul de întinsă; 98,6% dintre mame nu au nici cele mai elementare cunoştinţe pentru îngrijirea copiilor.

Dintre boalele sociale, tuberculoza este frequentă, datorită în special contaminărilor familiale; alcoolismul cronic a fost întâlnit în 14,2% din cazuri, iar moderat într'o proporţie de 40,2%.

Căsătoriile se fac la vârste foarte fragede: 17 ani, pentru băieţi şi 14 ani pentru fete; 31% din tineri nu se căsătoresc şi religios, iar o proporţie de 25% din căsătorii încep prin concubinaje (deseori repetate), de lungă durată. Moravurile sunt destul de laxe; astfel pudoarea şi fecioria sunt dispre-

ţuite sau indiferente, adulterul foarte frequent, un anumit grad de desfrâu sexual, explicat printr'o sensualitate morbidă etc. Divorţurile de asemenea sunt numeroase.

In asemenea condiţiuni nu este mirare că vitalitatea populaţiei şi puterea ei de procreare este profund turburată. Copii sunt puţini, dar numărul lor în familie este condiţionat şi de controlul pe care bătrânii îl exercită asupra sarcinilor, limitându-le de teama ca averea să nu se fărâmiţeze, fiindcă, în mentalitatea locală, dorinţa de îmbogăţire este o virtute. Din păcate, aceasta nu este totdeauna realizată, din pricina veniturilor familiale scăzute (cu toată munca istovitoare depusă de toţi membrii gospodării) şi din cauza cheltuielilor foarte ridicate pe care le fac, mai ales pentru a satisface luxul exagerat al femeilor.

Faţă de această situaţie întunecată, observată în comuna Belinţ Institutul Social Banat-Crişana, conform punctului său de vedere programatic, iniţial, propune o serie de soluţii graţie cărora s'ar putea obţine ameliorarea dorită.

Astfel, în ordinea medico-socială, propune reorganizarea sanitară, crearea unui dispensar, — cu medic, soră de ocrotire şi agent sanitar, — înzestrat cu toate mijloacele de acţiune sanitară, profilactică şi curativă. Paralel cu aceasta, o acţiune de ridicare a nivelului igienii individuale, familiale şi a locuinţelor. In domeniul cultural se simte nevoia construirii unei Case naţionale sau Cămin Cultural, mărirea şi îmbunătăţirea şcolii, educaţia practică agricolă şi casnică a tinerilor şi fetelor şi, mai ales, redeşteptarea încrederii în biserică şi şcoală. Pentru ameliorarea standardului economic, se impune prevenirea inundaţiilor periodice, care se abat asupra comunei, redând culturii o suprafaţă importantă de teren, îngrăşarea pământului, raţionalizarea şi specializarea exploatărilor agricole, crearea unei cooperative de desfacere şi a unei ferme model, plantaţii de pomi fructiferi, împăduriri; desvoltarea ocupaţiilor anexe în agricultură, etc.

In sfârşit, pentru o mai bună şi mai temeinică aşezare juridică şi etico-socială, Institutul propune revizuirea reformei agrare (încă neterminată), iar pe cale legislativă, interzicerea concubinajului, obligativitatea căsătoriei religioase, îngreunarea formalităţilor de divorţ, impuneri pentru familiile sterpe şi uşurarea sarcinilor fiscale pentru familiile cu copii numeroşi.

In chipul acesta, Institutul Social Banat-Crişana înţelege să facă o operă completă, adică, după cercetarea stărilor de fapt, să indice şi măsurile cele mai adecuate pentru îndreptarea lor. Felul în care s'a concretizat activitatea acestui Institut, munca stăruitoare şi devotată cauzei româneşti, astfel cum este mărturisită prin publicaţia care a făcut obiectul rândurilor de faţă, merită cele mai călduroase elogii şi ne îndreptăţesc să aşteptăm cu deosebită satisfacţie şi nerăbdare apariţia rezultatelor celorlalte trei anchete întreprinse de Institutul Social Banat-Crişana, în comunele: Sârbova (Timiş-Torontal), Pojejena (Caraş) şi Ohaba (Severin), în 1935, 1936 şi 1938.

*

Institutul Social Român din Basarabia, spre deosebire de cel precedent, nu a dat la iveală „o anchetă monografică" de sine stătătoare, ci, în primul număr al Buletinului său, publică o serie de studii, privind diferite aspecte ale vieţii sociale şi economice din două sate aşezate în fosta regiune a Codrul-Bâcului, satele *Nişcani* şi *Iurceni* din judeţul Lăpuşna. Anchetele publicate stăruie, în deosebi, asupra satului Nişcani, unde s'au cercetat: Geologia satului privită în cadrul cosmologic monografic *(N. N. Moroşan);* Solul moşiei *(L. M. Guştiuc);* Natura şi omul *(P. I. Guja);* Plantele ornamentale, plantele medicinale şi medicina populară *(A. A. Arvat);* Satul Nişcani după documente şi tradiţii, personalităţi religioase şi culturale *(P. Mihailovici);* Nişcanii în lumina datelor statistice *(S. Bogos);* Vopsitul cu buruieni *(M. A. Ieniştea);* Bibliotecile ţărăneşti *(P. Ştefănucă);* Ornamentarea interioarelor *(I. Antonovici);* Răstignirile sau troiţele *(I. Antonovici);* Problema Calendarului îndreptat *(S. Roşca).*

Asupra satului Iurceni, Buletinul dă numai două studii: Răzeşia Iurcenilor *(A. V. Savu)* şi Industria olăritului *(S. Gonţa).* In schimb, găsim două cercetări, punând în paralelă satele amintite: Manifestări economice la Iurceni şi Nişcani *(T. A. Ştirbu)* şi Probleme şcolare în stele Nişcani, Iurceni şi Stolniceni *(D. Barbu).* De asemenea d-l prof. *P. Ştefănucă,* secretarul general al Institutului Social din Basarabia, vechiu şi activ monografist, publică „Două variante basarabene la basmul Harap Alb". In sfârşit, Buletinul prezintă o „Cronică", bogată în: însemnări, idei şi fapte, recenzii, discuţii şi păreri etc., etc.

Nu a fost nici în intenţiunea redactorilor Buletinului Institutului Social din Basarabia, d-nii: *Dr. N. N. Moroşan, P. V. Ştefănucă* şi *T. A. Ştirbu,*

şi nu este nici în spiritul unui buletin să prezinte monografii complete. Dar, din numeroasele studii şi din bogatul material documentar oferit, avem putinţa să cunoaştem o serie întreagă de aspecte dintre cele mai interesante, privitoare la vieaţa ţărănească din satele moldoveneşti de dincolo de Prut, precum şi problemele pe care acestea le ridică.

Astfel ar fi: îmbunătăţirea şi raţionalizarea exploatării agricole, îngrăşămintele, împăduririle şi regimul apelor, drumurile de comunicaţie, ridicarea nivelului cultural, al igienii familiale şi a locuinţelor etc.

Informaţiuni extrem de interesante se oferă de *T. A. Ştirbu*, în studiul său, privitor la aspectele economice particulare a satelor Iurceni şi Nişcani. D-sa cercetează structura economică deosebită a celor două sate, problema claselor sociale ţărăneşti, specifice regiunii, disponibilităţile de muncă ale păturii rurale, specializarea exploatării agricole, industriile anexe şi meşteşugurile, regimul muncii şi rentabilitatea exploatării agricole, schimburile, contactul cu oraşul etc. De asemenea, d-l *P. Ştefănucă*, studiază pătrunderea şi circulaţia cărţii în satul basarabean, natura şi frecvenţa ei, genurile preferate, făcând totodată câteva sugestii asupra mijloacelor de acţiune în mediul rural, graţie cărţii tipărite.

Celelalte articole publicate în Buletin şi asupra cărora nu avem putinţa să insistăm aci, excelează prin cercetarea amănunţită a domeniilor respective, prin calitatea informaţiei şi justeţea observaţiunilor, cu un cuvânt prin seriozitatea cu care fiecare problemă a fost atacată.

Aşteptând viitoarele numere ale Buletinului, precum şi o eventuală monografie completă,— recunoaştem greu de realizat cu mijloacele mai mult decât modeste de care dispune Institutul Social Român din Basarabia, cu toată pregătirea şi devotamentul membrilor săi,— subliniem, în sfârşit, faptul că acest Institut depune, în plus, o muncă remarcabilă pentru consolidarea culturii româneşti, în general, şi cunoaşterea satului basarabean, în special, prin organizarea de conferinţe publice şi expoziţii, îndeplinind un rol dintre cele mai importante în aceste ţinuturi îndelung vitregite de soartă şi de nepăsarea oamenilor.

MITU GEORGESCU

PREOCUPAREA DE SOARTA MUNCITORILOR

Fără îndoială că activitatea, din ce în ce mai dătătoare de speranţe, pe care o desfăşoară Ministerul Muncii, nu este o iniţiativă izolată, şi nici nu se datoreşte întâmplării. In marele plan de adaptare a vieţii noastre de guvernământ, la realităţile naţionale, ea a fost, desigur, prevăzută. Departe de a fi surprinşi, deci, aşteptăm să vină partea cea mare a programului, ce va fi fost trasat.

Felul cum au început lucrurile, este îmbucurător. Prin excursii, serbări, teatru, cinema, biblioteci, sport etc., „Muncă şi voie bună", vrea, în primul rând, tocmai ceea ce se şi cuvenea: câştigarea sufletească a muncitorilor. Şi, ne îngăduim să credem, că tot în acest fel vor fi câştigaţi şi patronii. Căci, fără colaborarea acestora, „Muncă şi voie bună", nu-şi poate ajunge frumoasele şi îndreptăţitele scopuri. Desigur că iniţiatorii de azi nu pierd din vedere că dacă azi — din motive ce depind de delicateţea chestiunii în discuţie — conducerea e, oarecum, în mâinile lor, ea trebue să ajungă până la sfârşit, în chiar mâinile acelora cărora le este destinată această nouă instituţie de formare a muncitorimii. Trebue să se ajungă la o autodeterminare a acestora, în cadrul vieţii naţionale. Altfel muncitorii rămân, ca şi până acum, pradă interesaţilor şi nepăsării.

Faţă de numărul lor mic, în raport cu populaţia ţării, muncitorii au fost obiectul unei dorinţe cu mult prea exagerată. Socialismul şi socialiştii români au făcut un sgomot ce n'a putut fi justificat prin o realitate muncitorească. Cauza acestei situaţii, pare să fie „pregătirea" socialistă a unora dintre fiii ţării, ce-şi făceau studiile în ţări, în care muncitorimea îndreptăţea un curent socialist. Odată întorşi în ţară, cu „concepţii socialiste", tinerii români, de până de curând căutau ceea ce nu prea aveau cum să găsească: clasa proletară, de care aveau nevoie şi căreia voiau să-i împărtăşească ideile lor de reformă socială. Partide socialiste, cercuri „de studii", biblioteci, reviste şi

ziare socialiste, au apărut cu duiumul, deşi nu existau decât „conducătorii" şi „fruntaşii", fără „mase proletare", din fericire... Rezultatul acestei „activităţi" socialiste a fost destul de trist pentru puţinii muncitori români. Nu foloseau nimic din „cultura" socialistă oferită de socialiştii noştri. In schimb *nepăsarea* acestora, unită cu aceea a „burghezilor" apăsa, strivitoare, asupra truditei lor vieţi. Probabil că, văzând atâţia „fruntaşi" socialişti — unii dintre ei se găseau şi prin Parlament — şi văzând „intensa" lor activitate pentru îmbunătăţirea vieţii proletarilor, guvernanţii nu mai credeau că e nevoie să se amestece şi ei: erau doar destui care se sacrificau ziua şi noaptea pentru mai binele acestei clase de români.

Astăzi li se intinde mâna în mod deschis, fără niciun alt fel de scop, decât acela mărturisit: să se facă ceva *pentru ei*. Momentul este cât se poate de serios. Şi, prin urmare, nimeni nu poate dori altceva decât ca Ministerul Muncii să aibă deplin succes.

Din felul cum s'a început, se poate uşor desprinde preocuparea principală: muncitorimea *română* trebue integrată în spiritualitatea *română*. Nu este în interesul neamului, ca o parte din fiii săi să se simtă străini în propria lor ţară. Şi nu se poate o mai întristătoare înstrăinare de neam, decât aceea la care i-ar fi dus campania bine susţinută a făuritorilor de principii de „înfrăţire universală". Dar dacă nu e în interesul neamului ca muncitorimea să-şi facă idealuri străine de el, socotim că muncitorii înşişi s'au putut convinge că o cale de tot mai radicală îndepărtare de propriul lor neam, nu le poate fi decât vătămătoare. Acea înfăţişare deosebită, pe care o prezintă atmosfera muncitorească, anumita ostilitate care se simţea în toate manifestările lor, în fine, acea tristă şi — trebue să-i spunem pe nume — josnică alură de permanenţi „revoluţionari", pe care o aveau muncitorii — oricât ar fi fost de îmbucurătoare pentru făuritorii de principii umanitariste — era o piedecă pentru orice fel de nădejde într'o înălţare a vieţii omeneşti. Nu se poate înălţa inima, în care, în mod sistematic, este cultivată ura. Smulgerea muncitorilor din mâinile în care încăpuseră, era de mult o nevoie de stat. Totul este de făcut aici unde nimic bun nu s'a făcut, şi unde intenţiile spre rău activau nestânjenite de nimeni. Cel dintâiu lucru care va trebui să se lămurească, este prezentarea în adevărata lui falsitate a amăgitorului refren al înfrăţirii muncitorilor peste graniţele statelor. Fiecare stat se îngrijeşte de muncitorii lui, şi puţin îi pasă de-ai altora. Singura înfrăţire care aduce îmbunătăţirea vieţii proletarilor, este înfrăţirea cu propriul neam. In locul urii de clasă trebue să se pună iubirea de patrie. Iubirea de patrie vine, în primul rând, din *cunoaşterea* ei. Statul este, el întâiu, dator să înlesnească muncitorilor cunoaşterea patriei în toată bogăţia aspectelor ei: geografice, istorice, spirituale.

Dar nimeni nu-şi închipue că lucrurile vor rămâne aci. Dacă ataşamentul faţă de patrie, este cea dintâi condiţie, şi cea dintâi datorie, trebue s'o recunoaştem făţiş că nu e singura. Ci că, dacă ar rămâne singura, ar însemna să-i urmeze o periculoasă, şi poate iremediabilă, desamăgire. Nu trebue să uităm că dacă foştii exploatatori ideologici ai muncitorilor n'au ajuns niciodată să-i desamăgească, faptul se datoreşte scuzei pe care şi-o invocau oricând, că ei nu sunt încă la putere. Statul era prezentat ca având interesul să-i ţină într'o situaţie cât mai precară, conform rostului său de instrument de exploatare, mânuit de clasa burgheză. Ceea ce ţinea strânse legăturile în frontul muncitoresc, era *ura*. Azi însă, când statul însuşi intervine, locul urii trebue să-l ia buna credinţă şi iubirea de oameni. Sentimente rari dar absolut necesare. Fără ele, nimic nu se face. Este bine, iarăşi, să avem în vedere, că dacă la început actualul program al organizaţiei „Muncă şi voie bună" are efecte frumoase, *acestea se vor rări dacă alte măsuri, privind problemele esenţiale ale condiţiilor vieţii muncitoreşti, nu vor urma cât de curând*. Cel căruia îi revine grija acestor măsuri, este Statul. Aşa după cum rostul organizator al acestuia, este acceptat în toate manifestările sociale ale unei naţiuni — lucru neîngăduit odinioară — tot aşa şi în ce priveşte muncitorimea, vieaţa ei, nu poate fi lăsată în voia liberului joc al intereselor celor tari. Nu putem pretinde „omenie" în esenţa vieţii economice. In locul omeniei, dreptatea trebue s'o asigure Statul, singurul care poate privi lucrurile prin prisma intereselor generale ale colectivităţii.

Aşa stând lucrurile, rolul Ministerului Muncii este obligatoriu nu numai de *arbitru*, ci tot lui îi revine *sarcina iniţiativelor*. Prima iniţiativă a şi fost luată: „Muncă şi voie bună" a şi început să-şi desfăşoare programul de formare sufletească a muncitorilor. De aici înainte însă, *încep greutăţi*. Pentru a le putea birui, Ministerul Muncii va trebui să distingă mai multe categorii de muncitori, ale căror interese nu sunt identice.

Prima categorie, o formează acei care sunt *orăşeni*, sau care, deşi veniţi din sate, au tendinţa de a se fixa definitiv în oraşe. Incadrarea acestora în oraşe este un proces social de mare importanţă şi cu multiple aspecte. Reuşita încadrării lor n'ar însemna numai un fapt la care au dreptul, ca oameni, ci ar fi şi un proces de umplere a unui gol de toţi simţit în structura noastră socială. Oare n'ar putea fi aceşti muncitori stabiliţi în oraşe, primele elemente care ar urma să constitue formarea clasei de mijloc ce ne lipseşte azi şi ale cărei funcţiuni le îndeplinesc străinii? Pentru realizarea acestui ideal de importanţă capitală pentru însăşi solidaritatea vieţii noastre de Stat, totul e de făcut. Nu e nevoie să înşiruim aici un program în care ar fi foarte uşor să înşirăm cele trebuitoare: locuinţe, asistenţă sanitară, condiţii morale favorabile demnităţii vieţii, etc. Nu fixarea programului este greutatea. Am putea spune că programul va *veni dela sine*, dacă în cercurile în care se decide asupra măsurilor referitoare la muncitori, va domni în mod permanent o *voinţă neobosită de înfăptuire imediată.* Niciun fel de consilii, de conferinţe sau de găunoase discursuri şi declaraţii. Asemenea lucruri s'au mai văzut acolo. Ceea ce trebue, este trecerea imediată la fapte. In mod tăcut dar perseverent, cei cărora le revine datoria de a lucra, sunt datori să nu obosească în urmărirea acestei opere, care, pe lângă rostul ei naţional, înseamnă o muncă de ocrotire a demnităţii omeneşti şi de alinare a unor suferinţe adânci.

A doua categorie o formează muncitorii veniţi *temporar* din sate, cu intenţia de a se reîntoarce acolo, după ce îşi vor completa isvoarele lor de venituri. Vieaţa acestora este mult mai rea în oraşe. Nici locuinţe, nici alimentaţie cum trebue. Mulţi dintre ei se întorc în sate cu sănătatea, trupească şi morală, şubrezită. După câte ştim şi acestora li se fac anumite reţineri în contul Asigurărilor Sociale. Intru cât ei nu vor ajunge să aibă drepturi pentru pensie, credem că un traiu omenesc li s'ar putea organiza. Toate fabricile ar trebui să fie obligate să aibă *cămine* pentru un anumit procent din muncitorii pe care îi întrebuinţează. Instituţiile respective ale Statului ar trebui de asemenea să dea exemplu. E vorba aici *de protecţia capitalului uman al neamului.* Căci îmbolnăvirea acestora, nu este un pericol numai pentru ei, ci, *mai ales pentru satele în care se întorc. Toate anchetele făcute de Fundaţia Regală „Principele Carol" sau de Seminarul de Sociologie Monografică, au arătat că satele care furnizează muncitori oraşelor, sunt cele mai bântuite de boli sociale.*

In fine, o a treia categorie de muncitori, este aceea *a muncitorilor agricoli,* cea mai năpăstuită şi de a cărei soartă nimeni nu s'a ocupat în această ţară „eminamente agricolă". Cine cunoaşte, cât de puţin, câtă suferinţă poate încăpea în inimile acestui fel de oameni, va recunoaşte, că lipsa oricărei preocupări pentru neomeneasca lor existenţă, este una dintre cele mai mari *ruşini publice,* ce nu va fi iertată niciodată celor care i-au fost, sau îi sunt contimporani. Şi tăcerea bieţilor oameni, sfinţenia îndurării lor neştiute şi nealinate, este cel mai strivitor blestem cuvenit totalei lipse de omenie, cu care oricine a deţinut într'un fel, un oricât de mic loc de răspundere, i-a tratat. Un om de Stat din zilele noastre ar trebui trimis să vadă cum se scurge zi cu zi vieaţa într'o casă de săteni fără pământ. De va fi în el oricât de puţină inimă, nu se poate să nu admită că Statul, în care omul suferă atât de mult, nu merită nicio zi respectul cuiva. Este un semn de mare nobleţă din partea sătenilor, că niciun fel de rătăcire nu i-a ispitit, deşi vitregia stăpânirii ar fi îndreptăţit-o. Când vor trece anii şi vieaţa satelor va fi mai bine cunoscută, abia atunci publicul cu răspundere va înţelege ce nepăsare vinovată a domnit acolo, în lumea satelor. Fundaţia Regală „Principele Carol", a cărei operă de ridicare a satelor nu e încă cunoscută de nimeni în întregimea ei — ar putea singură să furnizeze ori câte date ar fi necesare pentru a ilustra inaptitudinea şi neglijenţa organelor de îndrumare publică din sate. Dar, nu e aici locul unei asemenea răfueli.

Incheind aceste câteva rânduri, am avea dreptul să spunem: Statul a dat semnalul, muncitorii au răspuns. Acum e rândul *patronilor.* Starea sufletească a muncitorilor nu e în niciun fel o piedecă în rezolvarea problemelor lor. Va fi aceeaşi stare de suflet şi în rândul patronilor? Rămâne de văzut. Recunoaştem că raporturile dintre muncitori şi patroni sunt condiţionate, în fiecare ţară, de măsura în care se respectă acolo demnitatea omenească. Nivelul *omeniei* diferă dela un popor la altul. Acolo unde echitatea şi bunul simţ al oamenilor nu sunt suficient de prezente, Statul este dator să

intervină el pentru a dicta dreptatea. Conducătorii Ministerului Muncii au obligația de a nu se descuraja în fața viitoarelor rezistențe ce se vor ivi imediat ce vor depăși faza excursiilor și a serbărilor populare. Călăuziți de dreptatea socială, să aibă convingerea că națiunea întreagă le va aproba loviturile de biciu ce se vor cuveni spinărilor acelora care vor contraveni uneia dintre puținele cuceriri ale vremii noastre: împiedecarea exploatării omului de către om.

DUMITRU DOGARU

PROBLEMA MOȚILOR LA CONGRESUL ASTREI

In zilele de 10—12 Septemvrie a. c., a avut loc Congresul anual al Astrei la Abrud. S'a ales acest oraș din Munții Apuseni, pentrucă în trecutul nu prea îndepărtat, el a fost un centru important al Moților, care luptau pentru libertate. Și Congresul urma să desbată tocmai situația acestei populații.

Raportul întâi la ținut d-l ing. *Ioan Popa-Zlatna* despre *Problema minieră*. Mărturisim că nu numai că a fost interesant, dar poate și cel mai bun. D-sa arată cu mult lux de date exploatarea minelor din timpurile cele mai vechi, vine cu expunerea până în epoci apropiate, când, prin anumite privilegii acordate urbariilor și opreliști față de Români, îi înlătură pe aceștia dela vechea lor îndeletnicire în mare parte. O continuitate a Românilor în munți, prin tratarea acestei chestiuni, a fost pe deplin dovedită. Dar numai partea istorică a fost examinată amănunțit. Situația actuală nu a fost înfățișată decât sumar. Dacă d-sa ar fi înfățișat și această a doua parte a chestiunii, ca să zicem așa, ar fi fost o însemnată contribuție la cunoașterea mineritului la noi. De pildă, cred că ar fi stârnit un interes mare prezentarea problemei copiilor dela Roșia, a acelor copii subțiri, ce cară neobosiți cu călușul din zi și până 'n noapte, minereul la șteampuri! Numărarea copiilor, identificarea satelor din care vin (Mușca mi se pare că deține recordul), tururile făcute (între 30—100, după apropierea sau depărtarea șteampurilor), plata lor, hrana, ocupația părinților, puteau lămuri aspecte impresionante ale mineriei din Munții Apuseni. Nu mai vorbesc de șteampurile numeroase, în tovărășie, cu sulițe al căror număr e împărțit pe frați, pe vecini (câte 6 de fiecare), de învoirea lor de a lucra cu rândul, căci apa nu permite în tot decursul săptămânii să lucreze toate, ci câte 3.

Erau necesare aceste lămuriri pentrucă administratorului i s'ar fi adus un argument în plus în favoarea soluțiilor preconizate.

Al doilea raportor a fost d-l *Ion Micu*. D-sa discută *problema școlară*. Propunerile sunt foarte numeroase și îmi permit a le reda. Statul ar urma să înfăptuiască multe: creiarea de cămine școlare în satele cu multe cătune, care să adăpostească 5—600 elevi; localurile existente de școli să fie reparate din bugetul Statului și nu al comunelor; școlile să se scoată de sub ocrotirea comunelor politice, acordându-se subvenții din partea Statului; toate școlile să fie împroprietărite cu pământul necesar pentru deprinderea lucrărilor de practică agricolă; să fie înzestrate — cel puțin cele centrale — cu ateliere, săli speciale pentru educația fizică și săli pentru serbări festive, cinematograf, radio, baie etc.; să se creeze internate în comunele: Mogoș, Bucium, Câmpeni, Albac, Scărișoara, Vidra, Lupșa sau Sălciua. In aceste centre să fie plasați în internate, pe cheltuiala Statului, copiii din cătunele îndepărtate, căci numai astfel vedem asigurată frecvența regulată și instrucția bună; în școlile din această regiune învățătorii să fie recrutați numai din elementele regiunii; dacă nu-i avem să ni-i formăm, căci numai prin educatori stabili vom avea continuitatea instrucției, atât de necesară învățământului creator; în ce privește salarizarea lor, toată regiunea munților Apuseni să fie decretată zonă culturală, cum s'a făcut în regiunea secuizată, și pe lângă salariul ce-l au asigurat de lege, să li se mai acorde încă un spor de 50 sau 75 la sută, căci numai astfel li se poate cere educatorilor muncă și efort, dacă sunt puși la adăpostul nevoilor materiale și sufletești; reînființarea școlilor desființate; înființarea a două școli normale cu „burse" suficiente; înființarea unei școli miniere la Roșia Montană; una silvică

în Câmpeni, iar la Brad, „o şcoală de agricultură alpină" etc.

Cum se vede, pentru realizarea unui învăţământ ideal, trebuesc cam multe. Vor veni timpurile să le avem pe toate, dar, cu slabele mijloace ale Statului, cam puţine se pot face. Aşa că ţinând seama de posibilităţi, s'ar putea face multe retuşări. De pildă: creiarea de cămine şcolare se poate amâna, din moment ce Statul deja a înfiinţat pe cătune, şcoli (în Vidra sunt 3, A. Iancu tot 3 etc.) care asigură cu multă greutate — o frecvenţă de 85%. Nu cred că e bine apoi să se instaleze obiceiul de a se recruta elementele didactice numai din cele locale. Prin acest sistem — să ne aducem aminte chiar de foarte multe elemente locale din Munţii Apuseni — se iartă prea uşor abaterile, se tolerează incapacităţile. E mai bine celălalt criteriu: orice element valoros, indiferent de unde ar fi. Cât priveşte salarizarea e bine că se cere o sporire, dar cred că ar fi injust ca ea să se facă numai pentru Munţii Apuseni. O salarizare mai omenească pentru începători, pe toată ţara, de acord. Cât priveşte loturile pretinse pentru deprinderea practicelor agricole, obiectăm că nu e de unde să le dai, (ex. Vidra, Ponorel, A. Iancu, Sohodol etc.). Păcat că d-l Micu nu ne-a dat informaţii asupra obiectului şcoalei de agricultură alpină, pe care o cere la Brad şi a celei silvice la Câmpeni; de asemeni ar fi fost interesantă o enunţare cât de scurtă cu privire la şcoala de minieri ce trebue înfiinţată în Roşia.

Faptul că d-l Micu urmăreşte adaptarea şcoalei la nevoile locale, îi atrage un deosebit merit.

D-l profesor *I. Safta,* discută *problemele economice din Munţii Apuseni.* Constatările d-sale au fost de ordin prea general şi tot aşa şi propunerile. N'a examinat amănunţit problema economică, sub raportul îndeletnicirii cu: lemnăritul, mineritul, fructăritul — adică nu ne-a informat, ca şi d-l Popa, de ceea ce este realitate actuală — pe ceea ce pun deosebit accent cercetările monografice. D-sa a afirmat apoi că nu se dau parchete suficiente şi a lăsat ca să se înţeleagă că e natural ca să fie delicte, care n'ar trebui împiedecate. Această afirmaţie a concordat întrucâtva şi cu ceea ce a spus d-l Râmneamţu...

In numărul trecut al revistei am schiţat un prim plan de refacere pentru regiunea Moţilor. Menţionez că acolo nu numai că demonstram necesitatea împiedecării delictelor, dar chiar examinarea situaţiei fiecărui cap de familie, căruia să i se dea posibilitatea exploatării de pădure, în raport cu necesităţile familiare. Am considerat că acesta este singurul mijloc ca pădurea să rămână un rezervoriu local.

D-l *Petre Râmneamţu* a susţinut un raport interesant: *Capitolul biologic uman.* D-sa a părăsit terenul limitat asupra căruia făcuse investigaţiile, aruncând în umbra generalului şi frumoasele date deţinute.

Mă gândesc la procentajele de care vorbea în privinţa sifilisului, la împărţirea pe categorii a locuitorilor: bogaţi, mijlocaşi, săraci etc. Căci prin însăşi specializarea dela sat la sat, de care vorbea d-sa, se înlătură orice putinţă aproape de a se ilustra o situaţie prin totaluri, procentaje. Procentul sifiliticilor dela sat la sat va fi mai mare după contactul pe care locuitorii sunt siliţi să-l aibe cu regiuni contaminate, cu oraşul. Din cauza ocupaţiilor. Veniturile şi deci posibilităţile mai bune de trai, cu toată împărţirea, după situaţia dela primărie va fi în funcţie — la vidreni de pildă — de dibăcia personală a fiecăruia, de piaţa frecuentată, de anotimpul plecării etc. Aşa că nu este exclusă posibilitatea unui trai mai bun, chiar la unul foarte sărac.

Cât priveşte afirmaţia că duşmanii moţului sunt calul şi porcul (calul nu face băligar şi îl duce pe moţ pe drumuri grele; porcul îi mănâncă porumbul) merită o discuţie mai desvoltată, mai ales că d-sa se gândeşte că prin cooperativele de desfacere a mărfii, se poate face înlăturarea calului. Calul, va rămâne totuşi, fiindcă niciodată nu se va putea ajunge — cum propunea d-sa — la desfacerea mărfii prin cooperative, din aceste pricini:

a) Nevoile satelor pentru produsele moţilor sunt variabile în mare măsură, un motiv de deziluzionare a cooperativelor ce nu vor putea să-şi creeze o piaţă stabilă, neglijând primitivismul mărfii.

b) Intru cât sunt sate de moţi care nu fac vase, ca de pildă Ponorelul, Vidra, Avram Iancu etc., în care doar o infimă minoritate produce marfă, ar urma ca prin aceste cooperative să-i reduci la foamete sau să-i pui să concureze, în caz că ar începe şi ei să facă, cu cei în mâna cărora roşeşte cuţitoaia...

c) Desfacerea vaselor prin cooperative sau intermediari are de consecinţă o simţitoare coborîre a preţurilor. Pe lângă că vasele vor fi vândute mai ieftin, acasă vor mânca în plus: capul familiei cu însoţitorul său — frate sau copil — şi vaca. Deci o simplificare într'o parte şi o îngreuiere în alta.

In acest spirit am dat peste o judecată în altă parte: Nereju-Vrancea. Studiind aceiaşi problemă a prelucrării lemnului acolo, în vara acestui an, am constatat o părăsire a îndeletnicirii. Cauza: exploatarea prin ferestraie a pădurii şi intermediarii cu magazinele din Odobeşti, care nu oferă decât unul şi acelaşi preţ. Stând de vorbă cu informatorul Nistor Antonescu am putut afla că el câştiga încă odată mai mult când îşi vindea singur marfa prin sate, afară — accentua în mod deosebit — de hrana sa şi a vitelor, pe întreg acest interval de două săptămâni.

Dar şi în ce priveşte alungarea porcului, fac o constatare. Aşi crede tocmai dinpotrivă, mai ales că el se hrăneşte cu cartofi fierţi cu balegă de cal. Nici vorbă că ar mânca prea mult porumb. Şi apoi un lucru să se mai ştie: dacă n'ar fi porcul, puţina carne — numărul păsărilor este foarte redus — ar dispare şi ea din alimentaţie, ca să nu mai vorbesc de slănină, tovarăşa de drum a moţului călător.

Las la o parte celelalte afirmaţii, care au fost o pledoare pentru moţi, bine justificată din punct de vedere psihologic. Totuşi nu pot încheia cu observaţiile, fără să amintesc că dacă ar fi fost desvoltat în măsura în care cerea subiectul, raportul d-lui Râmneamţu putea trece printre contribuţiile de seamă în acest domeniu.

Aruncând o privire în urmă, este dela sine înţeles că despre congresul dela Abrud, în concluzie, se poate spune:

Problema moţilor a fost privită sub multe aspecte.

Discuţiile nu s'au întemeiat totdeauna pe cercetări proprii, ci s'au folosit lucrări de ordin mai general, care atacau sub o formă oarecare această chestiune. Dar nici chiar toate studiile cu privire la această chestiune nu au fost utilizate. (Amintesc de pildă lucrările Fundaţiei Principele Carol, care prin echipa Vidra, a relevat numeroase fapte semnificative).

Din cauza celor dela punctul precedent, soluţiile indicate n'au fost totdeauna în concordanţă cu necesităţile reclamate de realităţi.

De acest lucru se pare că însăşi reprezentanţii Astrei au fost convinşi, fiindcă au proclamat necesitatea cercetărilor mai departe, în Munţii Apuseni.

Aceasta, desigur, nu scade nimic din valoarea congresului, care — mai ales prin frumosul cortegiu etnografic — a readus în faţa opiniei publice din nou probelma moţilor, care, alături de altele, se aşteaptă soluţionată.

Rămâne ca dezideratul — atât de important — al cercetării, formulat la congres, să fie cât mai grabnic împlinit. Fundaţia Principele Carol, alături de Institutul nou înfiinţat de Cercetări Sociale al României, va contribui, de sigur, în măsură încă mai mare ca până acum, la buna cunoaştere a situaţiei din Munţii Apuseni.

FLOREA FLORESCU

REALITATEA ROMÂNEASCĂ

A. BĂRBAT, *Desvoltarea și structura economică a țării Oltului*, Cluj, Tipografia Națională, 1938, 320 pp.

Lucrarea inaugurală a d-lui Al. Bărbat constitue o monografie completă a Țării Oltului. Subiectul care prezintă interesante aspecte specifice acestei regiuni cu evoluție deosebită întru totul de celelalte regiuni transilvănene, nu este singura cauză a interesului pe care îl prezintă lucrarea.

D-l Bărbat înfățișează într'un chip armonios Țara Oltului, sub toate aspectele ei, dela primele începuturi de vieață românească acolo, mai ales, și aici este marele merit al autorului, insistând, asupra intercorelației între social și economic, reușind pe această cale să ne arate cât de prețioase ar fi pentru cunoașterea formelor de vieață proprii nouă, monografii asemănătoare pentru toate regiunile care s'au individualizat cu timpul pe cuprinsul locuit de Români.

Autorul păstrează, de-a-lungul lucrării, grija unei prezentări care să fie pe cât de completă, pe atât de vie.

Cadrul fizic, ne este fixat dela început printr'o descriere amănunțită, pentru ca în limitele sale, să urmărim mai târziu, în chip dinamic, vieața oamenilor din Țara Oltului.

In delimitarea regiunii pe care o studiază, d-l Bărbat se bazează, atât pe elementul geografic cât și pe cel etnografic, limitele astfel fixate — între Olt, dela Turnu Roșu la Mateiaș, Munții Perșani și Munții Făgărașului — cuprinzând o unitate pură. O depresiune brăzdată de văi paralele, cu două rânduri de sate, — satele de jos și satele de sus, ultimele provenind prin desvoltare din primele, — care și-au păstrat, „în pofida tuturor influențelor la care a fost supus Ardealul, tot caracterul lor românesc".

Nu este, așadar, o simplă întâmplare că această regiune este cunoscută sub numele de *Țară*. Căzând în secolul al XII-lea sub stăpânirea coroanei ungurești, rezistă ca o masă compactă oricărei încercări de colonizare. Cronicarii vremurilor, unguri chiar, sunt nevoiți să recunoască unitatea acestei regiuni, care nu poate fi învinsă, ci, cel mult infeudată ca vasală, numind-o Terra Blachorum, adică țara celor ce o locuiau.

Dar mai ales faptul că între 1365 și 1462, Țara Oltului, dela Avrig la Mateiaș, revine stăpânirii domnilor munteni, înainte ca aceasta să fi fost împărțită în moșii pentru nobilii unguri, constitue cel mai important moment din istoria acestei țări și factorul determinant al evoluției ei ulterioare. In acest secol și jumătate, domnii români au ridicat pe mulți din credincioși la rangul de boeri, cu drept de deplină și ereditară proprietate asupra moșiilor lor.

Aceste moșii s'au fărâmițat mai târziu, ajungându-se pe această cale la crearea unei pături de țărani, cu drepturi de nobili. Bineînțeles, că aceste drepturi, precum și celelalte care țineau de libertate și nu de rang, au fost treptat încălcate, pentruca, până la 1848, să nu mai fi rămas vreo urmă exterioară de existența lor. Doar tradiția unui suflet de boer român.

Din punct de vedere economic, Țara Oltului n'a prezentat avantaje naturale excepționale locuitorilor ei. Climatul n'a permis agriculturii să ia o desvoltare prea mare, ceea ce explică îndreptarea activității economice către industria casnică, mai întâiu și către industriile comercializabile mai târziu. Țara Oltului a fost renumită din tot timpul pentru tăbăcăriile ei.

Așezată între două colonii de Sași, a fost împiedecată în completarea evoluției sale economice. Românii din Țara Oltului, n'au putut decât într'o foarte mică măsură, deveni negutătorii propriilor lor produse industriale. De altfel nici această singură posibilitate, aceea de a-și desvolta în voie industria locală nu le este lăsată până la sfârșit. Din secolul al XVIII-lea, prin urcarea taxelor vamale între Ardeal și celelalte țări, afară de Austria, industria românească din Ardeal este strivită de concurența industriei mai bine pregătite din Boemia și Austria, și îndepărtată dela debușeul ei natural, care era format din tă-

rile româneşti. Ardealul întreg a fost împins prin uniunea vamală austro-ungară către o activitate care nu i se potrivea, către agricultură şi creşterea bivolilor adică. Războiul vamal dela 1886 n'a făcut decât să termine ceea ce era deja de mult început. In ciuda tuturor acestor lucruri, Ţara Oltului a păstrat legături foarte strânse cu Ţara Românească.

Peste 5.000 de emigranţi se îndreaptă spre România între 1899—1913.

Aci, mulţi din ei întemeiază întreprinderi de comerţ cu vază şi păstrează prin toate mijloacele legături strânse cu cei de-acasă. (Autorul ne completează monografia prin biografiile câtorva negustori originari din Ţara Oltului. Este un alt aspect al lucrării d-lui Bărbat, care o face să ia o formă şi mai vie în ochii cititorului).

Am menţionat mai sus numai câteva din faptele mai de seamă expuse şi din concluziile atinse în lucrare.

Autorul nu lasă la o parte niciunul din punctele problemei: instituţiile de credit, meseriile, structura proprietăţii agricole, creşterea animalelor, drumuri şi ape navigabile, bugetul gospodăriei rurale, etc. Pentru analiză, d-sa se sprijină de date statistice de cel mai mare interes. Multe din aceste date, acolo unde cifrele oficiale lipseau, au fost strânse de autor personal, ceea ce denotă devotamentul d-lui Bărbat în tratarea subiectului aşa de fericit ales.

In anexă, este prezentat un plan de organizare economică a Ţării Oltului, care ni se pare mult mai puţin gândit, în comparaţie cu monografia propriu zisă. Prin acest plan, d-l Bărbat stărue, ca foarte mulţi alţi economişti, în credinţa că reorganizarea unei regiuni atârnă numai de factorul capital-monedă, care, la rândul său, poate fi obţinut prin gajarea bogăţiilor naturale ale acelei colectivităţi economice.

Este drept că o injecţie monetară poate activa uneori ca un stimulent pentru un sistem deja organizat, dar în criză trecătoare; posibilităţile de producţie ale Ţării Oltului, nu vor putea fi înzecite prin acest sistem. Ele rămân în funcţie de potenţialul ei actual, iar noi investiţii de capital acolo nu se pot provoca, fără ca acesta să nu fie luat din altă parte — din ţară sau străinătate.

Planul, aşa cum este prezentat, constitue, în schimb, un model de inventar al avuţiei regionale.

N. Georgescu-Roegen

M. SEVASTOS: *Monografia oraşului Ploieşti.* Cartea Românească, Bucureşti, 1938.

Intr'un arătos volum de aproape o mie de pagini, format mare (4⁰), ne este înfăţişată vieaţa unuia dintre oraşele mari ale ţării, important nod de drumuri, centru industrial şi capitală a petrolului României. Pentru importanţa oraşului socotim necesar — înaintea oricărei păreri critice — să extragem câteva date asupra lui.

Cu o origine, jumătate legendă, jumătate adevăr, Ploieştii apar în documente numai în secolul al XVII-lea. Mihai Viteazul, i-a dat fiinţă de *târg* şi de loc de adunare a oştilor sale. Până atunci Ploieştii erau un sat de *moşneni.* Parcurgându-i interesanta istorie, ne dăm seama că un mănunchi de *virtuţi moşneneşti* — spirit de iniţiativă, muncă neobosită, mândria libertăţii personale şi o îndârjită credinţă în dreptate — sunt *creatoarele* acestui oraş, a cărui structură merită să fie cunoscută îndeaproape, fiind între puţinele oraşe ale ţării, cu o burghezie românească, bine închegată. Ameninţaţi să ajungă *clăcaşi* — înduioşarea de rudă a nu ştiu cărui domn *fanariot* pentru un văr al său, grec care n'avea avere suficientă pentru a trăi conform rangului său, îi făcuse *dar* acestuia — ploieştenii susţin, câteva decenii, adevărate lupte, interminabile „gâlcevi", lungi şi numeroase jalbe adresate Domnilor, poposiri în Bucureşti, a delegaţii, uneori formate din majoritatea populaţiei, cu femei şi copii. E o luptă măreaţă prin neostenita dârzenie cu care înfruntă pe toţi stăpânii vremii, în numele dreptăţii lor străvechi. Iţi amintesc uneori de cea mai frumoasă luptă pentru dreptate din câte cunoaşte istoria noastră socială: aceea a moşnenilor Vrancei, ameninţaţi să ajungă şi ei tot clăcaşii unui grec, proaspăt boerit. Mereu înfrânţi de arbitrarul unor Domni hrăpăreţi ei înşişi, *în fapt* n'a putut nimeni să-i facă robi. Au înfruntat pe oricine le-a venit acolo să le ia un drept pe care nimeni nu putea să li-l ia. In faţa lor *stăpânirea* apărea aşa cum era în realitate: *nelegitimă,* gaşcă de abuzivi care exploatau nenorocirea unui popor. Nu poţi să-ţi stăpâneşti revolta când citeşti ordinele stăpânirii care hotăra să se ia dela mâna ploeştenilor actele cu care ei îşi dovedeau libertatea de stăpânire a moşiei. Aceste necazuri pentru o dreptate niciodată dobândită explică, la ploieşteni, neîncrederea şi pasivitatea faţă de orice stăpânire, pe care le întâlnim până târziu în zilele noastre. D-l prof. N. Iorga, crede că nota aceasta de veşnic opozant, „iubirea pentru sgomot, îndărădnicia faţă de guvernele de orice culoare, oarecare

brutalitate în apucături: ar fi un aport bulgăresc, datorit populaţiei bulgare, stabilită în Ploieşti la 1831, despre care vom vorbi mai jos.

Conştiinţa lor de oameni liberi, întărită şi întărîtată de permanenta rea voinţă a unei stăpâniri străine şi nelegitime, vine, în secolul al XIX-lea în contact cu atmosfera revoluţionară din apusul Europei. Ne putem uşor da seama de ce s'a întmplat. Ploieştenii vor fi amestecaţi în toate evenimentele vremii şi vor fi totdeauna alături de graniţa dincolo de care bunul simţ este isbit. Iată-i, într'adevăr: cea mai impunătoare delegaţie, de peste o mie de oameni, din câte ies în întâmpinarea lui Soliman Paşa, cerându-i să recunoască Constituţia dela 1848, este aceea a prahovenilor; un ploieştean, *Stan Popescu*, era pe capra trăsurii, cu care Cuza-Vodă a fost scos peste graniţă; printre complotiştii detronării acestuia, se mai afla un alt ploieştean: *Candiano Popescu*, creatorul, de mai târziu, al faimoasei Republici; Origină ploieşteană îşi are şi celebrul dicton al lui Rică Venturiano, Box Populi, Box Dei: îl găsim scris ca motto în ziarul *Democraţia*, scos de Candiano; în luptele electorale ale vremii ei sunt totdeauna cei mai neînfricaţi: virtuţile lor cetăţeneşti — liberali care ştiau să reziste tuturor ingerinţelor conservatorilor — au fost răsplătite de „Naţiunea recunoscătoare", cu nu mai puţin celebra *Statue a Libertăţii;* tot din trecutul vieţii politice a ploieştenilor, putem desprinde acest hazliu obiceiu al fruntaşilor vremii: In Ploieşti exista o statue a lui Neptun, care are spatele cam întors înapoi, încât poate să dea impresia că... îl arată celui care s'ar găsi în direcţia cu pricina. Intâmplarea a făcut ca şefii ploieşteni ai celor două partide politice importante pe vremuri, să fie doi cetăţeni care îşi aveau locuinţele alături, de o parte şi de alta a acestei statui. Se înţelege, Neptun arăta... spatele unuia dintre ei. Când cel în cauză venea la putere, dădea ordin organelor primăriei să întoarcă pe Neptun cu spatele către adversar. La rândul lui, acesta, când venea la putere, nu uita să ordone operaţie inversă. In felul acesta, învingătorul făcea „ruşine şi necaz" cocoanelor din casa învinsului; în fine, amăgit de Candiano, care — datorită relaţiilor lui cu I. Brătianu şi trecutului lui de conspirator — putea fi crezut, spiritul de opozant al ploieştenilor transformă într'o gafă — „Republica", — planul de detronare al domnitorului Carol, conceput şi pus la punct de Eugeniu Carada. Tronul urma să fie oferit unui nepot de frate al lui Napoleon. Data răscoalei fusese fixată atunci când a fost proclamată Republica. Dar Eugeniu Carada, o amână cu câteva zile. Candiano, — şeful conspiratorilor ploieşteni, nu crede în cei care îi aduc ştirea sau —cum se spune—dornic de a se evidenţia, o ia înainte, sperând că va fi urmat de ceilalţi din restul ţării, şi transformă astfel în ridicol un plan care ar fi putut aduce mult rău ţării. Iată chiar cuvintele lui Carada: „... Ar fi fost o mare nenorocire pentru noi, dacă isbuteam să-l detronăm; şi isbuteam de sigur, dacă nu făcea Candiano nimic după capul lui"... Datorită lui Carageale, amintirea acestei Republici ploieştene este înveselitoare. Ca cetăţean şi părtaş efectiv la instaurarea ei, Carageale ne-o descrie el însuşi în „Boborul". *Vinul* a jucat un important rol în vieaţa — scurtă, dar „cu rol strălucit în complexul universal" — a „veselei republicii podgorene". Intr'adevăr toată noaptea, care a precedat a fost petrecută cu jocul „la kilometru" de către toţi viitorii republicani, la ora şapte dimineaţa, are loc un chef cu lăutari la Lipănescu, se desfundă poloboace la toate răspântiile, etc. Se ştie, apoi, halul în care a fost găsit bietul Stan Popescu, de către „Reacţiune" şi ce răspuns demn a dat:

— „Cine te-a pus pe tine aici? răcneşte straşnic reacţionarul.

— „Boborul", răspunde foarte răguşit republicanul.

Se ştie de asemenea, că şi ancheta care s'a făcut a evidenţiat rolul important al vinului. Toţi câţi au ocupat poşta erau beţi şi au continuat să bea până ce au adormit, lăsând astfel liber pe telegrafistul care a anunţat Bucureştii. Reţinem, dintre atâtea declaraţii pe aceea a lui Tache Frizerul: „D. Candiano m'a făcut un fel de caporal şi mi-a zis să îngrijesc de oamenii care se îmbată, să nu piarză săbiile". In fine, ca să fim drepţi, comandantul regimentului — care trebuia să împiedece răscoala — era plecat... la vie, tocmai atunci.

Alături de vin, pentru a ne da un pic seama de ce moravuri politice erau pe vremea aceea, menţionăm fapte ca acestea: ofiţerii care păzeau pe acuzaţii arestaţi cu ocazia anchetării acestei Republici, făceau parte şi ei din complotul general condus de Carada, şi dacă acesta le-ar fi cerut-o i-ar fi stat oricând la dispoziţie; aceiaşi ofiţeri înlesneau comunicaţii între acuzaţi, sau chefuia cu toţii ca fraţii; s'au sustras toate piesele din dosar care ar fi putut duce justiţia spre descoperirea complotului; prefectul de Dâmboviţa, — pro-

cesul s'a judecat la Târgovişte — s'a prezentat acuzatului Carada (!) „pour lui présenter ses respects et lui faire savoir qu'il était à ses ordres; ofiţerul de gardă a permis intrarea lui Ion Brătianu, în camera în care deliberau juraţii (!!), pentru a le cere achitarea tuturor celor acuzaţi; alături de această totală lipsă de seriozitate din partea organelor Statului, adăogăm că procurorul, — nepotul ministrului, — care nici nu prea ştia româneşte, i-a trimes unchiului o telegramă care punea vârf ridicolului: „J'ai été sublime. Condamnation certaine".

Dar, dacă pe plan politic, ploieştenii au avut de suportat acest simpatic episod republican, spiritul lor de independenţă şi dragostea pentru „urbea" lor sunt mai fericite în alte direcţii. Ei sunt printre cei dintâiu care reuşesc să aibă un înfloritor învăţământ, înzestrându-l cu localuri bune şi asigurând plata personalului. Când a fost vorba să se lege, prin cale ferată, Moldova cu Bucureştii, ploieştenii s'au opus din toate puterile, proiectului care trasa linia prin *Urziceni*, şi au reuşit s'o treacă pe la ei. Aceeaşi stăruinţă încununată cu succes au depus şi când s'au legat cu Capitala cele două porturi dunărene, Galaţii şi Brăila. Să ne gândim şi la avantajele aşezării lor: la confluenţa văilor Prahovei şi Teleajenului, ambele pline de populaţie şi de bogăţii, dintre care una, drum de legătură cu Ardealul.

Extragem câteva date asupra populaţiei.

In 1810 erau 536 case cu 2.024 locuitori. In 1837 sunt 3.090 familii (între care 72 familii de evrei). In 1859, populaţia se urcă la 26.468 suflete. Găsim mai departe: 45.107 loc. în 1899; 56.460 în 1912 şi 77.341 în 1930.

Ca structură socială, populaţia Ploieştilor se prezintă astfel: In 1837: 38 familii de boieri de neam, 94 fii de boieri de neam, 5 familii de postelnicei, 28 fam. de fii de postelnicei, 38 fam. de preoţi, 4 de diaconi, 9 de mazâli, 12 de fii de mazâli, 635 de patentari, 1.634 de birnici, 339 de sudiţi. Tot din 1837 se păstrează o catagrafie a celor 41 de corporaţii existente în oraş.

In 1880 găsim: 441 cârciumari, 226 cismari, 125 croitori, 100 cojocari, 177 agricultori, 119 tăbăcari, 134 lăutari, 34 avocaţi, 57 băcani, 38 bărbieri, 20 bolangii, 48 bogasieri, 51 brutari, 33 cofetari, 14 căldărari, 36 dogari, 62 dulgheri, 16 făinari, 241 fierari, 47 grădinari, 22 lemnari, 31 lipscani, 41 măcelari, 14 medici, 2.228 muncitori şi 27 femei libere.

In 1930: din cifra totală a populaţiei, numai 54,4% sunt născuţi în Ploieşti. După *religie*, populaţia se prezintă astfel: 67.663 ortodocşi, 3.876 mozaici, 2.635 catolici, 1.112 luterani, 1.067 greco-catolici, şi alţii. Iar după *neam*, sunt: 67.364 români, 1.576 unguri, 1.314 germani, *3.741* evrei, 1.045 ţigani, 102 bulgari, 259 ruşi şi alţii. Ştiinţă de carte: 78,7% (faţă de circa 60% media în ţară). Mişcarea populaţiei se prezintă astfel: natalitatea variază între 30,6‰ şi 23,3‰ (bună în raport cu oraşele mari). Tendiţă de scadere. Părinţii cu profesiuni manuale dau cei mai mulţi copii. Copiii nelegitimi sunt bine reprezentaţi: 25% din cifra născuţilor (faţă de 9,5% media în ţară). Mortalitatea e ridicată în raport cu oraşele mari. Oscilează între 23,1 şi 18,8‰ (Braşovul de pildă, are 12,5‰). Excedentul populaţiei: 3,6‰. Referitor la căsătorii, dăm datele din 1935: 698 români s'au căsătorit cu: 676 românce, 5 unguroaice, 10 nemţoaice, 4 grecoaice, 3 evreice şi 6 de alte neamuri; 33 unguri s'au căsătorit cu: 16 unguroaice, 15 românce, 1 nemţoaică şi 1 de alt neam; 15 germani s'au căsătorit cu: 7 românce, 1 unguroaică, 4 nemţoaice şi 3 de alt neam; 49 evrei s'au căsătorit cu: 45 evreice şi 4 românce. Ţiganii nu dau căsătorii mixte.

Datorită vieţii lui industriale, din ce în ce mai înfloritoare, Ploieştii este un oraş bogat: impozitele către Stat sunt cam în jurul cifrei de un miliard anual; primăria are un buget de cam 200 milioane anual. In anul 1935, erau 248 firme colective şi 1.983 firme individuale. Intre ele se află: 15 mari rafinerii, 3 mori, 5 tăbăcării moderne, apoi fabrici de cermică, tricotaj, textile, etc. Sunt şi cam 1.000 cârciumi.

Vieaţa culturală este de asemenea înfloritoare: şcoli, 12 atenee populare, 12 tipografii, 48 ziare şi publicaţii periodice, biblioteci, un muzeu, etc.

Planul de lucru după care s'au condus colaboratorii monografiei Ploieştilor este următorul: I. *Trecutul:* istoricul, galeria oamenilor de seamă; arhitectura. II. *Teritoriu şi populaţie:* geografie fizică, geologie; populaţia; mişcarea populaţiei; catagrafia oraşului. III. *Politica şi administraţia:* conducerea politică; galeria primarilor, administraţie; finanţe şi poliţie; armata; justiţia; igiena şi sănătatea publică; asistenţa socială; organizarea zootehnică; edilitate şi urbanistică; comunicaţii. IV. *Economia:* comerţul şi industria; munca. V. *Cultura:* instrucţiunea publică; cultele; presa; cultura populară. Fiecare capitol este urmat de *Anexe*, unde sunt date acte vechi, extrase din alte

lucrări și altele, cu scopul de a întregi capitolul respectiv.

Pentrucă lucrarea de care ne ocupăm începe prin a spune că autorul ei principal a fost ajutat, în alcătuirea ei, de „anchetele monografice și studiile relative la monografia sociologică, conduse de spiritul animator al d-lui prof D. Gusti"... găsim necesar să ne întrebăm în ce măsură ajutorul pe care îl invoacă i-a fost de folos. După cum se poate vedea, planul de lucru, reprodus mai sus, n'are nimic comun cu felul de a lucra al școlii sociologice din București. E oare necesar să înșirăm aici *toate problemele importante* care lipsesc integral sau să demonstrăm că cu un astfel de plan nu se putea ajunge decât acolo unde s'a ajuns: o mare colecție de date și atâta tot? Citească oricine lucrarea și ne va da dreptate. Dar chiar problemele care sunt cuprinse în planul de lucru, nu sunt studiate în spiritul cercetărilor monografice. Diferitele capitole sunt cu totul inegale ca valoare științifică. Lipsește o privire de ansamblu prin prisma căreia să se fi revăzut toate studiile făcute de colaboratorii izolați. Să urmărim scăderile lucrării, prin analiza felului cum a fost studiată o problemă. Iată, de pildă, problema *Bulgarilor* din Ploiești. In anul 1831, s'au așezat acolo — în împrejurări care ne sunt arătate — 320 familii bulgare. Se păstrează lista nominală a tuturora. Ce s'a întâmplat cu ei? In mod cu totul incidental — din capitole diferite — am putut afla: la 1877, Bulgarii din Ploiești, au ieșit cu pâine și sare înaintea țarului Alexandru II; în unele documente reproduse în anexele unor capitole, citim că acelora dintre ploieștenii care erau oricând gata de gâlceavă li se spunea „sârbi" (poporul numea cu acest termen chiar pe bulgari); maiorul Polizu a declarat la instrucția „Republicii", că între manifestanți se găsea mai ales, „mulțimea poporului din mahalalele orașului, în mare parte *sârbi";* din excelentul studiu asupra arhitecturii, făcut de d-l T. T Socolescu, mai aflăm că acești bulgari au adus un anumit stil în arhitectură; tot d-sa ne spune că până acum 50 de ani se mai vorbea încă bulgărește în mahalaua „sârbească". Toate aceste date, sunt datorite întâmplării. Ce s'a petrecut cu acești Bulgari? Dacă s'au românizat, cum s'au românizat: ca limbă, ca nume? Se mai păstrează în opinia publică, sau în sânul familiilor respective, conștiința originii lor străine? Din capitolul consacrat populației aflăm că 69 de locuitori dintre cei 102 de *neam bulgar*, au ca limbă maternă limba bulgară. Nu e îndreptățit să știm dacă aceștia sunt sau nu dintre cei din 1831? O confruntare a cifrelor recensământului cu numele din 1831, sau măcar o cercetare a originii celor 102 bulgari de azi, era absolut necesară. Trebuia să se vadă cum s'a petrecut procesul de dispariție a Bulgarilor în masa românească. Recunoaștem că nu era ușor. Procedeul *statistic* e mult mai comod, decât să răscolești registre, sau să întrebi bătrânii. D-l prof. Socolescu ne dă motive să credem că s'ar fi ajuns la rezultate interesante. In capitolul d-sale — pe care îl recomandăm tuturor colaboratorilor monografiei Ploieștilor ca model de studiu monografic, prin felul cum știe să folosească toate elementele conexe pentru a reconstitui vieața trecută a faptului de care se ocupă — găsim date ca acestea: din tată în fiu, unii bulgari devin Tănescu (din Tane), Stetescu (din Stetcu), etc.

Să mai luăm încă o problemă, pentru a demonstra același lucru. In ce privește *breslele,* oare să nu se mai fi păstrat nimic, nici despre organizarea lor, nici despre tehnică, despre unelte, despre raporturile dintre breslași, dintre patroni și calfe? Nu este îngăduit ca în monografia unui oraș să nu aflăm nimic despre toate astea. Bine înțeles găsim numai *cifrele* și aici. Unele date, tot la anexe, și tot întâmplătoare, ne fac să credem că s'ar fi obținut rezultate *foarte prețioase:* e vorba de încercarea de reconstituire a străzii Lipscani, așa cum era pe la 1878, semnată de *N. N. Iosifescu.*

Dacă s'a găsit cineva care știa toate *numele* și toate *prăvăliile,* de ce să nu se fi mers mai departe? Iată-l tot pe d-l T. T. Socolescu, dându-ne relații asupra *profesiunilor* așa cum se practicau în timpul copilăriei d-sale. Este de mare preț descrierea frizeriilor din vechime, pe care ne-o dă d-sa. *In acest sens* trebuia să se procedeze cu toate profesiunile vechi. Slavă Domnului, d-l prof. Socolescu, nu este cel mai bătrân ploieștean! Mai este necesar să spunem că trebuia să găsim date asemănătoare și despre profesiunile de azi? Tehnica de lucru, inventarul și descrierea uneltelor, mijloacele de desfacere, bugete, etc., a câtorva reprezentanți de azi ai meseriilor, nu sunt date. Măcar despre petrol să ne fi dat ceva în această direcție. Nu avem decât *numărul rafineriilor!*

Spațiul nu ne îngăduie să arătăm lipsurile tuturor capitolelor lucrării. Și repetăm, nu uităm ceea ce nu s'a tratat de loc.

In general, Monografia Ploieștilor, nu reușește să fie decât *o cantitate oarecare de material,* referitor la acest oraș. Facem excepție pentru: stu-

diul d-lui Socolescu, despre arhitectură, capitolul despre geografia regiunii, datele dela recensământul din 1930 şi câteva părţi din capitolele asupra administraţiei. In ansamblul ei, lucrarea nu redă vieaţa oraşului. Alcătuită în cabinet, rămâne fragmente şi cifre. Lipsesc sistematic datele *dela faţa locului*, culese de cel care face studiul. Din monografia unui oraş ca Ploieştii, toată lumea are dreptul să afle lucruri de preţ despre *un oraş mare* şi despre un *oraş românesc*. Ploieştii sunt şi una şi alta şi tocmai date referitoare la problemele vieţii lui de oraş mare şi de oraş românesc, ne lipsesc total. Este cea mai mare scădere a lucrării. Faptul acesta o scoate dela început din rândul studiilor *utile*.

Este dela sine înţeles că nu ne-am ocupat de lucrare decât din punctul de vedere al metodei de lucru. E treaba specialiştilor şi a ploieştenilor să vadă măsura în care, atât puţin cât e redat, este, măcar, exact.

Dumitru Dogaru

ŞTEFAN MĂRCUŞ: *Sătmar. Fragmente istorice şi culturale. Aspecte sociale. Tip. Românească*, Oradea, 1938).

Ideea întocmirii unei monografii a Sătmarului îl preocupă de mult pe autor. Lucrarea de faţă este o nouă contribuţie, şi nu ultima, la ceea ce a publicat în 1932: „Din trecutul Sătmarului". Ea se prezintă ca un fragment de care se vor lega încă două volume care vor urma. Planul întregii lucrări este preţios. „Volumul I se va ocupa cu formarea pământului şi preistoria ţintului până la apariţia Ungurilor în bazinul dunărean. Volumul II va cuprinde adevărata istorie a Românilor din Sătmar, dela venirea Ungurilor până la 1918, iar volumul III va concretiza străduinţele de consolidare a dominaţiunii româneşti". Deşi de caracter pur istoric, primele două volume de care ni se vorbeşte în prefaţă, ele pot fi brăzdate de consideraţii — după cum vom arăta că şi este primul — care să intereseze într'un grad foarte înalt pe cititorii revistei noastre. Autorul, de pildă, nu face istorie de dragul unor date aflate, ci încearcă ca prin prezentarea lor, să lămurească trecutul unei regiuni nu numai strâns legată de trupul românismului, dar şi cu o unitate de vieaţă românească, determinată de contingenţe permanente.

D-l Mărcuş apelând la multe discipline: arheologie, istorie, filologie etc., nu face altceva decât să mărească mijloacele prin care se defineşte unitatea Sătmarului.

In introducere, cu mult lux de referinţe, în special la publiciştii unguri, autorul spulberă rând pe rând, fie afirmaţii pripite, fie teorii eronate, susţinute de către vecinii din Vest, atât de puţin lipsiţi de cel mai elementar simţ al probităţii ştiinţifice. Deşi curioasă această introducere care nu cadrează de loc cu ceea ce ni s'a spus: „Volumul I se va ocupa cu formarea pământului şi preistoria ţinutului până la apariţia Ungurilor în bazinul dunărean", era necesară. Cel puţin pentru atât: o informaţie dată cititorului într'o chestiune denaturată de alţii. Fireşte că imediat autorul trece la un capitol prin care, de altfel, se începe însăşi tratarea în sensul cuvintelor citate. D-l Mărcuş militează pentru cunoaşterea amănunţită a solului şi a subsolului. „Prefacerea mediului chiamă la forme noi şi în natură şi în istorie". Nu este locul aci însă de a se vorbi de prezentarea atât de amănunţită a pământului din regiunea Sătmar. Totuşi lectura despre ea poate fi utilă cititorului pentru completarea culturii generale.

In capitolul *Oamenii*, se găsesc interesante consideraţii cu privire la preistoria ţinutului. Aci sunt concentrate achiziţiile de până acum ale acestei discipline. E, am putea spune, un îndreptar critic, care şi-a găsit locul într'un volum care n'a avut intenţia să fie de un cadru mai general. Autorul, o putem spune, nu s'a ferit de loc de a nu forţa sfera subiectului printr'un conţinut străin de ea. In loc, de pildă, ca la capitolul „Pământul", să rămână la constatări de înregistrator al celor constatate, începe să vorbească despre minerit, producţia lui trecută, actuală! Deşi, cum se poate uşor deduce, întreaga preocupare de scoatere a aurului se încadrează la un capitol, fie de istorie, fie economic, în care poţi arăta îndeletnicirea scoaterii aurului în trecut şi în prezent.

Este regretabil că d-l Mărcuş, deşi deţine date suficiente pentru o lucrare excelentă, nu şi-a avut un plan care să-i permită o bună punere în valoare a lor. Amintesc, în speţă, că d-sa utilizează scrieri ungureşti, cum ar trebui să se facă cu intensitate atâta timp cât mai ştim ungureşte. (Ce bine ar fi dacă s'ar face şi anumite încurajări oficiale în acest sens, mai ales că pe fiecare zi ce trece uităm această limbă, în care sunt scrise nespus de multe documente ce vorbesc de vieaţa trecută a neamului nostru).

Cât priveşte etimologia lui „Sătmar", d-l Măr-

cuş respinge propunerile filologilor noştri sau ale străinilor, şi, pe baza anumitor consideraţii, propune „sută", pentru partea întâia şi mar (=apa, râu), partea a doua. Propunerea este în orice caz interesantă. Reţinem că în Anonimus se spune că trei zile Ungurii au luptat pentru cucerirea cetăţii Sătmar, ceea ce însemnează confirmarea existenţei ei în epoca preungara.

In ultimile pagini (174—190), autorul prezintă, deşi nu găsim nicio justificare, satul său natal, Mădăraş. Incă odată autorul forţează propria enunţare asupra conţintului volumului. Cam acestea sunt procedeele cărora li se pot face obiecţiuni, alături de expresiuni care ar mai fi putut fi cizelate, şi de care autorul ar fi bine să ţie seama.

Incolo, recunoaştem: o muncă grea, cu bun rezultat, pentru care d-l Mărcuş merită apreciere.

Florea Florescu

I. C. PETRESCU: *Contribuţii la o pedagogie românească.* Vol. I.: Satul — Temeiul Statului. Ramuri 1938.

Ca auditor al cursurilor de pedagogie din Bucureşti, am avut deseori ocazia să mă simt desamăgit şi străin faţă de problemele desbătute acolo. Cu toată proclamaţia oficială că idealul trebue să aibă rădăcini în realitate, n'am văzut nicăieri şi pe nimeni luând în serios acest principiu. Este aproape sigur că între studenţii care se consacră pedagogiei nu există prea mulţi care să aibă pus la punct acest concept al realităţii. Că lucrurile stau aşa ne-o dovedesc toate manifestările determinate în ţara noastră de ştiinţa pedagogiei. Ele dovedesc că prin realitatea — care ar urma să sprijine idealul educaţiei — nu se înţelege altceva decât realitatea *psihologică* a copiilor, la anumite vârste.

Nici măcar realitatea psihologică a copiilor *români.* Că pedagogia românească n'a fost în stare să furnizeze poporului român, idealul educativ, care i se cuvenea ne-o dovedesc două mari fapte: *a)* întâiu este *insuccesul* sforţărilor didactice, ilustrat prin analfabetism — ante şi post şcolar — şi prin caracterul *vitreg* al mentalităţii creiata de şcolile publice; *b)* în al doilea rând, este faptul că încercarea de a înviora viaţa şcoalei, vine *din afara* pedagogiei româneşti: străjeria, şcolile ţărăneşti, etc...

O revizuire a concepţiilor care au dus la faliment pedagogia noastră oficială era de mult simţită. D-l prof. I. C. Petrescu, care predă la Facultatea de Litere şi Filosofie, un curs de *Pedagogie Socială*, era cel mai în măsură să facă acest început de mare importanţă. D-sa descoperă că ceea ce explică găunoşia pedagogiei româneşti, este *raţionalismul* ei: încercarea de a făuri scopuri şi a alege mijloace, întemeiat pe simple date conceptuale, fără nicio analiză a vieţii sociale.

Pedagogia noastră, a rămas tot timpul *burgheză*, ceea ce înseamnă că a fost străină pentru cel puţin 80% din poporul nostru. Că şcoala românească nu a urmărit decât o osatură abstractă, neglijând total mediul în care se află, ne-o poate spune chiar *legea învăţământului primar*, care *nu e veche* (e din 1934). Iată rostul şcoalei primare: „primele patru clase formează temelia celorlalte grade de învăţământ. Din ele se dau elementele de cultură generală, indispensabile elevilor care voiesc să urmeze în şcoale de un grad mai înalt" (art. 56, citat de autor).

Raţionalismul acesta al pedagogiei noastre oficiale a avut două mari urmări, care sunt în acelaşi timp şi două mari scăderi: inaderenţa învăţământului la viaţa românească şi îngustimea osizontului preocupărilor. Mărginită la realitatea psihologică — autorul găseşte, pe bună dreptate, că s'a pierdut cam prea mult timp cu „treptele formale", — pedagogia românească, poartă, în parte, răspunderea insuccesului ei. Poate fi de foarte mare preţ ca să ştii cum să-i predai o lecţie elevului care ţi-a venit în clasă, dar nu e tot atât de preţios să te interesezi şi de cel care nu trece pragul şcoalei? De ce nu vine? Sau, acel care vine, de ce uită totul, deseori chiar şi literele alfabetului?

Din acest prea strâns ataşament de psihologie, rezultă impopularitatea pedagogiei. Prea mult s'a vorbit de: apercepţie, de „generalizare", de Pestalozzi, de Herbart, sau de alte atâtea cuvinte de „specialitate". Oare, subalimentaţie", „lipsa dela şcoală", „analfabetism", „agricultura" şi altele de acelaşi fel, n'ar fi atras mai mult „interesul" — ca să ne exprimăm în limbaj „de specialitate", — publicului? Şi n'ar fi fost acestea mai potrivite pentru a trezi simţul de răspundere al celor care ar fi trebuit să-i aibă? Pedagogia este răspunzătoare pentru cercul închis pe care l-a preferat luptelor din arenă. Educaţia nu este un monopol al pedagogilor. Ea este o activitate socială, dintre cele mai esenţiale. Dacă pedagogia uită acest lucru, ea este eliminată, cu tot bagajul ei de „metode" şi de „idealuri".

Procesul prin care o generaţie dobândeşte întreaga experienţă a celei anterioare ei, scapă arbitrarului oamenilor. Dacă aceştia nu se apleacă asupra lui pentru a-i cunoaşte intimitatea, zadarnice vor fi toate încercările. Factorul psihologic, este cu totul secundar în educaţie. „Pedagogia va trebui să-şi lărgească domeniul. Va trebui să devină o pedagogie socială, în sensul de a urmări fenomenul educativ cu toate determinările sale sociologice şi de a da îndrumări întru organizarea acestor factori". (pag. 217).

Odată acest lucru ştiut, nu înseamnă că am terminat. Pentrucă realitatea socială diferă, urmează că şi preocupărle pedagogice, vor diferi. In consecinţă, în ţara noastră, pedagogia va urmări *realitatea românească*. Trebue să spunem cu părere de rău că toţi câţi au cerut şcoalei româneşti să servească poporului *român* n'au fost pedagogi de carieră: „M. Eminescu, Haret, D. Gusti, M. Sa Regele Carol al II-lea".

Cu lucrarea de faţă, pedagogia românească, face un pas serios în spre adevărata sa datorie. Pentru că nu este îngăduit ca organele prin care o societate îşi continuă fiinţa în viitor, să fie influenţate de preocupările altor popoare. Pedagogia românească trebue să aibă în vedere frământările vieţii poporului român. Există în lumea întreagă o tendinţă de împrospătare a culturii, prin elementele vieţii rurale, pentru ca să se asigure viabilitatea şi originalitatea. Cu atât mai mult deci, şcoala românească e datoare să-şi astupe urechile faţă de ce se aude de dincolo de hotare. Şcoala românească este datore „să se înfrăţească cu pământul românesc". Va contribui şi ea chemării acestui pământ. Va contribui şi ea, cum n'a putut-o face până acum, la întărirea spiritualităţii româneşti... Ea nu va mai fi orientată în lumina pedagogiei străine. Nu va mai avea pretenţia să formeze *omul*, ci *Românul*. Şi nu pe Românul — tip — creaţie artificială a minţilor deformate de raţionalism — ci pe Românul concret. Ea va tinde să integreze pe Român, nu în umanitate — pe care romanţe demodate încă o slăvesc — ci în mediul de viaţă al lui (pag. 4—5).

Unde poate fi găsit Românul — concret? Cuvintele regale, pe care autorul le ia drept motto al lucrării o spun răspicat: „Dela sat, dela matcă, dela crisalidă isvorăşte tot ce e adevărat românesc".

Sau un alt cuvânt luat din scrierile lui Eminescu: „Chestiunea ţărănească e poate singura, în care am scris cu toată patima de care e capabilă inima noastră, cu toată durerea şi cu toată mila, pe care ne-o inspiră tocmai ţăranul, acest unic şi adevărat popor românesc. El, căruia nu-i dăm nimic în schimb, păstrează prin limbă şi datini unitatea noastră naţională; el e păstrătorul caracterului nostru în lumea aceasta franţuzită şi nemţită" (pag. 150—151).

O întrebare la care întreaga lucrare caută să răspundă este, apoi, următoarea: satul românesc, în starea în care se află, *poate constitui un punct de plecare*, pentru desvoltarea viitoare a poporului român? Convingerea afirmativă ne este susţinută de desfăşurarea capitolelor lucrării: I. Familia românească; II. Satul Românesc şi Şcoală. Ultimul capitol este consacrat învăţătorului român, scoţând în relief: contribuţia acestuia la munca de a pune satele în centrul preocupărilor publice; nevoia selectării învăţătorilor pe bază de aptitudini; problema unei alte pregătiri ce trebue să i se dea pentru a putea corespunde nouilor concepţii despre sat.

Lectura cărţii, devine interesantă şi prin faptul că întâlnim priviri critice asupra tuturor încercărilor de muncă culturală la sate. Observaţii foarte juste asupra haretismului, asupra activităţii d-lui doctor C. Angelescu, a d-lui prof. D. Gusti, a Fundaţiei Regale „Principele Carol", precum şi asupra tuturor legilor privitoare la viaţa satelor, măresc interesul lucrării.

Cu drept cuvânt, repetăm afirmaţia că lucrarea d-lui prof. I. C. Petrescu, aduce o noutate în preocupările de pedagogie. Dar,credem că ea corespunde unei nevoi de mult simţită. Faptul că Asociaţia Invăţătorilor o ia ca prim număr dintr'o bibliotecă, ce se va intitula „Şcoala Românească", poate fi de asemenea, un indiciu. Observaţiile critice, foarte dese, asupra cărora ar trebui să insistăm în mod special, ne fac să credem că în volumele viitoare, vom găsi puse la punct şi alte probleme, care nu sunt atinse decât în treacăt. Sunt absolut necesare câteva principii de *pedagogie românească;* ele vor putea fi uşor trasate din atâtea cunoştinţe despre sat, câte s'au cules în ultimul timp, şi din practica românească, pe care o au atâţia membri ai corpului didactic şi care ia o atât de interesantă înfăţişare în străjerie, de pildă. Deocamdată, ne oprim asupra acelora dintre observaţiile critice care se referă la activitatea Fundaţiei Principele Carol.

Recunoaştem că ele sunt de amănunt şi că în generalitatea ei opera desfăşurată de Fundaţie, este bine apreciată, alături de altele similare. Dar

aepărându-ne întemeiate le semnalăm: D-l prof. I. C. Petrescu, nu crede în întregime afirmaţia d-lui H. H. Stahl — din „Cartea Echipelor", pag. 113 — că „trebue o anumită regie de ordin aproape teatral, în munca Echipierilor", pretinzând că: „Acţiune spectaculoasă s'a mai dus la sate. N'a reuşit tocmai din pricină că a fost prea spectaculoasă". Şi urmează câteva rânduri încă, pe care nu le putem socoti necunoscute echipierilor. (Deci caracterul lor de sfat nu se menţine). Am recitit în întregime articolul de care e vorba. Credem că „anumita regie", de care vorbeşte d-l Stahl nu este acelaşi lucru cu „acţiunea spectaculoasă" cu care o identifică d-l prof. I. C. Petrescu.

Cele ce le scrie d-l Stahl pot fi în întregime subscrise de oricine *a trăit* zi de zi, într'o Echipă Regală, sau a condus efectiv un Cămin Cultural. Munca de desţelenire a conştiinţei de obştie şi de înfiripare a gândului că un gospodar, trebue să se întrebe în fiecare zi ce mai poate face pentru îmbunătăţirea vieţii lui, pe toate planurile, şi că la fel trebue să gândească şi un sat (că e răspunzător de nivelul vieţii, lui publice), este foarte grea. Cunoştinţa unei anumite tehnici de lucru este, necesară. Tehnica aceasta de lucru este, într'adevăr, un fel de regie. Dar nu e tot una cu acţiune spectaculoasă. E diferenţă de scopul urmărit. Acţiunile spectaculoase de altă dată, era simple mijloace pentru a putea sprijini cine ştie ce scop străin de sate. In timp ce munca de azi a echipierilor, nu urmăreşte să inducă pe nimeni în eroare. Dovada că e aşa e şi faptul că ea este aşa de puţin cunoscută încât, sunt puţini acei care ştiu ce înseamnă cu adevărat munca unei echipe. Exact aşa, cum scrie autorul, „pe tăcute" şi prin trăirea, zilnică, a sentimentului de comunitate: echipierii, neştiuţi de nimeni, lucrează la începutul nouii vremi care ne va da o viaţă mai bună în zilele de mâine.

A doua observaţie, dela pag. 227: nu împărtăşim de loc teama autorului, că, fiind prea dela început ridicate, construcţiile pentru Cămine, vor avea soarta altora, ridicate tot aşa de mândre, tot pentru sate, în alte vremuri. Este credem o deosebire: aceste localuri pentru Cămine, care încep să apară în satele ţării, sunt construite de *satele înşile*. Viaţa care trebue să fie în ele *există*, n'o aşteptăm să vie. Nu le-a creiat chiar ea? Dacă cineva are vreo indoială în această privinţă îi sunt deajuns câteva zile trăite într'un sat cu Cămin Cultural, care şi-a construit singur localul, pentru ca să-şi dea seama că acest local corespunde într'adevăr unei instituţii vii.

Prin aceste două mici observaţi nu voim de loc să micşorăm valoarea lucrării d-lui I. C. Petrescu. Ea rămâne întreagă şi credem că atitudinea de răscruce pe care o reprezintă, va avea urmări binefăcătoare pentru ştiinţa pedagogiei româneşti

Dumitru Dogaru

G. BREAZUL. *300 Colinde.* Editura Fundaţiilor Regale „Principele Carol", Bucureşti 1938.

Naţionalismul este marele eveniment al secolului nostru, care creiază atmosfera artelor şi din care în general se alimentează orice muncă spirituală, deci este un imperativ categoric în această perioadă de mare elan patriotic, ca şi neamul nostru să-şi exploateze şi evidenţeze ce are mai caracteristic, pentru o mai amplă, firească şi accelerată desvoltare. Naţionalizarea muzicii este posibilă numai ţinând seamă de marele nostru tezaur poporal de o ideală invenţiozitate şi originalitate fluidă.

Entuziaşti, colecţionari, conştienţi şi pătimaşi cercetători, printr'o muncă sistematică şi perseverentă captează acest rezervor de frumuseţi şi valori nepieritoare. Unul dintre cei mai chemaţi şi merituoşi animatori ai acestei estetici naţionale este fără îndoială *G. Breazul*, strajă neclintită, credincios fanatic al mărturisirii naţionalismului integral.

In *Cartea satului*, publicată de Fundaţia Culturală Regală *„Principele Carol"*, sunt 300 colinde din toate ţinuturile locuite de Români, în mare majoritate culegeri şi notaţii proprii. Cartea este împărţită în: *Colinde de Moş Ajun*, cu text religios şi lumesc, *Cântece de stea*, *Colinde de Anul Nou*, *Bobotează*, *Lăzarelul*, de Florii, de Paşti etc. Putem numi cu drept cuvânt *Primul Antifonar al Colindelor*, *prima codificare* a acestui soiu de cântece poporale.

Marele merit al d-lui Breazul şi al editurii este de a fi ales şi pus la îndemâna *tuturora* colinde de *pretutindeni* şi *pentru totdeauna* într'un volum, alese cu grijă şi percepere din culegerile proprii şi ale altora, culegeri mai puţin accesibile prin scopul şi întocmirea lor.

Toate acestea au o importanţă nu numai folkloristică, pentru o conştinţă iluminată de arta Euterpei, ci printr'o flacără purificatoare satisfac în noi, marea majoritate a celor strâns legaţi de ghlie: *toate aspiraţiile pe care civilizaţia le refulează.*

Prin aceste *cântece* izvorâte din sudoarea chinuitoarelor munci ţărăneşti, ne leagănă, ne consolează şi în zadar vor fi unii care reneagă valoarea lor, ***noi cei grupaţi în jurul cântecului românesc vom preaslăvi pe toţi acei care cred şi muncesc pe acest ogor binecuvântat.***

Sabin V. Drăgoi

ROMULUS VULCĂNESCU: *Scurtă privire asupra Mitologiei româneşti.* Craiova, 1938.

Iată o carte care numără puţine foi, dar asupra căreia se cuvine să atragem atenţia. Pe lângă alte merite ale sale, de care vom vorbi mai jos, ea îl are pe acela de a exprima cu tărie o credinţă: credinţa că poporul nostru românesc are o *Mitologie a lui proprie,* care n'a fost încă înfăţişată până acum decât fragmentar şi nesistematic, dar a cărei prezentare completă şi sistematică nu mai poate întârzia. Căci, socoteşte autorul acestei cărţi, lipsa acestei mitologii reprezintă „o insuficienţă de condamnat a culturii noastre".

De aceea, după ce schiţează istoricul cercetărilor mitologice la noi, încearcă să definească originalitatea mitologiei româneşti, originalitate care să-i îngăduie acesteia dreptul la o existenţă ce i-a fost adeseori contestată.

Cartea este scrisă pe alocurea confuz Am citit-o însă cu atenţie şi ne-am străduit să înţelegem şi ceea ce era neexprimat, dincolo de cuvinte.

Să urmărim deci, cartea:

Cronologic, cel dintâiu care înfăţişează o serie de mituri este Domnitorul Moldovei, Dimitrie Cantemir. In cartea sa „Descriptio Moldaviae", în capitolul „Despre religiunea Moldovenilor", aminteşte el „divnităţile născocite". Iată deci prima încercare de *mitografie* românească, nu însă de mitologie.

Va trebui să aşteptăm apoi vremea din jurul anului 1880 ca să avem o retrezire a interesului pentru acest gen de cercetări. Lucrările care apar acum sunt de două feluri. In unele se studiază aspecte, fragmente ale unei mitologi româneşti, fiind deobiceiu simple *prezentări de folklor mitic* (art. lui At. Marienescu, Gaster, L. Şăineanu). In altele se încearcă o teorie a mitologiei româneşti, mai de grabă o *explicare istorică a acestei mitologii.* (N. Desusianu, Tocilescu şi At. Marienescu: „Cultul păgân şi creştin").

Pasiunea cercetărilor din urmă este aceea de a dovedi că mitologia daco-romană a servit ca izvor de inspiraţie, mitologiei româneşti. Până la concepţia unei adevărate mitologii nu s'a ridicat însă, niciunul dintre ei. Iată însă, două excepţii: *G. Dem. Teodorescu* şi *Sim. Fl. Marian.* Cel dintâi a scris cartea „Incercări critice asupra unor credinţe, datine şi moravuri ale poporului românesc" (1874), în care ilustrează aproape complet teza fondului latin al mitologiei noastre.

Simion Fl. Marian, în „Mitologie daco-romană" (1878), are strânse patru studii: „Balaurii, Spiriduşii, Solomonarii şi Moroii, care sunt, adevărate capod'opere ale genului.

De-acum, abia prin 1903, mai avem o încercare de lucrare mitologică a *El. Nic. Voronca:* „Datinele şi credinţele poporului românesc" (adunate şi aşezate în *ordine mitologică).* Cartea aceasta însă, este mai mult o Antologie a Folklorului mitic contemporan, decât o mitologie propriu zisă. Meritul mare al El. Nic. Voronca, este acela de a fi strâns un material foarte bogat, care poate servi oricând cercetătorului mitolog.

Urmează apoi lucrarea lui *Tudor Pamfile,* mare iubitor al Folklorului, dar nu îndeajuns de bine pregătit pentru a lămuri greaua problemă a mitologiei, ce şi-o luase asupra-şi. De altfel, recunoaşte el însuşi aceasta în prefaţa primului volum, din cele trei pe care le-a supraintitulat: „Mitologie românească" (I: Duşmanii şi prietenii omului, II: Comorile, III: Pământul). T. Pamfile, rămâne deci şi el un simplu colecţionar, un mitograf cu gust, dar nu un mitolog. (Nici măcar gruparea miturilor culese nu e făcută după criteriile clasificărilor mitologice).

Mai face apoi greşeala de a elimina din Mitologia sa ciclul miturilor referitoare la Dumnezeu şi la Satana, tocmai a acelor mituri care, vom vedea că formează nodul dramatic al mitologiei româneşti, stăruind în schimb asupra spiritelor bune şi rele, ce reprezintă conflictele secundare ale mitologiei noastre. Incercările lui T. Pamfile „îi lipseşte teatrul de acţiune mitologică, fără de care orice mitologie devine o înşirare searbădă de povestiri goale, o prezentare monotonă de frumuseţi sterile (pag. 6).

Deci, singurele cărţi bune de Mitologie românească rămân, până acum cele ale lui G. Dem. Teodorescu şi Sim. Fl. Marian. Cărţile acestea au trecut însă, pe nedrept, aproape nebăgate în seamă.

După lucrările El. Nic. Voronca şi ale lui T. Pamfile, în care, problema mitologiei noastre fusese pusă şi soluţionată greşit, se pune întreba-

rea dacă noi avem sau nu o mitologie originală românească. N'a trebuit mult pentru ca să ni se conteste orice mitologie. S'a spus că miturile românești sunt simple împrumuturi lipsite de orice notă autohtonă. Infiltrațiile mitice străine: geto-dace, latine, slave etc., au dat un amalgam lipsit de noimă. S'a mai adăugat apoi că răspândirea creștinismului la noi a distrus aceste elemente mitologice de proveniență străină, tocmai în faza în care ele, poate, s'ar fi contopit într'o mitologie nouă, a noastră.

R. Vulcănescu se ridică împotriva tuturor acestor negațiuni. Noi avem o mitologie a noastră, românească, cu nota ei specifică:

Mai întâiu, intervenția creștinismului, tocmai în faza închegări mitologiei românești a constituit o binefacere de netăgăduit. Căci „ceea ce a dat unitate acestei mitologii peste care s'au scurs veacurile unei istorii atât de vitrege a fost (tocmai) creștinismul" (pag 8).

Mitologia românească s'a structurat deodată cu limba și sufletul neamului nostru. Ca și acestea, deci a fost impregnată, dintru început, de spiritualitatea creștină-ortodoxă. Caracterele specifice ale mitologiei românești sunt, de aceea, creștine. Iată-le:

1. Concepția de vieață, ce se desprinde din întregul sau părțile mitologiei noastre, este concepție de vieață creștină-ortodoxă, fie că e vorba de zeitățile cerești, subpământești, din văzduh sau de eroii de pe pământ.

2. Cauzalitatea mitică e subordonată cauzalității creștine-ortodoxe. Dumnezeu, ca figură centrală și dominantă a mitologiei românești e cauza tuturor celor văzute și nevăzute, alături de Satana fratele lui geamăn.

3. Divinitățile păgâne care au rămas în mitologia românească au fost ierarhizate și subordonate lui Dumnezeu și lui Satana într'un sistem structurat organic.

4. Biserica apare drept centru mitologic, „fie că luăm natura în plinătatea spectaculosului ei, drept biserică, fie că socotim numai simpla construcție tradițională". Alături de biserică, e cimitirul și răscrucea.

Această mitologie românească, în care vibrează în adâncuri credința creștină, ce constituie culoarea de fond a ei, trebue alcătuită, adică transpusă de pe planul mentalității sătești pe cel al mentalității culte. Pentru aceasta trebuie cules mai întâiu întreg folklorul mitic autohton. Va apărea poate apoi maestrul sistematizării lui.

Acesta este felul în care înțelege R. Vulcănescu, că s'ar putea alcătui o mitologie a noastră, românească. Am impresia că vede just. Cercetările și sistematizările (care nu par a fi deloc ușoare), rămân s'o dovedească. Meritul lui R. Vulcănescu stă în faptul de a fi pus problema.

I se cuvine apoi toată mulțumirea pentru faptul că a încercat să șteargă colbul de pe cărți, ce-au fost uitate și care, poate, n'au fost îndeajuns băgate în seamă, nici în vremea apariției lor. Intr'adevăr, tot neajunsul lucrărilor de acest gen ce s'au făcut, sau se fac la noi, stă în *faptul lipsei de apreciere a muncii altuia.* Treci peste ea, fără să te ostenești a o cunoaște. Incepem munca dela capăt, ca și, cum nimeni n'ar fi existat până la noi. De aceea este mare meritul lui R. Vulcănescu, care și-a făcut un titlu de cinste din a atrage atenția cercetătorilor actuali asupra cărții bine scrise a lui G. Dem. Teodorescu și mai cu seamă, asupra celei a lui Sim. Fl. Marian, care reprezintă prima încercare de mitologie românească izbutită în problemele pe care le tratează.

R. V., atrage apoi atenția asupra Folklorului mitic de azi ce trebue strâns. „Românul trăește încă în plină mitologie". Dovadă stau reacțiunile mitice colective, reacțiunea superstițioasă spontană, de exemplu, a unui sat întreg care desgroapă pe mortul ce s'a transformat în strigoiu, și a făcut să se abată asupra satului lor vremuri de grea cumpănă.

Această trăire în mitologie a țăranului român, nu se datorește lipsei lui de cultură, ci contopirii lui întregi cu peisagiul în care trăește, „aderenței lui cosmice". (In această privință i se pare că L. Blaga, în discursul său de recepție, la Academie, făcând elogiul satului românesc, a înțeles chipul trăirii țăranului nostru, în satul pe care-l socotește centrul lumii și în care trăiește, dincolo de timp, în orizonturi geografice, ce se prelungesc în mit).

Asupra acestui fapt se cuvine să stăruim puțin. S'a strâns desigur mult material de Folklor mitic până acum. Cărțile, articolele de revistă, simplele notițe trebuesc revăzute toate cu multă atenție și grijă. Nu trebue uitat însă *lucrul mai sistematic ce se poate face încă,* acum, în ceasul al unsprezecelea, *la teren.* Și este desigur o problemă frumoasă aceea de a încerca să vezi felul în care Folklorul mitic se mai crează — poate încă în timpul nostru. Imaginația mitică, la îndemâna celui mai umil sătean, mai stabilește ea raporturi între

el- şi lume? Se mai crează mituri, sau imaginaţia lucrează numai în adăugiri la miturile existente? (Deşi mitul cere asentimentul unui grup mare, el fiind prin excelenţă, o credinţă colectivă şi deşi, poate, spun unii, vremea creaţiei lui a trecut).

Recunoaştem că, întru alcătuirea unei Mitologii a noastre, româneşti, trebuiesc descrrise mai întâi miturile care ne vin — pe linia timpului — ca vechi moştenitori (daco-romane, slave etc.), cărora creştinismul (sau alte curente religioase ce s'au abătut asupra plaiurilor noastre), le-a făurit o axă nouă. Nu trebuie însă neglijată nici această posibilitate de creaţii în domeniul mitologiei, chiar dacă ele sunt numai acte de creaţie individuală, de gen mitic, cărora să le lipsească doar consfinţirea colectivului. Poate că unele surprinderi de fapte, pe viu, ne-ar ajuta să înţelegem felul în care imaginaţia mitică românească a contribuit la îmbogăţirea şi poate chiar înfrumuseţarea vechilor mituri ce constituiesc averea noastră sufletească, moştenită din strămoşi. Şi acesta ar fi un capitol interesant la sfârşitul acelei „Mitologii româneşti", pe care o visează R. V.

Ştefania Cristescu

CONGRESUL INTERNAŢIONAL DE SOCIOLOGIE DELA BUCUREŞTI

In vederea celui de al XIV-lea Congres Internaţional de Sociologie, ce se va ţine în 1939, la Bucureşti a fost lansată de d-l *René Maunier*, profesor la Universitatea din Paris, preşedintele Institutului Internaţional de Sociologie, şi d-l prof. *D. Gusti*, preşedintele acestui Congres, următoarea invitaţie:

Stimate domnule Coleg,

Avem onoarea să vă aducem la cunoştinţă faptul că al XIV-lea Congres Internaţional de Sociologie, va avea loc la Bucureşti, între 29 August şi 14 Septemvrie 1939.

Acest Congres, care se bucură de Inalta Preşedinţie de Onoare a M. S. Regelui Carol al II-lea, va fi organizat de Institutul de Cercetări Sociale al României.

In numele Biroului Institutului Internaţional de Sociologie şi al Institutului de Cercetări Sociale al României, vă rugăm să onoraţi cu prezenţa Dv. Congresul dela Bucureşti.

Participarea Dv. la desbaterile asupra temelor SAT şi ORAŞ, tipurile de unităţi sociale, învăţământul sociologiei şi organizarea cercetărilor sociologice, va fi dintre cele mai apreciate.

Ne îngăduim să vă trimitem, alăturat, programul Congresului şi informaţiile preliminare. Institutul de Cercetări Sociale al României va furniza cu plăcere lămuririle suplimentare, pe care le veţi socoti necesare.

Contăm pe contribuţia ştiinţifică a Dv. la lucrările Congresului.

Siguri că vom primi cât de curând adeziunea Dv., vă rugăm să primiţi, stimate domnule Coleg, salutările noastre cele mai cordiale.

Invitaţia este însoţită de *programul Congresului*. Ţinând seamă de sugestile primite şi de împrejurările actuale, Comitetul de organizare, prezidat de d-l prof. Gusti, a hotărît punerea în centrul preocupărilor congresului a problemei *Sat-Oraş*, care interesează în egală măsură sociologii americani şi europeni şi îngăduie punerea în valoare a lucrărilor Şcolii dela Bucureşti. Temele de discuţie pentru şedinţele de după masă sunt: *Tipuri de unităţi sociale, Invăţământul sociologiei şi al ştiinţelor sociale* şi *Organizarea cercetărilor sociale*. Redăm acest program:

Marţi, 29 August 1939. După masă. Şedinţa de deschidere.

Miercuri, 30 August 1939. Dimineaţa. Sat şi Oraş. I. Definirea teoretică. *Noţiunile sociologice de sat şi oraş: geneză, tipuri de structură, subunităţi, relaţii şi interacţiuni, procese, tendinţe.*

După masă. Discuţie: Tipuri de unităţi sociale. *Starea actuală a concepţiilor şi a cercetărilor sociologice asupra tipurilor de unităţi sociale (familie, grupuri de vârstă şi de sex, clasa, partid, confesiune, naţiune şi celelalte).*

Joi, 31 August 1939. Dimineaţa. Sat şi Oraş II. Metodă. *Metode sociologice pentru studiul satului şi al oraşului: geografică, biologică, antropologică, etnologică, demografică, istorică, psihologică, etnografică, economică, juridică, politică, statistică, comparativă, fenomenologică, folclor, anchetă, survey, monografia sociologică etc.*

După masă. Discuţie: Invăţământul sociologiei şi al ştiinţelor sociale. *Organizarea învăţământului sociologiei şi al ştiinţelor sociale: institute de învăţământ sociologic, facultăţi de ştiinţe sociale etc.*

Vineri, 1 Septemvrie 1939. Dimineaţa. Sat şi Oraş. III. Funcţiunea practică a cercetărilor. *Contribuţia cercetărilor sociologice la organizarea şi ameliorarea satului şi a oraşului: politica socială, ridicarea nivelului de vieaţă, serviciul social, planificarea, urbanism şi ruralism etc.*

După masă. Discuţie: Organizarea cercetărilor sociale. *Organizarea şi rolul cercetărilor sociale (Institute, Fundaţii şi cercetători izolaţi).*

Sâmbătă, 2 Septemvrie 1939. Dimineaţa. Şedinţa administrativă. Şedinţă de închidere.

După masă. *Vizitarea Muzeului Satului şi a Expoziţiei sociologice.*

Duminecă, 4 Septemvrie 1939, până Marți, 13 Septemvrie 1939. Excursie pentru a cunoaște opera practică și de cercetări a Echipelor, în sate din: Muntenia, Basarabia, Moldova, Bucovina, Transilvania, Banat, Dobrogea.

Odată cu invitația și cu programul au fost trimese și următoarele *lămuriri*, cu privire la dimensiunile și termenul de predare al comunicărilor, la înlesnirile de călătorie și de ședere:

Participanții celui de al XIV-lea Congres Internațional de Sociologie sunt rugați să ia cunoștință de următoarele informații:

I. *Urmează să trimeată Biroului Congresului, la Institutul de Cercetări Sociale al României, strada Latină 8, București III:*

a) *Buletinul de adeziune;*

b) *Titlul comunicărilor;*

c) *Rezumatul, de zece până la douăzeci de rânduri al acestei comunicări, înainte de 1 Ianuarie 1939;*

d) *Textul complet al comunicării, înainte de 15 Martie 1939, spre a îngădui imprimarea ei, înainte de Congres și de a permite, astfel, ca să se dea o temelie sistematică desbaterilor Congresului. După toate așteptările aceste comunicări vor ajunge să aibe o mare importanță în domeniul cercetărilor științifice asupra Satului și a Orașului, a învățământului sociologic și a rolului Sociologiei în viitor. Durata maximă a fiecărei comunicări este fixată la 20 de minute. Textul nu ar trebui să depășească zece pagini de tipar (format în 8⁰) exclusiv ilustrațiile și tablourile de cifre.*

II. *Limbile oficiale pentru rapoarte și comunicări sunt: engleza, franceza, germana, italiana.*

III. *Participanților, care vor completa și restitui Buletinul de adeziune, le vor fi remise legitimații de participare, spre a obține pentru ei și membrii familiei lor:*

1. *Gratuitatea vizei dela Legațiile române.*
2. *Reduceri de 75°/o asupra tarifului:*

a) *Căilor Ferate Române (pe toate rețelele);*

b) *Serviciului Maritim Român, care deservește linia: Alexandria, Jaffa, Pireul, Istanbul, Constanța (vapoare de lux de I-a, II-a și III-a clasă, serviciu săptămânal);*

c) *Serviciului Danubian Român, între Viena și Giurgiu (serviciu săptămânal), și*

3. *Reducerile pe care celelalte guverne vor binevoi să le acorde participanților, la intervenția Institutului de Cercetări Sociale al României*

IV. *La hotelurile din București vor fi obținute prețuri speciale pentru participanți și membrii familiei lor. Lista acestor hoteluri va fi comunicată din vreme.*

V. *Participanții și membrii familiei lor vor fi oaspeții președintelui Congresului, pentru durata excursiei științifice dela 4 la 14 Septemvrie 1939 (transportul, întreținerea etc., complet gratuite).*

Participanții și membrii familiei lor sunt rugați să menționzee pe Buletinul lor de adeziune, dacă doresc să participe la excursie.

VI. *Agențiile* Cocks, American Expres, Wagons Lits, Cit, Mer, *din capitalele europene, precum și cele din New-York, vor primi, până la 1 Mai 1939, informațiile speciale asupra lămuririlor, reducerilor și facilităților, pe care celelalte guverne vor avea amabilitatea să le acorde membrilor Congresului.*

VII. *Adeziunile la Congres, titlurile și rezumatele comunicărilor (în dublu exemplar), textele complete ale comunicărilor (în dublu exemplar), ca și cererile de informații vor fi adresate Biroului Congresului, la Institutul de Cercetări Sociale al României, strada Latină Nr. 8, București, III.*

ACTIVITATEA INSTITUTULUI SOCIAL ROMÂN

CERCETĂRILE MONOGRAFICE DELA NEREJU

Cu prilejul Congresului Internațional de Sociologie, Școala Sociologică dela București urmează să prezinte mai multe rezultate ale cercetărilor monografice întreprinse în cadrul Institutului Social.

In acest scop se vor publica, între altele, două mari volume de cercetare monografică: Nereju (Vrancea) și Drăguș (Făgăraș). Redactările se vor face in extenso în românește și cu anexele suprimate în bună parte, în limba franceză (Nereju) și englezește (Drăgușul).

Lucrările monografice din Nereju au fost în-

credinţate d-lui *H. H. Stahl*, asistent universitar şi director de studii la Fundaţia Principele Carol, fiind unul dintre principalii membri ai campaniei monografice din 1927.

Satul Nereju fusese ales din două motive. Aci, mai mult ca ori unde, putea fi urmărită cu succes în spaţiu şi timp devălmăşia răzeşească; formele ei de disoluţie fiind în plin curs, pot fi surprinse, li se poate apoi cerceta cauzele provocătoare (capitalism, administraţie de Stat etc.), şi, în acelaşi timp, se pot indica soluţiuni tocmai la timp, spre a se evita o adevărată prăbuşire.

In campania din 1927 s'au urmărit o serie întreagă de probleme, dintre care multe au şi fost prezentate in numeroase studii din Arhiva pentru ştiinţa socială. In campania din vara acestui an, nu numai că s'a ajuns la epuizarea tuturor problemelor, dar s'au verificat şi supoziţiile născute pe baza primelor cercetări, care s'au dovedit aproape în întregime întemeiate.

In rândurile următoare, vom reda — doar enunciativ — ceea ce a format obiectul studiilor de peste vară (Iulie-Septemvrie), cu regretul că n'am putut oferi o prezentare mai desvoltată, atât din cauza spaţiului, cât şi din cauza datei apropiate a apariţiei volumului; căci, nu numai redactările parţiale sunt gata, ci şi mare parte din redactarea generală, care aparţine d-lui H. H. Stahl.

H. H. Stahl: Reconstituirea vechilor stăpâniri de munţi de către satele vrâncene; vechea devălmăşie nerejană şi cauzele disoluţiei; familia; dreptul de proprietate: privilegiul masculinităţii; credinţe şi superstiţii; nuntă, naştere, botez; ştiinţe populare etc.

Victor Tufescu: Cadrul cosmologic. Regiunea Vrancei şi satul Nerej. Hărţi, schiţe, planşe.

Ing. Agr. Petre Stănculescu: Munca şi tehnica de lucru în agricultură, la pădure etc. Rentabilitatea. Mori, ferestraie, pive, dârste. Meseriile din Nereju. Comerţul: centre de desfacere şi aprovizionare.

Valeriu Butura: Plantele cunoscute în Nereju; folosirea şi semnificaţia lor în vieaţa spirituală; descântece.

C. Brăiloiu: Folklorul muzical, magie.

Mitu Georgescu şi *C. Ştefănescu:* Demografie.

Const. D. Gib: Moralitate. Convorbiri sociologice

I. C. Cazan: Literatura populară (lirică, epică şi didactică); influenţa cărţilor populare în literatura nerejană.

Ion Vintilescu: Drumuri în Nereju; geologia şi geografia populară.

Gh. Serafim: Semnele de disoluţie ale Vrancei. Statistica procesivităţii în raport cu celelalte sate vrâncene (în colaborare cu d. Stahl).

C. Cristea: Construcţia caselor în Nereju.

D. Simionescu: Pescuitul în Nereju.

I. Gh. Filip: Studiul gospodăriei Dudarilor; spiţe de neam.

D. V. Nicolescu: Familia (raporturi dintre sexe)

Florea Florescu: Dogăritul (prelucrarea lemnului în vase mici: cofe, bocle, suştare etc.); drumuri de nerejeni vânzători; vechimea neamurilor, după opinia satului.

Au mai lucrat în satul Nereju: *Pr. Teodorescu*, preşedintele Căminului Cultural (la cadrul istoric); Ing. *A. Rusu* (la cadrul cosmologic); *Cristache Ştefănescu* (la cadrul biologic); desene tehnice, artistice, hărţi: *Gh. Costache* şi *Caius Oancea;* fotografii: *Dode.*

F. Florescu

CERCETĂRILE MONOGRAFICE DELA DRĂGUŞ

Campania monografică dela Drăguş. Fundaţia Regală Principele Carol şi Institutul Social Român din Bucureşti au trimes vara aceasta în colaborare o echipă monografică, sub conducerea lui Traian *Herseni*, în satul Drăguş (judeţul Făgăraş), pentru încheierea cercetărilor monografice începute mai de mult. Campania a durat trei luni, (Iulie, August şi Septemvrie).

Victor *Tunsoiu* a cercetat cadrul fizic al satului.

I. *Petrescu-Burloi* a cercetat problema locuinţei.

Valeriu *Butură* a întocmit un studiu despre credinţele şi practicile medicinale cu buruieni. Raul *Călinescu* a cercetat fauna, în special din punct de vedere bio-geografic. Marin *Popescu-Spineni* s'a ocupat de geografia economică. In chipul acesta s'a completat cadrul cosmologic.

La cadrul biologic, pe lângă cercetarea antropologică făcută încă în 1932, de Prof. Fr. *Rainer* şi cercetările demografice ale lui D. *Georgescu*, s'a făcut un nou recensământ al populaţiei de către toţi studenţii din echipă, s'a studiat apoi alimentaţia de Witold *Truszkoswski* (student polonez), igiena socială de D. *Georgescu* şi starea sanitară de Dr. I. *Orăşteanu.*

La cadrul istoric s'au întregit cercetările de istorie socială ale lui H. H. *Stahl*, printr'un studiu despre trecutul graniţei de Dr. I. *Jivan.*

La cadrul psihologic s'au efectuat măsurători psihologice de o echipă a Laboratorului de Psihologie din Bucureşti, sub conducerea lui I. *Nestor.* G. *Focşa* a studiat problema mentalităţii ţără-

neşti, iar Valentin *Jeju*, a întocmit convorbiri sociologice cu ţăranii.

La manifestările economice s'a continuat studiul economiei ţărăneşti, a negoţului, industriilor şi meseriilor de către Al. *Bărbat*. Paula *Herseni* şi-a încheiat studiul despre industria casnică. Ing. agr. I. *Stoichiţiu* a cercetat tehnica agricolă, iar ing. silvici Mircea *Sandi* şi Al. *Rusu* au studiat păduritul.

La manifestările spirituale, pe lângă studiile vechi ale lui C. *Brăiloiu*, despre folclorul literar şi muzical, I. *Ionică*, despre ideologia ţărănească, Octavian *Iosif* despre vieaţa religioasă, Gh. *Focşa* despre moralitatea satului; s'au studiat: vieaţa artistică de o secţiune condusă de Al. *Dima*, limba de către D. *Şandru*, portul de G. *Rogozea* şi starea culturală de M. *Marinescu*. Ştefania *Cristescu* şi-a încheiat lucrările în legătură cu magia.

La manifestările juridice s'au adăugat la studiul despre dreptul obişnuelnic al lui H. H. *Stahl*, un studiu despre dreptul civil de Dr. I. *Jivan* şi un studiu asupra procesivităţii şi criminalităţii de Gh. *Lupchian*.

La manifestările politico-administrative s'au urmărit politica locală şi concepţiile despre stat de Coriolan *Gheţie*, administraţia locală de Augustin *Tarţă* şi finanţele comunale de Gh. *Lupchian*.

La unităţi, relaţii şi procese sociale, pe lângă studiile vechi întocmite de Traian *Herseni* şi H. H. *Stahl*, s'au mai cercetat gospodăriile ţărăneşti de D. *Papadopol* şi relaţiile sociale de E. *Retezeanu*.

In felul acesta s'a cules întreg materialul necesar redactării monografiei sociologice a satului Drăguş. Lucrarea este în curs de redactare şi va apare în limba engleză, în vederea Congresului Internaţional de Sociologie dela Bucureşti (1939).

Echipa monografică dela Drăguş şi-a extins cercetările şi asupra *regiunii*. S'au cercetat locuinţa (I. *Petrescu-Burloi*), magia (Ştefania *Cristescu*), riturile agrare (Ion *Ionică*) şi cetele de feciori în Ţara Oltului (Traian *Herseni*). Rezultatele acestor cercetări se vor publica în lucrări aparte. *T. H*

ACTIVITATEA INSTITUTELOR SOCIALE REGIONALE

INSTITUTUL SOCIAL BANAT-CRIŞANA

Activitatea monografică din comuna Ohaba bistra. Echipa noastră monografică a venit în comuna Ohababistra (jud. Caraş), în ziua de 13 August 1938, pentru a ancheta problema influenţei industrializării asupra elementului autohton, deci *transformarea populaţiunei agricole în muncitorime industrială.*

In vederea examinării acestui fenomen s'a ales comuna Ohababistra (Ferdinand), unde se află uzinele metalurgice „Ferdinand", de oarece dela această comună şi până la Zăvoiu, se manifestă mai tipic influenţa marei industrii asupra populaţiei agricole.

Comuna Ohababistra, înainte cu 15—20 ani, avea o populaţie a cărei singură îndeletnicire o forma creşterea vitelor şi agricultura. De când însă uzinele Ferdinand şi-au mărit producţia metalurgică, cerându-se braţe de lucru, populaţia din comună, fără a-şi părăsi vechea ocupaţie ancestrală, a încercat să se încadreze într'un ritm nou de vieaţă, majoritatea bărbaţilor angajându-se ca lucrători.

In consecinţă, situaţia acestor ţărani români, care încep a nu mai fi agricultori, fără să devină în schimb muncitori industriali calificaţi, este unul din cele mai interesante fenomene sociologice din ţara noastră.

In vederea studierii lor şi în conformitate cu metodologia Institutului nostru, echipa din Ohababistra a lucrat în următoarele secţiuni:

1. *Secţia juridică*, condusă de d-l Dr. Cornel *Groƒşorean* şi având ca anchetatori pe d-nii Dr. Emil *Botiş*, Adrian *Brudariu*, Dr. Alexandru *Grozescu*, Traian *Stângă*, Mihai *Demetrovici* şi d-na Dr. Emilia *Gaspar*. Această secţie a studiat *înfăţişarea juridică a logodnei, căsătoriei, a relaţiilor personale în sânul familiei, a relaţiilor materiale în sânul familiei şi a obligaţiunilor*, în total 72 întrebări; apoi a aplicat chestionarul *etico-juridic*, cu 230 întrebări; chestionarul *politico-social*, cu 124 întrebări; chestionarul referitor la *sistemul de proprietate*, cu 110 întrebări; toate revizuite şi completate de către d-l Dr. Alexandru *Marta*, Rezident Regal, preşedintele secţiei juridice. S'au mai anchetat câteva *cazuri de concubinaj*, de *divorţ*, de *adopţiuni* şi de *căsătorii mixte*. In fine, a fost copiat *registrul cadastral*.

2. *Secţia religioasă*, condusă de către părintele Melentie *Şora*, fiind asistat de către d-şoara Tatiana *Stanca*. S'au examinat 30 de fişe familiale.

3. *Secția medicală*, compusă din d-nii Dr. Nicolae *Gaspar*, Dr. Ioan *Adam*, Dr. Ioan *Iovu* și din asistenții Ioan *Maxim*, Simion *Bistrian* și Petre *Sârbu*, învățător. Au fost examinați 797 adulți, cu fișe medico-sociale, 247 copii dela 0—15 ani cu fișe *medico-sociale*, 236 copii și adulți, fără fișe medico-sociale, din comunele vecine; în total s'au examinat deci 1.280 de locuitori. S'a mai recoltat sânge pentru *depistarea frecvenței sifilisului*, printre locuitorii comunei Ohababistra și anume: dela 796 adulți din această comună și 20 adulți din comunele vecine. Sângele astfel recoltat a fost zilnic transportat, prin curier special, la Laboratorul de Igienă din Timișoara și analizat de către d-l Dr. Petre David, directorul laboratorului. Până de prezent se cunosc 767 de reacții, dintre care pozitive sunt 58, adică 7,55%. Apoi s'a mai dat medicamente, de către această secție la 50 de bolnavi, iar la numeroși pacienți s'a prescris rețete. Concluziile generale ale secției sunt următoarele: se remarcă frecvența gușei, ascarizilor, alcoolismului, reumatismului, articular și mușchiular, precum și a sifilisului. *Igiena casei* a fost examinată de către d-l Gheorghe *Atanasiu*.

Tot în această secție activa secția dentistică, condusă de d-l Dr. Nerva *Drăgan* și asistat de d-l Titus *Knapp*, d-na Vioara *Knapp* și d-l N. *Iandl*, examinând 622 locuitori. S'au mai făcut 312 extracții la locuitorii din Ohababistra, iar 270 extracții la populația din satele vecine și 80 extracții la copii. Tot în această secție a activat și d-na Dr. Hilda *Drăgan*, anchetând *medicina populară*.

4. *Secția economică*, condusă de d-l C. *Cocârlan*, având ca anchetatori pe d-nii Coriolan *Comloșan*, Simion *Stanca*, Ion *Stancu*, Romulus *Crișan*, Victor *Andrei*, Gheorghe *Ionescu*, Alexandru *Fiat*, Romulus *Șoșoi*, apoi pe d-nele Elena *Secheșan*, Ana *Percea*, Sofia *Păsulă*, d-ra Aurora *Baicu*, Maria *Sora*, Paraschiva *Murgu*, Eleonora *Birăescu* și Doina *Păsulă*, care, după ce terminaseră anchetele gospodărești, au fost repartizate la această secție. Au fost interogate 98% din totalul gospodăriilor de 278. Secția s'a călăuzit după *chestionarul economic* cu un total de 421 întrebări referitoare la *gospodărie*, grupate în 4 mari capitole: proprietatea, produsele, cheltuielile și generalități. In total s'au pus 141.120 întrebări. Au mai fost studiate deosebit *problemele muncitorești*.

5. *Secția Zootehnică*, compusă din d-nii Traian *Matei*, învățător, Dr. Eugen *Prestescu*. D-na Dr. Ina *Prestescu*, medici veterinari și Simion *Soroceanu*, student agronom. S'au chestionat 77 familii, care aveau 40 cai, 55 vaci, 224 oi, 20 capre, 791 găini, 126 rațe, 37 gâște, 56 câini și 88 pisici, constatându-se la porci pesta porcină, iar la galițe cholera.

6. *Secția Școlară* a fost condusă de d-l Gheorghe *Boran*, învățător-director, cercetând materialul întreg, referitor la învățământul primar.

7. *Secția istorică*, condusă de d-l *Gh. Birăescu*, care a cercetat istoricul comunei, apoi istoricul comunității de avere a regimentului de grăniceri, cu sediul în Caransebeș și cu un comandament local în Ohababistra, precum și istoricul Uzinelor Ferdinand.

8. *Secția geografică* a fost condusă de d-l profesor Ilie *Stinighuță*, ajutat de către d-l Titus *Oancea*.

9. *Secția de Igienă socială a copilului*, condusă de d-na Mia *Marian*, a întocmit 191 de fișe, referitor la igiena și creșterea copilului, constatând totală ignoranță a părinițlor în acest domeniu; cărui fapt se datorește catastrofala mortalitate infantilă. Se impune în modul cel mai imperios trimiterea unei sore de caritate, care să activeze un timp mai îndelungat în comună.

10. *Secția Folklor:* a) *muzical*, compusă din d-nii profesor Dr. Nicolae *Ursu* și Ion *Crișan;* b) *coreografie*, unde a activat d-l profesor Iuliu *Ilca;* c) *Cântece și jocuri de copii*, examinate de d-l Andrei *Victor*, director școlar; d) *toponomia și onomastica*, de către d-l Vichentie *Ardelean;* e) *folklor bisericesc*, părintele Melentie *Șora* și d-ra Tatiana *Stanca*, învățătoare și f) *folklor literar*, examinat de către d-na Mia *Marian* și de către d-l director Gh. *Atanasiu*.

In ceea ce privește folklorul muzical s'au cules 260 de cântece populare; apoi s'au mai cules cântece și din comunele: Valea-Mare, Zăvoiu, Cireașa, Crâșma, Mal și Obreja, toate așezate pe valea Bistrei.

Trebue remarcat că în această secție au activat *membrii delegați de către regionala „Astrei"*.

11. *Secția munca, igiena corporală, odihna și gospodăria*, condusă de d-na Ana *Percea* și asistată de d-nele Sofia *Păsulă*, Elena *Secheșan*, Elena Dr. *Secoșan* și d-rele Aurora *Baicu*, Doina *Păsulă* și Agir *Mardan*.

12. *Secția etnografică* a fost condusă de către d-na Elena *Secoșan*, fiind asistată de către toate d-nele și d-șoarele din echipă.

Nu putem încheia acest raport asupra activității echipei pe teren, fără a remarca munca istovi-

toare și plină de elan și însuflețire a d-lor medici Dr. Nicolae *Gașpar*, Dr. Ionel *Adam* și Dr. Ion *Iovu*, care au depus o activitate foarte laborioasă. Totodată ținem să mulțumim tuturor d-nelor și d-relor care au activat timp de 3 săptămâni în diferite secțiuni, înfruntând toate neajunsurile unei vieți rustice. In deosebi d-na A. *Percea*, d-na Elena Dr. *Secoșan*, d-na E. *Secheșan*, d-na Sofia *Păsulă* și d-ra Aurora *Baicu*, au binemeritat dela Institutul Social. In fine, mulțumim tuturor d-relor și în deosebi d-relor Maria *Sora* și Paraschiva *Murgu*, care au dat mână de ajutor lucrărilor din birou.

Printre realizările pe teren ale echipei, trebue să amintim ridicarea *troiței*, în partea de apus a comunei, în urma stăruinșelor părintelui Șora, executată de către echipierul părintele Plinius *Oancea* și zidirea unei *uscătorii de fructe*. Această lucrare de mare utilitate într'o regiune fructiferă, se datorește d-lui student agronom Simion Soroceanu, care a condus lucrările.

In ziua plecării Institutului, la 4 Septemvrie 1938, echipa și-a luat rămas bun dela locuitorii comunei, în cadrele unei *solemnități*, onorată cu *prezența d-lui Dr. Alexandru Marta, Rezident Regal*, cu care ocazie s'au inaugurat și o *expoziție etnografică*, instalată de ctăre d-na Elena Dr. *Secoșan*.

In decursul celor trei săptămâni monografiștii au ținut diferite *conferințe;* astfel d-l Dr. N. Gașpar, care a combătut *alcoolismul*, d-l Dr. Ionel Adam, care a vorbit despre *alimentația copilului și bolile mai răspândite printre copii*, precum și despre combaterea lor și d-l profesor Ilie Stinighuță, dând sfaturi țăranilor. Aceste conferințe s'au ținut în cadrele unei *șezători*, organizată de către echipă cu concursul elevilor și elevelor conduse de d-nii Gheorghe *Muroni*, învățător-director, Traian *Ladariu*, învățător, d-nele Mia *Marian* și *Drăguț*, învățătoare.

In ziua de 27 August echipa a făcut o *excursie*, vizitând Uzinele Ferdinand, întreprinderea forestieră „Lomaș", fabrica de mosorele din Zăvoiu și Uzina Hidro-Electrică dela Mărul, unde, împreună cu Echipa Regală, a asistat la parastasul de 40 zile în amintirea Reginei Maria. Iar în ziua de 2 Septemvrie echipa întreagă a făcut o excursie la Sarmisegetuza.

Cu această ocazie ținem să mulțumim din nou *I. P. S. S. Dr. Miron Cristea*, Patriarhul României și Președintele Consiliului de Miniștri, d-lui *Colonel Gheorghe Praporgescu*, prefectul Județului Timiș-Torontal, precum și conducerii *Comunității de avere, din Caransebeș*, pentru *sprijinul financiar* acordat Institutului nostru. Mulțumim apoi d-lui profesor C. *Daicoviciu* dela Universitatea din Cluj, pentru prețioasele lămuriri date echipierilor noștri, cu ocazia excursiei dela Sarmisegetuza. In fine, mulțumim *intelectualilor din comună pentru sprijinul dat echipei* și anume d-lui ing. inspector Mihai *Cloșa*, șeful ocolului silvic din Ohababistra, părintelui Ion *Țerovan*, d-lui director școlar *Muroni* și d-lui Martin *Guleran*, primarul comunei.

Dr. Emil Botiș

INSTITUTUL SOCIAL ROMAN DIN BASARABIA

Sumar de problemele cercetate monografic de către Echipa Regală Monografică Nr. 1 a Institutului Social Român din Basarabia în satul Popeștii de Sus, jud. Soroca, în luna Iulie și August 1938.

Cadrul cosmologic. 1. *Dr. N. Moroșanu.* Cercetarea cadrului cosmologic: geologia, hidrologia și arheologia satului Popeștii de Sus, colectarea de material documentar pentru muzeu.

2. *Inginer Leonid Guștiuc*, asistent la Facultatea de științe agricole Chișinău. Solul moșiei satului Popeștii de Sus. Alcătuirea unei hărți agrogeologice a întregii moșii și împrejurimilor, legătura între principalele plante de cultură și tipurile de sol, felul de îngrășare și de mărire a fertilității solului, cunoașterea de către țărani a factorului economic — sol.

3. *Paul Guja*, profesor. Așezarea geografică a satului Popeștii de Sus. Regiunea înconjurătoare — observări morfologice. Vatra satului, tipul de sat și mărimea lui.

4. *Alexandru Arvat*, licențiat în științe naturale, institutor. Numirile populare ale plantelor sălbatece și ornamentele din grădinile sătenilor, întrebuințarea lor. Intocmirea unui ierbar. Cunoștințele de botanică ale locuitorilor din Popeștii de Sus-Soroca.

5. *M. Jeniștea*, asistent la Muzeul Regional din Chișinău. I. Cromatica populară din regiunea Popeștii de Sus, jud. Soroca. II. Fauna și vânatoarea.

6. *C. Braga*, profesor. Raportul dintre natură și locuința omului Organizarea interioară a gospodăriilor, evoluția tipurilor de case, culegerea de fotografii și schițe pentru cercetarea celor mai însemnate tipuri de gospodării și case din sat.

Cadrul biologic. Doctori: Vasile Maftei, I. Fa-

zacaş şi V. Budescu. Starea materială a satului Popeştii de Sus, starea sanitară şi igienică a gospodăriilor. Bolile sociale din sat (prezentări statistice). Mama şi copilul. Legătura dintre climat şi unele boli sociale, medicina empirică, starea de cultură sanitară a poporului. Autorităţile sanitare locale şi starea sanitară generală a satului. Salubritatea publică. Toate aceste cercetări sunt documentate cu fotografii luate la faţa locului. S'au completat 20 formulare medico-sociale.

8. *Olga Braga*, profesoară. Alimentaţia la Popeşti: alimentele consumate de locuitori, felul cum se găteşte, mâncările pregătite la praznice, cumetrii, nunţi şi alte ocazii. S'au completat 12 fişe alimentare.

9. *Alexandru Arvat*, licenţiat în ştiinţe naturale, institutor. Plantele medicinale şi aromatice cunoscute şi întrebuinţate la lecuirea diferitelor boale în satul Popeştii de Sus. Practicele medicinale şi magice în care se întrebuinţează plante. Comerţul cu plante medicinale în Popeştii de Sus şi în regiune. Babele descântătorese din sat, colectarea plantelor medicinale cunoscute, pentru muzeu.

10. *Paul Guja, profesor.* Structura etnică a satului Popeştii de Sus.

Cadrul psihologic. 11. *Petre Ştefănucă*, profesor. Influenţa inochentismului asupra vieţii spirituale a Popeştenilor.

Cadrul istoric 12. *Paul Mihailovici.* Trecutul satului Popeştii de Sus. Intemeierea, familiile şi tradiţiile păstrate. Biserica şi cronica ei. Un erou popeştean în războiul dela Plevna, 1877: Gh. Spoială.

Manifestări economice. 13. *Teodosie Ştirbu*, profesor. Vieaţa economică a satului Popeştii de Sus şi a regiunii. Legăturile economice cu târgul Zguriţa şi gara Drochia. Influenţa cooperaţiei asupra comerţului. Creditul bancar, mijloacele de transport şi căile de comunicaţie.

14. *Grigore Vrabie*, inginer agronom. Cercetarea agriculturii satului Popeştii de Sus: Cultura cerealelor şi a prăşitoarelor, tehnica pregătirii solului pentru culturi, recoltarea, producţia la hectar, selecţionarea seminţelor şi semănatul. Rentabilitatea culturii cerealelor. Colecţionarea de probe de cereale pentru muzeu.

15. *A. Meleghi*, inginer agronom. Situaţia agricolă a satului Popeştii de Sus: Viticultura şi Vinificaţia.

16. *T. Rusnac*, inginer, agronom şi profesor la liceul tehnic agricol din Soroca. I. Problema muncilor agricole: *a)* asociaţii de muncă; *b)* angajări cu ziua pe termen; *c)* preţul muncii; *d)* cărăuşia; *e)* dijma; *f)* arendările de teren; *g)* utilizarea timpului liber. II. Industriile agricole anexe gospodăriei săteşti: *a)* industria laptelui; *b)* industria uleiurilor; *c)* morăritul; *d)* vinificaţia; *e)* dubitul pieilor.

17. *S. Bogos.* Mişcarea cooperatistă din Popeşti şi împrejurimi.

18. *Pavel Grosu*, doctor veterinar. Creşterea, îmbunătăţirea şi apărarea sănătăţii animalelor domestice şi a păsărilor. Originea raselor animalelor şi a păsărilor din sat. Măsurile de ameliorare a raselor. Reproducătorii masculi, procurarea şi întreţinerea lor. Folosirea reproducătorilor masculi. Ingrijirea animalelor în caz de boală. Tratamentul popular la bolile vitelor. Epizotiile ivite şi măsurile aplicate. Confruntarea raselor animalelor din sat cu rasele indicate de hărţile zootehnice ale Ministerului de Agricultură.

19. *A. Meleghi*, inginer agronom. Ingrijirea animalelor (hrana).

Manifestări spirituale. 20. *Petre Ştefănucă*, profesor. I. 1. „Caloianul", numit la Popeştii de Sus, „Păpuşa" sau „Mortul". 2. Obiceiurile la naştere şi înmormântare. 3. Obiceiurile şi credinţele în legătură cu toate sărbătorile de peste an. 4. Hora. 5. Supersiţii. 6. Basmul şi povestitul (s'au cules 18 basme). II. Influenţa schimbării calendarului asupra vieţii spirituale şi economice a satului Popeştii de Sus.

21. *Vasile Popovici*, profesor. Cântecul şi jocul popular în Popeştii de Sus: *a)* Prilejul când sătenii practică muzică; *b)* Cântecele legate de anumite obiceiuri; *c)* Muzica instrumentală. S'au transcris 60 de melodii.

22. *D. Barbu*, institutor. Starea culturală: şcoala şi analfabetismul. S'a stabilit stadiul cultural în care se află locuitorii din satul Popeştii de Sus. S'au cules informaţiuni asupra stării materiale a gospodarilor din sat pentru a se stabili raportul dintre punctul economic şi cultural la toate gospodăriile din sat. S'a urmărit dacă ştiinţa de carte are sau nu vreo influenţă asupra felului de vieţuire a locuitorilor. S'a întreprins statistica amănunţită a ştiutorilor de carte, pentru a se stabili procentul analfabeţilor din sat.

23. *Sergiu Roşca*, licenţiat în teologie. Situaţia inochentismului în satul Popeştii de Sus: *a)* Apariţia acestei secte în sat; *b)* Doctrina; *c)* Cultul; *d)* Organizaţia; *e)* Raporturile dintre inochentişti şi ortodocşi; *f)* Readucerea lor la dreapta credinţă.

S'au descoperit 2 cărţi şi 2 manuscrise de doctrină inochentistă. S'au colecţionat pentru muzeu 10 iconiţe inochentiste.

24. *I. Antonovici*, profesor. Interioarele caselor din Popeştii-de-Sus: împodobirea lor, mobila, coroane, ţesături, aranjamentul lor în odăi. Alte manifestări artistice: zugrăvirea pereţilor şi sobelor, încondeierea ouălor. Noţiunea frumosului la popeşteni.

25. *Petre Chicico*, profesor, 12 peisaje caracteristice din Popeştii de Sus şi împrejurimi. (Case, vederi, gospodării, biserici, troiţe).

Manifestări politico-administrative. 26. *Al. Antohi*, avocat. I. Vieaţa administrativă şi politică a satului Popeştii de Sus: *a)* Regimul legal al comunei din care face parte Popeştii-de-Sus, bugetul de venituri şi cheltuieli pe 1938—1939. Impozite la Stat; *b)* Istoricul primăriei: primari, consilii comunale, funcţionari; *c)* Obştia satului: înfiinţarea şi cauzele care au determinat ca să existe până azi, ca formă de administrare a satului alături de regimul legal. II. Conflicte sociale iscate. III. Vieaţa politică: partide, membri, organizaţii, ideologii şi manifestări politice.

Statistica: 27. *S. Bogos*, profesor, şi *D. Mihailovschi*, student la Academia Comercială. Completarea fişelor statistice demografice şi economice la 474 gospodării. (La completarea fişelor au fost ajutaţi de *G. Meniuc*, *I. Constantinov* şi de *Ţvileac*, studenţi).

28. *A. Meleghi*, inginer agronom. Completarea fişelor pentru studiul vieţii economice la 8 gospodării.

Unităţi sociale. 29. *Vasile Cotigă*, avocat. Roirea Popeştenilor. Popeştii-Noi, Bulbocii-Noi (Titireaza) şi Bererenca (Gh. Vodă).

30. *Gr. Vrabie*, inginer agronom. Intinderea hotarului moşiei Popeştii de Sus-Soroca, achiziţionarea pământurilor.

31. D-ra *Olga Necrasov*, asistenta universitară la Iaşi, fiind plecată la studii în străinătate în timpul campaniei monografice, va cerceta ulterior *Antropologia şi grupurile sanguine în satul Popeştii de Sus-Soroca.*

Pentru documentarea problemelor cercetate s'au făcut 210 fotografii.

Urmează să se mai cerceteze în timpul iernii clăcile de tors şi şezătorile, precum şi obiceiurile legate de sărbătorile de iarnă.

Programul şedinţelor monografice ţinute la Popeştii-de-Sus, jud. Soroca, cu ocazia campaniei monografice din acest sat.

I. Şedinţa din 31 Iulie 1938. *a)* D-l Petre Ştefănucă, profesor: *Metoda monografica; b)* Distribuirea problemelor de cercetat, după cadre şi manifestări.

Participanţi: membrii monografişti.

II. Şedinţa din 3 August 1938. *a)* D-l Gr. Vrabie, inginer agronom: *Culturi agricole* (raport); *b)* D-l C. Braga, profesor: *Organizarea interioară a gospodăriilor* (plan de lucru); *c)* Completarea formularelor pentru studiul vieţii economice a gospodăriilor (instrucţiuni).

Participanţi: membrii monografişti şi învăţătorii din sat.

III. Şedinţa din 5 August 1938. *a)* D-l Dr. N Moroşan, profesor: *Geologia, arheologia şi hidrologia regiunii Popeştii-de-Sus, Soroca* (raport); *b)* Repartizarea lucrărilor pentru noii monografişti sosiţi; *c)* Organizarea şezătorii culturale de Duminecă.

Participanţi: membrii monografişti.

IV. Şedinţa din 8 August 1938. *a)* D-l Vasile Maftei, medic uman: *Starea sanitară a satului şi regiunii Popeştii-de-Sus, Soroca*, (raport); *b)* Completarea formularelor privitoare la alimentaţia sătenilor (instrucţiuni).

Participanţi: membrii monografişti şi învăţătorii din sat.

V. Şedinţa din 12 August 1938. *a)* D-l Petre Ştefănucă, profesor: *Manifestări spirituale la Popeştii-de-Sus, Soroca*, (raport); *b)* D-l Paul Mihailovici, preot: *Date istorice asupra satului Popeştii-de-Sus, Soroca; c)* Completarea fişelor privitoare la studiul vieţii economice a gospodăriilor (discuţii); d) *Problema alimentării locuitorilor* (discuţii).

Participanţi: Membrii monografişti, preotul paroh, învăţătorii satului, medicul şi moaşa de plasă şi 10 locuitori din Popeştii-de-Sus.

VI. Şedinţa din 15 August 1938. *a)* D-l Al. Arvat, licenţiat în ştiinţe naturale: *Flora în general şi plantele medicinale din satul Popeştii-de-Sus, Soroca* (raport); *b)* Paul Mihailovici, preot: *Raport privitor la excursia de studii istorice în satul Izvoare, jud. Soroca; c)* D-nii V. Maftei şi I. Fazacaş, medici umani: *Studiul stării sanitare a copiilor din satul Popeştii-de-Sus* (plan de lucru).

Participanţi: Membrii monografişti, învăţătorii din sat, d-l Năstase, directorul Liceului de băieţi din Hotin, locot. Năstase şi inginer Guja.

VII. Şedinţa din 16 August 1938. *a)* D-l D. Barbu, institutor: *Starea culturală a locuitorilor din satul Popeştii-de-Sus*, (raport); *b)* Paul Mihailovici,

preot: *Raport privitor la excursia de studii istorice în satul Hristici, jud. Soroca.*

Participanţi: membrii monografişti şi învăţătorii din sat.

VIII. Şedinţa din 17 August 1938. *a)* D-l Al. Antohi, avocat: *Vieaţa politică şi administrativă a satului Popeştii-de-Sus, jud. Soroca* (raport);

Participanţi: Membrii monografişti şi d-l A. Constantinescu, prefectul jud. Soroca.

IX. Şedinţa din 17 August 1938. *a)* D-l Al. Antohi, avocat: *Vieaţa politică şi administrativă a satului Popeştii-de-Sus, jud. Soroca,* (în continuare). *Obştia satului Popeştii-de-Sus; b)* D-l Braga, profesor: *Organizarea interioară a gospodăriilor din Popeştii-de-Sus, Soroca* (raport); *c)* D-l Vasile Cotigă, avocat: *Roirea Popeştenilor* (raport).

Participanţi: Membrii monografişti, preotul paroh şi învaţătorii din sat.

X. Şedinţa din 28 August 1938. D-l L. Guştiuc: *Studiul solurlior moşiei Popeştii-de-Sus, Soroca,* (plan de lucru).

Infaptuirile culturale ale Echipei regale monografice Nr. 1 din satul Popeştii-de-Sus, jud. Soroca, în luna August a. c.:

1. S'a înfiinţat *un Cămin Cultural, cu numele „M. Kogălniceanu".*

2. S'a donat acestui Cămin *o bibliotecă de 120 carţi şi reviste,* procurate de către inspectorul echipei, prof. P. Ştefănucă, din prisosurile Bibliotecii Centrale din Chişinău.

3. S'a donat Căminului Cultural din satul Popeştii-de-Sus *30 de cărţi şi reviste,* procurate dela Biblioteca Centrală din Chişinău.

4. S'au dat la săteni *exemplarele din revista „Albina"* şi alte publicaţii pentru popor, trimese de Fundaţie.

5. S'au organizat în trei Dumineci după amiază trei şezători culturale, cu scopul de a intra în legături de prietenie cu sătenii. Cu această ocazie s'au ţinut următoarele conferinţe de îndrumare culturală:

a) P. Ştefănucă: *Rostul unui Cămin Cultural în vieaţa satului Popeştii-de-Sus;*

b) Dr. V. Maftei: *Bolile sociale, tuberculoza şi sifilisul;*

c) Gr. Vrabie, inginer agronom: *Lipsurile constatate în agricultura satului Popeştii-de-Sus;*

d) Dr. veterinar P. Grosu: *Spre o mai bună îngrijire a animalelor;*

e) D. Barbu, institutor: *Cronica ştirilor din ţară şi străinătate* (inclusiv preţul cerealelor porto-Galaţi);

f) A. Antohi, avocat şi P. Ştefănucă: *Moara obştească din Popeştii-de-Sus. (Indrumări privitoare la reorganizarea obştei satului).*

6. Echipa sanitară compusă din d-nii: V. Maftei, I. Fazacaş şi V. Budescu, a dat 590 consultaţii la *dispensarul echipei* şi a făcut 60 *vizite sanitare* la domiciliu. S'au împărţit la bolnavi medicamentele trimese de Fundaţie.

7. Dr. veterinar P. Grosu a dat *consultaţii* la 120 animale bolnave şi a *vizitat* 150 de gospodării.

P. Ştefănucă

CERCETĂRILE MONOGRAFICE ALE ECHIPELOR REGALE STUDENŢEŞTI

Cunoaşterea atrage după sine acţiunea, iar acţiunea cere cunoaşterea. Echipele monografice ale Institutului Social Român, a căror menire era studiul satelor, nu au scăpat prilejurile de a acţiona pentru mai buna organizare a satului, înfiinţând cooperative, clădind Cămine, oferind dispensare. La fel, Echipele studenţeşti, trimese să lucreze la mai buna organizare a satelor, întreprind numeroase cercetări, spre a se orienta în satele în care au fost trimese şi spre a cunoaşte nevoile speciale ale acestor sate şi mijloace locale, ce ar putea fi mobilizate în vederea înlăturării lor.

Dar cercetările Echipelor nu s'au menţinut numai în limitele necesităţilor de informare ale Echipei. Acestea au fost depăşite adeseori. Multe Echipe, care numărau printre membrii lor cercetători de vocaţie au dus la capăt cercetări de un interes mai general, care puteau contribui şi la mai buna cunoaştere a României rurale de către conducătorii administraţiei ţării şi de către toţi cei preocupaţi de situaţia ţării. In cazul lor, Echipele, avantgărzi ale unei metode mai active şi mai directe de reorganizare a ţării, au devenit şi un fel de observatorii sociale mobile.

In campania 1938, ultimă probă în ajunul introducerii Serviciului Social obligatoriu şi a înfiinţării Institutului de Cercetări Sociale al României, activitatea de cercetare a Echipelor a fost considerabil potenţată. Puterea lor de acţiune fusese îndeajuns verificată în companiile

1934—937. In campania 1938, urma să fie stabilită măsura în care Echipele pot contribui la studiul ţării şi la mai buna ei cunoaştere.

Atât în cuvântul rostit la plecarea Echipelor, cât şi în numeroase circulare, *prof. Gusti* a adus la cunoştinţa Echipelor intenţia aceasta a D-Sale. Adunarea dela 1 şi 2 Septemvrie a şefilor şi a inspectorilor de Echipă a stat şi ea sub semnul lozincei campaniei 1938: „Cercetările!".

Li s'a cerut Echipelor să întreprindă pe lângă *recensământul demografic-sanitar* şi *economic*, următoarele *anchete:* asupra *gospodăriei ţărăneşti*, asupra *fărămiţirii proprietăţii*, asupra *mortalităţii infantile*, asupra *condiţiilor de vieaţă din punctul de vedere al igienii* şi asupra *alimentaţiei*, asupra *învăţământului şi a cetitului*. Deosebit de aceasta au avut de consemnat într'o *monografie sumară* constatările lor cu privire la structura socială a satului şi a ţinutului natural din care face parte.

Deşi aceste cercetări au încărcat considerabil programul de lucru al Echipelor, adăogând îndatoririlor obişnuite de organizare a satelor o considerabilă muncă suplimentară, ele s'au achitat mai mult decât mulţumitor de însărcinarea ce le-a fost dată, probând că sunt capabile de a îndeplini misiuni de cercetare comparată a satelor din diferitele regiuni ale ţării. Experienţa acestui an îngăduie organizarea permanentă a unei activităţi de cercetare a Echipelor, ale cărei rezultate să depăşească cu mult cadrul pregătirii prin cercetări prealabile a muncii deosebitelor Echipe. Formând în şcoli speciale echipierul însărcinat cu direcţia tehnică a cercetărilor în fiecare echipă şi instruindu-l special, în vederea anchetelor campaniei respective, Echipele pot deveni un organ de cercetare simultană în zeci de sate, din toate ţinuturile ţării, a problemelor la ordinea zilei, fără pereche în ţară şi în marea majoritate a celorlalte State.

Cu tot caracterul de experienţă al activităţii de cercetare din acest an, rezultatele obţinute în vara aceasta sunt destul de numeroase şi calitativ îndeajuns de mulţumitoare, încât să poată fi prelucrate. Cele 55 Echipe au predat Fundaţiei, la sfârşitul campaniei, recensământul demografic şi economic a 42 sate, bugetele a 340 gospodării din 57 sate şi anchete asupra inventarului şi a muncii acestor gospodării; anchete medico-sociale şi asupra alimentaţiei în 328 gospodării din 53 sate; anchete asupra mortalităţii infantile în 53 sate; anchete asupra învăţământului şi al cetitului în 53 sate; monografiile sumare a 30 sate şi numeroase studii speciale.

Despuierea statistică a acestui material a început încă la 1 Octomvrie. Condusă de autorul acestei însemnări, care e ajutat de d-l C. Ştefănescu, referent în Oficiul de studii din Ministerul Muncii, şi beneficiind de experienţa d-lui Mitu Georgescu din Statul-Major al Institutului Central Statistic, lucrarea ocupă 50 echipieri şi funcţionari ai Institutului Central de Statistică şi ai Oficiului de studii din Ministerul de Finanţe. Potrivit estimaţiilor făcute, ea necesită 21.000 ore de lucru.

După prelucrare, în Februarie, rezultatele urmează a fi interpretate de conducătorii prelucrării diferitelor anchete. Rezultatele anchetelor, asupra condiţiilor sanitare şi a alimentaţiei şi asupra mortalităţii infantile, vor fi înfăţişate de doctorii: *D. D. Georgescu* şi *Tiberiu Ionescu;* rezultatele asupra fărămiţirii proprietăţii, de d-nii: *I. Measnicov, Dem. Georgescu* şi *Vâlsan* din Oficiul de studii al Ministerului de Finanţe; rezultatele anchetei asupra gospodăriei ţărăneşti, de d-nii: *C. Ştefănescu* şi *Stănculescu;* rezultatele anchetei despre învăţământ şi ştiinţa de carte, de autorul acestei însemnări. Insoţite de monografiile sumare ale satelor cercetate, ele vor fi publicate până în vară, când, aceste anchete şi monografii simultane, urmează să fie prezentate Congresului Internaţional de Sociologie din Bucureşti.

Anton Golopenţia

ACTIVITATEA SEMINARULUI DE SOCIOLOGIE DIN BUCUREŞTI

Lucrările de licenţă în Sociologie, prezentate în sesiunea de toamnă, 1939, se disting de cele din alte sesiuni prin faptul că depăşesc fără excepţie nivelul lucrărilor obişnuite de diplomă. De obiceiu, ierarhia între lucrările prezentate la un examen e uşor de făcut. In cazul celor trei, din toamna aceasta, lucrul e cu neputinţă, de oarece fiecare din ele este foarte bună şi se mişcă pe un plan de preocupări propriu. Pricina acestei situaţii puţin obişnuite chiar şi în Seminariile active, este buna pregătire şi individualitatea pronunţată a celor trei candidaţi.

In lucrarea *Cauzele sociale ale răscoalei lui Horia* a d-lui Miron Constantinescu, principiul care dă preţ prezentărilor istorice: voinţa de a folosi învăţătura trecutului pentru îndrumarea prezentului, este prezentă în fiecare rând. Nu este o lucrare de descoperitor de ştiri istorice noi, de strângător de materialuri istorice (care nici n'ar fi la locul ei altundeva decât într'un Seminar de istorie). Ci o lucrare de interpretare a datelor cunoscute, care se strădueşte să evidenţieze şi în cazul răscoalei lui Horia, învăţătura că, spre a fi ferite de frământări revoluţionare, colectivităţile politice, naţiunile, trebue să-şi stabilească o rânduială care să nu lipsească de posibilitatea unui traiu omenesc nicio pătură socială.

In anii aceştia, în care Horia şi Iancu sunt din nou adeseori înfăţişaţi, d-l Miron Constantinescu, crede că trebueşte amintită condiţia grea, în care a ajuns, în veacul XIII, prin introducerea regimului feudal, ţărănimea din Ardeal şi zecile de răscoale pe care le-a pornit. Horia nu este numai un căpitan, ci este tot atât de mult expresia unei anumite stări sociale, îndrăzneţul care, asemenea lui Tudor, a primit să îmbrace cămaşa morţii pentru a o schimba. Proba o furnizează chiar faptul că Moţii şi Crişenii nu s'au răsculat până în veacul al XVIII-lea, când Austria a stricat starea lor de oameni slobozi, făcându-i prada nobilimii şi fiscului. In cursul acestui veac, însă, frământările s'au ţinut lanţ la ei, culminând prin răscoala dela 1784.

Acum când Ungaria, feudală încă, râvneşte să reia ţinuturile pe care, cândva n'a ştiut să le orânduiască trainic, aceste motive sociale ale răscoalelor ardelene ar trebui cât mai des reamintite.

Pe când lucrarea d-lui Miron Constantinescu este de pedagogie naţională, lucrarea camaradului său *Coriolan Gheţie: „Persoana" în societatea contimporană"*, este o expunere dogmatică în favoarea creştinismului social. Aderent foarte bine informat al acţiunii duse de Biserica Romei, pentru a-şi întări poziţia cu argumente furnizate de criticii civilizaţiei moderne, d-l Gheţie (care de altfel este redactorul revistei religioase greco-catolice „Decalogul"), oferă în lucrarea sa un tablou bine alcătuit al acestei poziţii, care, de dragul libertăţii interioare a persoanei, cere limitarea autorităţii statului şi a tehnicei şi restaurarea „puterii spirituale" a Papalităţii medievale. Răspândită în Occident, e drept nu în marile cartiere ale oamenilor de acţiune, ci în cele ale clericilor şi ale cărturarilor dimprejurul lor, această poziţie, care are drept urmare o apreciabilă acţiune socială, trebue cunoscută şi la noi, unde ar putea contribui la orientarea tentativei bisericii noastre de a lucra şi pe tărâm social.

Teza d-şoarei *Mariana Klein,* cu titlul şcolăresc: *Spirit obiectiv şi obiectivat* este o înfăţişare foarte sigură a rezultatelor efortului făcut în Germania, pe urmele lui Hegel şi Dilthey şi, în lumina fenomenologiei, de Litt, Freyer şi Nikolai Hartmann de a contura ontologia vieţii culturale. Comentarul acesta curajos la Hartmann (Das Problem des geistigen Siens, 1933) şi Freyer (Theorie des objektiven Geistes, 1923), învinge, după întâiele pagini, dificultatea expunerii pe româneşte şi descrie vioi procesul de încorporare al ideilor în opere şi rânduieli, vieaţa desprinsă de autor a acestora, măsura în care ele pot fi retrăite, înţelese şi acceptate de contemporani şi urmaşi, şi lupta între creatorii ideilor şi ale rânduielilor noi cu operele moştenite, care stăruie în prezent ameninţând să-i răpească posibilitatea oricărei iniţiative.

Nota proprie a lucrării o constituie faptul că d-ra Klein deplasează tinereşte accentul de pe opera şi rânduiala realizată, care sunt pe primul plan în scrierile de maturitate dela care porneşte, pe procesul de creare a lor, pe funcţiunea eliberatoare a creaţiei, pe lupta contra tradiţei înmărmurite.

Recolta aceasta spirituală bună care a făcut bucuria prof. Gusti şi a colaboratorilor săi dela Seminarul de Sociologie, va fi apreciată în curând şi de cetitorii „Sociologiei Româneşti", în rândul colaboratorilor căreia vor intra d-ra Klein şi d-nii Miron Constantinescu şi Coriolan Gheţie.

In cursul iernii, lucrările lor vor apare în cadrul anuarului Seminarului de Sociologie din Bucureşti, serie nouă a studiilor de Sociologie, Etică şi Politică, în care a publicat, la Iaşi, prof. Gusti, lucrările bune ale elevilor săi. *A. G.*

Trebue să pomenim, cu acest prilej, lucrările de licenţă ale d-lor *L. Dimulescu* şi *Mihail N. Bădulescu,* intitulate: *Dimitrie Cantemir, primul sociolog român şi Ideile sociologice în opera lui Ştefan Zeletin,* prezentate în sesiunea Februarie, respectiv Iunie a anului acesta. Fără a epuiza problema, dintr'o insuficientă cunoaştere a izvoarelor străine ale autorilor studiaţi, ele sunt semnificative pentru interesul, care se trezeşte la sociologii români, pentru predecesorii lor români, ele vor fi publicate probabil în acelaşi Anuar al Seminarului.

„BALCANISMUL“ ŞI „REVISTA GEOGRAFICĂ ROMÂNĂ“

In primul Nr. din *„Revista Geografică Română"*, d-l N. Al. Rădulescu, publică un articol intitulat *„Poziţia Geopolitică a României"*, în care d-sa se strădueşte să arate că România nu face parte dintre ţările Balcanice. Nu intrăm în discuţie cu autorul articolului pe această chestiune. Lăsăm la o parte şi argumentele de caracter pur geografic pe care d-sa le aduce spre a-şi susţine părerile. Facem însă câteva observaţiuni asupra argumentelor de ordin etnografic şi istoric aduse de d-sa, deoarece ni se pare că d-sa ignorează sau trece cu vederea fapte care, sub niciun cuvânt nu trebue să fie ignorate sau trecute cu vederea de un cărturar român, oricât ar fi ispitit a o face de dorinţa de a-şi susţine tema.

Iată câteva dintre aceste fapte:

1. Discutând părerea d-lui Jaques Ancel, care, în lucrarea sa *Peuples et nations des Balkans*, a spus: „On considère parfois le Danube comme limite septentrionale des Balkans. Or, le Danube moyen ne fut jamais une frontière". D-sa se ridică în contra acestei păreri, spunând: *„Fără îndoială că nu putem fi de acord cu argumentele aduse mai sus. Credem că, din paginile următoare se va vedea tocmai contrariul; deocamdată ne îngăduim să atragem atenţia că, nu numai Dunărea, ci toate fluviile au tendinţa de a face legătură între riverani. Aceasta nu exclude însă ideea de hotar"*.

La aceasta observăm şi noi, deocamdată, că e drept că „nu exclude ideea" de hotar, dar *nici nu o implică cu necesitate*. Exemplul cu Nistrul nu e concludent. Trebue să ne mărginim la Dunăre, care, pe cea mai mare parte a cursului ei, are de un mileniu, state pe care le străbate prin mijloc: Austria, Ungaria.

Dar să vedem ce spune în paginile următoare: Citând diverşi autori, care aşează România printre ţările nebalcanice, d-sa constată cu satisfacţie că *„atât Sârbii cât şi Bulgarii, pun în studiile lor geografice, România în afara Peninsulei Balcanice. S'ar putea, continuă autorul, ca această comunitate de păreri să se datoreze dorinţei nemărturisite de a exclude România din sferele intereselor politice balcanice; dar nu ne îndoim că în primul rând cunoaşterea realităţilor i-a îndemnat la această încadrare"*.

Noi, ne îndoim. Ceea ce-i îndeamnă să împingă ţara noastră în afară de Peninsula Balcanică este într'adevăr „cunoaşterea realităţilor" dar nu a acelora pe care le presupune d. R., ci a unor realităţi pe care d-sa le ignorează şi care pledează tocmai împotriva antebalcanicităţii. Aceste realităţi le vom preciza pe măsura ce vom discuta susţinerile greşite ale d-lui R.

Discutând chestiunea sub raportul *populaţiei*, d. R., spune: *Ne mărginim numai la două elemente pe care vrem să le analizăm: colonizările germanice şi extinderea mohamedanismului"*.

De ce să ne mărginim numai la aceste două elemente? De ce să ne ferim de a vorbi de puternica masă românească din vechia Dacie Aureliană, care ocupă spaţiul dintre Morava sârbă, la apus şi Ogost la răsărit, mergând de a lungul Dunării, pe malul drept, până la Osma?

Dar, referindu-ne la mahomedanism, nu înţelegem următoarea observaţie a d-lui R., pe care o dă ca argument pentru susţinerea părerii sale:

„In schimb, însă, caracteristic peninsulei este răspândirea mohamedanismului, care — excepţie făcând Dobrogea şi Bugeacul, — se opreşte tot pe linia Sava-Dunăre. La N. de Dunăre, în Europa centrală, nu se mai găsesc mohamedani". Apoi, pe noi nu ne interesează Europa centrală, ci porţiunea din dreptul României. Tocmai aici, însă, în Bugeac, se produce acea excepţie, pe care d. R., o trece aşa de uşor cu vederea. Numai vorbim de Dobrogea, care, fiind aşezată în Sudul Dunării, are darul să încurce şi mai mult socotelile d-lui R.

Să venim acum la evenimentele istorice care, după d. R., pledează şi ele în favoarea acestei încadrări".

Aici d. R., comite cele mai vădite greşeli, procedând tocmai după maniera gazetărească de care declară, la începutul studiului său, că vrea să se ferească. D-sa spune:

„Imperiul turcesc, efectiv, nu a trecut dincolo de Dunăre". Afirmaţia e greşită şi grăbită: Turcii iau în stăpânire raiaua Giurgiului, încă din timpul lui Mircea, cuceresc Chilia şi Cetatea Albă, pe vremea lui Ştefan-cel-Mare, cuprind Tighina şi Basarabia de Eud, pe vremea lui Rareş (1538) Stăpânesc „efectiv" Basarabia de Sud, aproape 300 ani, până la pacea dela Adrianopol 1829.

Tot turcii iau în stăpânire „efectivă" Ungaria *de pe ambele maluri ale Dunării, dimpreună cu Banatul*, la anul 1526. Pierd Ungaria, prin pacea dela Carlovitz, 1699, dar păstrează Banatul încă 20 de ani, până la 1718 (în total 192 de ani), iar partea din preajma Orşovei, până la 1791.

Mai departe:

„Nici Imperiul Bizantin nu a trecut la N. de Dunare decât sporadic". Imperiul Bizantin a trecut Dunărea de nenumărate ori, oridecâteori i-a fost posibil, iar când n'a putut să o treacă el, au trecut-o statele care s'au format la Dunăre. Bulgarii au stăpânit ambele maluri ale Dunării, posedând sub primul imperiu, cu începere dela Crum 802—814, regiunea Sirmium, precum şi Banatul, al cărui domnitor Glad, de pe vremea Ungurilor, este arătat, de către cronicarul anonim al regelui Bella, ca fiind din Vidin. Această situaţie se prelungeşte până pe la 1.000, şi reînvie pe vremea celui de al doilea Imperiu Bulgar, mai bine zis româno-bulgar, sub Ioniţă şi Ion Asan II, care stăpânesc o parte a Olteniei.

„Imperiul Roman, spune d. R., tot până la Dunărea s'a întins". Aşa e numai că a cucerit şi Dacia, pe care a stăpânit-o vreo 170 de ani şi pe care, până în secolul al 7-lea, s'a încercat de nenumărate ori s'o recucerească. Dar după perderea Daciei ce s'a petrecut? Rămas-a Dunărea un hotar politic? Nu. Hunii au trecut-o, cucerind şi Dacia Aureliană, după cum se constată din opera *„Despre Ambasade a lui Priscus Retorul"*. După risipirea Hunilor, găsim pe Ostrogoţi la Şistov, pe atunci Novi. De aici porneşte Theodoric cel Mare contra lui Odoacru. Deci, neamunile gotice stăpânesc ambele maluri.

Pe vremea Imperiului Bizantin, am văzut că Bulgarii îşi întind stăpânirea şi în Nordul Dunării, ţinând sub ascultarea lor pe ducii români Glad şi Gelu şi domnind între Dunăre şi Tisa, prin ducele Salan, după cum arată Notarul Anonim al Regelui Bella.

La fel pe vremea Turcilor. Dar după retragerea Turcilor din Ungaria, ce se petrece?

După cum Turcii trecuseră Dunărea când erau în apogeul puterii lor, acuma încercă a o trece rivalii lor din Europa centrală sau din regiunea carpatică. Austria cucereşte în 1718 Banatul, Oltenia şi Serbia.

Apoi Bosnia şi sangiacul Novi Pazar, în sudul Savei (la 1877). Românii cuceresc Dobrogea la 1878 şi Cadrilaterul la 1913, aşa cum făcuse odinioară Mircea. Sârbii trec Dunărea şi pun mâna pe o parte din Banat în 1918.

Nu. Dunărea n'a fost niciodată un hotar statornic. Dacă adunăm exact anii când malurile ei au fost sub aceleaşi stăpâniri, vom vedea că ei, în unele sectoare ale Dunării române, întrec pe aceia în care ele au fost sub stăpâniri deosebite.

Am făcut aceste observaţiuni, nu pentru a combate teza antibalcanistă a d-lui R., ci pentru a nu lăsa să fie acoperite adevăruri de mare însemnătate pentru destinul neamului nostru.

D-l Rădulescu, vorbind de Românii din Peninsula Balcanică, spune:

„Ei sunt cea mai tare verigă care ne leagă — e drept indirect — de statele balcanice. Suferinţele lor au găsit totdeauna ecou în inima noastră.

„Dar tot aşa suntem legaţi şi de Europa continentală prin românii trannistrieni şi de America, prin emigranţii — destul de numeroşi — de acolo. Dar acestea sunt o legătură de duioasă frăţie, nu una geografică".

Nu una geografică?

Această afirmaţie şi comparaţie cu Românii emigraţi în America, arată că atunci, când vorbeşte de Românii din Peninsula Balcanică, d. R., se gândeşte numai la ramura pindeană a Românilor transdunăreni.

In afară de această ramură mai depărtată, care „ne leagă indirect de Statele Balcanice", sunt însă Românii din Morava-Timoc, care ocupă tot spaţiul din dreptul Banatului şi Olteniei, mergând spre S., până la Niş, acoperind aproape toată suprafaţa vechii Dacii Aureliane şi care ne leagă direct, cu o legătură geografică, de Statele Balcanice. (Această masă de români din faţa Olteniei şi Banatului, atinge un număr de peste 600.000).

Este profund regretabil că un geograf român ignorează sau vrea să ignoreze această realitate. Tocmai această realitate, la care readaugă şi Dobrogea, este aceea care face pe autorii sârbi şi bulgari să ne împingă cu o bunăvoinţă atât de apreciată de d. R., afară din Peninsula Balcanică.

Incă odată: Nu suntem contra ideii de a alipi România de Europa centrală sau de orice altă parte a Europei, care i se pare d-lui R., mai acceptabilă. Dar să invocăm argumente juste şi să nu facem, în chip grăbit, afirmaţiuni care sunt inexacte şi care, dăunează intereselor ţării şi neamului.

Semnalez şi o eroare geografică. La pag. 28, § 2, d-sa vorbeşte de confluenţa „Vardarului şi a Mestei". Nu există o confluenţă a Vardarului cu Mesta. Aceste ape se varsă în Mare, prima în golful Salonic, a doua la 100 km depărtare, spre R., în Marea Egee.

Argumentul cu relaţiile economice nu e concludent. Dacă schimbul cu ţările balcanice nu este mai activ, aceasta se datoreşte tocmai similitudinii de producţie a ţării noastre cu unele state balcanice, ceea ce nu se poate invoca drept un argument în favoarea *deosebirii geografice* a ţării noastre de Peninsula Balcanică.

C. Noe.

REVISTA REVISTELOR

Revista Institutului Social Banat-Crişana. Fascicola I, anul VI, Nr. 22—23, (Aprilie-Septemvrie). Confratele nostru, organ al Secţiei Institutului Social din Banat-Crişana, aduce cu fiecare număr, din ce în ce mai bogată contribuţie la cunoaşterea celor două provincii de Vest. Dintre *studii* menţionăm: *C. Miu-Lerca, Bănăţenism şi creaţie: Grigore Ion, Pe urmele „specificului" bănăţean; Ing. Sever Dugăiaşu, Monografia agricolă a comunei Sârbova, jud. Timiş-Torontal; Dr. C. Grofşorean, Lupta generaţiilor.* Sunt foarte bogate *Insemnările şi Recenziile*, în care descoperim aceeaşi preocupare de a prinde cât mai multe din faptele privitoare la vieaţa numitelor provincii. Ne place strădania d-lui C. Miu-Lerca, de a răspunde la întrebările: există un fel de a fi *bănăţean? Şi, cine* este bănăţean? D-sa reuşeşte să demonstreze că Banatul este în primul rând o bine conturată unitate *geografică*, remarcată de savanţi, încă dela începutul secolului trecut. In această unitate naturală au avut loc o serie de evenimente istorice, *proprii ei.* Se observă aceeaşi unitate în limbă, port, dans, etc. Rezultatul tuturor acestora este un mediu spiritual specific, în care trăiesc, toţi locuitorii provinciei. Chiar şi când unii dintre aceştia au venit din afară, unitatea specifică a vieţii spirituale bănăţene, i-a asimilat şi când îi vedem manifestându-se în diferitele planuri sociale, ei sunt *bănăţeni.* Un *Drăgoi, Bredicenii, Mocioneştii,* etc., confirmă teza autorului. O unitate naturală şi spirituală, cum este Banatul, trebuia să aibă şi un fel propriu de manifestare politică: regionalismul lor, nu este fără temeiu.

Studiul de faţă este o dovadă de efectele bune, pe care le poate avea Institutul Social al Banatului: strânge în jurul său pe toţi câţi iubesc acea parte de ţară. Adâncirea cunoaşterii realităţii de acolo aduce, pe lângă o nouă lumină aruncată asupra faptelor locale, — a căror valoare *românească* n'am fi sesizat-o niciodată — îndârjirea la muncă pentru *intensificarea* specificului local, contribuind astfel la completarea fizonomiei de ansamblu a întregului neam.

Dintre *Insemnări* remarcăm bogăţia de material, cuprinsă în *Din raiul sovietic.*

Revista Fundaţiilor Regale. Anul V. — In numărul 5 (Mai) *Louis Lavelle,* semnează articolul *Arta ca revelaţie.* Adevărata funcţiune a artei constă în a descoperi prezenţa realului, despoindu-l de tot ce conţine momèntan şi utilitar. Dacă nu ne face să sezisăm realul în el însuşi, actul creator nu dă opera de artă. Acolo unde ni s'ar părea că operei de artă nu-i corespunde nimic din lume, *realul* constă în ordinea şi armonia pe care o realizează (muzica, de pildă). Aci, e vorba de raporturi şi nu de lucru. Toată schimbarea aparentă a lucrurilor — transformarea lor în spectacol pur — pe care o fac artiştii, este făcută în vederea descoperirii esenţei lor tainice.

D-l *Petre Pandrea,* publică un fragment din lucrarea lui *Aurel Popovici,* Die Vereinigten Staaten von Gross-Oesterreich (Leipzig 1906), ce va apare tradusă în Editura Fundaţiei Regele Carol al II-lea.

Din numărul 6 (Iunie), reţinem:

Camil Petrescu: Octavian Goga.

Maurice Blondel: Aspecte actuale ale problemei transcendenţei.

C. Rădulescu-Motru: Menirea unui institut naţional de psihologie, care ar avea să coordoneze munca laboratoarelor şi institutelor de psihologie existente, în aşa fel încât conducătorii ţării să aibă la îndemână „evidenţa tuturor datelor actualităţii sufleteşti a poporului român, pentru ca pe aceste date, să se poată susţine o politică de prevedere".

Virgil Chirnoagă: Pregătirea financiară a războiului.

D-l *Ion Popescu,* face (în numărul 7, (Iulie), o dare de seamă, despre *Contribuţiile Institutului Social Român din Basarabia,* pentru o mai bună cunoaştere a stărilor de lucruri din această provincie.

Numărul 8, (August), îndoliat, începe cu *Doamna*

noastră Maria în mărturisirile sufletului Ei de d-l *N. Iorga.*

La *cronici*, continuând seria contribuţiilor la definiţia Europei, d-l *D. I. Suchianu*, se ocupă de fenomenul *gangsterismului*, analizându-i, în raport cu Europa, cauzele.

In fine, atragem atenţia asupra următoarelor articole semnate de d-l prof. *P. P. Panaitescu: De ce au fost, Ţara Românească şi Moldova ţări separate?*, publicat în numărul 6 (Iunie), şi *Cum au ajuns Bucureştii, Capitala ţării?* din numărul 8 (August). In amândouă găsim analiza determinării cursului istoriei de către *factorii geografici*. Iată câteva din cauzele care explică de ce poporul român, a dat naştere la două state: *a)* aşezarea Ungurilor, tocmai în centru cadrului nostru fizic, aşa de unitar (prin asta Moldova şi Muntenia, deveneau două regiuni *excentrice); b)* Cursul diferit al apelor; *c)* Zone de influenţă politică diferite; *d)* Tradiţii dinastice proprii şi *e)* Faptul că fiecare erau străbătute de drumuri de comerţ, ce serveau interesele a două popoare diferite. Tot prin prisma determinantelor geografice este analizată şi evoluţia capitalelor Munteniei dela Curtea de Argeş la Bucureşti. Interesul acestor articole stă în faptul că înţelegerea şi explicarea faptelor, istorice, sunt mult lărgite. In locul determinismului, pe o singură linie, d-l prof. Panaitescu, foloseşte explicaţia determinării unui ansamblu de factori. Prin aceasta se apropie mult de paralelismul sociologic susţinut de conducătorul revistei noastre, d-l prof. Gusti.

Vieaţa Românească. Revistă de literatură ştiinţă şi ideologie. Anul XXX, Nr. 7 şi 8. D-l *Vera Pamfil* semnează un articol despre *problema personalităţii în literatura rusă* (în numărul 7). Caracteristic pentru literatura rusă este preferinţa ei, pentru problemele sociale. Ştiut fiind că literatura reflectă vieaţa sufletească adâncă a unei epoci, se poate deduce că poporul rus, trăeşte de multă vreme drama continuei căutări a unei forme de organizaţie socială, care să i se potrivească. Toate curentele politice care au agitat vieaţa publică a Rusiei, îşi au reprezentanţii lor în literatură. Aşa că nu poate fi vorba despre o concepţie unitară despre personalitate. Această unitate lipseşte chiar şi în literatura de după instalarea comunismului. Unii scriitori se tem că „îndestularea" şi uniformizarea vieţii, ce vor fi aduse de noul regim, vor fi păgubitoare individualităţii umane, mediocrizând-o *(Oleşa, Leonov,.).* Pentru alţii, acest fel de a crede este socotit ca neieşit din sfera de influenţă a vechiului regim. Socialismul nu aduce „şablonul" unei mase impersonale ci oferă largi perspective de desvoltare a personalităţii. Sunt şi scriitori care reprezintă aceste două feluri contrarii, de a vedea lumea comunistă, ca frământând încă unele fiinţe, fară să poată trece într'o parte sau alta. Iată cum gândeşte eroina unui roman din această categorie: „...Revoluţia m'a lipsit de trecutul meu, dar nu mi-a arătat viitorul. Prezentul a devenit pentru mine cugetul. Cu gândul vreau să înţeleg ceea ce nu pot să pricep cu simţul. Vieaţa omului e normală numai atunci când raţiunea şi sentimentul sunt în armonie perfectă. Mie-mi lipseşte această armonie şi de aceea vieaţa mea în lumea nouă este nenaturală. Cu raţiunea pricep deplin înţelesul comunismului. Intelectul mă face să cred că victoria proletariatului e firească şi inevitabilă. Simţurile mele se opun însă. Sunt ruptă în două".

Pe scurt în vechea literatură rusă accentul cădea pe individ şi pe soarta lui: „Universul dispare cu mine odată, cu mine se stinge soarele, odată cu ultimul meu suspin, tot universul se preface în praf". Scriitorii de azi ai Rusiei dispreţuesc individul şi tot ce se leagă de destinul lui. Omul nu se realizează decât participând la vieaţa socială.

In ambele numere, Locotenentul *Popescu Tudor Nicolae*, face o analiză militară a războiului civil din Spania, scoţând importante învăţăminte din felul cum s'au desfăşurat diferitele faze ale acestui mult prea lung sbucim intern al unui stat.

In *Cronica Ştiinţifică* din numărul 8, inginerul *N. Romanescu*, caută să arate că acei care văd în maşinism — triumf al ştiinţei — o degradare a omului sunt sau nişte inadaptabili — fie şi numai din punct de vedere intelectual — sau nişte oameni care se descurajează văzând că „efortul uman este îndreptat încă spre ţeluri cu totul străine adevăratului, progres, irosindu-se în munci inutile care nu contribue cu nimic la ridicarea umanităţii". Pentru d-l N. Romanescu, doctorul Carrel, ar fi un om „cu mari pretenţii de universalitate şi cu o mare ignoranţă a problemelor ce stau în afara specialităţii sale". D-l N. Romanescu, trebue să fie foarte tînăr în cel mai favorabil caz...

Convorbiri literare. — Ianuarie-Mai, 1938.

Cu acest număr începe revista al şaptezeci şi unulea an de apariţie, păstrându-şi preocuparea iniţială de a fi organ de conlucrare a generaţiilor ce trec cu cele care se ridică.

D-l *D. Bodin*, în articolulul *„Junimea în faţa is-*

toriei", se ridică, împotriva afirmaţii d-lui prof. Iorga, în privinţa cercului Junimea.

Fără a convinge prea mult caută să arate că Junimea n'a fost „o cafenea literară", cu scopuri neştiinţifice, ci că a fost o adevărata societate cu ţinte precise în ceea ce priveşte ridicarea limbii şi literaturii noastre.

D-l *Mihai Berza*, analizează teoria lui Henri Pirenne, asupra începutului Evului Mediu occidental. *(H. Pirenne şi originile Evului Mediu Occidental)*, care teorie se deosebeşte de cea curentă prin aceea că vede începuturile Evului Mediu în sec. VII, şi nu în sec. V şi atribue transformarea cursului istoriei ridicării puterii islamice, care imprimă alt caracter civilizaţii, până atunci mediteranee de culoare încă romană.

D-l *Al. Tzigara-Samurcaş*, redă din impresiile bune, făcute străinilor de Pavilionul românesc, dela Expoziţia din Paris, 1937. Sunt relevate în articolul „*Muzeul naţional Carol I la Expoziţia din Paris, 1937*, mai ales elogiile obţinute de bogăţia şi frumuseţea artei noastre populare.

In restul numărului studii de istorie literară, poezii, cronici şi recenzii.

Cele Trei Crişuri. Oradea, Anul XIX, Iulie-August, 1938.

Condusă de d-l colonel *George Bacaloglu*, aceste *anale culturale* — cum îşi spun singure — îndeplinesc un frumos rol, acolo la graniţa de Vest. Numărul de faţă este închinat Reginei Maria, semnând articole d-l *Gr. Tăuşan* şi d-ra *Elena Văcărescu*. D-l *Ion Petrovici*, consacră un articol lui Octavian Goga. D-l prof. *I.-A. Candrea* ne dă mai multe pagini despre *Vieaţa Cuvintelor*. In general, articolele ce urmează sunt de literatură.

Sunt şi două articole de politică internaţională: al d-lui *G. Sofronie* despre *Aspectul internaţional al problemei minorităţilor în Cehoslovacia*, şi al directorului revistei intitulat *Orizontul politic european se înseninează*. Soarta acestui din urmă articol, a fost asemănătoare cu aceea a unora dintre comunicatele meteorologice. Aproape imediat după apariţia articolului orizontul politic european *s'a întunecat* de tot răsturnând toate asigurările autorului, după care nici Anglia şi nici Italia n'ar permite micşorarea Cehoslovaciei, în avantajul Germaniei. De unde o învăţătură: e riscant să încerci profeţii în contul unor oameni de care Oradea, e aşa de depărtată... Politica externă joacă feste chiar şi diplomaţilor, dar'mi-te scriitorilor...

Revista de Psihologie. Cluj, vol. I, Nr. 2, Aprilie-Iunie 1938.

Numărul de faţă se ocupă în aprope toate studiile sale de ideea integrării.

Şcoala dela Cluj, defineşte integrarea ca:: „o coordonare şi organizare a componentelor psihofiziologice într'o unitate armonică". (Al. Roşca).

Despre această integrare scriu: *Al. Roşca: Integrarea psihică*.

Zev. Barbu: Aspectul psihologic al onestităţii (autorul priveşte onestitatea ca un act de integrare socială).

D-l *Fl. Ştefănescu-Goangă*, se ocupă de raportul dintre *Constituţia biopsihică şi criminalitate*.

Jurnal de Psihotehnică. Director *C. Rădulescu-Motru*. Vol. II, Nr. 2. Aprilie-Iunie 1938, Bucureşti.

In subtitlu sunt menţionate preocupările acestei noui reviste româneşti: Antropologie psihologică, psihologie practică, biometrie psihotehnică şi ergologie şcolară, docimologie, psihiatrie infantilă, eugenie, pedagogie practică şi organizare.

Primul articol, *Raţionalizarea examenelor universitare*, îl semnează d-l *I. M. Nestor*. Pornind dela faptul ştiut, că, oricât ar voi altfel, un profesor, nu poate sustrage nota pe care o dă unui elev de sub influenţa propriei sale pesonalităţi, d-sa a *încercat* raţionalizarea examinării prin utilizarea unui *text de cunoştiinţe*, care cuprindea un număr de chestiuni, aceleaşi pentru toţi candidaţii, din materia făcută la curs. Pe lângă însuşirile sufleteşti ale examinaţilor, textul experimentat pune în lumină şi *randamentul* acestora. Intr'un număr viitor ni se va da comentariul rezultatului obţinut. Subliniem cu toată căldura această încercare a d-lui I.-M. Nestor şi dorim ca rezultatele ei bune să fie adoptate de întreaga lume didactică. Se ştie doar câtă lume se plânge că „profesorii nu ştiu să aprecieze". Din nefericire această constatare e mult mai adevărată de cât se crede. Preocupările de a remedia acest rău, cu urmări periculoase pentru vieaţa sufletească a şcolarilor, au luat, în lumea psihotehnicienilor şi a pedagogilor, caracterul unei adevărate noi ştiinţe: raţionalizarea examenelor şi a randamentului muncii şcolarilor. I s'a găsit şi un nume: docimologia.

In articolul următor, d-l *Vasile Pavelco*, face un „studiu critic şi experimental" noului model de fişă psihologică pentru şcolari, propus de d-l prof. Gh. Zapan, în colaborare cu d-l prof. C. Narly. Multe dintre obiecţiile ce se fac pot fi luate în

seamă. Să nu se uite însă că noua foaie de observaţie a ieşit din cauza insuccesului alteia. In consecința, pe lângă această comparaţie cu ceea ce ar trebui să fie — foarte onorabilă pentru omul de ştiinţă —nar trebui lăsată la o parte comparaţia *cu ceea ce este*, cu actualele fişe în circulaţie, fapt care interesează mult pe *practicianul* fişelor. Dacă o socotim ceea ce este: o încercare de a suplini lipsurile fişelor existente nu credem că trebue să fie aşa de aspru criticată. Incercare fiind, ea nu exclude alte încercări. Aceasta am voi: ca imperfecţiunile constatate să dea naştere altor încercări. Până se va ajunge la ceea ce trebue: o bună fişă psihologică cu care să se poată realiza adevaratul ei rost în şcoală.

La sfârşitul revistei, d-l *I.-M. Nestor*, dă o bogată *Bibliografie necesară unui laborator de psihologie şcolara*, de foarte mare folos tuturor profesorilor de filosofie.

Revista de Drept Public. Anul XIII, Nr. 2, Aprilie-Iunie,1938. Director *Paul Negulescu.*

Cuprinde:

In memoriam Reginae Maria; Principes generaux de droit administratif anglais par *W. Ivor Jennings*, Professeur a l'Université de Londres; *La législation sur l'urbanisme en Suisse* par *O. Leimgruber* Vice-Chancelier de la Confédération Suisse; *Proprietatea zacamintelor miniere în România* de *I. G. Vântu; Executarea creanţelor împotriva administraţiilor locale* în regimul nouei legi administrative de Tudor Vladimir; *Institut international des Sciences Administratives et Union internationale des villes et pouvoirs locaux* par *C. D. Dimitriu;*

Cronica actualităţii, reviste, idei şi fapte, informaţii bibliografice etc.

Reţim câteva date din articolul asupra legislaţiei urbanistice din Elveţia: autorul începe prin a atrage atenţia asupra complexităţii şi delicateţei problemei urbanismului, a cărei importanţă creşte azi din cauza suprapopulării oraşelor, concepţilor despre confort, despre agrement, din cauza modului presant cu care se cer rezolvate problemele puse de igiena publică etc. Găsim şi o bună definiţie a urbanismului: tot ce se referă la amenajarea şi înfrumuseţarea oraşelor sau satelor...; într'o anumită măsură, urbanismul cuprinde igiena generală, salubritatea publică, confortul (cu tot ce se leagă de el: aerisire, măturat, evacuarea deşeurilor de tot felul, aprovizionarea cu apă, etc.), estetica (alinieri, conservarea şi valorificarea parcurilor, monumentelor istorice, artistice), mărirea oraşelor, etc.

In Elveţia, cum era de aşteptat, nu există o legislaţie generală asupra urbanismului, ci una cantonală, sau chiar comunală. Aşa că nu ne putem face o ideie decât urmărind legislaţia unui anumit canton. Autorul ne prezintă pe aceea a Zürichului. Aflăm că încă din 1727 există o lege asupra profilului construcţiilor, că dreptul particularilor de a construi a fost reglementat încă din 1835 şi că din 1770 există regulamente de poliţie a focului. Legile actuale cuprind numeroase prevederi şi există tendinţa de a nu lăsa nimic, referitor la urbanism, care să nu fie obiectul unei legi. Iată câteva, pilde: construcţia trotoarelor este suportată jumătate de comună şi jumătate de proprietari. Tot aceştia au şi grija curăţeniei drumului dinaintea casei lor. Localurile care nu sunt în întregime deasupra pământului, nu pot fi folosite ca locuinţe sau pentru dormit. Aceeaşi interdicţie pentru încăperile al căror volum este mai mic de 15 m cubi. De asemenea mansardele nu pot fi destinate locuitului, decât dacă îndeplinesc anumite măsuri referitoare la protecţia în contra incendiilor sau influenţelor temperaturii. Bisericile şi teatrele sunt obligate să aibă *mai multe ieşiri* şi toate uşile trebue să se deschidă *în afară* (gândiţi-vă că la Costeşti-Argeş, uşa a fost cauza întregii nenorociri.). Nenumărate sunt prevederile referitoare la protecţia blocurilor, sau stâncilor (interesând ştiinţa), arborilor, izvoarelor minerale, punctele şi peisagiile de interes estetic sau ştiinţific etc. Nici un fel de intervenţie omenească nu este îngăduită decât în interesul conservării sau valorificării. In fine, anumite străzi, sunt total interzise pentru construcţii sau reparaţii neaprobate de un consiliu special care are rolul de a păstra nedeformată valoarea lor, estetică sau istorică.

Revista de Pedagogie. Anul VIII. Caietul II. Aprilie—Iunie. Director: C. Narly. Cernăuţi.

Aceeaşi preocupare de a înbrăţişa cât mai multe din problemele ştiinţei şi practicei educaţiei o întâlnim şi în acest număr al Revistei de Pedagogie. Şi cu aceleaşi permanente griji: de a rămâne înlăuntrul faptelor — al realităţii pedagogice — şi de a le exploata la maximum în folosul învăţământului românesc. Seria *Studiilor* o deschide d-l prof. *G. Breazul* cu *Educaţia muzicală în şcoala primară.* Citim pentru prima dată o tratare competentă a acestei probleme. Ca în multe alte aspecte ale istoriei învăţământului nostru public, aflăm şi aici

lucruri întristătoare: nici învățământul muzical n'a fost scutit de *spiritul străin*. Atâtea cântece ale copilăriei noastre sunt luate de aiurea. Chiar și cântecul plugarului, al fierarului și chiar și multe rugăciuni, tot dela străini au fost luate!! Cu drept cuvânt, constată autorul, aceste melodii străine nu se puteau lipi de inima copilului român. Ele reprezentau un material străin, fără selecție critică, fără cunoașterea sufletului școlarului român. Un bun învățământ muzical românesc trebue să aibă în vedere: cântecul copilului (creiat de el sau determinat de el), cântecul poporului și cântecul religios. De asemenea d-sa se ridică în contra abuzului de „solfegii" și „exerciții" muzicale.

O altă problemă bine tratată este următoarea: deosebirea ce trebue să se facă între *educația muzicală* și *educația prin muzică*. In acest din urmă sens — total neglijat până azi — muzica poate să contribue, nu numai la realizarea idealului pedagogic urmărit în școală, dar și „la reintegrarea copilărimei în ființa sufletească istorică a obștei, în spiritualitatea, credințele, obiceiurile, datinele, în mit, în legendă, în văpaia de dor, de năzuințe și eroism românesc".

Din restul studiilor reținem:

Aspecte din pedagogia franceză contimporană de prof. *Ernest Kallós*. Găsim reliefată originalitatea pedagogiei franceze (teorie filosofică asupra sensului și valorii educației) și principalele ei preocupări (individualizarea învățământului; școala activă și liberalismul).

Practicile și trăirile religioase în educația tinerimii școlare de prof. univ. *S. Reli*.

Problema gramaticei în țară și în școala românească de *Al. Procopovici*, profesor universitar.

La actualități găsim o dare de seamă asupra *Săptămânii Pedagogice*, organizată, din inițiativa directorului revistei, pentru a treia oară la Cernăuți, în primăvara anului curent.

Revista generală a învățământului. Anul XXV, Nr. 3—4. D-l prof. *C. Rădulescu-Motru*, semnează articolul intitulat *Criza Umanismului*. D-sa demonstrează că idealul omului antic — socotit ca singurul ideal potrivit *omului* — este numai *un exemplar*, alături de *altele*, care sunt posibile. Criza umanismului, e datorită tocmai nepotrivirii tipului antic, pentru omul zilelor noastre. Un nou ideal de om va ieși din frământările prezente. Cultul omului nu va fi părăsit, ci se va menține și în viitor, mult mai înflorit, însă cu altă înfățișare. Se pare că în locul notelor comune tuturor oamenilor — cum se credea altă dată — valoarea umanității poate fi reliefată și de particularul — esențial — al diferitelor popoare. Se va pune mai mult preț, pe *energie* și pe *munca tuturor* oamenilor — anticii credeau că munca desonorează — potrivit aptitudinilor fiecăruia. De asemenea — spre deosebire de cei vechi — omul de azi și de mâine trebue să creadă că destinul său individual nu dobândește înțeles decât „prin contopirea lui, în destinul neamului întreg din care face parte".

In *doisprezece ani de pedagogie românească* d-l *Onisifor Ghibu*, scoate în relief — numai din punctul de vedere al *legislației* — gravele greșeli ale pedagogiei noastre oficiale. In anii de după unire administrația noastră școalară, nu a reușit să stabilească „un sistem care să cuprindă într'un tot organic principiile generale ale educației și ale învățământului în raport cu vieața de Stat și cu vieața modernă". Din această cauză pedagogia, a avut mult de suferit, ca știință. Neputința ei, e datorită „lipsei de legături, cu tradiția noastră culturală, religioasă și socială, unei dependențe prea strânse de pedagogia străină și urmăririi de odată a prea multor scopuri îndepărtate". Ni se pare interesantă remarca, pe care o face autorul: în timp ce la alte popoare — sașii și maghiarii dela noi, de pildă — întâlnim, la fiecare pas cuvintele *confesiune, națiune, rasă*, la noi întâlnim tot așa de des cuvintele ca acestea: *toleranță, umanitate*, etc.

D-l prof. *Iosif Gabrea*, analizează, împrejurările și scăderile școalei, datorită cărora străjeria e necesară. Statul nostru, n'a dovedit că înțelege adevărul, înțeles de alte state, că *cine are tineretul are viitorul*. Școala Statului, nu s'a ocupat de *formarea* tineretului ci cel mult, de instruirea lui. Străjeriei, îi revine, această sarcină. Mai departe autorul abordează delicata problemă a perfectei coordonări, care trebue să existe în acțiunea școalei și a străjeriei.

Mai departe găsim articole de interes didactic, semnate de d-nii Gh. Adamescu, T. Bărcănescu, O. Zăbavă etc.

Vieața Forestieră. August — Septemvrie, 1938. Deși se adresează specialiștilor, găsim deseori în paginile acestei reviste, lucruri care ne interesează pe toți. Ca, de pildă, în numărul de față, care are câteva articole consacrate *legiferărilor forestiere*. Se propune creierea unui organ-comisie, institut etc., care să se ocupe *ani în șir*, cu strângerea materialului necesar unui cod silvic, care să se potrivească realității noastre forestiere, atât de

variată. Numai așa vor putea fi evitate greșelile grave strecurate în legiuirile silvice anterioare. Ne sperie măsura în care aceste legi se arată străine intereselor legate de păduri. Menționăm o singură mare greșeală, dintre atâtea câte ni se arată. proprietățile forestiere, sub 100 ha sunt în număr de 89% din total, dar nu reprezintă *decât* 8%, din întreaga suprafață împădurită a țării. Orientându-se după numărul mare al proprietăților, legiuitorul a luat *la aceștia* măsuri de protecție, iar majoritatea padurilor țării a fost lăsată pradă devastării, pentru motivul că ea e stăpânită de un număr mic de proprietari! „S'a legiferat fără luarea în seamă a realitaților, fără temeiuri". Cu drept cuvânt, conchide d-l *P. Ioan,* că obiectul legiferării trebue să fie categoria de păduri și nu categoria de proprietari.

D-l C. Ivanovici, în *Un nou cod silvic?* constată că, foarte multe legi silvice, nu s'au aplicat fie din cauză că n'au corespuns realităților, fie fiindcă a lipsit priceperea și hotărîrea celor chemați să le aplice. Iată ce zice d-sa despre legea ameliorării pădurilor degradate din 1930: „Din cele 2 milioane terenuri degradate ce fac obiectele expunerii de motive a legii, nu s'a împădurit în opt ani, *nici a mia parte,* din terenuri. Lucrând în acest tempo, mai repede se va împăduri Sahara și se va pune în valoare fundul Mării Mediterane, decât mlăștinile Dunării, munții desgoliți și câmpiile noastre aride".

Menționăm articolul *Note și Impresii din Germania* de *G. T. Toma,* în care ni se arată organizarea școlilor silvice de acolo. In treacăt ni se dau și impresiile foarte juste—deși foarte neplăcute pentru noi — ale unor nemți, despre București, oraș al *contrastelor,* cum îl numesc ei, (bogați-săraci; leneși-muncitori; lux-mizerie; case de toate stilurile și de toate nivelurile, etc.).

Dumitru Dogaru

MARGINALII LA CUPRINSUL NUMĂRULUI DE FAȚĂ

Studiul formelor complexe ale economiei românești rurale. Cercetarea d-lui Ciorănescu asupra satului Lunca, prezintă unul din cele mai tipice cazuri pentru cunoașterea formelor complexe ale economiei noastre rurale. E drept că majoritatea satelor noastre trăește din agricultură și creșterea vitelor, că *gospodăria țărănească,* de un tip intermediar între autarhia familială și producția pentru piață, este fenomenul cel mai însemnat al economiei rurale românești. Imprejurarea nu justifică totuși aproape completa trecere cu vederea a formelor mai complicate ale economiei noastre rurale: activitatea de producător și de negustor de obiecte manufacturate (olărie, șindrilărie, vasărie), activitatea de colportor (gaz-păcură, icoane-oglinzi, manufactură), activitatea de strângator de materii prime și de alimente (ceară, păr de porc, păsări, vite de tăiat: viței și miei îndeosebi), deosebit, și specializarea producției agricole și zootehnice (grădinărie, creștere de porci, de cai, oierie, apicultură), a inșilor și mai ales a satelor întregi. Unele din aceste forme, sunt supraviețuiri ale diviziunii intersătești și regionale a muncii, din economia noastră precapitalistă; altele, remedii la suprapopularea agricolă a satelor până la apariția unor posibilități de plasare mai întinse în industrie, ca muncitori; altele, în sfârșit, inserări a populației rurale în activitatea industriei. In unele cazuri și câteodată schimbul se face în bani, în altele și alte dăți în natură.

In „Sociologie Românească" au apărut până acum, câteva cercetări consacrate formelor vieții noastre economice rurale. Nu amintim decât înfățișarea Marchitanilor dela Spineni, dată de d-l Iovescu; cercetările lui Florea Florescu, asupra industriei de vase și ciubere a Moților dela Vidra și asupra desfacerii acestora; tabloul trasat de doctorul Bartoș al satului de „voștinari", de strângători de ceară, Căianul-Mic din Someș. Le-au urmat câteva altele despre sate, „fabrică de căruțe" și sate de grădinari. Urmărim, cu aceste cercetări, strângerea materialului necesar pentru precizarea tipurilor și a caracterelor mai însemnate ale formelor complexe ale economiei noastre rurale. Cu ajutorul lor, va fi cu putință inventarierea printr'o mare *anchetă,* asupra formelor complexe ale economiei rurale românești, ce ar putea fi realizată prin Echipele Serviciului Social și Căminele Culturale.

Lunca, satul care prilejuește această reflecție, este un caz de *sat cu meserie,* de o rară bogăție de caractere, (204 din 255 gospodării trăesc direct din preșuri și velințe, restul indirect). Cum producția de preșuri și de velințe e veche în sat, ne găsim în fața unui caz, care, studiat amănunțit, ar

oferi, probabil, multe preciziuni, cu privire la evoluţia autonomă a industriei casnice şi a desfacerii precapitaliste. Regăsim aci toate elementele, constatate în Saxonia şi Silezia, în ajunul apariţiei fabricilor textile: antreprenorii de ţesături, care pun la dispoziţia industriei casnice, transformate în muncitorime la domiciliu, materia primă şi materiile colorante, şi care comercializează produsul; comisionarii care desfac în oraş şi localităţi balneare, (introducem aci o hartă de desfacere a producţiei Luncane, executată cu întârziere); monopolul satului prin păstrarea secretului vopsirii lânei; exploatarea tineretului din satele vecine.

Bine îndrumat şi ajutat efectiv, un sat ca acesta poate deveni un exemplu de inserare perfectă a vechilor forme ale economiei româneşti, în economia modernă a ţării.

Anton Golopenţia

Cercetare şi guvernare. Monografia economico-socială a regiunii Copanca, adevărat model al genului, pe care d-l *Th. A. Ştirbu,* o publică în numărul acesta, ne îngădue să întrevedem *raportul normal între activitatea cercetătorului realităţii naţionale şi activitatea conducătorilor naţiunii.*

Când, în 1937, Echipa monografică a Institutului Social Român din Basarabia a întreprins cercetarea regiunii Copanca, administraţia noastră se preocupa în măsură destul de redusă de acest punct decisiv în producţia şi în comerţul nostru de fructe. O singură regie, REAZ, se ocupa de ea, dela Bucureşti, aşa cum se poate întâmpla lucrul, pentru o instituţie aşezată departe, la frontieră şi greu accesibilă. Conferinţele din iarna 1937/938, prin care Institutul Social al Basarabiei da seamă asupra rezultatelor cercetării monografice dela Copanca, au atras atenţia tuturor organelor regionale ale administraţiei noastre, asupra problemei. Câteva luni mai târziu, în vară, Prof. Ionescu-Siseşti, ministrul agriculturii, a inspectat regiunea şi a ţinut chiar la faţa locului un consiliu, cu organele tuturor ministerelor şi regiilor, a căror contribuţie e necesară pentru completa punere în valoare a acestei regiuni. (Cuvânt Moldovenesc, August 1938).

In marea diviziune a muncii din sânul unei naţii, cercetătorii realităţii sociale: economiştii, demografii, anchetatorii vieţii sanitare şi cu deosebire sociologii, sunt un fel de *avantgardă informatoare a guvernanţilor.* Specializaţi în a cerceta, ei trebue să vadă regiunile şi problemele, care le scapă celor chemaţi să îndeplinească alte misiuni. Munca aceasta, trebue să înlesnească, întâi de toate, conducătorilor naţiunii, guvernarea cea mai perspicace cu putinţă, guvernarea căreia, să nu-i scape nimic din ce-ar putea fi făcut, din ce-ar putea face naţiunea spre a deveni mai bine orânduită, mai capabilă să înfrunte împrejurările.

In cazul regiunii Copanca, această *conlucrare necesară,* a avut loc în mod îmbucurător. In multe alte cazuri, prilejurile au fost scăpate (aşa, în cazul litigiului româno-yugoslav, cu privire la averile părţii româneşti a regimentului grăniceresc, cu sediul la Biserica Albă, de pildă, care a fost soluţionat, pare-se, fără luarea în seamă a lămuririlor obţinute de Institutul Social din Banat şi publicate în parte şi în revista noastră), sau nu s'a ajuns încă la ea (cazul măsurilor de luat în Munţii Apuseni sau în Cadrilater, unde, Institutul Social Român a întreprins cercetări, ale căror rezultate au fost publicate, în parte, tot în „Sociologie Românească").

Cercetătorii, cel puţin cei formaţi la Institutul Social Român, de Prof. Gusti, şi în destul de mare măsură şi cei grupaţi în jurul „Observatorului Social-economic" clujean, au înţelegerea justă a misiunii lor de a fi lămuritorii realităţii româneşti pentru cei chemaţi s'o conducă. Rămâne ca şefii departamentelor şi a marilor administraţii centrale şi regionale să folosească în mai mare măsură, materialul informativ ce le e pus la îndemână, să normalizeze colaborarea aceasta, *luând cunoştinţă* de cercetările întreprinse din iniţiativă proprie, de Institutele de cercetare a vieţii româneşti, şi *cerând anchete* asupra problemelor, pe care vor să le soluţioneze. Odată cu trecerea pe seama

Statului, adică a celor ce-l guvernează, a tot mai multe din funcțiunile care înainte, de câteva decenii, erau lăsate încă pe seama inițiativei private, recursul acesta la organul de informație, specializat, care sunt cercetătorii, a devenit o măsură tot mai necesară. Administrația eficace a Statelor-Unite și a Germaniei, se datorește, în mare măsură, bunei organizări a acestei colaborări între cercetare și guvernare.

Anton Golopentia

DIN CUPRINSUL NUMĂRULUI VIITOR (OCTOMVRIE—NOEMVRIE 1938)

D. Gusti: Institutul de Cercetări Sociale al României; *G. Iacquemyns:* Structura socială a populației agricole italiene; *H. H. Stahl:* Comasarea și economia noastră rurală; *Ștefania Cristescu:* Sociologizarea folclorului; *T. Herseni:* Câteva cete de feciori din Țara Oltului; *Th. Știrbu:* Vălenii din Cahul; *V. Tufescu:* Botoșanii. Un oraș care decade; *V. Papilian* și *C. C. Velluda:* Cercetări antropologice asupra Moților; *G. Zane* și *Vl. Stoian:* Anchetele monografice asupra economiei familiare țărănești ale Seminarului de Economie Politică a Universității din Iași; *St. Popescu:* Zidarii bihoreni dela București; *S. Ludescu:* Coloniștii din jurul Capului Caliacra; *N. Mânătoru:* Depărtări între delnițe și casă la Nepos-Năsăud; *Zăvoianu:* Morile dela Prigor-Caraș.